

д-р Гоце Трајковски

СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ КАЈ ФИНАНСИСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ

Скопје, 2011 година

1. ВОВЕД

Една од основните карактеристики на современата економија е глобализацијата. Слободното движење на луѓе, идеи, капитал, стоки и услуги, како и сè побрзиот развој на технологијата, прават светот да претставува едно големо село. Глобалната финансиска инфраструктура што ги поврзува земјите, банките и другите институции има големо значење за енормниот пораст на обемот на меѓународната трговија.

Глобализацијата на меѓународната економија ги прави глобални и проблемите со кои се соочува таа. Еден од најзначајните проблеми, секако, е перењето пари.

Овој проблем претставува предмет на интерес и истражување на голем број меѓународни и национални институции и организации, како и на голем број експерти од теоријата и практиката. За перењето пари можат да се сретнат многу дефиниции. Можеби наједноставна, а истовремено и „најпластична“ дефиниција е онаа којашто го опишува феноменот на перење пари како претворање на „црните“ пари во „зелени“.

Перењето пари во практиката претставува користење на финансиските трансакции за да се скријат идентитетот, изворот и и/или дестинацијата на парите. Перењето пари е една од основните активности кои се карактеристични за сивата економија.

Во минатото, терминот „перење пари“ се однесуваше само на финансиските трансакции коишто се поврзани со организираниот криминал. Денес оваа дефиниција е проширена и ги вклучува и оние финансиски трансакции кои генерираат одреден профит како резултат на одредена нелегална активност (даночно затајување, двојно водење на сметководствената евиденција и сл.). Перење пари можат да вршат поединци, помали или поголеми трговски друштва, корумпирани државни службеници, па дури и цели држави преку системот на прекуморски (offshore) банки. Меѓународните организации имаат точно определено кои земји претставуваат т.н. даночен рај, па како такви ги привлекуваат субјектите коишто се занимаваат со перење пари.

Во принцип, тешко е да се согледа обемот на феноменот перење пари во меѓународни рамки. Причина за тоа е што перењето пари се одвива надвор од вообичаениот опфат на економската статистика. Сепак, може да се направи барем приближна проценка на обемот на перењето пари. Така на пример, според статистичките податоци на ММФ, обемот на перењето пари на светско ниво се движи помеѓу 2% и 5% од глобалниот бруто домашен производ. Според статистичките податоци на ММФ од 1996 година, тој процент во апсолутен износ се движи од 590 милијарди САД-долари до 1,5 трилиони САД-долари..

Процесот на перење пари може да се појави каде било во светот. Субјектите коишто се занимаваат со перење пари бараат географски подрачја каде што ризикот од нивно откривање е најмал, поради неефикасните програми и мерки за спречување на перење пари. Со оглед на тоа што целта на овие субјекти е да ги легализираат стекнатите финансиски средства, обично тие се насочени во земји со стабилни финансиски системи.

2. ЗНАЧЕЊЕ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО НА ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Перењето пари, како феномен од глобални размери, предизвикува низа проблеми со кои мора да се соочи секоја држава, односно секоја национална економија. Карактеристично за перењето пари е тоа што не ги засега само институциите на системот и деловните субјекти, туку влијае и врз секојдневниот живот на обичните граѓани. Според мислењето на авторот на оваа книга, перењето пари доведува до:

- парализа на институциите на системот;
- ширење на девијантните појави во општеството;
- корелација помеѓу перењето пари и даночното одбегнување;
- намалување на куповната моќ на граѓаните;
- потенцијална опасност од преземање на управувањето со финансиските институции од страна на криминалните групи;
- нелојална конкуренција помеѓу чесните компании и субјектите коишто перат пари.

Институциите на системот функционираат согласно со законските прописи на соодветната држава. Секоја институција во рамките на своите законски овластувања извршува одредени функции. Координираноста помеѓу различните институции и функциите што ги извршуваат тие овозможува непречено функционирање на системот на државата и задоволување на потребите и интересите на нејзините граѓани. Но, перењето пари може да доведе до парализа на институциите на системот. Имено, криминалните групи коишто се занимаваат со перење пари можат лесно да ја преточат својата економска и финансиска моќ во политичка моќ. Инфилтрирањето на овие групи во државните органи и јавните институции може да доведе до парализа на системот и негова злоупотреба во функција на целите и интересите на криминалните групи. Доколку дојде до такво нешто, може да се очекува донесување на законска регулатива која ќе овозможува перење на пари, наместо да го спречи.

Перењето пари доведува до ширење на девијантните појави во општеството. Познато е дека најчести извори на финансиски средства на перачите на пари претставуваат трговијата со дрога, оружје, бело робје итн. Доколку криминалните групи коишто се занимаваат со овие недозволени активности успеат да ги исперат парите преку финансиските институции, тие ќе поседуваат легитимни финансиски средства. Со оглед на тоа што овие криминални групи се занимаваат со различни видови криминал, може да се очекува тие средства да бидат повторно насочен во нелегални активности. Доколку системот на една земја поради своите слабости го прави перењето пари лесно изводливо, ширењето и омасовувањето на девијантните појави е неминовно. Уште повеќе, таа земја може да привлече криминалци и од други земји каде што се посветува поголемо внимание на спречувањето на перење пари. На тој начин, покрај ширење на девијантните појави, може да дојде и до целосна парализа на институциите на системот на начин што е опишан погоре.

Перењето пари е тесно поврзано со даночното одбегнување. Имено, криминалните групи коишто се стремат кон максимизирање на својот профит настојуваат своите активности или своите финансиски средства да ги насочат кон оние средини кои се познати како „даночен рај“. На тој начин, перачите на пари имаат двојна корист. Избегнуваат плаќање на данок и ги внесуваат „нечистите“ пари во системот на финансиски институции. По завршувањето на целиот процес на перење пари (пласман, прикривање и интеграција), истите раполагаат со легални и неоданочени финансиски средства со кои уште повеќе ја зацврстуваат својата моќ. Оштетени се државата и нејзиниот буџет, како и граѓаните кои се соочуваат со ограничена јавна потрошувачка и ограничено функционирање на институциите на системот.

Познато е дека перењето пари е најприсутно во т.н. "cash economies", односно во оние национални економии каде што доминира плаќањето со готови пари. Готовинските плаќања одат во прилог на развојот на сивата економија, а перењето пари е нејзин составен дел. Големото количество на пари во оптек и растот на сивата економија влијаат врз порастот на побарувачката за одредени производи и услуги, а тоа доведува до пораст на цените на тие добра. Од друга страна, граѓаните во земјите каде што доминира плаќањето со готови пари обично имаат мала куповна моќ и низок животен стандард. На тој начин, тие тешко можат да дојдат до производите и услугите што им се потребни и стануваат зависни од темпото и начинот на живот што ги диктираат субјектите коишто перат пари и сивата економија во целина.

Покрај државните институции, и финансиските институции можат да бидат цел на криминалните групи. Основна цел на субјектите коишто вршат перење пари е креирање и зголемување на профитот. Еден од начините за зголемување на профитот е инфилтрирање во финансиските институции. Имено, доколку одредена финансиска институција дозволи (свесно или несвесно) да биде вовлечена во процесот на перење пари од страна на одредени нејзини комитенти, наскоро може да се очекува тие комитенти да станат дел од функционирањето на таа институција. Тоа може да се случи формално правно (преку купување акции од таа институција и влегување во нејзините тела: собрание, управен одбор, раководна структура) или пак неформално, преку обемот на активности што ги извршува криминалната група преку неа. Откако финансиската институција ќе биде ставена во функција на субјектите коишто перат пари, таа ќе ги запостави потребите и интересите на останатите свои комитенти. Доколку се работи за институција што по својата големина и обем на активности има системско значење, негативните импликации по државата и нејзините граѓани можат да бидат далекусежни.

Конкуренцијата е едно од клучните прашања во функционирањето на современиот деловен свет. Таа подразбира почитување на одредени норми и

деловни обичаи, односно почитување на одредени пишани и непишани правила на игра. Во случај кога одредени субјекти на еден или друг начин вршат перење пари, таа појава доведува до нелегална конкуренција. Имено, тие субјекти работат со средства кои доаѓаат од нелегални извори (дрога, оружје итн.). Овие средства кои се неоданочени претставуваат поевтин извор за финансирање на деловната активност, во споредба со средствата што имаат легитимен извор. На тој начин, субјектите што перат пари уште на стартот имаат предност. Доколку средствата од нелегален извор бидат испрани преку системот на финансиски институции, тие можат да бидат инвестирани во легитимна деловна активност. Со оглед на почетната предност, перачите на пари се во позиција да остварат подобри резултати од компаниите коишто работат на легален начин.

Во борбата со феноменот наречен перење на пари, меѓународната заедница има три цели:¹

- заштита на меѓународниот финансиски систем;
- спречување на криминалните групи во уживањето на приносите од нивните активности;
- спречување на криминалните групи да ја злоупотребат својата финансиска моќ во функција на влијание врз стабилноста на институциите на системот.

Борбата со организираниот криминал преку борба со перењето пари има многу предности. Имено, полесно е да се уништи финансиската моќ на криминалците, отколку да се пристапи кон нивно физичко уништување. Исто така, борбата со перењето пари ја оневозможува или отежнува основната цел на криминалните групи, а тоа е максимизирање на профитот. На тој начин се намалува штетата што ја предизвикуваат субјектите кои вршат перење пари и им се овозможува на судските органи полесно да се справат со организираниот криминал.

Зошто се преферира борбата со перењето пари како метод за сузбивање на активностите на криминалните групи? Кога се работи за перење пари, криминалците не можат да ги користат своите традиционални методи на дејствување (закани, уцени, насилство, рекет), туку мора да одат по легални канали (систем на финансиски институции) и да се користат законски дозволени инструменти (Закон за трговските друштва, Закон за банки итн). На тој терен, борбата со криминалните групи е навистина многу полесна.

На кој начин државата и нејзините институции, вклучително и финансиските институции можат да се борат со перењето пари? Во принцип постојат три методи:²

¹ Jean - Francois Thony: "Money laundering and terrorism financing: an overview", p. 5.

² Jean - Francois Thony: "Money laundering and terrorism financing: an overview", p. 6.

- превенција; целта е да се спречи злоупотребата на системот на финансиски институции во функција на перење пари, а посебно преку законски одредби за прецизно идентификување на лицата коишто ги вршат финансиските трансакции и ограничување на извршувањето на одредени трансакции;
- откривање на активностите поврзани со перењето пари преку законски одредби кои овозможуваат централизација на податоците кои ги користат органите коишто се борат со перењето пари и имплементација на специјализирани мерки за истрага (пристап до банкарските информации);
- сузбивање на активностите поврзани со перењето пари и замрзнување и конфискација на средствата.

Позната е изреката дека системот е силен колку што е силна неговата најслаба алка. Затоа криминалните групи ги поместуваат своите активности од земјите каде што функционира правниот систем и институциите на државата во земјите каде што тоа не е случај. Затоа е потребно да дојде до имплементација на горенаведените методи ширум светот. Меѓународната заедница и одделни институции на меѓународно ниво (ЕУ, ФАТФ) прават напори за усогласување на одделните национални законодавства со меѓународната регулатива во оваа сфера и ефикасна имплементација во практика на донесената законска регулатива. Но, на овој план треба уште многу да се направи.

Треба да се истакне дека кај феноменот наречен перење пари постои еден крупен проблем. Субјектите коишто се први изложени на удар - финансиските институции немаат правна моќ, ниту правни средства за сузбивање на овој криминал. Од друга страна, судските органи кои имаат правни средства немаат директен пристап до трансакциите преку кои се врши перење на пари. Затоа е потребна тесна соработка помеѓу финансиските и судските институции, а како „посредник“ помеѓу нив најчесто се јавува орган кој е задолжен за истражување и анализа на перењето пари (Financial Intelligence Unit).

3. ДЕФИНИРАЊЕ НА ФЕНОМЕНОТ ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА НЕГОВИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ

3.1. ПЕРЕЊЕТО ПАРИ КАКО ГЛОБАЛЕН ПРОБЛЕМ

Целта на најголемиот дел од криминалните активности е генерирање профит. Криминалците настојуваат по пат на перење пари да го прикријат вистинското потекло на своите средства и да им дадат легитимитет. Перењето пари има големо значење за криминалните групи затоа што им овозможува уживање во остварениот профит без каков било страв за евентуални консеквенции.

Недозволената трговија со оружје, дрога, бело робје и сл. може да генерира огромни суми на пари. Внатрешното тргување, поткупот или компјутерските измами исто така можат да доведат до големи профити кои треба да бидат легализирани преку перење на пари.

Во случај кога криминалната активност генерира огромни суми пари, поединецот или групата мора да најде начин да ги контролира овие средства, без притоа да предизвика сомнение околу легалноста на нивното потекло. Криминалците го прават тоа преку прикривање на изворите, промена на формата и видот на средствата или нивни трансфер во средини каде што нема да привлечат толкаво внимание.³

Како и многу други феномени, така и перењето пари има свои законитости. Во практика се среќаваат следните основни правила поврзани со перењето пари:⁴

- колку поуспешно процесот на перење пари ги „имитира“ моделите и начинот на одвивање на легитимните трансакции, толку е помала веројатноста дека перењето пари ќе биде откриено;
- колку подлабоко перењето пари е навлезено во легалната економија и институциите на системот, толку потешко тоа се открива;
- колку е помал обемот на претворање на нелегални во легални трансакции преку одредена финансиска институција, толку е помала веројатноста за откривање на перењето на пари;
- колку е поголем бројот на нелегални „услуги“ во однос на физички произведените стоки во една економија, толку е полесно да се исперат парите;
- доминацијата на мали и независни фирми во сферата на производство и дистрибуција на нефинансиски производи и услуги го отежнува одвојувањето на легалните од нелегалните трансакции;
- колку е поголема употребата на чекови, кредитни картички и други безготовински инструменти за извршување нелегални финансиски трансакции, толку е помала веројатноста дека перењето пари ќе биде откриено;

³ www.fatf-gafi.org/document

⁴ www.unodc.org/unodc/en/money_laundering_10_laws.html

- колку е помал бројот на законски одредби кои го регулираат извршувањето на легалните финансиски трансакции, толку е потешко да се влезе во трагата и да се неутрализираат парите од криминални активности;
- колку е помал обемот на нелегалниот во однос на легалниот приход кој во една национална економија доаѓа од странство, толку е потешко одвојувањето на нелегалните од легалните пари;
- колку е поголем и поразновиден обемот на финансиски производи и услуги што една институција ги нуди на пазарот, толку е потешко да се открие перењето пари;
- колку е поголема контрадикторноста помеѓу меѓународната и националната легислатива, толку е потешко да се открие перењето пари.

Перењето пари се одвива преку три фази: пласман, прикривање и интеграција. Карактеристиките на тие фази ќе бидат презентирани понатаму во оваа книга. Исто така, понатаму ќе бидат обработени и различните техники коишто ги користат криминалците во функција на перењето пари. Во овој дел повеќе ќе се задржиме на влијанието на перењето пари врз деловните активности и економскиот развој.

Интегритетот на пазарот на банкарски и финансиски услуги во голема мера зависи од перцепцијата за неговото функционирање во услови на одредени правни, професионални и етички стандарди. Интегритетот претставува едно од најважните прашања за секоја финансиска институција.⁵

Доколку средствата коишто потекнуваат од криминални активности можат лесно да бидат испрани преку одредена финансиска институција (било поради корумпираноста на менаџментот или вработените, било поради недоволното посветување на внимание на процесот на спречување на перење пари), таа институција лесно може и самата да стане дел од системот преку кој се перат пари. Тоа секако негативно ќе влијае врз интегритетот и на другите институции од таа сфера, како и врз целокупното јавно мислење. Од тие причини, посебно внимание мора да се посвети на ризиците со кои се соочува секоја институција при извршувањето на одредени финансиски трансакции.

Она што важи за една институција, може да важи и за цела национална економија. Земјите коишто имаат финансиски институции во развој и неадекватни системи на контрола можат лесно да бидат претворени во рај за субјектите коишто вршат перење пари. Разликите во системите на контрола помеѓу одделни земји се користат од страна на криминалните групи кои ги трансферираат своите средства од една земја во друга.

Некои земји во развој приговараат дека не се во состојба да бидат премногу селективни и ригорозни зашто нивен основен интерес е привлекување на што

⁵ www.fatf-gafi.org/document

повеќе странски инвестиции. Но, тоа е меч со две острици. Тие странски инвестиции, доколку доаѓаат од извори со сомнително потекло, можат да доведат до парализа на институциите на системот и ширење на девијантните појави во општеството. Во прашање е и репутациониот ризик за соодветната земја. Ако таа овозможи перење пари од поголем обем, тоа може да биде пречка за сериозните и чесните надворешни инвеститори.

Перењето пари може да има значително економско и политичко влијание врз една национална економија. Организираниот криминал може да се инфилтрира во финансиските институции, да ја преземе контролата во значајни економски сектори по пат на инвестиции или да ги корумпира вработените во државните органи. Економското и политичкото влијание на криминалните групи може да доведе до слабеење на демократските институции во едно општество. Во земјите во транзиција перењето пари може да ја криминализира транзицијата и да доведе до несогледливи последици.

Од тие причини, на ниво на држава мора да бидат преземени мерки за спречување на процесот на перење пари. Тие мерки имаат за цел зголемување на свеста на институциите и приватниот сектор за феноменот наречен перење пари и креирање соодветни инструменти за борба со него. Некои од овие мерки вклучуваат дефинирање на перењето пари како криминален чин, овозможување на истражните органи извршување на активности во вид на замрзнување, па и конфискување на нелегално стекнатите средства и градење на правна рамка која ќе овозможи национална и меѓународна институционална соработка.

Многу е важно државата да овозможи и да поттикнува институционална соработка помеѓу финансиските и судските органи, како и запознавање на приватниот сектор и обичните граѓани со опасноста што ја носи перењето пари.⁶

Треба да се истакне дека субјектите кои се занимаваат со перење пари се многу креативни од една страна, и не познаваат национални граници од друга страна. Тоа значи дека и оние субјекти кои имаат изработени ефикасни програми и системи за борба со перењето пари мора постојано да ги надградуваат. На пазарот на финансиски производи и услуги постојано се јавуваат одредени новитети кои можат да бидат искористени од страна на криминалните групи. Вториот момент, непознавањето на национални граници, односно глобализацијата на перењето пари ги тера релевантните национални и меѓународните институции тесно да соработуваат во борбата со овој горлив проблем.

3.2. ФАЗИ НА ПРОЦЕСОТ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

⁶ www.fatf-gafi.org/document

Перењето пари е глобален процес кој може да се извршува со употреба на различни инструменти и различни методи. И покрај разноликоста на овој процес, сепак во литературата доминира мислењето дека процесот на перење пари се состои од следните три фази:⁷

- пласман;
- прикривање;
- интеграција.

Пласманот е првата фаза во процесот на перење на пари. Со оглед на тоа што перењето пари во суштина е активност којашто се темели врз готовите средства, тоа генерира голема сума готови пари кои потекнуваат од нелегални активности (на пример: улична продажба на дрога каде плаќањето се врши во готови пари). Овие пари потоа се внесуваат во системот на финансиски институции или во малото стопанство, или пак се криумчарат надвор од земјата. Целта на субјектите кои перат пари е да ја пренесат готовината подалеку од местото на извршување на криминални активности за да не бидат откриени од властите. Можно е готовината да се трансформира и во други видови на средства (патнички чекови, поштенски пратки итн).

Во втората фаза се врши прикривање на изворот на средствата по пат на креирање на цел систем финансиски трансакции коишто имаат за цел да го оневозможат следењето на трагата на сомнителните пари. Целта на прикривањето е одвојувањето на нелегалните пари од нивниот криминален извор. Најчесто, прикривањето се врши по пат на пренос на средствата на сметки на прекуморски банки (offshore banks) или вложување на средствата во акции на доносител од т.н. компании-школки (shell companies). Преносот на парите од нелегално потекло се врши по пат на електронски трансфер. Имајќи предвид дека дневно во светот се вршат преку 500.000 трансфери во вредност од над 1 трилион САД-долари и дека најголемиот дел од тие трансфери се легитимни, навистина е тешко да се утврди дали еден таков трансфер на средства претставува перење пари или не. Покрај електронскиот трансфер на пари, криминалците во фазата на прикривање се занимаваат со трансакции на пазарот на хартии од вредност. Имајќи го предвид обемот на трансакции на овој пазар и анонимноста што најчесто е загарантирана, мала е веројатноста, и во овој случај, дека евентуалното перење пари ќе биде откриено.

Интеграцијата претставува последна фаза во процесот на перење пари. Во оваа фаза парите се интегрирани во легитимниот економски и финансиски систем и претставуваат составен дел од вкупните средства во тој систем. Интеграцијата на „испраните“ пари во економските текови се постигнува на тој начин што криминалната индивидуа или група тврди или докажува дека парите се стекнати

⁷ Billy Steel: "Money laundering", p. 23

на легален начин. Во оваа фаза скоро е невозможно да се направи разлика помеѓу легалниот и нелегалниот имот.

Во фазата на интеграција субјектите коишто вршат перење пари најчесто ги користат следните методи:⁸

- Основање анонимни компании во земји каде што тајноста е загарантирана. Новооснованите компании можат по легален пат да добијат кредит од банка и да го прошират полето на своето делување. Уште повеќе, овие компании бараат ослободување од данок за отплатените ануитети по кредитот.
- Испраќање лажни увозни или извозни фактури со преценета вредност на стоката или услугата што му овозможува на субјектот пренос на средствата од една земја во друга.
- Наједноставен метод е пренос на средствата од банка во сопственост на криминалците кон легитимна банка во друга земја. Познато е дека во земјите кои се т.н. даночен рај, субјектите што перат пари лесно стануваат сопственици на банки.

Табелата дадена во продолжение содржи неколку типични примери на перење пари во одделни фази од процесот:⁹

Пласман	Прикривање	Интеграција
Готовината се вложува во банка (понекогаш со соучесништво на вработен или заедно со приносите од легалниот бизнис)	Електронски трансфер во странство (често се користат лажни компании или фондови, преправени како приноси од легалниот бизнис)	Лажни отплати на кредити или фалсификувани фактури кои служат како покритие за испраните пари
Готовината се извезува	Готовината се вложува во банкарски системи во други земји	Комплекс од трансфери (домашни и меѓународни) кои ја прават истрагата по оригиналниот извор на средствата речиси невозможна
Готовината се користи за купување скапоцени предмети, имоти или за вложување во бизнис	Препродажба на средствата	Приходите од имотот или легитимните бизниси се појавуваат како чисти

⁸ Billy Steel: "Money laundering", p. 24.

⁹ Slađana Taseva: „Perewe pari“, str. 42.

Треба да се напомене дека најризична фаза за перачите на пари е фазата на пласман. Тука е и најголема можноста од детектирање на процесот на перење пари. Доколку се дозволи нечистите пари да влезат во системот на финансиски институции, натамошното откривање и гонење на овој вид криминал е сè потешко.

Покрај општоприфатената поделба на процесот на перење пари на три фази, на некои места се среќава и поделба на овој процес на шест фази:¹⁰

- создавање - криминалната активност создава приноси;
- консолидација - приносите од криминалот се подготвени за влез во системот на финансиски институции;
- пласман - криминалните приноси влегуваат во системот на финансиски институции;
- прикривање - трансферирање на средствата низ системот на финансиски институции за да се скрие нивното потекло;
- интеграција - инвестирање на испраните приноси во нови криминални активности;
- реализација - уживање во испраните криминални приноси.

3.3. ТЕХНИКИ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Перењето пари се врши преку системот на финансиски институции. Асортиманот производи и услуги што ги нудат овие институции е навистина широк. Таквиот широк асортиман на некој начин ја поттикнува креативноста на криминалците и им овозможува користење различни техники, односно различни мерки и инструменти во процесот на перење пари.

За да се зборува за техники на перење пари, најпрвин треба да се кажат неколку збора за изворот на тие пари. Во практиката најчесто се мисли дека се перат парите коишто претставуваат приходи од трговијата со дрога и оружје. Тоа во суштина е точно, но мора да се има предвид дека во последно време сè помасовни се и финансиските измами.

Самите извори на приходи ги диктираат техниките на перење пари. Доколку приходите се јавуваат како резултат на трговија со дрога, оружје или луѓе, јасно е дека тие се изразени во готови пари. Перењето пари со помош на готовина спаѓа во т.н. традиционални техники. И покрај напредокот на технологијата, појавата на нови банкарски инструменти и можноста за нивна злоупотреба во функција на перење пари, сепак перењето на готови пари доминира во однос на другите техники.

¹⁰ www.riscglobal.com/risks.htm

Системот на финансиски институции всушност е систем на банки и небанкарски институции. Ако се има предвид дека првата фаза од процесот на перење пари е пласманот, лесно може да се заклучи дека банките се начеста мета на криминалците кои имаат намера да ги легализираат своите финансиски средства. Причина за тоа е што во небанкарските финансиски институции е тешко или невозможно да се пласираат готови пари во вид на депозит.

Готови пари во банките можат да внесат и правни и физички лица. При внесот на парите, банката бара од нив да се идентификуваат. До скоро се мислеше дека идентификацијата на депонентот е доволна и дека во понатамошното работење банката ќе дојде до сознание дали пере пари или не. Но, практиката го демантира ова мислење. Банката може да биде изложена на сериозен репутациски ризик доколку за лицето што внесува готови пари во вид на депозит постојат сериозни индиции дека се занимава со перење пари. Затоа банката мора да добие претходни сознанија за финансиската состојба и интегритетот на својот потенцијален депонент пред да пристапи кон отворање на сметката.

Со оглед на тоа што банките преземаат сериозни превентивни мерки во борбата со перењето пари (горенаведената е само една од мерките што ги преземаат банките, а за што ќе стане збор понатаму во оваа книга), субјектите кои се занимаваат со перење пари се повеќе ги насочуваат своите средства кон небанкарските финансиски институции. Тука пред сè, се мисли на давателите на услуги брз трансфер на пари, менувачниците, па и осигурителните компании. Посебно е чувствителна состојбата кај брзиот трансфер на пари, каде што мерките за превенција на перењето пари не се на она ниво како што е тоа случај со деловните банки. Оттаму, не треба да зачудува се поголемата „популарност“ на овие институции кај перачите на пари.

Колку и да е застапена готовината како техника на перење пари, сепак таа е многу ризична за криминалните структури. Сите финансиски институции обрнуваат (или треба да обрнуваат) посебно внимание при работењето со готови пари. Затоа криминалците ги користат банките во неразвиените земји или земјите во развој, доколку сакаат да го извршат перењето со помош на готови пари. Во овие земји програмите за спречување на перење пари не се толку ригорозни или на овој проблем не се посветува толкаво внимание. Доколку криминалните групи дојдат до готови пари во земји со ригорозни мерки за спречување на перењето пари, тие настојуваат парите да ги пренесат преку граница и да ги внесат во финансиските системи на земјите каде што спречувањето на перење пари е доста запоставено. Со оглед на тоа што криминалците во фазата на интеграција сакаат да уживаат во своите пари, нив ги насочуваат од банкарските системи на неразвиените земји и земјите во развој кон земјите што имаат стабилни банкарски и финансиски системи.

Покрај традиционалните, во практика се среќаваат и современи техники на перење на пари. Тука фактички спаѓаат сите безготовински начини на перење на пари. Како најзначајни можат да се наведат: електронски трансфер на пари, употреба на парични картички, кредити, хартии од вредност, осигурителни полиси итн.

Посебно интересен за истражување е електронскиот трансфер на пари. Тој може да се изврши преку деловните банки во вид на дознака или пак преку давателите на услуги брз трансфер на пари („Вестерн јунион“, „Мани грам“ и сл.). Особено се интересни трансферите кои доаѓат од, или се насочуваат кон земјите што претставуваат даночен рај и т.н. прекуморски банки лоцирани во нив. Се разбира, секој трансфер во кој се инволвирани овие земји и банки не претставува перење пари, но мора да биде детаљно проучен за да се изведе заклучок дали се работи за криминална или легитимна трансакција.

Електронските трансфери можат да бидат злоупотребени и кога се работи за плаќање или наплата по увозни или извозни фактури. Не е редок случајот вредноста на одреден производ или услуга да биде преценета, па на тој начин да се прикрие перењето пари. Во овој случај, перењето многу тешко се докажува, особено ако се работи за плаќање на одредена услуга (на пример: фактура за извршено истражување на пазарот). Криминалните групи го знаат тоа, па перењето пари со помош на електронски трансфери е доста застапено.

Паричните картички сè повеќе се злоупотребуваат во функција на перење пари. Тоа особено доаѓа до израз со купувањето стоки или користењето одредени услуги преку интернет. Тука е тешко да се утврди идентитетот на купувачот (познати се случаите на кражба на идентитетот - identity theft). Треба да се има предвид дека утврдениот идентитет не значи спроведување на политиката на запознавање на комитентот (know your customer). Тоа е невозможно при купувањето преку интернет и употребата на парични картички. На тој начин криминалците лесно можат да ги исперат своите пари преку нивниот пласман во одредени производи или услуги.

Употребата на кредитот во функција на перење пари практично претставува комбинација помеѓу традиционалните и современите техники. Во овој случај субјектот не врши пласман на нелегалните пари, туку нив ги остава како обезбедување за да добие кредит. Доколку кредитот му биде одобрен, таквиот субјект за да ги испере парите, нема да го врати кредитот. По истекот на рокот во кој што требало кредитот да биде вратен, го активира оставеното обезбедување, односно ги внесува во своите финансиски текови депонираните нелегални пари. На тој начин, субјектот кој врши перење пари се стекнува со легални финансиски средства во вид на кредит.

Перењето пари со помош на хартии од вредност е една од поновите техники. Особено се застапени акциите на доносител кои на берзата се

пренесуваат од еден субјект на друг, без да дојде до идентификација. Перачите на пари најчесто купуваат вакви хартии од вредност од лажни компании, односно т.н компании школки (shell companies), кои потоа ги продаваат на формалниот или неформалниот пазар на хартии од вредност. Се разбира, покрај акциите на доносител, и другите видови на хартии од вредност можат да бидат злоупотребени во функција на перење пари.

Осигурителните компании со своите производи исто така можат да бидат цел на субјектите кои се занимаваат со перење пари. Различните видови на осигурувања и инструментите што се користат притоа даваат можност да се изврши перењето пари. Најпластичен е примерот кога осигурителната полиса е склучена на значително повисок износ од вистинската вредност на предметот. Доколку до тој предмет субјектот дошол на нелегален начин, тој ќе се потруди да дојде до осигурен случај и да се наплати од преценетата полиса.

Станува јасно дека за криминалните структури „само небото е граница“. Со својата инвентивност и креативност тие постојано наоѓаат „дупки“ во законот и ги злоупотребуваат финансиските институции во функција на процесот на перење на пари, користејќи најразлични техники. Од тие причини, субјектите чија должност е да го спречат перењето пари мора да бидат будни и преку соодветни законски решенија кои доследно ќе се имплементираат во практиката да се обидат да им застанат на патот на перачите на пари.

3.4. ВЛИЈАНИЕ НА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ ВРЗ ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ

Иако е тешко да се квантифицираат негативните ефекти што ги предизвикува перењето пари врз економскиот развој, сепак јасно е дека оваа криминална активност негативно влијае врз финансиските институции коишто имаат суштинско значење за економскиот развој; ја намалува продуктивноста во реалниот сектор на економијата преку диверсифицирање на ресурсите; ги поттикнува криминалот и корупцијата со што се забавува економскиот раст и се разорува надворешниот сектор (меѓународната трговија и движењето на капиталот). Затоа сите земји мора да изработат ефикасни програми за спречување на перењето пари што ќе им овозможи јакнење на националната економија, особено во сферата на системот на финансиските институции.

Финансиски сектор. Економските анализи покажуваат дека силните финансиски институции (банки, небанкарски институции и пазар на капитал) имаат круцијално значење за економскиот раст. Силните и стабилни финансиски инвестиции овозможуваат концентрација на капиталните ресурси во вид на депозити од домашни и странски правни и физички лица и ефикасна алокација на тие ресурси во инвестициони проекти кои ќе генерираат траен економски развој.

Перењето пари негативно влијае врз развојот на финансиските институции од две причини. Прво, перењето пари внатрешно ги разорува финансиските институции. Не е редок случајот кога перењето пари е проследено со други криминални активности кои ги извршуваат дел од вработените на одделна финансиска институција. Доколку активната на перење пари земе замав, може да се случи криминалните групи да го преземат и управувањето со цели финансиски институции. Второ, многу е важна довербата што ја имаат физичките и правите лица во една финансиска институција. Доколку комитентите (депоненти и инвеститори) на една финансиска институција дојдат до сознанија дека таа е инволвирана во криминални активности, таа доверба ќе биде разнишана и ќе појдат во друга финансиска институција.

Од тие причини мора да му се посвети големо внимание на спречувањето на перење пари. Во борбата со ова големо општествено зло мора да бидат вклучени и државните органи, и регулаторните и супервизорските тела и финансиските институции. Притоа, за финансиските институции најважна е политиката на познавање на својот комитент и силниот систем на внатрешна контрола.

Реален сектор. Покрај негативното влијание врз финансискиот сектор, перењето пари негативно влијае и врз економскиот сектор на тој начин што ги алоцира ресурсите во помалку продуктивни активности. Покрај тоа, перењето пари ги стимулира корупцијата и криминалот што доведува до забавување на економскиот раст.

Оние пари коишто не се перат преку системот на финансиски институции често се пласираат во т.н. „стерилни“ инвестиции, односно инвестиции кои генерираат мала дополнителна продуктивност во глобални рамки. Пример за такви инвестиции се вложувањата во недвижен имот, предмети со уметничка вредност, антиквитети, накит и луксузни автомобили. За земјите во развој, инвестирањето во вакви добра претставува сериозен удар врз нивниот економски раст. Уште повеќе, криминалните групи можат да ги трансформираат продуктивните претпријатија во стерилни инвестиции по пат на управување со нив за да го максимизираат профитот од перењето пари. Таквите претпријатија нема да бидат во можност да одговорат на потребите на потрошувачите и да дадат придонес за економскиот раст и развој.

Перењето пари е ставено во функција на порастот на криминалот и корупцијата, а тоа негативно влијае врз трајниот економски раст. Како што финансискиот сектор претставува продолжена рака на стопанството во една национална економија, така и перењето пари претставува продолжена рака на корупцијата и криминалот. Колку се понеефикасни мерките за спречување на перењето пари, толку тоа ќе даде позабележителни резултати во „развојот“ на криминалот.

Надворешен сектор. Перењето пари негативно влијае и врз тековите на меѓународната трговија и движењето на капитал. Ако се разгледуваат правците на движење на капиталот, а особено финансиските текови поврзани со перењето пари, ќе се забележи дека средствата се движат од неразвиените земји и земјите во развој (вклучувајќи ги и прекуморските финансиските центри) кон високоразвиените земји. Со оглед на тоа што ваквите текови на капиталот ги исцрпуваат ресурсите на сиромашните земји, перењето пари во глобални размери придонесува за уште побавен економски раст. Уште полошо е тоа што сиромашните земји имаат неразвиени програми и политики за спречување на перење пари. Затоа, нивните финансиски институции претставуваат погодна почва за развој на овој вид криминал. Репутацискиот ризик на тие институции, а со тоа и на тие земји се зголемува, а тоа ги одвраќа странските инвестиции. На тој начин, капиталот постојано се одлева преку перењето пари, а нема прилив на свеж и некриминализиран капитал.

Перењето пари негативно влијае и врз надворешнотрговската размена на една земја. На страната на увозот, криминалните елементи ги користат испраните пари за да внесат во земјата луксузни стоки. Тие стоки не генерираат економска активност и нови вработувања во земјата, а во некои случаи можат вештачки да ги намалат и цените на домашниот пазар, што доведува до намалување на продуктивноста на домашните претпријатија.

3.4.1. ВЛИЈАНИЕ НА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ ВРЗ ФИНАНСИСКИОТ СЕКТОР

Иако процесот на перење пари не бара стриктна употреба на финансиски институции, сепак практиката покажа дека банките и небанкарските финансиски институции секогаш се цел на субјектите коишто вршат перење на пари. Причината за тоа лежи во ефикасноста на финансиските институции кои доколку се злоупотребат во функција на перење пари можат да им овозможат на криминалците да ги остварат своите цели на брз и релативно евтин начин. Финансиските институции се најпогодени од фазите на пласман и прикривање, додека интеграцијата се врши во реалниот сектор каде што испраните средства се користат за потрошувачка или инвестиции.

Од гледна точка на економскиот развој, перењето пари на три начини влијае врз системот на финансиски институции. Тие три начини се следните:¹¹

- перењето пари ги разорува финансиските институции
- развојот на стабилен систем на финансиски институции е многу битен за вкупниот економски развој, а перењето пари тоа го оневозможува

¹¹ Brent Bartlett: "The negative effects of money laundering on economic development", p. 20.

- создавањето на ефикасни програми за спречување на перење пари кои ќе се имплементираат во финансискиот сектор го поттикнува создавањето и на други видови програми за развој на системот на финансиски институции и економијата во целина

а) Перењето пари ги разорува финансиските институции

Перењето пари ги разорува финансиските институции на три начини: се зголемува веројатноста дека комитените на банката ќе бидат измамени од корумпираните службеници во финансиската институција, се зголемува веројатноста дека целата институција ќе стане корумпирана и управувана од криминалните структури и се зголемува репутацискиот ризик на институцијата. Од претходното произлегува дека перењето пари го зголемува оперативниот ризик за финансиската институција, а тоа неминовно води кон зголемување на репутацискиот ризик.

Во продолжение подетално ќе биде разгледан секој од овие три начини.

Перењето пари ја зголемува веројатноста дека комитените на банката ќе бидат измамени од корумпираните службеници во финансиската институција. Многу случаи на перење пари упатуваат инволвираност на вработените во финансиската институција. Според извештаите на ФАТФ, после трговијата со дрога, финансиските измами се на второто место како извор на перење пари.

Еден од факторите што води кон зголемување на финансискиот криминал е рапидниот пораст на финансиските активности во однос на вкупните економски активности. Финансиските активности и финансискиот криминал растат заедно, а тоа му оди во полза на перењето пари. Во овие активности не ретко, свесно или несвесно, се вклучуваат и дел од вработените во финансиските институции. Не е невообичаено и цели институции да пропаднат поради криминалните активности на неколку нивни вработени.

Перењето пари ја зголемува веројатноста дека целата институција ќе стане корумпирана и управувана од криминалните структури. Ваквата опасност е особено присутна во земјите во развој и земјите во транзиција. За тоа има две причини. Прво, финансиските институции во овие земји се помали, па полесно е да се преземе контролата врз нив. Второ, законските одредби и супервизорските стандарди во овие земји се поблаги во однос на развиените, земји што овозможува полесно криминализирање на финансиските институции.

Репутациски ризик: губење на довербата кај инвеститорите. Претходните два начина на уништување на системот на финансиски институции го обработуваат оперативниот ризик. Тој неминовно води кон репутацискиот ризик, односно кон

губење на репутацијата и интегритетот на финансиската институција. Финансиските експерти често ја потенцираат репутацијата на една институција како една од основите за остварување добри финансиски резултати.

Репутацискиот ризик за една финансиска институција треба да се гледа и пошироко. Доколку за една институција постојат сознанија дека преку неа се вршат криминални активности, таа не само што ќе ја изгуби довербата кај своите комитенти и инвеститорите, туку и другите финансиски институции ќе одбегнуваат да работат со неа, затоа што и тие мора да внимаваат на својата репутација. Дури и да не бидат преземени санкции кон таа институција поради инволвираноста во процесот на перење пари, губењето на деловните партнери неминовно ќе доведе до крах на таа финансиска институција.

b) Перењето пари ја слабее улогата на финансискиот сектор во сферата на економскиот раст

Перењето пари не само што ги разорува финансиските институции, туку негативно влијае и врз нивната улога во економскиот раст на една земја. Тоа е посебно значајно од аспект на инвестициите во финансискиот сектор кои се сериозно разнишани доколку се оцени дека постои криминализација на финансискиот сектор.

Силните финансиски институции се клучни за економскиот раст. Голем број на истражувања покажуваат дека силните и стабилни финансиски институции имаат огромно значење за економскиот раст. Помеѓу финансиските институции и економскиот раст постои каузална врска: големиот економски раст не мора секогаш да биде проследен со силни финансиски институции, но силните институции по правило доведуваат до брз економски раст. Порано се веруваше дека видот на финансиската институција (банка, небанкарска институција, пазар на капитал) го детерминира степенот на економски раст, но денеска повеќе не е така. Најновите истражувања¹² покажаа дека видот на финансиската институција не е релевантен за економскиот раст и дека секој вид на институција може да даде свој придонес.

Довербата и репутацијата имаат клучна улога во системот на финансиски институции. Влијанието на перењето пари врз финансиските институции е предмет на посебни анализи во земјите во развој. За тоа има две причини. Прво, депозитната база на најголемите финансиски институции во овие земји во минатото најмногу се темелеше врз депозитите од јавни, наместо од приватни извори. Со оглед на тоа што приватниот капитал сè повеќе го зазема местото на јавниот капитал во овие земји, довербата на приватните депоненти (правни и

¹² World Bank: "About the World Bank Group", p. 18

физички лица) е од огромно значење за градењето на стабилен систем на финансиски институции.

Второ, финансиските институции во земјите во развој поминуваат низ период на транзиција каде што нивната сопственост преминува од јавна во приватна. Приватните инвеститори не сакаат да го вложат својот капитал во институција за која постојат информации дека поддржува криминални активности. Од тие причини, репутацијата на финансиските институции станува сè позначајна.

Земјите во развој мора да водат сметка и за ефектите од мерките за спречување на перењето пари што ги преземаат меѓународните институции.¹³ Онаа земја којашто не се придржува на овие мерки може да биде предмет на формални правни санкции во сферата на меѓународната трговија. Владите на одделни земји не мора да бидат директно инволвирани во наметнувањето и спроведувањето на тие санкции, туку тоа може да биде оставено на приватниот сектор. Доколку перењето пари во финансиските институции на една земја добие пошироки размери, кон таа земја санкции ќе преземат меѓународните финансиски институции од типот на ММФ, Светска банка итн.

в) Зголемена ефикасност во работењето на финансиските институции со помош на мерките за спречување на перење на пари

Дел од мерките што се преземаат за спречување на перењето пари преку финансиските институции имаат посреден ефект врз економскиот развој.

Високо изразена корелација помеѓу политиките за спречување перење пари и политиките за ефикасно управување со финансиските институции. Спречувањето перење пари има значајно влијание врз целокупното управување со финансиските институции. Доколку постои висока свест за потребата од борба со овој вид криминал, таа позитивно ќе се одрази врз правилното раководење на финансиските институции.

Банката за меѓународни порамнувања (БИС) од Базел излезе со тврдење дека програмите и политиките за спречување на перење пари претставуваат еден од клучните фактори за градење стабилен финансиски систем, затоа што борбата со перењето пари ги намалува финансиските ризици за одделна финансиска институција, а со тоа и за националниот и меѓународниот финансиски систем во целина. Во 1988 година Базелскиот комитет за банкарска супервизија кој е составен дел од БИС истакна дека „примарна функција на органите коишто вршат банкарска супервизија е одржување на вкупната финансиска стабилност и сигурност на банките и добивање на разумна сигурност за легитимноста на

¹³ Brent Bartlett: "The negative effects of money laundering on economic development", p. 26

трансакциите што ги вршат комитентите на банките".¹⁴ Ваквиот став на Банката за меѓународни порамнувања произлегува од опасноста банките да бидат ставени во функција на перење пари, а со тоа значително да пораснат оперативниот и репутацискиот ризик. Во 1997 година Базелскиот комитет ги донесе основните принципи за банкарска супервизија во кои уште повеќе се потенцира значењето на политиката за познавање на комитентите на банките (know your customer).

Политиката на познавање на комитентите, покрај тоа што е значајна во борбата со перењето пари, игра битна улога во изградбата и одржувањето на стабилноста на системот на финансиски институции. Тоа може да биде разгледано преку ризикот од концентрација (дел од кредитниот ризик), што всушност значи деловна соработка на финансиската институција само со неколку комитенти. Ако некој од тие комитенти се соочува со финансиски проблеми, ризикот се пренесува и врз финансиската институција. Од тие причини, разумната банкарска политика потенцира дека ниеден комитент на финансиската институција не смее да стане доминантен. Со оглед на тоа што одредени комитенти можат да бидат поврзани меѓу себе (капитално, управувачки или роднински), управувањето со ризикот од концентрација бара темелно познавање на комитентите на финансиската институција.

Посебно внимание во овој контекст мора да се обрати на политички изложените лица коишто можат да ги прикријат своите финансиски активности преку одредени посредници. На пример, ако едно политички изложено лице стои зад неколку независни претпријатија кои се комитенти на една финансиска институција, ризикот од концентрација е навистина висок.

Анализа на трошоците предизвикани од примена на програмата за спречување перење пари. Спроведувањето на политиките и процедурите за спречување перење пари предизвикува создавање дополнителни трошоци за финансиските институции. Тие трошоци мора да бидат ставени во корелација со позитивните ефекти што ги носат. При тоа, предвид мора да се земат неколку работи.

Прво, горенаведените трошоци мора да бидат анализирани низ призмата на бенефициите за конкретната финансиска институција, како и целокупниот систем на финансиски институции и националната економија во целина. Сепак, мора да се има предвид дека самите финансиските институции донесуваат интерни политики и процедури за борба против перењето пари, па анализата на трошоците/користа (cost/benefit) мора да се прави на ниво на одделна финансиска институција.

Второ, меѓународната координација во борбата со феноменот наречен перење пари, меѓу другото, има за цел да ги намали економските трошоци на

¹⁴ Basel Committee: "Prevention of criminal use of the banking system for the purpose of money laundering"

финансиските институции. На пример, ако финансиските институции кои се дел од еден правен систем (една држава) се должни да спроведат одредени мерки за спречување на перење на пари, тоа секако ќе креира одредени трошоци. Тие трошоци ќе влезат во цената на производите и услугите што ги нудат финансиските институции од тој правен систем. Доколку финансиските институции од друг правен систем (друга држава) не се обврзани да ги имплементираат тие мерки, овие институции ќе имаат помали трошоци при креирањето на цените на своите производи и услуги. На тој начин ќе ги привлечат и комитентите на оние институции кои се законски обврзани да применат одредени мерки за спречување перење пари. Меѓународната регулатива ја елиминира оваа нееднаквост помеѓу субјектите кои работат во различни системи, па не доаѓа до прелевање на комитентите од една страна, а од друга страна се нивелираат трошоците за спроведување на мерките за борба со перењето пари.

3.4.2. ВЛИЈАНИЕ НА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ ВРЗ РЕАЛНИОТ СЕКТОР

Покрај негативниот ефект врз финансискиот сектор, перењето пари негативно влијае и врз реалниот сектор на тој начин што врши распределба на ресурсите во помалку продуктивни активности и ги поттикнува корупцијата и криминалот, кои пак го забавуваат економскиот раст.

а) Перењето пари врши дисторзија на инвестициите и ја намалува продуктивноста

Тековите на испраните пари во една национална економија се разликуваат од тековите на легалните пари. Испраните пари често се насочуваат во т.н. „стерилни“ инвестиции кои не генерираат поголема продуктивност. Како што споменавме претходно, такви инвестиции се вложувањата во недвижен имот, уметнички предмети, антиквитети, луксузни автомобили и сл.

Насочувањето на економските ресурси во стерилни инвестиции ја намалува продуктивноста на вкупната економија. Со оглед на тоа што зголемената побарувачка за недвижен имот и луксузни стоки ја зголемуваат нивната цена, тоа ги привлекува и инвеститорите да ги насочуваат своите средства во производство на овие стоки. Таквата појава уште повеќе го забавува економскиот развој.

б) Перењето пари овозможува пораст на корупцијата и криминалот по цена на економскиот развој

Перењето пари ги намалува трошоците на криминалците, а на тој начин доаѓа до пораст на нивото на криминал. Како што ефикасниот финансиски сектор поволно влијае врз равојот на производниот сектор, така и перењето пари поволно влијае врз порастот на криминалот. Колку е полесно да се исперат парите поради неефикасните програми за борба со ова општествено зло, толку перењето пари ќе ги чини криминалците помалку, а со тоа ќе бидат поефикасни во остварувањето на своите цели. Впрочем, ист е случајот и во секоја друга индустрија или деловна активност.

Поголемиот криминал и корупција значат намалување на економскиот раст. Истражувањата¹⁵ покажуваат дека високото ниво на корупција и криминал штетно влијаат врз економскиот развој. Кога корупцијата е придружена со организиран криминал, легитимниот бизнис е обесхрабрен, распределбата на ресурсите е дисторзирана и политичкиот легитимитет е компромитиран. Штетните ефекти по економскиот развој предизвикани од корупцијата и перењето пари се особено забележителни во јавниот сектор во многу земји во развој и земји во транзиција, поради големата улога на тој сектор во националната економија на тие земји.

в) Перењето пари може да го зголеми ризикот од макроекономска нестабилност

Меѓународниот монетарен фонд идентификувал неколку механизми преку кои значителниот пораст на перењето пари во една национална економија може да доведе до макроекономска нестабилност. Прво, тука е проблемот на „жешките пари“: порастот на перењето пари во одреден регион е често проследен со крупни политички промени (на пример: распаѓање на одредени земји или доаѓање на корумпиран диктатор на чело на земјата). Во тој случај, финансиските текови кои го придружуваат перењето пари стануваат нестабилни, а тоа може да доведе до нестабилност на девизни курсевите, монетарните агрегати и цените (инфлација).

Второ, некои од фазите на процесот на перење пари се одвиваат во неформалниот сектор на економијата. Трансакциите извршени во овој сектор не се појавуваат во официјалните монетарни и финансиски статистики. На тој начин, креаторите на монетарната политика располагаат со погрешни информации при креирањето на макроекономските варијабли (монетарни агрегати, каматни стапки, стапка на инфлација итн.).¹⁶

3.4.3. ВЛИЈАНИЕ НА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ ВРЗ НАДВОРЕШНИОТ СЕКТОР

¹⁵ UNDP: "Corruption and good governance", p. 35

¹⁶ IMF background paper, p.28

Перењето пари во меѓународни размери ги исцрпува ресурсите на земјите во развој и ги одвраќа странските директни инвестиции во овие земји кои се клучни за нивниот економски развој.

а) Одлив на капиталот

Движењето на капитал на различен начин влијае врз глобалната економија, но најмногу се погодени земјите во развој. Причина за тоа е што капиталот се движи од земјите во развој кон земјите со стабилни финансиски и економски системи. Цената што ја плаќаат земјите во развој при таквото движење на капиталот е добро позната: намалување на обемот на производните капацитети, намалување на даночната основица и губење на контролата над монетарните агрегати. Ако се земе предвид дека фазите на пласман и прикривање во процесот на перење пари најчесто се случуваат во земјите во развој (и земјите во транзиција), а тоа доведува до одлевање на капиталот од овие земји, станува јасно колкав е проблемот со кој мора да се соочат овие земји.

Може да се претпостави дека воведувањето на програми за спречување перење пари во овие земји ќе ги „исплаши“ субјектите коишто се занимаваат со овој вид криминал, па тие или ќе ги трансферираат парите во други земји каде што нема такви програми или ќе ги повлечат парите од финансиските институции и ќе ги стават „под перница“. Сепак, примерите од некои земји (Унгарија, Гватемала, Филипини, Израел)¹⁷ покажуваат дека воведувањето програми за спречување перење пари не доведе до значително намалување на депозитната база на финансиските институции. Тешко е да се каже дали тоа се должи на (не)ефикасноста на програмите или на креативноста на криминалните групи кои можеби нашле други форми на перење пари.

б) Намалување на странските инвестиции

Перењето пари го поттикнува порастот на криминалот и корупцијата во економијата на една земја. Таквата појава крајно негативно се одразува врз обемот на странските портфолио и директни инвестиции поради лошата репутација на таа земја во светот. Отсуството на странски инвестиции значи крајно лимитиран пристап до технологијата и работните вештини. Штетите што притоа настануваат се непроценливи.

в) Дисторзија на цените и асортиманот на надворешната трговија

¹⁷ Brent Bartlett: "The negative effects of money laundering on economic development", p. 42

Покрај злоупотребата на финансискиот сектор и вложувањата во реалниот сектор, криминалните групи имаат и други техники за перење на пари. Една од нив е употребата на преценети увозни или извозни фактури. Во овој случај перење пари се врши на тој начин што цената наведена во фактурата е многу поголема од вистинската вредност на стоката или услугата наведена во истата таа фактура. Масовната употреба на такви фактури создава дополнителна побарувачка на странски валути во една национална економија, а со тоа се создава притисок врз девизниот курс. Државата се доведува во состојба да мора да го промени курсот на својата национална валута во однос на странските валути или пак, да интервенира на пазарот со своите девизни резерви. Во одредени случаи тоа доведува до намалување на конкурентноста на домашните стоки на странскиот пазар и забавување на економскиот раст.

Перењето пари може да предизвика и промена во асортиманот на надворешната трговија. Особено, тоа е случај со увозот. На пример, корумпирани државни органи сакаат да ги исперат парите во странство и потоа да ги вратат во земјата. За да не предизвикаат сомневање, тие можат со парите во странство да набават одредени стоки и потоа да ги увезат, наместо да трансферираат финансиски средства назад во земјата. Увезените стоки ќе служат само за прикривање на перењето пари.

3.5. РИЗИЦИ ЗА ФИНАНСИСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ПРЕДИЗВИКАНИ ОД ФЕНОМЕНОТ ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Перењето пари како процес најчесто ги содржи следните три фази: пласман, прикривање и интеграција. Фазите на пласман и прикривање најчесто се одвиваат во рамките на финансиските институции. Имајќи ја предвид реалната можност од злоупотреба на финансиските институции во функција на перењето пари, тие мора да извршат анализа на ризиците на кои се изложени и да најдат ефикасни средства и методи тие да се неутрализират.

Анализата на ризиците на кои се изложени финансиските институции при нивното инволвирање во процесот на перење пари се прави со цел:

- идентификување, документирање и контрола на ризиците од злоупотреба на финансиските институции
- поставување критериуми за идентификација на комитентите или деловните активности кои се најризични за финансиските институции

Базелскиот комитет за банкарска супервизија наведува четири видови ризици:¹⁸

- репутациски ризик
- оперативен ризик
- правен ризик
- концентрациски ризик

Треба да се нагласи дека овие ризици дејствуваат во меѓусебна корелација. Секој од нив може да доведе до значителни финансиски загуби (преку повлекување на депозитите од страна на комитентите, прекин на односите помеѓу одделни финансиски институции, трошоци за одделни истраги, замрзнување и конфискација на средствата, загуби поради ненаплатени побарувања по основ на одобрени кредити), како и до трошење на драгоцено време и енергија за надминување на овие проблеми.

Репутацискиот ризик претставува огромна закана за финансиските институции, бидејќи природата на нивната активност претпоставува одреден степен на доверба во нив од страна на комитентите, инвеститорите и јавноста во целина. Репутацискиот ризик се дефинира како опасност од губењето на довербата на деловните партнери на финансиската институција поради нејзиниот негативен имиџ во јавноста. Притоа, не е битно дали има оправдани причини за создавањето на тој негативен имиџ или пак такви причини не постојат. Репутацискиот ризик предизвикува губење на интегритетот на финансиската институција. Банките се особено ранливи кога е во прашање овој вид ризик поради долгорочниот карактер на односите што ги градат со своите деловни партнери. Од тие причини, банките мора да создадат ефикасна програма на познавање на својот комитент.

Оперативниот ризик се дефинира како ризик од директни или индиректни трошоци предизвикани од несоодветни интерни процедури и системи, како и од корумпирани вработени во финансиските институции. Овој ризик може да настане и поради одредени настани кои се случуваат во окружувањето на финансиските институции. Најчесто, оперативниот ризик се јавува кога финансиската институција не е во состојба да ги имплементира своите програми и процедури за спречување на перење пари и кога не постои адекватен систем на внатрешна контрола.

Правниот ризик се појавува кога постои реална можност за започнување одредени судски постапки против финансиската институција или пак кога постојат правни пречки за спроведување на договорите коишто ги склучила со своите комитенти. Супервизорските органи можат да започнат судска постапка против одредена финансиска институција кога ќе се утврди дека таа не ги почитува

¹⁸ Basel committee on banking supervision: "Customer due dilligence for banks", p. 3

законските прописи во сферата на борбата со перењето пари. Последиците од таквите судски постапки по финансиската институција нема да бидат само од правна природа, туку може да предизвикаат и низа други консеквенции.

Концентрацискиот ризик се рефлектира врз двете страни од билансот на состојба на една финансиска институција. На страната на активата, овој ризик е тесно поврзан со пласманите на финансиската институција. Финансиските институции се должни да почитуваат одредени лимити кога ги пласираат своите средства кај комитенти кои се капитално, управувачки или роднински поврзани. Од тие причини, финансиската институција мора добро да ги познава своите комитенти и природата на нивните деловни активности.

На страната на пасивата од билансот на состојба, концентрацискиот ризик се рефлектира преку ненадејно повлекување на депозитите од страна на одредени големи комитенти. Тоа штетно се одразува врз ликвидноста на финансиската институција. Овој ризик е особено присутен кај помалите финансиски институции коишто имаат лимитиран број комитенти. Слично како и кај пласманите, финансиската институција мора добро да ги познава своите депоненти и нивното работење за да не се доведе во ситуација да мора да се соочува со посериозни ликвидносни проблеми.

Финансиските институции мора да имаат систематски пристап кон анализата на ризиците на кои се изложени. Анализата на ризиците во борбата со перењето пари ги нуди следните бенефиции за финансиските институции:¹⁹

- идентификацијата на комитентите се врши сеопфатно (се анализира категоријата на која ѝ припаѓа одреден комитент, видот на неговата деловна активност, видот на сметките што ги поседува и дали комитентот настапува во свое или во туѓо име);
- идентификација на ризичните сметки и ризичните трансакции по пат на спроведување сеопфатна политика на познавање на комитентот;
- соодветна распределба на ресурсите на финансиската институција во процесот на спречување перење пари;
- добивање сознание дека мерките за спречување перење пари се применуваат на соодветен начин во целата финансиска институција.

Моделот заснован врз анализа на ризиците претпоставува постоење три вида ризици:²⁰

- ризик на земја (географски ризик);
- ризик на деловна активност (ризик на претпријатие);
- ризик на производ (ризик на трансакција).

¹⁹ PricewaterhouseCoopers: "Anti-money laundering risk models", p. 12

²⁰ Deutsche Bundesbank: "AML risk analysis", p. 8

Ризикот на земја (географскиот ризик) ги дели земјите на земји со висок, среден и низок ризик. Ваквата поделба е условена од: употребата на готови пари како средство за плаќање, стабилноста на политичкиот режим и раширеноста на корупцијата, географската локација на земјата од аспект на производството и прометот на опојни дроги и адекватноста на стратегиите за борба против перењето пари.

Една деловна активност може да биде повеќе или помалку ризична во зависност од нејзината природа и нејзините карактеристики. Казината, игрите на среќа и берзанските трансакции се многу популарни кај субјектите коишто перат пари затоа што кај овие дејности сè уште не се развиени ефикасни програми за спречување перење пари. Таквите деловни активности каде што присуството на готови пари во оптек е многу големо, мора внимателно да се анализираат и контролираат.

Прекуморските (offshore) банки вршат финансиски услуги кои се скриени за пошироката јавност под превезот на деловната тајна. Со помош на финансиските трансакции преку овие банки, перачите на пари купуваат недвижен имот и луксузни стоки и на тој начин ги легализираат своите средства. Не е редок случајот и на употреба на преценети фактури преку лажни (shell) компании. Сето тоа води кон омасовување на перењето пари, а економиите каде што доминира готовината како средство за плаќање уште повеќе му оди во прилог на овој тренд.

Ризикот на претпријатие обично ги опфаќа оние компании кои со помош на одредени трансакции вршат финансирање на тероризмот или се поврзани со одредени политички изложени личности. Финансиските институции мора да бидат во тек со т.н. црни листи на кои обично се наведени називите на тие претпријатија или политички изложените личности кои стојат позади нив.

Високоризичните деловни активности обично се среќаваат во следните дејности:²¹

- трговија на мало
- трговија на големо
- трговија со техничка (електронска) стока
- трговија со луксузни производи
- комуникации
- транспорт
- услуги
- финансиски институции
- забава

²¹ Deutsche Bundesbank: "AML risk analysis", p. 13

Ризикот на производ се среќава кај оние финансиски производи или услуги кај кои средствата можат слободно да се пратат или да се добијат од трети лица без доказ за нивниот идентитет. Пример за такви производи се телеграфските трансфери, дознаките преку СВИФТ, депозити од трети лица и сл.

Во оваа категорија спаѓаат и тековните сметки на правни и физички лица бидејќи тие се полнат со средства од разни извори на кои не секогаш може да им се утврди идентитетот и легитимитетот. Исто така, ризичен е и брзиот трансфер на пари каде што без некоја посебна документација се овозможува пренос на средствата од една локација на друга.

Ризикот се зголемува и кога криминалните групи стојат зад друштва со ограничена одговорност, прекуморски компании и трустови кои гарантираат анонимност. Обично, ризикот на производ е помал кај големите и добро познатите компании во кои криминалните групи потешко можат да продрат.

Ризикот е најмал кај оние трансакции каде што нема инволвирани посредници и трети лица, туку точно се знае кој е инвеститорот, односно депонентот, а кој примателот на средствата.

Секоја финансиска институција мора да преземе одредени мерки за да го намали ризикот од нејзина инволвираност во процесот на перење пари. Тие мерки мора да бидат конкретни, со точно утврдени рокови за нивно исполнување и точно поделени надлежности по одредени организациони делови. Притоа, потенцијалниот (а во некои случаи и реалниот) ризик за финансиската институција мора да биде појдовна точка при преземањето одредени активности. Тие активности мора да бидат проследени со соодветна документација за да може точно да се утврди што е преземено, а што треба да се преземе во иднина во борбата со перењето пари.

4 . МЕЃУНАРОДНИ ПРОПИСИ

Во светот постојат повеќе меѓународни организации и работни групи кои се вклучени во борбата со перењето пари. Во принцип, тие организации и работни групи можат да се поделат на:²²

- организации и групи што претежно се занимаваат со финансиски и супервизорски прашања (ММФ, Светска банка, Базелскиот комитет, ИОСКО - меѓународна организација за контрола врз работењето со хартии од вредност и ИАИС - меѓународна организација на супервизорите во сферата на осигурувањето);
- организации и групи кои дејствуваат и на полето на превенцијата и на полето на репресијата во борбата против перењето пари (ФАТФ, различни регионални работни групи, ООН, Советот на Европа, Европската Унија, Организацијата на американските држави и Секретаријатот на комонвелтот);
- организации и групи кои претежно се занимаваат со правни прашања, односно функционираат во сферата на репресијата во процесот на спречување на перење пари (групата Егмонт којашто е составена од оддели за борба против перењето пари - ФИУс и Интерпол).

Следната табела презентира одредени карактеристики на некои од горенаведените меѓународни организации и работни групи:²³

Организа- ција	Операти- вен стандард	Правна обврска	Членство	Фокус	Примена
ФАТФ	40 препораки	не	најчесто индустри- јализира- ните земји	превенци ја и репресија	заедничка проценка
регионал- ни работни групи	40 препораки	не	правните системи од регионот	превенци ја и репресија	заедничка проценка
ООН	договори	да	најголем дел од земјите во светот	репресија	Генерално собрание на ООН
Совет на Европа	договор	да	членки на Советот	репресија	Совет на Европа
Европска унија	директиви	да	членки на Европска унија	најмногу превенци ја	Европска комисија

²² IMF and World Bank: "Enhancing contributions to combating money laundering: policy paper", p. 10

²³ IMF and World Bank: "Enhancing contributions to combating money laundering: policy paper", p. 11

Организа- ција на американ- ски држави	модели	не	членки на организа- цијата	превенци ја и репресија	техничка помош
Комон- велт	модели	не	членки на Комонвел- тот	превенци ја и репресија	техничка помош
Група Егмонт	модели	не	членки	репресија	техничка помош и соработка во истрагите
Интерпол	различни извори	не	најголем дел од земјите	репресија	соработка во истрагите

4.1. ДИРЕКТИВИ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Европската унија, онаква како што ја познаваме денес, е наследник на некогашната Европска економска заедница. Со договорот од Мастрихт од 1992 година, сферите на интерес на обединета Европа од економијата се проширија и на правото, надворешната и безбедносната политика. Со тој договор беа дефинирани т.н. три столба на Европската унија:

- внатрешен пазар (наследник на некогашната ЕЕЗ);
- правда и внатрешни работи;
- заедничка надворешна и безбедносна политика.

Кога го разгледуваме процесот на спречување перење пари, посебно внимание треба да посветиме на внатрешниот пазар на Европската унија. Станува збор за едно доста комплексно прашање. Внатрешниот пазар се потпира врз т.н. четири слободи (слободно движење на работници, стоки, услуги и капитал) во рамките на земјите-членки на Европската унија. Исто така, во рамките на внатрешниот пазар се дефинирани и односите на овие земји со трети земји кои не се дел од ЕУ.

Посебно е чувствителна областа на слободното движење на капиталот како една од претходно наведените четири слободи. Слободното движење на капиталот претпоставува спроведување портфолио и директни инвестиции помеѓу одделни земји без никакви ограничувања. Исто така, во оваа рамка се предвидува слободно движење на паричните средства (депозитите) помеѓу различни

финансиски институции кои се наоѓаат на териториите на различни земји, како и изедначување на правата и обврските на резидентите и нерезидентите при нивното работење со финансиските институции.

Слободното движење од капиталот што претпоставува укинување на низа рестриктивни мерки, може да претставува рај за криминалните групи. Тие можат да ја злоупотребат горенаведената слобода и да ги максимизираат своите профити. Од тие причини, Европската унија има донесено три директиви кои ги даваат основните правци и начела во борбата против перењето пари.

Првата директива е донесена од страна на Советот на Европската заедница на 10.06.1991 година. Проблематиката што ја обработува оваа директива е во сферата на превенцијата во процесот на спречување перење пари. Таа е под силно влијание на 40-те препораки на ФАТФ кои се донесени во 1990 година.

Основните причини за усвојување на оваа директива се содржани во нејзината преамбула и тоа:²⁴

- перењето на приносите од криминалните активности преку банкарските системи го намалува кредибилитетот на институциите кои се вклучени во таквите трансакции и може да го наруши целокупниот финансиски систем;
- директивата го поврзува перењето пари со организираниот криминал, особено со трговијата со дрога, но без оглед на тоа дали се работи за трговија со дрога или не, сите видови организиран криминал во директивата се третираат како поврзани со перењето пари.

Земјите-членки на Европската унија се должни да ги применуваат одредбите од оваа директива во своето национално законодавство. Едно од барањата на оваа директива е јасно и недвосмислено криминализирање на активната перење пари. Сите субјекти коишто се занимаваат со перење пари се криминалци и институциите на системот треба да ги третираат овие субјекти согласно со одредбите од соодветните закони (пред сè, Законот за спречување на перење пари и кривичниот закон).

Горенаведената директива (91/308/EEЗ) посебно внимание посветува на кредитните и финансиските институции и нивната улога во борбата против перењето пари. Со оглед на тоа што фазите на пласман и прикривање од процесот на перење пари најчесто се одвиваат преку системот на финансиски институции, оваа директива дава насоки за следните прашања:

- идентификација на клиентите;
- чување на нивните досиеја;
- сомнителни трансакции;

²⁴ Directive of the Council of the European Community 91/308/EEC

- соработка со надлежните органи одговорни за борба против перењето пари (доставување извештаи);
- воспоставување адекватни системи на внатрешна контрола;
- обука на вработените во финансиските институции.

Оваа директива со право посветува најголемо внимание на идентификацијата на клиентите. Таа се врши при првиот контакт на клиентот со финансиската институција. Финансиската институција е должна да го идентификува клиентот кога сака да отвори сметка или штедна книшка или да изнајми сеф. Идентификација на клиентот мора да се изврши и во случај кога истиот врши поединечна или неколку поврзани трансакции чиј износ надминува 15.000 евра. Што се однесува на активностите во сферата на осигурувањето, идентификација треба да се изврши секогаш кога износот на поединечната премија која треба да се плати во која било дадена година надминува 1.000 евра. Кредитните и финансиските институции се должни да извршат идентификација на клиентот секогаш кога постои сомневање за перење пари, без оглед на износот на депозитот или трансакцијата. Во случај кога клиентот настапува преку негов посредник, финансиската институција е должна да го утврди идентитетот и на основниот работодавач и на неговиот ополномоштеник.

Чувањето на досиејата на клиентите е многу битна обврска на финансиските институции. Некои од тие досиеја можат да послужат како доказ во одредени истраги за перење пари. Директивата на ЕУ од 1991 година предвидува рок од најмалку пет години за чување на досиејата на клиентите.

Посебно внимание треба да биде посветено на сомнителните трансакции. Иако оваа директива директно не наведува одредени индикатори преку кои би се оценила сомнителноста на трансакцијата, сепак литературата и практиката наведуваат на повеќе такви индикатори. Тие можат да се однесуваат на клиентот, на самата трансакција, видот на депозитот итн. Индикаторите кои служат како средство за идентификување на сомнителните трансакции ќе бидат анализирани подетално понатаму во овој труд.

Соработката помеѓу институциите на системот има круцијално значење за борбата против перењето пари. Финансиските институции се должни да ги информираат соодветните истражни и судски органи за одделните поединечни, поврзани и сомнителни трансакции. Овие органи, во рамките на своите овластувања, преземаат соодветни мерки за сузбивање на овој вид криминал. Притоа, клиентот што ги депонира своите средства или ја врши трансакцијата не смее да знае дека неговата активност подлежи на следење и анализа од страна на надлежните органи. Се разбира, информациите што ги проследуваат финансиските институции до другите органи во државата можат да бидат искористени исклучително во функција на борбата против перењето пари.

Директивата предвидува постоење или формирање на адекватни системи на внатрешна контрола во самите финансиски институции. Внатрешната контрола е многу значајна затоа што таа треба да биде првата што ќе констатира дали интерните системи добро функционираат, дали постојат соодветни интерни процедури за борба со перењето пари и дали ефикасно се применуваат. Доколку се констатираат одредени неуредности, внатрешната контрола треба да ги алармира управниот одбор и менаџментот на финансиската институција за можат да преземат соодветни мерки.

Што се однесува на обуката на вработените, посебно внимание треба да им се посвети на лицата кои се во непосреден контакт со клиентите (благајниците, кредитните референти итн.). Обуката треба да го спречи и (не)намерното инволвирање на вработените во финансиската институција во процесот на перење пари.

Втората директива е донесена на 04.12.2001 година од страна на Европскиот парламент и Советот на Европската унија. Со оваа директива (2001/97/E3) се вршат одредени измени на директивата од 1991 година. Кон измени на директивата од 1991 година, Европската унија пристапи од следните причини:

- со директивата од 1991 година не е јасно утврдено кои надлежни органи на земја-членка треба да добиваат извештаи за сомнителни трансакции од подружниците на кредитни или финансиски институции со седиште во друга земја-членка;
- Европскиот парламент изрази загриженост за активностите на менувачниците и давателите на услуги брз трансфер на пари и можноста за нивна злоупотреба во функција на перењето пари;
- со директивата од 1991 година перењето пари се дефинира само низ призмата на трговијата со дрога, а не ги зема предвид другите облици на организиран криминал кои на еден или друг начин се поврзани со перењето пари;
- се појави тренд на зголемено користење на нефинансиските деловни активности од страна на субјектите кои перат пари;
- се појави потреба од дефинирање на улогата на нотарите и другите правни професионалци, а особено во поглед кога тие даваат совети поврзани со прашања поврзани со даноците.

Со директивата од 2001 година дефинирањето на финансиските институции ги опфаќа и менувачниците, давателите на услуги брз трансфер на пари, осигурителните компании и инвестициските фондови. Понатаму, со оваа директива се наведуваат и субјектите кои се должни да ги применуваат обврските коишто произлегуваат од нејзините одредби. Тие субјекти се: кредитните институции, финансиските институции, ревизорите, надворешните сметководители,

даночните советници, агентите за недвижности, нотарите, дилерите, аукционерите и казината.

Што се однесува на идентификацијата на клиентите, Директивата 2001/97/EЗ предвидува дека институциите и лицата кои се предмет на оваа директива (во директивата од 1991 година овие субјекти се нарекуваа кредитни и финансиски институции) не се предмет на условите за идентификација во случаи кога клиентот е кредитна или финансиска институција опфатена со оваа директива.

Во делот за соработката на субјектите опфатени со оваа директива со останатите државни органи, пропишани се формите на соработка на нотарите, ревизорите и даночните советници со органите задолжени за борба со перењето пари.

Земјите-членки на ЕУ се должни во својата регулатива да внесат одредби според кои институциите и лицата коишто се предмет на оваа директива се воздржуваат од извршување на трансакции за кои знаат или се сомневаат дека се поврзани со перење пари, сè додека не добијат согласност од надлежните државни органи. Во делот на супервизорската функција, со оваа директива е предвидено дека освен кредитните и финансиските институции, така и берзите, девизните пазари и пазарите на финансиски деривативи се предмет на контрола во функција на борбата против перењето пари.

Со директивата од 2001 година се извршија одредени измени на директивата од 1991 година. Но, набрзо потоа стана јасно дека постои реална потреба од донесување на комплетно нова директива која ќе биде во чекор со современите трендови во сферата на перењето пари.

Третата директива на Европскиот парламент и Советот на Европската унија е донесена на 26.10.2005 година. Со донесувањето на оваа директива, одредбите од директивата од 1991 година и измените од 2001 година престанаа да важат. Земјите-членки на ЕУ беа должни да ги применат одредбите од оваа директива (2005/60/EЗ) во своите закони до крајот на 2007 година.

Третата директива на Европската унија претставува голем чекор напред во борбата против перењето пари. Особено е значајно тоа што му се придаде големо значење на испитувањето на бонитетот на клиентот од страна на финансиските институции (customer due dilligence), што не беше случај со претходните две директиви.

Според мислењето на авторот на оваа книга, Директивата 2005/60/EЗ се донесе од следниве причини:

- појавата на перење пари претставува сериозна опасност за стабилноста и репутацијата на финансискиот сектор;
- субјектите кои вршат перење пари можат да го злоупотребат слободното движење на капиталот, кој претставува една од основните карактеристики на слободниот европски пазар;
- перењето пари претставува глобален проблем, затоа и мерките за неговото сузбивање мора да бидат преземени на меѓународно ниво и со висок степен на координација на националните законодавства и институциите на различните системи;
- потребата од проширување на дефиницијата за организираниот криминал;
- Директивата 91/308/ЕЗ посвети внимание само на идентификацијата, а не и на добивањето информации за бонитетот и интегритетот на клиентот;
- ефикасните програми за спречување перење пари кај финансиските институции ги натераа криминалните групи да бараат алтернативни методи, пред сè во доменот на животното осигурување и сферата на услугите;
- потреба од поголема контрола врз трговците со производи коишто се ризични сами по себе кога е во прашање перењето пари;
- потреба од посветување внимание на односите помеѓу адвокатите и нивните клиенти и регулирање на прашањето на деловната тајна којашто произлегува од тие односи;
- различниот степен на ризик од перење пари во одделни случаи ја дефинира потребата од упростено или зајакнато спроведување на политиката на познавање на комитентот;
- посебно следење на воспоставените односи со политички изложените лица;
- овозможување на клиентот да се идентификува пред финансиската институција со помош на идентификацијата која претходно ја направил кај друга финансиска институција;
- обврска за известување за сомнителните трансакции, која во одредени случаи утврдени со оваа директива, може да биде занемарена;
- вработените во финансиските институции кои вршат пријавување до надлежните државни органи мора да бидат заштитени од закани и непријателски активности од трети лица;
- постоење соодветни информативни системи кои лесно и брзо ќе и овозможат на финансиската институција да добие информации дали има воспоставено деловни односи со одреден субјект или не
- воведување на соодветни казнени одредби во националните законодавства со цел да се сузбие појавата на перење пари итн.

Со оваа директива перењето пари се дефинира во најширока смисла и се одредуваат субјектите кои се надлежни за неговата превенција. Исто така, оваа директива јасно и прецизно дефинира што се подразбира под одреден вид институција.

Многу значајно е тоа што наместо идентификација на клиентот, оваа директива го воведува испитувањето на бонитетот на комитентот. Политика на испитување на бонитетот на комитентот (customer due dilligence) се врши во следниве случаи:²⁵

- при воспоставување деловен однос;
- при извршување поединечна трансакција или неколку поврзани трансакции чиј износ надминува 15.000 евра;
- при постоење сомневање за вршење перење пари или финансирање на тероризмот;
- при постоење сомневање за вистинитоста и адекватноста на претходно добиените податоци за идентификација на комитентот.

Мерките преземени за испитување на бонитетот на комитентот се состојат од следново:²⁶

- идентификување на комитентот и верификување на таа идентификација со помош на информации добиени од сигурни и независни извори;
- идентификување на корисникот на средствата од извршената трансакција, како и преземање соодветни мерки за запознавање на сопственичката структура на комитентот;
- добивање информации за целта и природата на деловниот однос што ѝ го нуди комитентот на финансиската институција;
- постојано следење на воспоставениот деловен однос за да се добие разумна сигурност дека извршените трансакции се конзистентни со природата на деловните активности на комитентот, неговиот ризичен профил и легалноста и легитимноста на изворот на средства за извршување на тие трансакции.

Политиката на испитување на бонитетот и интегритетот на комитентот не треба да се спроведе само кај новите, туку и кај постојните комитенти. Оваа директива предвидува спроведување на упростено (симплифицирано) и комплексно испитување на бонитетот на комитентот. Упростено испитување на бонитетот се дозволува во случај кога како комитенти се јавуваат државни органи или кредитни и финансиски институции. Во останатите случаи кога ризикот од перење пари е поголем, потребно е да се спроведе комплексно испитување и следење на бонитетот на комитентот. Притоа, директивата содржи јасни инструкции на кој начин треба да биде спроведено испитувањето на бонитетот на комитентот кога деловниот однос се воспоставува преку посредници, кога се работи за меѓународни трансакции или кога се воспоставува деловен однос со политички изложени лица.

²⁵ Official Journal of the European Union: "Directive 2005/60/EC on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing", p. 23

²⁶ Official Journal of the European Union: "Directive 2005/60/EC on the prevention of the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing", p. 23

Финансиските институции се должни да доставуваат извештаи за поединечните, поврзаните и сомнителните трансакции до соодветниот државен орган задолжен за анализа на случаите за кои постои сомневање за перење пари. Тој орган може да побара од финансиската институција задржување, односно неизвршување на трансакцијата. Притоа, комитентот не смее да знае дека неговите деловни активности се предмет на истражување и анализа од страна на органите кои се задолжени за спроведување на процесот на спречување перење пари.

Финансиските институции во земјите-членки на Европската уУнија се должни документите за воспоставениот деловен однос со одреден комитент да ги чуваат најмалку пет години. Истото се однесува и за нивните подружници во трети земји, освен ако со законските прописи на тие земји не е поинаку одредено.

Финансиските институции се должни да воспостават адекватни системи на внатрешна контрола. Исто така, тие треба да обезбедат и соодветна обука за своите вработени.

Супервизорските органи се должни да го следат спроведувањето на законските одредби во сферата на спречувањето перење пари. Доколку се констатираат одредени неуредности, тие се должни да преземат соодветни законски мерки. Затоа, казнените одредби од соодветните закони мора да бидат јасни и недвосмислени, а државните органи ефикасни во нивното спроведување.

4.2. КОНВЕНЦИИ НА ОРГАНИЗАЦИЈАТА НА ОБЕДИНЕТИТЕ НАЦИИ

ООН, како најголема светска организација, е активно вклучена во борбата против организираниот криминал, а со тоа и во борбата со феноменот наречен перење пари. Оваа меѓународна организација има донесено повеќе конвенции на овој план, а најзначајни се Виенската конвенција и Конвенцијата од Палермо.

Виенската конвенција, чие целоен назив гласи Конвенција на Обединетите нации против незаконскиот промет со опојни дроги и психотропни супстанции е усвоена од страна на ООН на 19.12.1988 година. Оваа конвенција за првпат го постави проблемот со перењето на приносите од трговијата со дрога.

Виенската конвенција е донесена од следниве причини:²⁷

²⁷ Direkcija za spre~uvawe na perewe pari: „Strategija za spre~uvawe na perewe pari“, str. 70

- големината и растечкиот тренд на незаконското производство, побарувачка и промет на опојни дроги и психотропни супстанции;
- незаконскиот промет донесуваат голема финансиска добивка и богатство кое на транснационалните организации на криминалци им овозможува да влезат во структурата на власта, легитимниот деловен и финансиски свет и општеството на сите нивоа и да ги расипуваат и корумпираат;
- лицата што се занимаваат со незаконски промет треба да бидат лишени од добивката остварена со нивната криминална дејност, а со тоа да се отстрани и мотивацијата за вршење на таа дејност;
- искоренувањето на незаконитиот промет е колективна одговорност на сите држави и за таа цел е неопходна координирана акција во рамките на меѓународната соработка;
- значењето на јакнењето и зголемувањето на ефикасните законски средства за меѓународна соработка во областа на кривичното право врз спречувањето на меѓународните криминални активности на незаконски промет.

Виенската конвенција се однесува на репресивниот сегмент од процесот на спречување на перењето пари. Таа дава широко дефинирање и опис на нелегалните активности поврзани со трговијата со дрога и јасно ја наметнува потребата од криминализирање и санкционирање на тие активности. Со оглед на тоа што трговијата со дрога е проблем од меѓународни размери, Виенската конвенција дава насоки за јурисдикцијата на различните правни системи кои имаат ингеренции при гонењето на конкретни случаи на трговија со опојни дроги и психотропни супстанции.

Многу битен момент регулиран со горенаведената конвенција е конфискацијата на приносите стекнати и на предметите употребени во трговијата со дрога.²⁸ Притоа, предвидени се мерките што треба да бидат преземени на национално ниво и механизмите кои треба да овозможат ефикасна меѓународна соработка во оваа сфера. Притоа, концептот на банкарска тајна не смее да ги попречува истрагите и постапките на конфискација.

Дел од оваа конвенција е и прашањето на екстрадицијата. Екстрадицијата е предмет на спогодба помеѓу две или повеќе земји. Ако страната-потписничка на оваа конвенција, која ја условува екстрадицијата со постоење спогодба, прими барање за екстрадиција од друга страна потписничка со која нема спогодба за екстрадиција, таа може да ја смета оваа конвенција како правна основа за екстрадиција.²⁹

²⁸ Slađana Taseva: „Perewe pari“, str. 55

²⁹ Direkcija za sprečuvawe na perewe pari: „Strategija za sprečuvawe na perewe pari“, str. 78

Виенската конвенција ја регулира и соработката помеѓу земјите-потписнички во вид на заемна правна помош, трансфер на записници и други форми на соработка и обука.

Исто така, со оваа конвенција се предвидени и мерките кои треба да се преземат доколку постојат сомневања, или доколку се констатира дека станува збор за незаконски поморски промет, злоупотреба на слободните трговски зони и пристаништа, како и злоупотреба на поштенските услуги.

Со оглед на комплексноста на прашањето што го регулира оваа конвенција, до 1998 година само 30-тина земји целосно ги имплементирале мерките против перењето пари, во согласност со Конвенцијата.³⁰

Конвенцијата од Палермо, чиј целосен назив гласи Конвенција на Обединетите нации против транснационалниот организиран криминал е донесена во 2000 година. Нејзина цел е да ја унапреди и да ја направи поефикасна соработката меѓу земјите заради превенција и борба против транснационалниот организиран криминал.

Со оваа конвенција се криминализира учеството на поединците во организирана криминална група и перењето на приносите од криминал. За борба против перењето пари се предлагаат следниве мерки:³¹

1. Секоја држава-членка:

- Ќе утврди сеопфатен девизен режим на регулативи и супервизија за банките и другите небанкарски финансиски институции и, онаму каде што е соодветно, за другите тела коишто се особено чувствителни на перење пари, во смисла на застрашување и откривање на сите форми на перење пари. Овој режим треба да ги нагласи барањата за идентификација на странките, чувањето на досиејата и пријавувањето на сомнителните трансакции.
- Ќе обезбеди дека административните, контролните, полициските и другите служби посветени на сузбивање на перењето пари (вклучувајќи ги, онаму каде што е соодветно според домашното право, и судските органи) имаат можност да соработуваат и да разменуваат информации на национално и меѓународно ниво, под условите пропишани во нејзиното домашно право, и - на крај - ќе имаат предвид дека востановувањето на единицата за финансиски податоци ќе служи како национален центар за собирање, анализирање и проценување на информациите во врска со потенцијалното перење пари.

2. Државите-членки ќе го имаат предвид имплементирањето на изводливите мерки за откривање и следење на движењето на готовината и на соодветните платежни инструменти преку нивните граници, со ограничен промет, за да

³⁰ Slaјana Taseva: „Perewe pari“, str. 56

³¹ Direkcija za spre~uvawe na perewe pari: „Strategija za spre~uvawe na perewe pari“, str. 135

обезбеди точна употреба на информациите, и без какво било попречување на движењето на легитимниот капитал. Таквите мерки можат да вклучат барање индивидуалните лица или бизниси да го пријавуваат прекуграничниот трансфер на поголемо количество готовина и на соодветни вредносни инструменти.

3. При воспоставувањето домашен регулаторен и супервизорски режим, државите-членки се повикуваат да ги земат предвид релевантните иницијативи на регионалните, меѓурегионалните и мултилатералните организации против перење пари.
4. Државите-членки ќе настојуваат да развијат и да промовираат глобална, регионална, подрегионална и билатерална соработка меѓу судските, полициските и финансиските контролни институции, со цел сузбивање на перењето пари.

Слично како и Виенската конвенција, така и Конвенцијата од Палермо се занимава со прашањата на конфискација и екстрадиција. Во делот на конфискацијата, посебни одредби се посветени на меѓународната соработка, располагањето со конфискуваниот имот и правната надлежност. Исто така, оваа конвенција посветува големо внимание и на заемната правна помош. Значајна улога имаат и одредбите што се однесуваат на кривичната постапка, односно на можноста за водење споени истраги и трансфер на кривичната постапка.

Она што Конвенцијата од Палермо ја прави прв сеопфатен меѓународен документ од ваков вид се и посебните одредби што се однесуваат на заштитата на сведоците. Овие одредби се однесуваат на жртвите на казнивите дела, како и на лицата коишто учествувале во активностите на организирани криминални групи.

Дел од оваа конвенција е посветен и на полициската соработка помеѓу одделните земји, како и на обуката и техничката помош за полицискиот персонал. Со Конвенцијата од Палермо им се препорачува на земјите-членки на ООН, во согласност со фундаменталните принципи на нивното национално право, да ги намалат можностите организирани криминални групи во иднина да учествуваат на легални пазари со приноси од криминал, преку соодветни правни, административни и други мерки.

4.3. ПРЕПОРАКИ НА ФАТФ

Некаде кон крајот на осумдесеттите години од минатиот век, перењето пари зеде таков замав што почна да претставува сериозна закана за финансиските системи низ целиот свет. Со оглед на тоа што финансиските системи се најстабилни во развиените земји, тие станаа цел за криминалните групи кои настојуваа последната фаза од процесот на перење пари - интеграцијата да ја извршат токму во тие земји. Соочувајќи се со реалноста и големината на заканата,

групата на седумте најразвиени земји Г-7 на Самитот во јуни 1989 година одлучи да формира меѓувладина работна група под име: Оперативна група против финансиските дејствија на перење пари (Financial Action Task Force - FATF).

ФАТФ не е постојана меѓународна организација, ниту тело кое усвојува правно обврзувачки конвенции, туку „ад хок“ групирање на влади и други субјекти околу една единствена, но сложена точка: развивање и следење на конвергентни и сеопфатни стратегии на борба против перењето пари, засновани врз меѓународна соработка, при што истовремено се уважуваат барањата за јакнење на ефикасноста на финансискиот систем и барањата за слобода на вршење на легалните финансиски трансакции.³² Кон крајот на 2005 година, ФАТФ се состоеше од претставници на 31 земја и две меѓународни организации: Европската унија и Заливскиот кооперативен совет.

Основна цел на делувањето на ФАТФ е развој и промовирање на соодветни политики за борба со перењето пари. Основа за постигнување на оваа цел претставуваат 40-те препораки кои се објавени во извештајот на ФАТФ во февруари 1990 година. Примената на 40-те препораки треба да доведе до остварување на следниве три цели:³³

- усовршување на националните системи за борба против перењето пари во согласност со Виенската конвенција. Тоа значи дека е потребно да се изврши криминализирање на перењето пари во сите негови аспекти, дури и кога криминалните активности не се поврзани со трговијата со дрога, како и воспоставување ефикасни процедури за конфискација.
- Зајакнување на улогата на финансискиот систем во поширока смисла, односно зајакнување на улогата на банките и небанкарските финансиски институции. Препораките на ФАТФ заедно со Базелските принципи треба да овозможат креирање процедури во финансиските институции во поглед на идентификацијата на комитентите, откривањето на неоправданите и сомнителни трансакции, како и развојот на безбедни и модерни механизми на извршување на трансакциите.
- Зајакнување на меѓународната соработка, и тоа на административно и судско ниво. Соработката на административно ниво се одвива преку размена на информации за меѓународните парични текови. Соработката на судско ниво се одвива преку поттикнување и развој на заедничко делување во процесите на истрага, конфискација и екстрадиција.

Четириесетте препораки од 1990 година беа ревидирани во 1996 година, при што од земјите-членки се побара проширување на дефиницијата на кривични дела. Покрај трговијата со дрога, секоја земја требаше да определи кои кривични

³² Direkcija za spre~uvawe na perewe pari: „Strategija za spre~uvawe na perewe pari“, str. 212

³³ Jean - Francois Thony: "Money laundering and terrorism financing: an overview", p.12

дела ќе бидат третираны како претходница на перењето пари. По нападите врз Њујорк и Вашингтон во 2001 година, ФАТФ излезе со 8 (сега се 9) препораки за борба со финансирањето на тероризмот.

Покрај креирањето на препораките, ФАТФ врши и проценка на земјите-членки во поглед на степенот на применување на мерките за борба со перењето пари. Исто така, оваа меѓувладина работна група објавува и листи на некооперативни земји и територии, како и извештаи за типологиите за борба со перењето пари.

4.3.1. ЧЕТИРИЕСЕТ ПРЕПОРАКИ

Препораките на ФАТФ можат да се поделат во 4 групи:

- препораките 1 - 3 содржат општа рамка;
- препораките 4 - 25 се однесуваат на зајакнување на финансиските и нефинансиските институции во борбата против перењето пари;
- препораките 26 - 34 се однесуваат на зајакнување на контролните и судските институции во борбата против перењето пари;
- препораките 35 - 40 се однесуваат на меѓународната соработка.

а) Општа рамка

Препораките од 1 до 3 се однесуваат на правните системи, поточно на обемот на казнените одредби за перење пари. Посебно е интересна препораката 1 каде се наведени предикативните кривични дела (дела коишто му претходат на перењето пари). Покрај таксативното наведување на предикативните кривични дела, оваа препорака нуди и можни пристапи за детектирање на горенаведените кривични дела. Големо значење има и препораката 3 која се занимава со прашањата на замрзнување и конфискација на имотот за кој ќе се докаже дека потекнува од перење пари.

б) Улогата на финансиските и нефинансиските институции во борбата против перењето пари

Препораките од 4 до 25 се особено значајни затоа што се однесуваат на превентивниот сегмент во борбата против перењето пари. Ако се знае дека финансиските и нефинансиските институции се „на првата борбена линија“, односно дека се најподложни на инволвирање во процесот на перење пари, јасно

е круцијалното значење на доследната примената на препораките на ФАТФ во оваа сфера.

Препораките од 5 до 12 се однесуваат на идентификацијата на комитентите, испитување на нивниот бонитет и интегритет (due dilligence) и правилата за чување на досиејата.

Препораката 5 предвидува дека финансиските институции не треба да отвораат анонимни сметки или сметки на очигледно фиктивни имиња. Сметката на комитентот треба да биде отворена откако тој ќе биде идентификуван со употреба на податоци од сигурни и независни извори на документи, податоци или информации. Доколку комитентот не воспоставува директен однос со финансиската институција, туку деловниот однос се воспоставува со помош на овластено лице, финансиската институција е должна да го утврди идентитетот и на основниот комитент и на лицето овластено за отворање на сметката од негова страна.

Што се однесува на проверката на бонитетот и интегритетот на комитентот, таа треба да се извршува при воспоставувањето на деловниот однос или пак, при извршувањето на големи поединечни, поврзани или сомнителни трансакции. Се поставува прашање на длабочината, односно детаљноста на таа проверка. Доколку постои висок ризик од перење пари при евентуалното воспоставување на деловни односи со одреден комитент, самата проверка мора да биде попродлабочена, односно подетаљна. Од друга страна, ако ризикот од перење пари е помал (на пример: при воспоставување на деловни односи со други финансиски институции кои мора да ги почитуваат истите стандарди), во тој случај не може да се изврши и поедноставна проверка на бонитетот и интегритетот.

Препораката 6 се однесува на воспоставувањето деловни односи со политички изложени лица. Во овој случај покрај стандардната проверка на бонитетот и интегритетот, финансиските институции треба да преземат разумни мерки за утврдување на изворот на имот и изворот на приходи на политички изложените лица.

Препораката 10 се однесува на чувањето на досиејата на комитентите. Оваа препорака предвидува период од најмалку пет години за чување на досиејата. Таквите досиеја треба да овозможат реконструкција на индивидуалните трансакции (вклучувајќи ги износите и видови валута вклучени во нив), како и да обезбедат, доколку е неопходно, докази за обвинение во врска со криминално однесување.

Препораката 12 ги опфаќа нефинансиските институции и дејности. Таа ги опфаќа казината, агенциите за промет со недвижности, трговците со благородни метали и скапоцени камења, адвокатите, нотарите, сметководителите и трустовите. Овие институции и вршители на дејности при воспоставувањето на

односи со своите клиенти треба да се придржуваат кон истите процедури за идентификација кои се релевантни за финансиските институции.

Препораките од 13 до 16 се однесуваат на известувањата за сомнителните трансакции и примената на прописите во оваа сфера.

Препораката 13 предвидува дека секоја трансакција за која постои сомневање дека е поврзана со перењето пари треба да биде пријавена до надлежниот орган за анализа и истрага (Financial Intelligence Unit). Со препораката 14 се предвидува дека лицата кои ги доставуваат тие извешатаи до ФИУ треба да бидат заштитени од одговорност. Препораката 15 бара воведување на внатрешни политики и процедури во финансиските институции за следење на процесот на спречување на перење на пари, како и постојана обука за вработените. Со препораката 16 е утврдено дека одредбите на препораките од 13 до 15 се валидни и за релевантните нефинансиски институции и дејности наведени претходно.

Препораките од 17 до 20 наведуваат други мерки за спречување на перење пари и финансирање на тероризмот. Посебно е интересна препораката 18 која бара од финансиските институции одбивање на соработката со т.н. shell банки.

Препораките 21 и 22 се однесуваат на мерките кои треба да се преземат во однос на државите кои не се или се недоволно усогласени со препораките на ФАТФ. Трансакциите кои доаѓаат од овие земји секогаш мора да бидат анализирани со посебно внимание со цел да се согледа нивната правна и економска оправданост. Оние финансиски институции кои имаа свои подружници во некооперативни земји и територии мора да обратат внимание на сите сегменти од своето работење при воспоставувањето и реализирањето на деловни односи со комитентите од тие земји.

Препораките од 23 до 25 се однесуваат на регулативата и супервизијата.

Препораката 23 предвидува дека финансиските институции треба да бидат лиценцирани или регистрирани и соодветно регулирани, како и да бидат предмет на супервизија за целите на спречување перење пари, имајќи го во предвид ризикот од перење пари или финансирање на тероризмот во тој сектор.³⁴ Истото се однесува и за давателите на услуги брз трансфер на пари и менувачниците. Препораката 24 се однесува на регулативата и контролата на казината и другите нефинансиски активности и професии.

³⁴ Direkcija za spre~uvawe na perewe pari: „Strategija za spre~uvawe na perewe pari“, str. 205

в) Улогата на контролните и судските институции во борбата со перењето на пари

Препораките од 26 до 34 се однесуваат на репресивниот сегмент од процесот на спречување на перење на пари.

Препораката 26 се однесува на формирање на орган за финансиска анализа и истрага (ФИУ) кој служи како национален центар за прибирање, анализирање и доставување на извештаи во врска со перењето пари. Органот за финансиска анализа и истрага треба да има пристап до финансиските и административните информации, како и до информациите на органите на прогонот. Во суштина, станува збор за еден многу битен орган кој служи како центар за поврзување на финансиските и судските институции, а на тој начин се заокружува целокупниот процес на спречување перење пари.

Препораките 27 и 28 наведуваат дека органите на прогонот треба да имаат надлежност за водење истраги за перење пари и финансирање на тероризмот. Тие органи треба да имаат можност да обезбедат документи и информации значајни за истрагата, како и за обвиненијата и со нив поврзаните активности.

Препораката 29 се однесува на инспекциските органи кои вршат контрола врз имплементацијата на мерките за спречување на перење пари во финансиските институции. Инспекциските органи мора да имаат пристап до сите релевантни податоци и информации, за да можат објективно и непристрасно да оценат дали во одреден случај (депозит, трансакција итн.) станува збор за перење пари или не. Доколку овие контролни органи дојдат до заклучок дека финансиската институција, свесно или несвесно, го овозможува перењето пари, инспекциските органи треба да бидат во можност да изречат соодветни санкции.

Посебно е интересна препораката 30 која се однесува на кадровскиот потенцијал на субјектите вклучени во борбата со перењето пари. Големо внимание мора да се посвети на интегритетот на лицата кои се задолжени за сузбивање на ова големо општествено зло.

Препораките 31 и 32 се однесуваат на ефикасноста на системите за борба со перењето пари, како и на постоењето на соодветни статистички податоци и информации.

Препораките 33 и 34 се однесуваат на транспарентноста на правните лица и договорите. Ова прашање е секогаш актуелно, а особено во оние земји во кои е овозможено тргување со акции на доносител на пазарот на хартии од вредност. Во таквите земји мора да се посвети големо внимание на идентификацијата на комитентите. Процесот на идентификација е значително отежнат, имајќи во предвид дека акциите на доносител оневозможуваат точно определување на титуларот на сопственоста на капиталот. Ако самата идентификација е отежната,

тешко може да стане збор за процена на бонитетот и интегритетот на комитентите. Можеби е најдобро земјите крајно рестриктивно да се однесуваат кон тргувањето со акции на доносител, а доколку тоа сепак го дозволуваат, мора да воспостават адекватни системи за превенција и контрола при воспоставувањето на деловниот однос помеѓу финансиските институции и нивните комитенти.

г) Меѓународна соработка

Прашањето на соработката на меѓународен план помеѓу субјектите задолжени за борба со перењето пари е опфатено со препораките од 35 до 40.

Препораката 36 се однесува на конструктивноста и ефикасноста на реализирањето на меѓународната соработка. Познато е дека голем дел од земјите имаат рестриктивни законски прописи во поглед на меѓународната правна помош. Соработката често изостанува затоа што одделни земји настојуваат да се скријат под превезот на фискалните прашања или тајноста на односите помеѓу финансиските институции и комитентите.

Не негирајќи ја важноста на фискалните прашања и прашањето на деловна тајна, сепак мора да се има во предвид дек борбата со перењето пари мора да има приоритет. Оттука, земјите мора да изнајдат начин како во својата легислатива да внесат одредби кои ќе ја овозможат меѓународната соработка, а истовремено ќе бидат испочитувани сите права на финансиските институции и нивните комитенти.

Препораката 38 предвидува постоење на посебен орган кој ќе биде задолжен за одговор на барањата на странските земји во насока на идентификација, замрзнување, заплена и конфискација на испраниот имот, приносите од перењето пари или предикативните кривични дела, инструментите употребени за извршување на овие кривични дела или имот од соодветна вредност. Од друга страна, препораката 39 се занимава со прашањето на екстрадицијата и нејзините основни карактеристики.

Препораката 40 ги опфаќа другите форми на соработка во смисла на постоење на јасни и ефикасни начини за овозможување на брза и конструктивна директна размена на информации поврзани со перењето пари или предикативни кривични дела меѓу соодветните исти органи, и тоа како на спонтанa основа, така и врз основа на барање на едната страна.

4.3.2. ДЕВЕТ СПЕЦИЈАЛНИ ПРЕПОРАКИ ЗА ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИЗМОТ

Во текот на 2000 година за прв пат е направена паралела помеѓу перењето пари и финансирањето на тероризмот. Иако крајните цели на криминалните групи кои вршат перење пари и терористите се различни (перачите на пари имаат пред сè, економски цели - легализирање и максимизирање на профитот, а терористите најчесто имаат политички цели), сепак сличноста на предикативните кривични дела ги наведе експертите на ФАТФ да извршат анализа во поглед на примената на мерките за борба против перењето пари во сферата на борбата со тероризмот. Ова прашање стана уште поактуелно по терористичките напади врз Њујорк и Вашингтон на 11. септември 2001 година. Стана јасно дека борбата со тероризмот мора да се води и на полето на пресекување на неговите финансиски канали.

Анализата на проблемот на финансирање на тероризмот започнала со анализа на изворите на средствата кои терористите ги користат за остварување на своите цели. Како најважни извори на средства за финансирање на тероризмот се посочени:³⁵

- трговијата со дрога;
- трговијата со жени и проституцијата;
- уцените и киднапирањата;
- грабежите;
- измамите;
- комарот;
- криумчарењето и трговијата со фалсификувани стоки;
- директното спонзорирање од одредени држави;
- продажбата на публикации (легална и нелегална);
- фондови остварени преку легални активности;

Може да се заклучи дека голем дел од изворите на средства кои служат за финансирање на тероризмот, можат да бидат ставени и во функција на перењето пари. Од тие причини, а особено по настаните од 11. септември, на состанокот во Вашингтон кон крајот на октомври 2001 година ФАТФ донесе осум (сега се девет) специјални препораки за финансирање на тероризмот. Тие препораки се следниве:³⁶

1. Ратификација и имплементација на инструментите на ОН;

³⁵ Slajana Taseva: „Perewe pari“, str. 66

³⁶ Direkcija za spre~uvawe na perewe pari: „Strategija za spre~uvawe na perewe pari“, str. 210

2. Криминализација на финансирањето на тероризмот и перењето пари кои потекнуваат од финансирање на тероризмот;
3. Замрзнување и конфискација на терористички фондови и имот;
4. Известување за сомнителни трансакции поврзани со финансирање на тероризмот;
5. Меѓународна соработка;
6. Алтернативни системи за дознака;
7. Плаќања преку системи;
8. Непрофитни организации;
9. Кеш – курири.

Препораката 1 се однесува на ратификацијата и имплементацијата на меѓународната конвенција на ООН за сузбивање на финансирањето на тероризмот од 1999 година. Согласно со втората препорака, секоја држава е должна да ги инкриминира финансирањето на тероризмот, терористичките акти и терористичките организации.

Препораката 3 се однесува на замрзнувањето, заплена и конфискацијата на терористичките фондови и имот. Со оваа препорака се наведени правните дејства што треба да се преземат во однос на приносите од терористичките активности. Препораката 4 предвидува известување од страна на финансиските и нефинансиските институции за сите активности или трансакции за кои се сомневаат дека се поврзани со финансирањето на тероризмот.

Меѓународната соработка на институциите и органите на една земја со криминалистичките и регулаторните служби во други држави е предвидена во препораката 5. Таа соработка предвидува примена на најшироки мерки за заемна помош за истраги во врска со криминал и за примена на граѓански и административни постапки во врска со финансирањето на тероризмот и терористичките акции и организации.³⁷

Препораката 6 е посебно интересна зашто ги опфаќа алтернативните системи за дознака. Тука пред сè, се мисли на давателите на услуги брз трансфер на пари („Вестерн јунион“, „Мани грам“), иако во некои земји постојат и други видови на системи за трансфер на пари. Основна карактеристика на горенаведените системи е брзината и едноставноста на постапката. Потребната документација што треба да ја поднесе комитентот е сведена на минимум. Сето тоа е многу прифатливо од аспект на комитентот, но истовремено претставува голем проблем за самите институции кои го вршат брзиот трансфер на пари и за регулаторните и супервизорските органи. Минималната документација, посебно во поглед на проверка на бонитетот и интегритетот на комитентот (due diligence), го зголемува ризикот и од перење пари и од финансирање на тероризмот. Од тие причини, уште во фазата на лиценцирање на давателите на услуги брз трансфер

³⁷ www.fatf-gafi.org

на пари мора да се посвети големо внимание. Овие институции мора да исполнат ригорозни критериуми затоа што нивната функција сама по себе го зголемува ризикот од инволвирање во криминални активности. Покрај регулаторните, и супервизорските органи мора да настапуваат со зголемени мерки на претпазливост. Давателите на услуги мора да ги имплементираат сите мерки за спречување перење пари и финансирање на тероризмот согласно со препорките на ФАТФ. Неспроведувањето на тие препораки мора да повлече одговорност за горенаведените институции. Исто така, секоја држава треба да преземе соодветни мерки против физичките лица за кои ќе се докаже дека на еден или друг начин го помагаат финансирањето на тероризмот.

Одредени сличности со препораката 6 има препораката 7, а таа се однесува на плаќањата преку системи (електронски трансфери). Во случајов станува збор за банкарските дознаки (во одредени ситуации препораката може да најде примена и кај други инструменти кои се употребуваат во меѓународниот платен промет). Препораката 7 забранува анонимни трансфери. Кај секоја дознака мора да се знаат генералиите на налогодавачот и корисникот. Инструментот кој ја содржи пораката што една финансиска институција ја праќа на друга (свифт, телекс), покрај генералиите на странските, треба да содржи и износ на плаќање, цел на плаќањето и други елементи. Свифтот или телексот мора да останат зачувани во системот, за да можат да извршат увид контролните органи.

Оние трансфери на пари, односно трансакции кои не ги содржат сите горенаведени елементи, мора да бидат ставени под засилен надзор на супервизорските органи за да се дојде до сознанија дали станува збор за финансирање на тероризмот.

Препораката 8 се однесува на непрофитните организации. Согласно со оваа препорака, државите треба да ја разгледат адекватноста на законите и регулативите кои што се однесуваат на лица кои можат да бидат злоупотребени за финансирање на тероризмот. Непрофитните организации се особено ранливи и државите треба да бидат сигурни дека тие не можат да се злоупотребат:³⁸

- од страна на терористички организации кои се претставуваат како легитимни ентитети;
- да се искористат легитимните ентитети како инструменти за финансирање на тероризмот, вклучувајќи ја и намерата за избегнување на мерките за замрзнување на средствата;
- да го сокријат или да го прикријат тајното пренасочување на средства наменети за легитимни цели кон финансирање на терористички организации.

Препораката 9 (кеш-курири) зафаќа едно чувствително прашање. Станува збор за физичкиот пренос на ефективните пари и хартиите од вредност кои гласат

³⁸ Peter Reuter: "Chasing dirty money: progress on anti-money laundering", p. 76

на доносител преку државните граници. Со оглед на тоа што станува збор за една специфична материја каде што ризикот од пререње пари и финансирање на тероризмот е исклучително висок, секоја земја треба да преземе соодветно мерки за регулирање на ова прашање. Тие мерки можат да се поделат во две области:

- пријавување на внесувањето и изнесувањето на ефектива и хартии од вредност коишто гласат на доносител на царинските органи;
- посебен режим при внесувањето и изнесувањето на овие инструменти во и од финансиските институции.

Секоја држава мора да пропише законски одредби кои ќе го регулираат внесувањето и изнесувањето ефика и акции на доносител преку државната граница. Лицата коишто го вршат физичкиот пренос треба да бидат должни да ги пријават горенаведените инструменти на царинските органи. Во одредени случаи државата може да го лимитира износот на ефика или акции на доносител коишто резидентите или нерезидентите можат да ги пренесат преку граница.

Внесот и изнесот на готовината и хартиите од вредност на доносител во финансиските институции, исто така, мора да биде регулиран од страна на надлежните државни органи. Тие мора да пропишат под кои услови ќе се дозволи работа на финансиските институции со овие инструменти, кои документи ќе се бараат од комитентите и кои евентуални лимити ќе постојат. Супервизорските органи мора да обратат посебно внимание на ова прашање поради големината и разновидноста на ризиците што се јавуваат. Во случај кога ќе се утврди дека средствата се лажно пријавени пред соодветните органи или се употребени во функција на финансирање на тероризмот, државата мора да преземе соодветни казни мерки.

5. УЛОГА НА ФИНАНСИСКИТЕ ИНСТИТУЦИИ ВО ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Субјектите коишто се занимаваат со перење пари и финансирање на тероризмот многу ги често ги злоупотребуваат финансиските институции во функција на остварување на своите криминални цели. Пристапот до финансиските институции е многу значаен за криминалците, затоа што им овозможува трансфер на средства до други домашни или странски финансиски институции, размена на валутите и претворање на приносите од криминал во различни финансиски инструменти и други средства.

5.1. БАНКИ И ШТЕДИЛНИЦИ

5.1.1. ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА КОМИТЕНТИТЕ И ИСПИТУВАЊЕ НА НИВНИОТ БОНИТЕТ (CUSTOMER DUE DILLIGENCE)

Процесот на спречување перење пари мора да започне уште при воспоставувањето на првиот контакт на финансиската институција со нејзините комитенти. Ако се знае дека првата фаза од перењето пари - пласманот обично се врши преку банки или штедилници, станува јасно колкава е потребата од постоење адекватни процедури и политики за идентификација на комитентите и испитување на нивниот бонитет и интегритет кај овие две финансиски институции. Не потценувајќи ја опасноста од инволвирање на другите финансиски институции во перењето пари, како и современите трендови на свртување на криминалците кон сервисите за брз трансфер на пари, осигурувањето и берзанските трансакции, сепак се чини дека банките и штедилниците се оние кои најчесто се наоѓаат на нишан на криминалните групи.

Во согласност со меѓународните стандарди донесени од страна на Базелскиот комитет за банкарска супервизија и од страна на ФАТФ, секоја земја мора да обезбеди услови за применување соодветни процедури за идентификација и испитување на бонитетот на комитентите од страна на нејзините финансиски институции (вклучувајќи ги банките и штедилниците). Овие процедури се однесуваат и на правните и на физичките лица кои се јавуваат како потенцијални или постојни комитенти на една финансиска институција. Целта на горенаведените процедури е да им овозможи разумна сигурност на банките и штедилниците дека ги познаваат своите комитенти и нивните деловни активности. Процедурите за идентификација на комитентите уште се познати и како политика на познавање на комитентите (know your customer). Овој термин го употребува Базелскиот комитет.

Политиката на познавање на комитентите им нуди одредени предности на банките и штедилниците, нивните комитенти коишто ги почитуваат законските прописи и системот на финансиски институции во целина. Како посебни предности што ги нуди оваа политика се спомнуваат:³⁹

- адекватно управување со ризиците и деловните активности во целина;
- одржување на интегритетот на системот на финансиски институции;
- минимизирање на можноста од постоење на измами и други облици на финансиски криминал;
- заштита на репутацијата на финансиските институции.

Од друга страна, непостоењето адекватни процедури за идентификација и познавање на комитентите носи одредени репутациски, оперативни, правни и концентрациски ризици за банките и штедилниците. За природата и карактеристиките на овие ризици стана збор во делот за ризиците поврзани со перењето пари.

5.1.1.1. ОПФАТ НА ПОЛИТИКАТА НА ИДЕНТИФИКАЦИЈА И ПОЗНАВАЊЕ НА КОМИТЕНТИТЕ

Политиката на идентификација и познавање на комитентите што ја спроведува една банка или штедилница мора да биде имплементирана и од страна на нејзините подружници или филијали во земјата или во странство. Кога таквата политика се применува во претставништво на банката или штедилницата во странство, треба да се согледа дали таа не отстапува од локалните законски прописи. Во случај кога политиката на банката или штедилницата е во согласност со меѓународните стандарди, а законските прописи во земјата каде што функционира претставништвото не се прилагодени на овие стандарди, можно е да и биде укажано на земјата домаќин на потребата од интервенција во нејзината легислатива.

5.1.1.2. ДЕФИНИРАЊЕ НА КОМИТЕНТОТ

Базелскиот комитет го дефинира комитентот како:⁴⁰

- правно или физичко лице кое поседува сметка во банка или лице во чие име е отворена сметка во банка;

³⁹ www.worldbank.org/finance/html/amlcft p. VI-3

⁴⁰ Basel committee on banking supervision: "Customer due diligence for banks", p. 6

- корисници на трансакциите ивршени од страна на професионални посредници;
- секое правно или физичко лице поврзано со одредена финансиска трансакција што може да донесе значаен репутациски или друг ризик за банката.

Банките и штедилниците треба да воспостават систематски процедури за идентификација на новите комитенти и не треба да воспостават деловен однос сè додека идентитетот на комитентот не е утврден од веродостојни и независни извори. Најверодостојни документи се оние кои се најтешки за фалсификување или злоупотреба на друг начин. Посебно внимание треба да се посвети на нерезидентите. Банката (во некои земји и штедилницата) секогаш треба да добие одговор на прашањето зошто тоа правно или физичко лице решило да отвори сметка во институција која функционира под туѓа јурисдикција.

При идентификацијата на комитентот мора да се утврди дали тој настапува во свое лично име или пак се јавува како посредник на трето лице. Доколку се утврди дека комитентот настапува во својство на посредник, банката или штедилницата мора да изврши идентификација и испитување на бонитетот и на посредникот и на вистинскиот сопственик на сметката. Оваа процедура е релевантна и во случај кога корисникот на средствата што стасале по пат на финансиска трансакција настапува како посредник. Покрај идентификација, во овие случаи задолжително треба да се изврши испитување на бонитетот и интегритетот.

Кога се работи за отворање сметка на правно лице, посебно внимание треба да се обрати на поврзаните субјекти. Таа поврзаност може да биде капитална, управувачка, роднинска, а во некои случаи и деловна. Во случај кога ќе се утврди дека постои поврзаност на субјектот кој сака да отвори сметка со други субјекти, банката или штедилницата мора да ги идентификуваат тие субјекти и да го испитаат нивниот бонитет и интегритет.

5.1.1.3. ПРОЦЕДУРИ ЗА ПРИФАЌАЊЕ И ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА КОМИТЕНТОТ

Банките и штедилниците треба да воспостават јасни и адекватни процедури за прифаќање и идентификација на комитентите и лицата кои настапуваат во име на тие комитенти. Во тие процедури, меѓу другото, треба да биде опфатен и профилот на високоризични комитенти. Таквиот профил треба да ги содржи стандардните индикатори за мерење на ризикот, како што се: личните податоци, земја од која доаѓа комитентот, поврзаните сметки, како и видот и природата на неговата деловна активност. При донесувањето на политиката и процедурите за прифаќање на комитентите, банките и штедилниците мора да воспостават рамнотежа помеѓу ризикот од нивно инволвирање во криминални активности и желбата за прифаќање нови комитенти. Во практиката, многу е тешко да се најде таа точка на рамнотежа. Во трката по профит, банките и штедилниците често

забораваат на ризиците што ги носи нивното евентуално инволвирање во процесот на перење пари. Од друга страна, премногу ригидната политика на прифаќање на комитентите може да ги одврати и оние субјекти кои немаат никакви допирни точки со перењето пари.

Политиките и процедурите за прифаќање на комитентите не треба да го ограничат пристапот на јавноста до финансиските услуги. Ова се однесува особено на земјите во развој кои се движат кон поширока примена на одредени финансиски инструменти, како што се: чекови, кредитни или дебитни картички, електронски облици за плаќање итн. Овие инструменти значат постепено напуштање на т.н. „кеш економија“, а тоа веројатно претпоставува и помал ризик од перење пари.

Еден комитент може да отвори сметка во банка само доколку неговиот идентитет е утврден на начин кој ги задоволува општо прифатените критериуми на меѓународно ниво.⁴¹ Отворањето анонимни сметки или сметки под очигледно фиктивни имиња е строго забрането. Ова се однесува и на шифрираните сметки до кои пристапот е овозможен со користење одредена шифра, а не е присутна соодветна документација за нивно отворање. Отворањето шифрирани сметки е дозволено само доколку нивниот сопственик ја помине целосната процедура на идентификација и испитување на бонитетот.

Веќе истакнавме дека најсоодветни документи за идентификација се оние кои се најтешки за фалсификување. Обично, за идентификација се бара лична карта или пасош за физичко лице, а извод од соодветен трговски регистар за правно лице. Овие документи треба да бидат во оригинал, а финансиската институција треба да најде начин со кој ќе се увери во нивната веродостојност.

Во случај кога сметката се отвора преку посредник кој застапува други правни лица (трустови, корпорации, фидуцијарни сметки), банката или штедилницата е должна да ги утврди идентитетот и бонитетот и на вистинскиот сопственик на сметката. Притоа, банката или штедилницата треба да ги има следните податоци:

- назив и правна форма на друштвото;
- адреса;
- име на директорите;
- главни акционери на друштвото;
- посредници кои функционираат во име и за сметка на друштвото;
- број на сметката.

Во случај кога се врши трансфер на средствата по пат на дознака или друг инструмент, банката којашто ја иницира трансакцијата треба да ја извести другата

⁴¹ The Forty Recommendations, Rec. 5

финансиска институција за името, односно називот на налогодавачот, неговата адреса, бројот на сметка итн.

Документите со кои се идентификувал одреден комитент мора да бидат постојано осовременувани. Кај физичките лица коишто се идентификувале со лична карта или пасош, банката или штедилницата е должна да ги следи промените во поглед на адресата на тоа лице или рокот на важност на личните документи. Банката или штедилницата не смее да му дозволи на физичкото лице да работи со сметката, доколку истекол рокот на важење на неговиот документ за лична идентификација. Во тој случај потребно е од комитентот да се побара важечки личен документ.

Малку е посложена ситуацијата кај правните лица, а особено кај нерезидентите. Кај домашните правни лица банката или штедилницата ќе побара извод од трговскиот регистар, а во подоцнежниот деловен однос ќе добива и нови неопходни информации. Но, кај странските лица може да се јави проблем. Тие се јавуваат кај банката со регистрација во соодветната институција во матичната земја. Банката не може (или не мора) да знае кој орган е задолжен за регистрација на правните лица во одделни земји. Друг проблем е што правното лице може да престане да постои или да ја промени дејноста во матичната земја, а банката која го идентификувала комитентот само врз основа на регистрација да нема информации за настаните во матичната земја на комитентот. На тој начин, нерезидентот или неговото претставништво ќе ужива во привилегиите што му ги носи отворената нерезидентна сметка, иако неговиот статус е спорен во матичната земја. Затоа, не е мал бројот на земјите што бараат од нерезидентите во одредени временски интервали да доставуваат релевантни информации за нивниот бонитет (сертификат за платени даноци, финансиски или ревизорски извештаи и сл.).

5.1.1.4. ВИСОКО И НИСКОРИЗИЧНИ СМЕТКИ И ТРАНСАКЦИИ

Обемот на испитување на бонитетот и интегритетот на комитентите зависи од големината на ризикот од перење пари што можат да се јават кај одредени комитенти и трансакции. Кај високоризичните комитенти и трансакции треба да бидат преземени посебни мерки. Од друга страна, кај нискоризичните категории, процесот на идентификација е доволен и не мора да се пристапи кон посебно утврдување на бонитетот и интегритетот. Пример за комитенти што носат низок ризик се финансиските институции, јавните претпријатија и државните органи. Во секој случај, и кај овие комитенти мора да се изврши соодветна идентификација со сите неопходни документи. Специфичната природа на работење кај овие комитенти ја наметнува потребата и од доставување на одредени документи за идентификација кои не се бараат од другите комитенти. Значи, "привилегијата" се однесува само на процедурите за испитување на бонитетот.

Што се однесува на комитентите коишто отвориле сметка пред банката или штедилницата да донесе соодветни процедури за идентификација или испитување на бонитетот, деловниот однос со нив ќе продолжи, но финансиската институција мора да го прилагоди тој деловен однос на новите процедури. Тоа значи дека банката или штедилницата мора да ја прегледа постојната документација која се однесува на тие комитенти, и ако треба ќе побара нови документи неопходни за идентификација и испитување на бонитетот на тие комитенти.

5.1.1.5. ЗАСИЛЕНО ИСПИТУВАЊЕ НА БОНИТЕТОТ НА КОМИТЕНТИТЕ

Во одредени случаи се наметнува потребата од засилено испитување на бонитетот на одредени високоризични комитенти, деловни активности или трансакции. Засилено испитување се спроведува во следните ситуации:⁴²

- воспоставување деловен однос со политички изложени лица;
- кореспондентни меѓубанкарски односи;
- комитенти кои не се физички присутни;
- воспоставување на деловен однос преку посредници;
- други високоризични активности;
- испитување на бонитетот на снабдувачите/снабдувача на комитентите.

а) Политички изложени лица

ФАТФ ги дефинира политички изложените лица како:

„Лица коишто извршуваат јавна функција во странска земја, како што се: шефови на држави или влади, лидери на политички партии, претседатели на судски, владини или воени институции, претседатели на јавни претпријатија и сл. Деловните односи со членовите на семејствата или блиските соработници на политички изложените лица вклучуваат репутациски ризик сличен на ризикот при воспоставувањето на деловни односи со политички изложените лица. Како политички изложени лица не се сметаат одговорните лица на средно или пониско ниво“.

Како што се гледа, оваа дефиниција ги опфаќа само странските, а не и домашните политички изложени личности. Секоја земја може, по свое наоѓање, како високоризични да ги третира и домашните политички изложени лица. Но, додека за домашните политички изложени лица испитувањето на бонитетот и

⁴² www.worldbank.org/finance/html/amlcft p. VI-8

интегритетот е прашање на „добра волја“ на државата, за странските лица тоа е задолжително.

Засиленото испитување на бонитетот се состои од:⁴³

- идентификација на политички изложените лица;
- одобрение од раководството на банката или штедилницата за отворање сметка;
- утврдување на изворот на приходи и средства;
- засилено следење на воспоставениот деловен однос.

Утврдувањето дали едно лице е политички изложено или не, претставува голем предизвик за банките и штедилниците. Ниту една официјална меѓународна организација не изготвува листи на политички изложени лица. Сепак, постојат приватни компании кои објавуваат такви листи.

б) Кореспондентски меѓубанкарски односи

Кореспондентските меѓубанкарски односи можат да претставуваат потенцијална опасност од отворање на високоризични сметки. Овие меѓубанкарски односи можат да им овозможат на лицата или компаниите чие седиште се наоѓа во земји со полиберален режим да навлезат во глобалните финансиски системи. Пред да воспостави кореспондентски односи со странска финансиска институција, секоја банка треба:⁴⁴

- да ја испита природата на деловните активности на кореспондентската банка, нејзината репутација и квалитетот на спроведената супервизија врз таа банка;
- да ја процени контролата врз процесот на спречување перење пари кај кореспондентската банка;
- да добие одобрение од раководството за воспоставување деловен однос;
- писмено да ги наведе меѓусебните права и обврски;
- да се осигури дека кореспондентската банка ги применува политиките и процедурите за идентификација и испитување на бонитетот на нејзините комитенти.

Банките треба да избегнуваат да воспостават деловни односи со финансиски институции кои функционираат во т.н. некооперативни земји и територии согласно со листата на ФАТФ и со т.н. „банки-школки“ (банки коишто работат под јурисдикција на земји во кои не се физички присутни).

⁴³ www.worldbank.org/finance/html/amlcft p. VI-9

⁴⁴ www.worldbank.org/finance/html/amlcft p. VI-9

в) Комитенти коишто не се физички присутни

Со развојот на технологијата, расте и бројот на комитентите на банките или штедилниците коишто не се физички присутни при извршувањето на трансакциите. Таквите трансакции се вршат по телефон, интернет итн. Субјектите кои се задолжени да го спречат перењето пари немаат намера да ги попречат комитентите во уживањето на благодетите од напредокот на технологијата. Тие само се должни да преземат одредени чекори во настојувањето да се спречи перењето пари.

ФАТФ само ја наведува потребата од преземање одредени мерки во овој случај, но не ги конкретизира. Секоја земја, согласно со своите потреби и можности, треба да одлучи кои мерки ќе ги преземе.

г) Воспоставување деловен однос преку посредници

При воспоставувањето деловен однос преку посредници, банките и штедилниците треба да ги преземат следните мерки:⁴⁵

- треба да се изврши идентификација и испитување на бонитетот на посредникот;
- посредникот треба да обезбеди доволно документи преку кои ќе се изврши идентификација и испитување на бонитетот на вистинскиот сопственик на сметката;
- посредникот треба во секое време да може да ги обезбеди потребните информации.

Посредникот може да биде од земјата или од странство. Кога се работи за посредник од странство, банката или штедилницата треба да биде особено внимателна во поглед на исполнувањето на горенаведените критериуми. Некои земји бараат посредникот да биде контролиран во неговата земја во поглед на спречувањето перење пари и дека земјата од која доаѓа посредникот ги исполнува стандардите поставени од ФАТФ.

д) Други високоризични активности

⁴⁵ www.worldbank.org/finance/html/amlcft p. VI-11

Во практиката се среќаваат уште две категории на високоризични активности. Прво, се среќаваат невообичаено големи трансакции за кои нема економска или правна оправданост. Затоа, мора да се испита целта на извршувањето на таквите трансакции. Кога банката или штедилницата не може да добие информации за целта на таквата трансакција, таа треба да го одбие извршувањето на трансакцијата или да поднесе извештај за сомнителната трансакција.

Второ, во светот постојат земји коишто не се придржуваат на препораките на ФАТФ. Трансакциите со овие земји не се забранети, но ним мора да им се посвети поголемо внимание. И во овој случај може да дојде до неизвршување на трансакцијата или поднесување извештај за сомнителната трансакција.

ѓ) Испитување на бонитетот на снабдувачите на комитентите

Со развојот на глобалната трговија и економијата во целина, комитентите на банките имаат услови за работење со снабдувачи од разни земји и со различна природа на дејноста. Доколку банката оцени дека односите на комитентот со неговите снабдувачи го зголемува ризикот од перење на пари, истата е должна да го испита бонитетот и на снабдувачите.

5.1.2. ТРЕТМАН НА ДЕЛОВНАТА ТАЈНА КАЈ ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Воспоставувањето деловен однос помеѓу финансиските институции и нивните комитенти подразбира постоење одреден степен на заемна доверба. При отворањето на сметката, комитентот се идентификува пред финансиската институција, а по потреба доставува и финансиски или ревизорски извештаи, сертификати за платени даноци итн. Голем дел од информациите што ѝ ги доставува комитентот на финансиската институција (вклучително и банката или штедилницата) претставуваат деловна тајна. Доколку тие информации дојдат до неговата конкуренција, тој комитент може да претрпи значителни загуби.

Од друга страна, финансиските институции веројатно се најважниот столб на одбраната во борбата со перењето пари. Тие се должни да ги известат надлежните органи за секоја отворена сметка или секоја трансакција за која се сомневаат дека е поврзана со перењето пари. Уште повеќе, финансиските институции се должни да известуваат и за сите готовински трансакции над

одреден износ, без да навлегуваат во дискусија дали се работи за перење пари или не.

Дали комитентите на финансиските институции губат некои од привилегиите при примената на процесот на спречување перење на пари? Дали известувањата што финансиските институции ги испраќаат до надлежните органи (ФИУс) - иако комитентот не смее да биде информиран за таквата постапка - претставуваат кршење на земната доверба што би требало да постои на релација финансиска институција - комитент? Дури и кај комитентите кои работат стриктно по законските прописи се јавува чувство на непријатност, ако се свесни дека нивните сметки или трансакции можат да бидат предмет на анализа од страна на овластен државен орган.

Денес повеќе од деведесет земји во светот се прокламираат себеси како заштитници на деловната тајна на нивните комитенти.⁴⁶ Некои од нив имаат потпишано договори за заемна правна помош и активно соработуваат во истрагите поврзани со перењето пари. Други земји воопшто не соработуваат во процесот на спречување на перење пари на меѓународен план. Секој обид за борба со перењето пари во тие земји се судира со проблемот на деловната тајна.

Прашањето на деловната тајна и сигурноста на финансиските информации е доста комплексно. Ова прашање се состои од следните елементи:⁴⁷

- приватниот интерес на комитентот во однос на комерцијалниот интерес на имателот на информацијата;
- правниот (законскиот) интерес на државата;
- правото на јавноста да знае што се случува.

Рамнотежата помеѓу различните интереси се воспоставува во зависност од тоа што содржи информацијата, кој ја поседува, кому му е потребна и за што ќе биде искористена.

Во светот постои општа согласност за заштита на приватноста на поединците. Во САД, Врховниот суд ги загарантира овие права со уставот. Во Европа, земјите членки на Европската унија усвоија стандарди за приватност со кои се дава многу висока вредност на индивидуалните права.

Комитентите на банките и штедилниците со право се загрижени во врска со прашањето на заштита на нивната деловна тајна. Лицата со поголемо лично богатство стануваат цел за криминалците од сите видови. Во делови од бившиот СССР се тврди дека криминалците купуваат банки за да утврдат кој комитент има поголеми средства во банка, па како таков е погоден за киднапирање, уцени и сл.

⁴⁶ Christopher Westfall: "Could clients lose some privileges with AML?", p. 3

⁴⁷ Christopher Westfall: "Could clients lose some privileges with AML?", p. 4

Слична е ситуацијата е кога самата држава се вклучува во кршењето на човековите права. Не е мал бројот на земјите во кои државните органи ги шпионираат граѓаните и правните лица за да остварат политичка контрола.

Прашањето на деловната тајна и нејзиното чување дополнително се искомплицира со напредокот на технологијата (електронско тргување, глобални мрежи на финансиски податоци и сл.). Работењето со парични картички и сервисите за брз трансфер на пари се елементи коишто влијаат врз зачувувањето на приватноста на комитентите. На пример, при работењето со парични картички се следи секоја трансакција преку банкомат или во трговијата за да се избегнат евентуалните измами. Компјутерските центри на застапниците на паричните картички им имаат информации за потрошувачките навики на нивните комитенти. Увидот во потрошувачките навики, направен и со најдобри намери, сепак претставува повреда на приватноста.

Многу значајно прашање поврзано со деловната тајна е прашањето на приватноста на трансакциите. Секогаш кога правното или физичкото лице врши одредена трансакција, останува трага во компјутерскиот систем на банката или штедилницата. Тоа значи дека трети лица можат да дознаат која била целта на трансакцијата и колкави средства се потрошени за неа. Доколку банката или штедилницата ги достави тие информации до надлежните органи задолжени за анализа и истрага во борбата со перењето пари, кругот на иматели на таквата информација се шири, а приватноста на комитентите, односно нивната деловна тајна е значително загрозувана.

Каде треба да биде повлечена границата помеѓу приватниот и јавниот интерес? Како може да се спречат криминалците во остварувањето на нивните цели криејќи се зад превезот на заштитата на приватноста и деловната тајна?

Одговорот лежи во правењето разлика помеѓу приватноста и легалноста. Речиси во целиот свет, еден од најголемите проблеми е тоа што одредени членови на општеството (правни или физички лица), благодарение на нивната позиција или богатство, можат да преземат одредени активности без да одговараат за тоа. За да може да функционира една држава, сите граѓани мора да бидат еднакви пред законот. Заштитата на легалноста мора секогаш да има приоритет пред заштитата на приватноста.

Кога се во прашање банките и штедилниците, прашањето на деловната тајна и борбата со перењето пари мора да го помине истиот тест. Дали постојните законски прописи во оваа сфера ја заштитуваат само приватноста на комитентите или ги заштитуваат истите од одговорност за нивните постапки? Можат да се сретнат случаи каде во име на заштита на приватноста и деловната тајна на нивните комитенти, банките и штедилниците одбиваат да соработуваат со надлежните органи.

Банките и штедилниците како институции што делуваат во сферата на услугите немаат репресивна улога. Тие не можат да ги казнат субјектите кои ги злоупотребуваат во функција на перење на пари. Затоа е неопходна соработката со истражните и судските органи. Заштитата на комитентите и нивната деловна тајна може многу лошо да се одрази врз репутацијата на банката или штедилницата и врз нејзиното работење во целина. Со тек на време, оние комитенти кои вршат перење пари можат да ја преземат контролата врз финансиската институција и да ја злоупотребат во функција на остварување на своите цели.

Поради сите овие дилеми во поглед на заштитата на приватноста или легалноста, а имајќи ја во предвид чувствителноста на прашањето на третманот на деловната тајна, можеби треба да се донесат меѓународни стандарди со кои ќе се даде одговор на следните прашања:⁴⁸

1. Кои банкарски и финансиски информации треба да бидат проследени до надлежните државни органи?
2. Во случајот на банките, дали тоа проследување ќе се однесува на сите информации релевантни за една сметка или трансакција или само на одреден дел од информациите?
3. На кој начин ќе се врши доставувањето на информациите до надлежните органи? Во поглед на поседувањето сметка, доставувањето може да се однесува на податоците за постоење на сметката, името, адресата и државјанството на имателот на сметката, датумот на отворање на сметката, како и податоците дали е сметката активна или не. Во поглед на трансакциите, можат да се доставуваат податоци за салдото и прометот на сметката, изворот и дестинацијата на средствата итн.
4. Како ќе бидат третирани информациите поврзани со паричните картички? Дали информациите поврзани со салдото или листата на набавки преку парична картичка треба да бидат доставени до надлежните органи и под кои услови?
5. Како ќе бидат третирани информациите поврзани со берзанските трансакции? Дали има суштински разлики помеѓу банките и брокерските куќи во поглед на спречувањето перење на пари? Кои информации треба да бидат доставени до надлежните органи?
6. Која е целта на заштитата на деловната тајна? Дали евентуалното недоставување информации до надлежните органи задолжени за борба против перењето пари е направено за да се заштити приватноста на комитентите, да се чуваат нивните податоци подалеку од конкуренцијата или пак целта е да им се помогне на комитентите во извршувањето на нивните криминални активности?
7. На кој начин државните органи задолжени за борба со перењето пари ќе ги употребат добиените информации? Дали ќе има повратно известување до

⁴⁸ www.imolin.org

финансиските институции за евентуалните наоди од нивната анализа и истрага?

Од сето она што е претходно наведено можат да се заклучат три работи:

Прво, банките и штедилниците секогаш треба да ѝ даваат приоритет на заштитата на легалноста во однос на заштитата на приватноста. Доследното спроведување на законските прописи секогаш мора да доминира над трката за поголем профит. Секоја активност во друг правец може да доведе до инволвирање на банките и штедилниците во процесот на перење на пари, а со тоа тие ќе станат партнери на криминалците. Тоа може да доведе до зголемување на репутацискиот, оперативниот, правниот и концентрацискиот ризик, а со тоа финансиската институција лесно може да се претвори во „пералница на пари“. Се разбира, податоците и информациите добиени при отворање на сметката или при извршувањето на трансакцијата смеат да бидат употребени единствено во функција на спречувањето перење пари. Она што е многу битно е банките и штедилниците да добиваат повратни информации од истражните и судските органи за крајниот исход од нивните активности.

Второ, комитентите на банките кои работат согласно законските прописи не треба да стравуваат од повреда на приватноста и деловната тајна. Како што „чесниот граѓанин не треба да се плаши од полицаецот“, така и овие комитенти не треба да стравуваат од анализата на нивните податоци и информации. Процесот на спречување на перење пари не е насочен кон спречување на користењето на стандардните банкарски производи и услуги. Сите иматели на легални сметки и вршители на легални трансакции можат да уживаат во привилегиите што им ги нудат банките, без да стравуваат за повредата на својата приватност или разоткривањето на деловните тајни.

Трето, криминалците не можат (или не треба да им биде овозможено) да се кријат под превезот на приватноста. Тие треба да бидат свесни дека активностите на надлежните органи не можат да претставуваат повреда на нивната приватност, затоа што секогаш легалноста мора да биде на прво место.

5.1.3. ЧУВАЊЕ НА ПОДАТОЦИТЕ

Банките и штедилниците се должни да ги чуваат податоците што се однесуваат на отворањето на сметката од страна на нивните комитенти најмалку пет години по нејзиното затворање. Рокот за чување од пет години е валиден и за податоците што се однесуваат на извршувањето на одредена трансакција. Овој рок може да биде и подолг, доколку тоа го побараат државните или супервизорските органи.

Содржината на горенаведените податоци треба во секое време да им биде достапна на надлежните органи. Податоците што се чуваат треба да бидат сеопфатни и детални, така што во секое време ќе овозможат евентуално отворање истрага за извршено перење пари.

Чувањето на податоците е важно и за борбата со перењето пари и за борбата со финансирањето на тероризмот. Доколку комитентот знае дека финансиската институција ги чува неговите податоци, помала е веројатноста дека ќе се обиде да врши криминални дела од сферата на перењето пари и финансирањето на тероризмот. Чувањето на податоците овозможува полесно откривање на оние кои веќе го извршиле перењето пари и овозможува следење на финансиската трага од страна на истражните органи.

Што се однесува на видот и содржината на податоците што треба да се чуваат, во литературата се среќаваат различни поделби. Според една таква поделба, предмет на чување треба да бидат следните податоци:⁴⁹

- информација за програмата за идентификација на комитентите;
- информација за профилот на комитентите;
- друга потребна документација за отворање на сметката;
- податоци за извршената трансакција во оригинал (вклучувајќи ги и свифтот и амортизацискиот план);
- податоци што се однесуваат на следење на трансакцијата;
- внатрешни истраги и контроли;
- копии од поднесените извештаи за извршени сомнителни трансакции со пропратна документација;
- резултати од годишно независно тестирање.

Според друга поделба⁵⁰, следните информации треба да се чуваат кога е во прашање извршувањето на трансакцијата од страна на комитентот:

- име на налогодавачот и/или корисникот;
- адреса;
- датум и природа на трансакцијата;
- вид и износ на валутата во која е извршена трансакцијата;
- вид на сметката и број за нејзина идентификација;
- други релевантни информации што обично ги чуваат финансиските институции.

Во некои земји е предвидено да се чуваат и податоци за обуката на вработените во сферата на борбата со перењето пари. Тие податоци се однесуваат на:⁵¹

⁴⁹ Protiviti: "Guide to U.S. anti-money laundering requirements", p. 20

⁵⁰ www.worldbank.org/finance/html/amlcft, p. VI-16

- детали за содржината на програмата за обука;
- имиња на лицата коишто учествувале во обуката;
- датум, односно период на одржување на обуката;
- резултати од евентуалните тестирања со кои би се оценила оспособеноста на вработените после обуката.

Чувањето на податоците може да послужи како индикатор дали одредено отворање сметка може да се третира како перење пари или не. На пример, доколку комитентот знае дека банката или штедилницата ги чува неговите податоци, тој може да го побара следново од некоја од овие финансиски институции:⁵²

- избегнување на отворање сметка;
- отворање анонимна сметка или отворање сметка под фиктивно име;
- избегнување на чувањето на неговите податоци од страна на финансиската институција;
- избегнување на давање податоци во случај кога купува преносливи инструменти (пр. хартии од вредност) во износи за кои е предвидено чување на податоците;
- барање да ја изврши трансакцијата без да отвори сметка.

Во сите овие случаи (некои од нив се забранети според препораките на ФАТФ) може да се наслутува дека станува збор за перење пари или друг вид финансиски криминал. Затоа, чувањето на податоците претставува важен инструмент во борбата против перењето пари.

Што се однесува на рокот на чување на податоците најмалку пет години по затворањето на сметката, тој е сосема оправдан. Имено, често се случува одредени субјекти да отворат сметка само за една трансакција, а потоа да ја затворат. Банката или штедилницата во тој момент не мора да знае дека се работи за перење пари, но подоцна, таа сметка или трансакција може да биде ставена во контекст на други активности на субјектот кој ја отворил сметката и ја извршил трансакцијата. Затоа, финансиската институција е должна да ги чува податоците како важен извор на работењето на истражните органи и како доказ за евентуалната инволвираност на одреден субјект во процесот на перење пари.

За разлика од отворањето на сметката каде што видот и бројот на податоците кои се бараат и чуваат е релативно мал (регистрација на правното лице, евентуално ревизорски или финансиски извештаи, во некои случаи и кредитно досие - за правни лица, а за физички лица копија од лична карта или пасош), разновидноста на трансакциите ги прави податоците кои треба да се

⁵¹ www.gov.im/fsc/handbooks/guides/AML/AMLSection7.xml

⁵² Office of the Comptroller of the Currency: "Money laundering: a banker's guide to avoiding problems", p. 19

чуваат многубројни и обемни. Иако погоре во овој труд е наведено кои документи треба да се чуваат, сепак ќе наведеме една класификација која, се чини, е поопсежна од претходно наведените. Според оваа класификација, банката или штедилницата треба да ги чуваат следните податоци коишто се однесуваат на трансакциите:⁵³

- обемот на средствата кои поминуваат низ сметката на комитентот;
- потеклото на средствата;
- формата во биле депонирани или повлечени која средствата, на пример: готовина, чекови итн.;
- идентитетот на лицето што ја врши трансакцијата;
- дестинацијата на средствата;
- формата на дадената инструкција;
- име и адреса (или код за идентификација) на другата страна;
- квантитет и квалитет (големина и цена) на стоката или услугата што е предмет на трансакцијата;
- дали се работи за купување или продажба;
- детали за сметката од која е извршена трансакцијата;
- деловни активности на комитентот.

Банките и штедилниците можат да водат и регистри во кои ќе ги евидентираат барањата од надлежните органи поврзани со борбата против перењето пари, како и наодите на надлежните органи во тој поглед.

Во случај кога сметката се отвора или трансакцијата се извршува со помош на посредник, банката или штедилницата мора да ги чува релевантните податоци за таа сметка или трансакција најмалку пет години, и тоа и за посредникот и за неговиот работодавач. Во случај кога се прекинува деловниот однос помеѓу вистинскиот сопственик на сметката и посредникот ќе биде прекинат, финансиската институција продолжува да работи со сопственикот на сметката или со нов посредник именуван од негова страна.

Со оглед на тоа што дел од сопствениците на сметките во финансиската институција можат да бидат странци, а и домашните комитенти многу често вршат прекугранични трансфери, може да се очекува од конкретната банка или штедилница да бидат побарани податоци или документи и на меѓународно ниво. Финансиската институција треба да има соодветни процедури кои ќе ја овозможат меѓународната соработка. Се разбира, тие процедури мора да бидат во согласност со меѓународните конвенции и договори кои ги има ратификувано земјата на чија територија работи таа финансиска институција.

5.1.4. ДОСТАВУВАЊЕ ИЗВЕШТАИ ДО ОРГАНОТ НАДЛЕЖЕН ЗА НИВНАТА ОБРАБОТКА И АНАЛИЗА (FINANCIAL INTELLIGENCE UNIT)

⁵³ www.gov.im/fsc/handbooks/guides/AML/AMLSection7.xml

Доколку банката или штедилницата има оправдани причини да се сомнева дека одредена деловна активност на нејзиниот комитент (отворање на сметка, извршување на трансакција итн.) е поврзана со перење пари или финансирање на тероризам, истата е должна да поднесе извештај до органот надлежен за негова обработка и анализа. Банките и штедилниците не смеат да ги известат нивните комитенти за доставените извештаи за сомнителни трансакции. Тие се должни целосно да ги почитуваат законските одредби во оваа сфера и максимално да соработуваат со државните и супервизорските органи.

Општа карактеристика на сомнителните трансакции е дека тие се разликуваат од „нормалниот“ начин на користење на сметката и извршување на трансакциите. Секоја комплексна или невообичаено голема трансакција - пропратена со отсуство на било каква економска или правна оправданост за нејзиното извршување - претставува доволен индикатор финансиската институција да се посомнева дека нешто не е во ред. Затоа, таа мора да преземе соодветни активности за евидентирање на трансакцијата и нејзините носители и да ги достави овие податоци до надлежните органи. Исто така, мора да бидат одредени критериуми за следење на одредени сметки или комитенти од страна на банката или штедилницата.

Постојат голем број прашања што треба да се разгледаат при одредувањето на сомнителноста на одредена трансакција. Меѓу поважните прашања се следниве:⁵⁴

- професијата и деловната активност на комитентот;
- вообичаени финансиски и деловни активности коишто се извршуваат во рамките на професијата на комитентот;
- финансиското минато на комитентот со посебен осврт кон услугите што ги користел од банката или штедилницата која го доставува извештајот;
- трансакциите што ги извршил комитентот во минатото;
- очекуваното однесување на комитентот;
- изворот и висината на приходите на комитентот;
- изворот на средства за извршување одредена трансакција;
- идентитетот и локацијата на комитентот кој што ја извршува трансакцијата;
- идентитетот и локацијата на корисникот на трансакцијата;
- идентитетот и локацијата на евентуалниот посредник при извршувањето на трансакцијата (друга финансиска институција, адвокат, сметководител, непрофитна организација и сл.);
- идентитетот и локацијата на кое било друго лице коешто е инволвирано во трансакцијата;

⁵⁴ Australian transaction reports and analysis centre: "Draft AML/CFT rules for discussion suspicious matter reporting"

- вообичаена професија и деловна активност на кое било друго лице коешто е инволвирано во трансакцијата;
- утврдување на (не)вообичаеноста и (не)рационалноста на деловните односи помеѓу лицата инволвирани во трансакцијата;
- видот на трансакцијата или услугата што ја користи комитентот;
- начинот на финансирање на трансакцијата или услугата;
- методот што се користи за извршување на трансакцијата;
- обемот, структурата и сложеноста на трансакцијата;
- проценка на оправданоста на извршувањето одредена трансакција или користењето одредена услуга;
- објаснувањето што го дава комитентот за целта на извршувањето на трансакцијата;
- проценка на транспарентноста на комитентот во неговите односи со банката или штедилницата;
- проценка на оригиналноста и веродостојноста на документите со кои се идентификува комитентот пред финансиската институција и ја извршува трансакцијата;
- проценка на точноста на информациите што ги доставува комитентот до банката или штедилницата;
- однесувањето на комитентот;
- други прашања релевантни при донесувањето на одлука за поднесување извештај за извршена сомнителна трансакција.

Меѓународните организации кои се занимаваат со спречување на перењето пари посочуваат повеќе индикатори (red flags) за препознавање на сомнителните трансакции. Со оглед на тоа што производите и услугите што ги нудат банките и штедилниците се бројни и разновидни, подолу во овој труд посебно ќе се задржиме на готовинските трансакции, трансакциите со помош на парични картички, прекуграничните трансфери итн. Во овој дел ќе бидат обработени индикаторите кои се однесуваат на самиот комитент, отворањето на сметка од негова страна, користењето на сметката, извршувањето на трансакциите, кредитирањето и сл.

Се чини дека показателите што се однесуваат на комитентот и неговото однесување се најсубјективни, па како такви и најтешки за имплементација во практиката. Кај сите други групи показатели постојат одредени пишани документи чија веродостојност може да се утврди. Индикаторите што се однесуваат на комитентот, покрај пишаните документи (регистрација или пасош, финансиски извештаи, извештаи за бонитетот и интегритетот итн.) содржат и субјективни карактеристики за кои е тешко да се заземе единствен став. Имено, дел од индикаторите што се однесуваат на комитентите се однесуваат на неговото однесување, степенот на запознаеност со прописите кои го регулираат спречувањето перење пари, психолошките карактеристики итн. Овие показатели се однесуваат и за физичките лица и за законските застапници на правните лица.

Со оглед на тоа што не постојат пишани документи за субјективните карактеристики на документите, сè е сведено на перцепцијата на службеникот на банката или штедилницата кој го остварува непосредниот контакт со комитентите. Перцепцијата кај различните службеници е различна (што е сосема нормално), па така може да се случи еден службеник да оквалификува нечие однесување како повод за поднесување извештај за сомнителна трансакција, а друг службеник да го оквалификува истото однесување на комитентот како нешто сосема вообичаено. Притоа, банката или штедилницата, па и супервизорските органи, не се во состојба да го обвинат ниту едниот, ниту другиот службеник за (не)поднесувањето извештај за сомнителна трансакција. Со оглед на тоа што дел од индикаторите што се однесуваат на комитентите овозможуваат различно толкување, се чини дека останува на добрата волја на финансиската институција и нејзините вработени дали одредена активност или однесување на комитентот ќе бидат третирани како сомнителни или не.

Што се однесува на отворањето на сметката, тука веќе сите индикатори имаат објективни карактеристики. Комитентот е должен да ја поднесе целокупната документација до банката или штедилницата од која ќе може да бидат утврдени неговиот идентитет, бонитет и интегритет. Доколку комитентот одбие да ја презентира бараната документација, (или дел од неа) или пак нема основни познавања за гранката на дејноста во која работи, банката или штедилницата има доволно индиции таквото однесување да го третира како сомнително. Уште повеќе, банката или штедилницата не смеат ни да дозволат отворање анонимни сметки или сметки кои гласат на очигледно фиктивни имиња. При отворањето на сметката, комитентот или посредникот назначен од негова страна мора точно да знаат да објаснат за што ќе им служи сметката, кои видови трансакции ќе ги извршуваат преку неа и со која цел. Посебно внимание може да привлече отворањето сметка на правно или физичко лице на место кое е географски далеку од неговото седиште или место на живеење, а притоа лицето не наведува оправдана причина за отворањето на сметката на таа локација. Од тие причини, финансиската институција мора да води сметка за ризиците кои можат да се јават како резултат на отворање сметка наменета за перење пари. Тука пред сè, се мисли на репутацискиот ризик (мора да се провери дали потенцијалните комитенти се на одредени т.н. црни листи), кој лесно може да прејде во оперативен и правен ризик. Од тие причини, банката и штедилницата мора да водат сметка за индикаторите кои наведуваат на сомнително однесување при отворањето одредена сметка.

Банките и штедилниците треба да обратат посебно внимание на перењето пари преку користење сметки (вложени депозити). Сметката треба да се користи од страна на комитентот во согласност со неговиот профил и неговите деловни активности. Секое отстапување од оваа концепција може да значи палење на црвеното светло за финансиската институција. На пример, ако едно правно лице работи во сферата на текстилната индустрија, секој прилив од правно лице

коешто се занимава со изградба на бродови може да предизвика сомневање. Или пак, ако вообичаениот промет на сметката е 100.000 евра месечно, а во еден месец прометот нарасне на 1.000.000 евра, и тоа може да биде показател дека се случило нешто невообичаено. Сомнителни можат да бидат и сметките со голем промет, а мало салдо. Што се однесува на готовинските уплати и исплати од сметката, поради специфичните карактеристики заслужуваат посебно внимание, па затоа ќе бидат обработени посебно. .

Индикаторите коишто се однесуваат на извршувањето на трансакциите, исто така, имаат големо значење. Покрај економската и правната оправданост на трансакциите (која во одредени случаи тешко може да се процени), посебно внимание заслужува анализата на начинот на работа на комитентот. На пример, секој комитент настојува да ја изврши трансакцијата со најниски трошоци и најмала провизија. Доколку комитентот не е заинтересиран за висината на трошоците при извршувањето на трансакцијата, тоа може да биде индикатор дека има нешто сомнително. Извршувањето трансакции на одреден заокружен износ (пример: 10.000 евра) или износ веднаш под законскиот лимит кој подлежи на известување (пример: 9.999 евра) исто така може да биде доволен сигнал за банката дека трансакцијата можеби е сомнителна. Трансакциите кои се неконзистентни со претходните вложувања или повлекувања или трансакциите за кои не постои објаснување за економската активност претставуваат пример за сомнителни трансакции.

Кредитирањето како производ што е многу популарен кај комитентите може да биде злоупотребено во функција на перење на пари. Посебно внимание мора да биде посветено на обезбедувањето кај кредитот. Имено, обезбедувањето може да биде непарично (хипотека, рачна залога и сл.) и парично (депозит, готовина во депо итн.). И едниот и другиот вид обезбедување можат да послужат за извршување на активноста наречена перење пари. И кај двата вида обезбедување проблем може да претставува изворот на средства. Доколку правното или физичкото лице на нелегален начин дојде до одредени средства (предмети, пари или права), ќе ги легализира на тој начин што од банката или штедилницата ќе земе кредит, а горенаведените средства ќе ги остави како обезбедување. Доколку комитентот во одреден рок не го врати кредитот, финансиската институција ќе пристапи кон активирање на обезбедувањето. На тој начин криминалниот ентитет се обезбедил со легални пари од кредит, а успеал нелегалните средства да ги пласира во системот на финансиски институции.

Банката, или штедилницата, мора да води сметка и за намената на кредитот. Доколку тој се користи за криминални цели, криминални ќе бидат и приносите, односно средствата кои ќе послужат за враќање на кредитот. На тој начин, нелегалните средства ќе влезат во системот на финансиски институции.

Кај сите горенаведени сегменти (односи со комитентите, отворање и користење сметка, извршување трансакција и кредитирање) мора да се води сметка за деловните односи што ги воспоставува банката или штедилницата со политички изложените лица. Со оглед на тоа што овие лица сами по себе влијаат врз репутацијата на финансиската институција (било да е таа позитивна или негативна), мора да бидат преземени сите мерки за нивно идентификување и следење. Единствено на тој начин финансиската институција ќе може во целост да ги испочитува позитивните законски прописи.

Финансиската институција мора да биде заштитена од одговорност за евентуалната нанесена штета на трети лица со доставувањето на извештаи за сомнителни трансакции. Известувањето до органот надлежен за обработка и анализа на извештаите не значи кршење на деловната тајна и довербата што треба да ја има финансиската институција со нејзините комитенти. Финансиската институција (банката и штедилницата) и нејзините вработени со закон треба да бидат заштитени од евентуалното поднесени тужби поради поднесените извештаи. Се разбира, овие извештаи се поднесуваат единствено во функција на спречувањето перење пари.

Притоа, се поставува прашањето за улогата на банките и штедилниците во поглед на доставувањето извештаи. Дали тие треба да бидат претворени во полицајци или да бидат ставени во улога на докажување на перењето пари, или пак, извештајот е само статистичка категорија со која се известуваат надлежните органи за отворањето сметки, извршувањето на трансакции и сл. Во најголем дел од случаите, банката или штедилницата нема докази дека средствата коишто се вложуваат или трансферираат потекнуваат од криминални активности. Банката или штедилницата може само да знае дали деловната активност е вообичаена и конзистентна со другите активности од тој вид или тоа не е случај. Од друга страна, секое понатамошно „истражување“ од страна на банката може да доведе до прекинување или барем загрозување на деловниот однос со комитентот. Во секоја земја постојат органи кои се задолжени за испитување на изворот на средства на правните и физичките лица, нивното почитување на законските одредби и сл. Исто така, постојат органи кои се задолжени за докажување на евентуалното перење пари и прогон на криминалците кои го вршат тоа перење. На финансиските институции им е доверена само превентивната, а не и истражната и репресивната улога. Затоа, секоја банка или штедилница мора да се бори со перењето пари исклучително во рамките на своите законски овластувања.

Посебно прашање кај доставувањето на извештаи за сомнителни трансакции претставува даночната евазија. Иако во некои земји даночната евазија не се третира како предикативно дело на перењето пари, сепак постои мислење дека финансиските институции треба да поднесат извештај за сомнителна трансакција доколку утврдат дека комитентот ги трансферира парите без да ги исполни фискалните обврски кон земјата под чија јурисдикција работи банката

или штедилницата. Познато е дека институциите на системот се должни да соработуваат помеѓу себе, па доставувањето на извештаи во случај на даночна евазија претставува дел од таквата соработка.

5.1.5. ВОСПОСТАВУВАЊЕ СИСТЕМИ НА ВНАТРЕШНА КОНТРОЛА

Секоја банка и штедилница мора да воспостави, администрира и да одржува адекватни системи на внатрешна контрола со цел успешно да го реализира процесот на спречување перење пари во рамките на своите деловни активности. Дел од воспоставениот систем на внатрешна контрола претставува програмата за спречување перење пари. Таа мора да биде во писмена форма и да биде одобрена од страна на Управниот одбор на институцијата. Програмата за спречување перење пари мора да одговара на ризичниот профил на финансиската институција. Притоа, банката или штедилницата мора да донесе соодветни политики и процедури за практично применување на одредбите од програмата. Секоја програма за спречување перење пари мора да ги содржи следните елементи:⁵⁵

- воспоставување систем на внатрешна контрола кој ќе овозможи постојано следење на усогласеноста на работењето на финансиската институција со законските одредби коишто го регулираат спречувањето на перење на пари;
- независно тестирање на усогласеноста на работењето на финансиската институција со законските одредби кои го регулираат спречувањето на перење на пари;
- одредување лица задолжени за следење на примената на законските прописи.

Вклучително, програмата за идентификација на комитентите мора да биде дел од програмата за спречување перење пари донесена од страна на банката или штедилницата.

а) Внатрешна контрола

Одговорноста за воспоставување соодветен систем на внатрешна контрола, кој вклучува и следење и известување за сомнителните трансакции лежи на Управниот одбор на банката или штедилницата. Управниот одбор, заедно со раководството на банката или штедилницата, треба да креираат култура на почитување на законските прописи и внатрешните политики и процедури во сферата на спречувањето на перење пари од страна на вработените. Внатрешната контрола, преку воспоставените програми, политики и процедури има за цел да го

⁵⁵ Daniel April: "Money laundering", p. 28

ограничи и контролира ризикот на кој е изложена финансиската институција и да овозможи целосна примена на позитивните законски прописи. Нивото на обученост на вработените во службата за внатрешна контрола треба да одговара на обемот, структурата и комплексноста на банката или штедилницата, како и на ризиците со кои се соочува таа. Големите банки мора да имаат посебен оддел за внатрешна контрола кој ќе се грижи за спроведувањето на програмата за спречување перење пари. Одделот за внатрешна контрола врши анализа на ризиците коишто се јавуваат во различните сектори на финансиската институција и предвидува мерки кои ќе овозможат доследна примена на законските прописи.

Внатрешната контрола, во рамките на своите ингеренции, треба:⁵⁶

- да ги идентификува банкарските операции (производи, услуги, комитенти и географски локации) кои се најизложени на злоупотреба од страна на криминалните групи и перачите на пари, да го осовременува ризичниот профил на банката или штедилницата на периодична основа и да креира програма за спречување перење пари којашто ќе може успешно да се справи со ризиците;
- да ги информира Управниот одбор и раководството на банката или штедилницата за иницијативите коишто се преземени во функција на почитување на законитоста на работењето, идентификуваните слабости и преземените корективни мерки, како и поднесените извештаи за сомнителни трансакции;
- да одреди едно или повеќе лица задолжени за спроведување на програмата за спречување перење пари;
- да се грижи за континуитетот во остварувањето на одредбите од програмата без оглед на промените во Управниот одбор, раководството или вработените, како и промените во организациската структура на банката или штедилницата;
- да се грижи за спроведувањето на законските одредби во поглед на чувањето на податоците и доставувањето на извештаи, да се грижи за спроведување на препораките од државните и супервизорските органи и да ги следи промените во релевантната законска регулатива;
- да применува политики и процедури за идентификување на комитентите и испитување на нивниот бонитет и интегритет, поаѓајќи од ризикот на кој може да биде изложена финансиската институција;
- да ги идентификува трансакциите кои подлежат на известување и да ги евидентира во посебен регистар;
- да се грижи за избегнување на конфликтот на интереси (на пример: вработените коишто ги пополнуваат извештаите не смеат да бидат задолжени за нивната контрола);
- да воспостави соодветни системи за навремено откривање, следење и известување за сомнителните трансакции;

⁵⁶ Joseph Delhaye: "Combating money laundering in the banking sector", p. 186

- да врши соодветна контрола врз работењето на оние вработени коишто работат со готови пари, пополнуваат извештаи, ги следат сомнителните активности итн.;
- да ги вградат одредбите од програмата за спречување перење пари во работните задачи на соодветните вработени во банката или штедилницата.

Покрај горенаведените задачи, внатрешната контрола може да преземе и други мерки и активности кои ќе овозможат непречено работење на банката или штедилницата во согласност со позитивните законски прописи. Притоа, не смее да се испушти од предвид организациската и функционалната независност која мора да ја има внатрешната контрола. Таа мора да се издигне над секојдневните активности на задоволување на желбите и потребите на комитентите и да се грижи единствено за законската регулатива.

б) Независно тестирање

Независно тестирање може да биде извршено од страна на одделот за внатрешна контрола, надворешни ревизори, консултанти или други квалификувани независни страни. Иако не е дефинирани колку често ќе треба да се врши тоа тестирање (контрола), сепак добрата банкарска практка налага тоа да се врши најмалку еднаш годишно. Банките кои не користат услуги на надворешни ревизори или консултанти мораат да се потпрат единствено врз својата внатрешна контрола, се разбира, ако се изземат редовните супервизорски контроли. Лицата коишто го вршат тестирањето одговараат единствено пред Управниот одбор.

Лицата коишто се задолжени за извршување објективна и независна проценка на содржината на програмата за спречување перење пари, мора да извршат проценка на информативните системи на управување (МИС).⁵⁷ Тестирањето треба да биде засновано врз ризиците коишто го следат работењето на банката или штедилницата. Притоа, треба да се изврши проценка на квалитетот на управувањето со ризиците за сите банкарски операции, сектори и подружници. Тестирањето засновано врз ризикот ќе варира во зависност од големината и структурата на банката, обемот на активности, ризичниот профил, квалитетот на контролните функции, географската диверсифицираност, како и употребата на технологијата. Важно е да се нагласи дека тестирањето треба да ги покрие сите банкарски активности. Во зависност од големината на ризикот која е присутна кај одредена банкарска активност, ќе се врши менува фреквенцијата и опфатот на тестирањето. Ова тестирање им овозможува на раководителите на банката или штедилницата да посветат најголемо внимание на областите или активностите кои се најпроблематични. Точната идентификација на „слабите точки“ овозможува преземање брзи и ефикасни мерки.

⁵⁷ David Mussington: "Explaining money laundering vulnerabilities", p. 132

Независното тестирање треба да опфати:⁵⁸

- процена на вкупниот интегритет и ефикасност на програмата за спречување перење на пари, вклучувајќи ги политиките, процедурите и процесите;
- процена на ризикот на банката што ќе овозможи креирање соодветен профил на ризик (производи, услуги, комитенти и географски локации);
- соодветно тестирање на извршените трансакции за да се утврди придржувањето на банката кон барањата за чување на податоците и доставување извештаи за сомнителни трансакции;
- процена на мерките преземени од страна на раководството на банката со цел надминување проблемите и слабостите констатирани со претходните тестирања и контроли, вклучувајќи го и напредокот во примената на сугестиите од страна на супервизорските органи;
- процена на обуките што ги поминале вработените во банката во поглед на адекватноста, точноста и комплетноста;
- процена на ефикасноста на системите за следење на сомнителните трансакции (рачни, автоматски или комбинирани). Извештаите вклучуваат: сомнителни активности, големи трансакции, евиденција на употребени монетарни инструменти, евиденција на трансферирани средства, флукуација на големи износи и податоци за сметките;
- процена на целокупниот процес на идентификување и известување на сомнителните трансакции, вклучувајќи и процена на подготвените и доставените извештаи за сомнителните трансакции во поглед на нивната точност, навременост, комплетност и ефикасност.

Ревизорите треба да го документираат обемот на ревизијата, спроведените процедури, контролираните трансакции и наодите од контролата. Целокупната документација од тестирањето треба да биде достапна за натамошни проверки. Сите непочитувања на програмата, политиките и процедурите треба да бидат образложени и доставени на увид до Управниот одбор. Исто така, до Управниот одбор треба да бидат доставени и предложените или преземените корективни мерки.

в) Лица задолжени за следење на примената на законските прописи

Управниот одбор на банката или штедилницата мора да назначи едно или повеќе лица за следење на примената на законските прописи. Бројот на лицата кои ќе ја извршуваат оваа функција зависи од големината и сложеноста на организациската структура на финансиската институција. Тие лица се задолжени за секојдневно координирање и следење на примената на програмата за

⁵⁸ www.ffiec.gov/bsa_aml_infobase.htm

спречување переење пари. Исто така, тие лица се задолжени за преземање мерки во поглед на усогласеноста на работењето на финансиската институција со законската регулатива.

Посебно значење има нивото на авторитет и одговорност коишто им се доделени на лицата задолжени за следење на примената на законските прописи. Овие лица можат да делегираат одредени одговорности на други вработени во банката или штедилницата, но во крајна инстанца, тие се одговорни за активностите што се преземаат во рамките на процесот на спречување переење пари. Затоа, горенаведените лица мора да располагаат со доволно авторитет и средства (пари, предмети и кадар) за да можат успешно да ги спроведат одредбите наведени во програмата за спречување переење пари.

Самата функција на овие лица претпоставува целосно познавање на законските прописи кои се релевантни за спречувањето на переење на пари. Исто така, лицата задолжени за следење на примената на прописите мора добро да ги познаваат банкарските производи, услуги, комитенти и географски локации, како и потенцијалните ризици од переење пари поврзани со тие банкарски активности. Лицата кои ја вршат оваа функција мора да поседуваат соодветна стручност, авторитет и време за извршување на функцијата.

Линијата на комуникација во рамките на банката или штедилницата треба да им овозможи на овие лица непречен контакт со членовите на Управниот одбор. Таа комуникација мора да биде навремена и сеопфатна за да можат членовите на Управниот одбор да преземат соодветни мерки. Лицата задолжени за следење на примената на прописите се должни да даваат и повратни информации до раководството на финансиската институција и нејзините вработени за понатамошните чекори кои треба да бидат преземени во сферата на спречувањето переење пари.

5.1.6. ОБУКА НА ОДГОВОРНОТО ЛИЦЕ И ВРАБОТЕНИТЕ

Банките и штедилниците се должни да извршат обука на одговорното лице и релевантните вработени лица во сферата на спречувањето переење пари. Во најмала рака, обуката треба да ги опфати сите оние лица кај кои една од работните задачи е борбата со переењето пари. Исто така, новите вработени треба да бидат запознати со основните принципи и карактеристики на процесот на спречување на переење на пари.

Во многу банки и штедилници, обуката во оваа област се дели на надворешна и внатрешна. Надворешната обука се одвива надвор од одделната банка или штедилница. Таа најчесто се изведува преку семинари, конференции и работилници во земјата и странство. Како учесници на оваа обука најчесто се

јавуваат членовите на Управниот одбор, директорите и одговорното лице за борба со перење пари на ниво на одделна финансиска институција. Надворешната обука им овозможува на учесниците да се запознаат со најновите промени во националната и меѓународната регулатива, облиците на соработка помеѓу институциите, ризиците што се јавуваат, проблемите со кои се соочуваат другите институции и можните излезни решенија. Надворешната нуди една генерална рамка на познавања на состојбите во сферата на спречувањето перење пари. Таа генерална рамка многу е потребна бидејќи без познавање на основните принципи на борбата со перењето пари, членовите на Управниот одбор, директорите и одговорното лице нема да можат да ги разберат и одобрат програмите, политиките и процедурите за спречување перење пари, ниту пак да обезбедат адекватни ресурси.

Од друга страна, внатрешните обуки се однесуваат на вработените во банката или штедилницата. Тие се од особена важност, бидејќи овозможуваат редовно информирање на вработените за новите законски промени во сферата на спречувањето перење пари, полесна идентификација на процесот на перење пари и навремено идентификување на сомнителните трансакции.

Обуките, исто така, овозможуваат вработените да ја зајакнат самодовербата и да осознаат дека одговорно, доверливо и безбедно ја извршуваат својата работна задача во процесот на спречување перење пари.

Банката или штедилницата може да пристапи и кон спроведување на интернет-обуки, кои ќе овозможат почести обуки на вработените, без притоа да се наруши секојдневниот процес на работа. Интернет-обуките се особено значајни за финансиските институции со многу подружници или филијали и голем број вработени.

Притоа, се поставува прашањето кои вработени треба да поминат низ обуката за примена на процесот на спречување перење пари. Оваа обука треба да ја ислушаат сите вработени коишто имаат директен или индиректен контакт со комитентите, работат во одделот за отворање сметки, работат со готови пари и ги извршуваат трансакциите во име и за сметка на комитентите. Може да се каже дека вработените во следните служби се должни да учествуваат на обуката:⁵⁹

- односи со комитентите;
- отворање сметки;
- операции / позадинско работење (back office);
- финансирање на трговијата;
- кредитирање;
- приватно или лично банкарство;
- кореспондентно банкарство;

⁵⁹ Protiviti: "Guide to U.S. anti-money laundering requirements", p. 18

- трансфер на средства;
- продажба и тргување;
- ликвидност.

Се разбира, на внатрешните обуки можат да учествуваат и лицата кои се учесници на надворешните обуки (директори, службеници за примена на прописи, во некои случаи сметководители итн.). Притоа, многу е битно банката или штедилницата да води евиденција за тоа кои вработени на кои обуки учествувале. На тој начин ќе има увид во степенот на остроченост на одделни лица, па соодветно на тоа ќе им доделува работни задачи, обврски и одговорности.

Секоја обука треба да биде прилагодена на институцијата на којашто се однесува. Доколку банката или штедилницата има голем број сектори коишто извршуваат различни функции, потребно е да се изврши специјализација на обуката по сектори. Тоа е сосема нормално затоа што едни се проблемите и ризиците кои се јавуваат со готови пари, а сосема други кога се работи за кредитирањето. Специјализацијата на обуките ќе им овозможи на вработените во одделен сектор да се запознаат во детали со прашањата и проблемите во сферата на спречувањето на перење пари кои се иманентни за нивниот сектор.

Без оглед на евентуалната специјализација, секоја обука треба како минимум да ги содржи следните елементи:⁶⁰

- основни карактеристики на феноменот наречен перење пари;
- преглед на основните законски и супервизорски барања во оваа област;
- опис на влијанието на законската регулатива и супервизорските стандарди врз финансиската институција;
- улога и задачи на вработените кои учествуваат на обуката;
- индикатори за препознавање на сомнителни трансакции и практични примери.

Некои банки и штедилници имаат практика по завршувањето на обуката да им зададат на учесниците.. Тоа помага учесниците да ја сфатат обуката сосема сериозно, а од друга страна одговорното лице и другите релевантни лица од раководството добиваат сознанија за степенот на обученост и остроченост на вработените во финансиската институција.

Во меѓународни рамки не постои препорака или законска норма со која се пропишува фреквенцијата на обуки коишто треба да ги посетуваат вработените во банката или штедилницата. Обично се мисли дека вработените барем еднаш годишно треба да учествуваат на некоја обука за да се запознаат со најновите промени во законската регулатива и банкарската практика. Оние вработени кои работат на „почувствителни“ работни места (отворање сметки, работа со готови пари, извршување трансакции) би требало барем двапати годишно да земат

⁶⁰ Protiviti: "Guide to U.S. anti-money laundering requirements", p. 18

учество на одделни обуки. Што се однесува на новите вработени, тие треба да учествуваат на обука за спречување на перење на пари веднаш по вработувањето.

Друго прашање кое се наметнува е дали е подобро финансиската институција да побара од своите вработени да земат учество на обука преку интернет (web based training) или лично да учествуваат на одредени обуки. Двата метода имаат свои предности и слабости. Обуката преку интернет влијае на намалување на трошоците на институцијата (службен пат, дневници и сл.), но отсуствува елементот на интерактивност. Вработените во банката или штедилницата не можат на лице место да се сретнат со предавачите и другите учесници и да продискутираат за одредени прашања. Од друга страна, непосредното учество овозможува интерактивност, но поради физичкото отсуство на вработените трпи работниот процес. Исто така, обуката преку интернет можеби е добра за лицата со минимални одговорности во процесот на спречување на перење пари и минимален контакт со комитентите. Но, оние вработени коишто го остваруваат непосредниот контакт со комитентите мора лично да учествуваат на соодветните обуки. Затоа, секоја банка или штедилница мора да најде оптимално решение. Притоа, поголемите институции обично прават комбинација од интернет и непосредни обуки, додека за помалите институции се препорачува непосредно учество на вработените на обуката.

5.1.7. АНАЛИЗА НА ЗЛОУПОТРЕБАТА НА ГОТОВИНСКИТЕ ТРАНСАКЦИИ ВО ФУНКЦИЈА НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Перењето пари како феномен од глобални размери опфаќа користење голем број техники и методи. Анализата на овие техники доведува до заклучок дека тие можат да се поделат на традиционални и современи. И додека современите техники, благодарение на напредокот на технологијата и инвентивноста на криминалците, можат да бидат најразновидни (за дел од нив ќе стане збор понатаму во оваа книга), традиционалните техники претежно се потпираат врз работењето со готови пари. Иако традиционалните техники на перење пари се појавиле од поодамна (првите облици на перење пари со помош на готовински трансакции се среќаваат уште во времето на Ал Капоне во триесеттите години на минатиот век), сепак чувствителноста и специфичноста на готовинските трансакции бара нивно постојано истражување и анализа.

Што е тоа што ги прави готовинските трансакции чувствителни и специфични? Познато е дека во светот на криминалот и сивата економија доминираат плаќањата со готови пари. Криминалците не сакаат да влезат во некоја евиденција за извршени трансакции едноставно за да не им се открие трагата. Плаќањето со готови пари е најлесен начин да се скрие активноста поради која дошло до плаќање и да се избегнат законските обврски. Готовинските

трансакции ги стимулираат порастот на шверцот, сивата економија, даночната евазија итн. Но, криминалните групи кои се занимаваат со нелегални активности (трговија со дрога, оружје, бело робје и сл.) сакаат да уживаат во плодовите од својот криминал. За да го направат тоа на начин кој е безбеден за нив, тие мора да ги внесат нечистите пари во системот на финансиски институции за да ги исперат. При внесот на готовите пари, финансисите институции не се секогаш во можност да го испитаат потеклото на тие пари. Впрочем, таа функција треба и мора да ја имаат други органи (управа за јавни приходи, финансиска полиција итн.). Проблемите со испитувањето на потеклото на готовите пари ја зголемува ранливоста на финансиските институции и опасноста од нивно инволвирање во процесот на перење пари.

Како депоненти на готови пари во финансиските институции (вклучително банки и штедилници) можат да се јават и физички и правни лица. Со оглед на тоа што овие две категории на комитенти имаат свои специфични карактеристики, тие мора да бидат посебно разгледани.

Депонирањето готови пари во вид на штеден влог од страна на физичките лица е сосема нормална и природна активност. Физичките лица можат да примаат плата во готови пари, да остваруваат некои други приходи и ги вложуваат во банка или штедилница. При вложувањето на готовите пари, банката или штедилницата го утврдува идентитетот на вложувачот. Доколку лицето коешто ги вложува парите не се наоѓа на некоја „црна“ листа или не се работи за лице за кое е потребна посебна согласност за отворање сметка (пример: политички изложени лица), финансиската институција ги прифаќа готовите пари во вид на депозит. Испитувањето на бонитетот и интегритетот на физичките лица (посебно на оние кои за првпат стапуваат во деловен однос со банката или штедилницата) е навистина тешко. Дури и кога банкарскиот службеник има информации за професијата и висината на приходи на потенцијалниот комитент, комитентот секогаш може да тврди дека средствата ги остварил од друг легален извор. Банкарскиот службеник не е секогаш во можност да се увери во веродостојноста на исказите на комитентот во поглед на потеклото на готовите пари што ги вложува. Од тие причини, ризикот дека ќе дојде до перење пари по пат на депонирање готови пари е навистина висок.

Малку е поедноставна ситуацијата при депонирањето готови пари од страна на правните лица. Со оглед на тоа што правните лица мора да припаѓаат на одредена гранка на дејност, за банката или штедилницата е многу полесно да ги проучи карактеристиките на таа дејност и да добие сознанија за висината на приходите што се остваруваат во готови пари. Во практиката се среќаваат повеќе дејности кај кои доминира работењето со готови пари. Некои од тие дејности се:⁶¹

- самопослуги;

⁶¹ Todd Doyle: "Anti-money laundering strategy", p. 88

- ресторани;
- трговија на мало;
- продавници за пијалаци;
- дистрибутери на цигари;
- приватни банкомати;
- паркинзи.

Некои од горенаведените правни лица можат да бидат злоупотребени од страна на субјектите кои се занимаваат со перење пари и имаат намера на тој начин да ги легализираат своите приходи. На пример, криминалецот може да поседува ресторан и да го користи во функција на легализација на своите приходи од криминално потекло. На прв поглед, готовите пари што ги внесува тој субјект во банката не изгледаат сомнителни, затоа што се прикажуваат како остварен промет во ресторанот. Но, обемот на „промет“ што го прикажува тој ресторан најверојатно ќе биде поголем од обемот на промет на рестораните од тој вид. Природата на дејностите кои работат со готови пари и проблемите што се јавуваат при идентификацијата на невообичаените активности ги прават овие дејности високоризични кога е во прашање перењето пари.

За да го намалат ризикот од перење пари, банките и штедилниците се должни, при воспоставувањето деловен однос, доследно да ги применуваат своите програми, политики и процедури за спречување перење пари. Тие се должни да извршат процена на ризикот од перење пари со помош на готовински трансакции и да ги анализираат бонитетот и интегритетот на субјектите при отворањето на сметката и извршувањето на трансакциите. При отворањето на сметката, банката или штедилницата треба да ги познава деловните активности на комитентот, целта поради која се отвора сметката, претпоставениот обем на прометот на сметката, банкарските производи и услуги што ќе ги користи комитентот, како и географските локации кои би биле опфатени со тој деловен однос.

При проценката на ризикот од воспоставувањето на деловниот однос со правно или физичко лице кое работи со готови пари, банката или штедилницата мора да ги насочи своите ресурси кон оние сметки кои носат поголем ризик во однос на перењето пари или финансирањето на тероризмот. При идентификувањето на ризикот, треба да бидат земени предвид следните фактори:⁶²

- целта поради која е отворена сметката;
- обемот, фреквенцијата и природата на готовинските трансакции;
- минатото на комитентот (особено во поглед на поднесените извештаи за готовинските и сомнителните трансакции);
- основната деловна активност на комитентот;
- организациската или деловната структура;

⁶² www.ffiec.gov/bsa_aml_infobase.htm

- географските локации и различните јурисдикции во поглед на борбата против перењето пари;
- достапноста на информациите и соработката на комитентот во поглед на обезбедувањето на тие информации.

За оние комитенти за кои ќе се процени дека носат голем ризик за банката или штедилницата во поглед на перење пари, раководството на банката или штедилницата може да се определи за непосредни посети на тие комитенти и интервјуа со нивните раководители.

Развојот на банкарските производи и услуги, како и напредокот на технологијата овозможува извршување и на трансакции со електронски готови пари. Тие се разликуваат од физичките готови пари по формата и содржината, но не и по потенцијалниот ризик што го носат за банките и штедилниците. Бидејќи и електронските готови пари сепак се само готови пари со сите свои специфики, банките и штедилниците мора да им обрнат големо внимание и на овие трансакции. Притоа, треба да се преземат следниве мерки и активности:⁶³

- Проверка на адекватноста на програмите, политиките и процедурите во поглед на електронските готовински трансакции. Добивање разумна сигурност дека контролните механизми ја заштитуваат банката или штедилницата од ризикот на перење пари или финансирање на тероризмот.
- Добивање информации од информативниот систем на управување и факторите за вреднување на внатрешниот ризик. Процена на начинот на идентификување и следење на електронските готовински трансакции.
- Процена на адекватноста на системот за идентификување и следење на електронските готовински трансакции во однос на големината, структурата и локацијата на банката или штедилницата.
- Контрола на одредени готовински трансакции врз основа на методот на примерок. На избраниот примерок се испитуваат следните елементи: преглед на документацијата за отворање на сметката вклучувајќи ја и програмата за идентификација на комитентите, споредба на очекуваната со сегашната активност, одредување на конзистентноста на активноста со дејноста што ја извршува комитентот, како и идентификација на невообичаените или сомнителните активности.
- Донесување заклучок за адекватноста на воспоставените програми, политики и процедури за следење на електронските готовински трансакции.

При повлекувањето на депозитите во готови пари од страна на физичките или правните лица, ризикот од перење пари на кој може да биде изложена банката или штедилницата е секако, помал. Повлекувањето на готови пари има поголемо значење за правниот и економскиот систем во целина, отколку за системот на финансиски институции. Сепак, со оглед на репутациониот ризик (од

⁶³ www.ffiec.gov/bsa_aml_infobase.htm

кој може да произлезат и други видови на ризици), финансиската институција мора да обрати внимание на фактот кои комитенти повлекуваат готови пари, колку често го прават тоа и со каква цел.

Меѓународниот трансфер на готови пари, исто така, мора да биде предмет на посебна опсервација. Слично како и кај повлекувањето на готови пари од банките и штедилниците, и тука поголема улога имаат државните, а посебно царинските органи. На ниво на држава мора да биде пропишан лимитот на готови пари кои резидентите и нерезидентите можат да ги внесуваат и изнесуваат. Исто така, мора да бидат воспоставени процедури на пријавување на готовите пари на царинските органи. Финансиските институции се должни да соработуваат со царинските и другите државни органи, затоа што во крајна инстанца, готовите пари потекнуваат или ќе завршат кај тие финансиски институции.

5.1.7.1. ПРИЈАВУВАЊЕ НА ГОТОВИНСКИТЕ ТРАНСАКЦИИ КАЈ НАДЛЕЖНИТЕ ОРГАНИ

Со оглед на тоа што готовинските трансакции можат да бидат злоупотребени во функција на перењето пари, секоја земја посебно го следи извршувањето на овие трансакции. Готовинските трансакции подлежат на посебен законски режим. Секоја земја треба да донесе соодветни законски и подзаконски акти со кои ќе се регулира депонирањето готови пари, условите под кои се извршува тоа, потребната документација, повлекувањето готови пари, меѓународните готовински трансакции, условите под кои ќе се пријавуваат готовинските трансакции до органите надлежни за нивната обработка и анализа итн. Во практиката, следните готовински трансакции најчесто подлежат на пријавување:⁶⁴

- депонирање готови пари;
- повлекување готови пари;
- менувачки работи;
- чекови примени на инкасо;
- плаќање во готови пари;
- откуп во готови пари на дознаки, патнички чекови;
- готовински трансакции преку банкомат;
- ностро или лоро-приливи кои се (ис)плаќаат во готови пари.

Секоја земја треба да одреди лимит (праг) над кој подлежат на пријавување сите готовински трансакции. Тој праг може да биде одреден со закон или друг акт. Многу е важно правилно да се одреди висината на тој праг. Имено, прагот треба да биде поставен доволно високо за да го елиминира пријавувањето на „бездначајните“ трансакции, а сепак доволно ниско за да опфати пријавување на

⁶⁴ Protiviti: "Guide to U.S. anti-money laundering requirements", p. 27

оние трансакции кои би можеле да бидат поврзани со перење пари и финансирање на тероризмот. Во моментот, тој праг во САД изнесува 10.000 САД-долари, а во поголем дел од европските земји изнесува 15.000 евра. Одредени земји можат да воспостават некои олеснувања во поглед на пријавувањето, особено ако се оцени дека претставува товар за системот и не е продуктивно во поглед на откривањето на субјектите коишто се занимаваат со перење пари.

Одредени субјекти можат да носат низок ризик во поглед на перењето пари, па затоа финансиските институции да бидат ослободени во однос на пријавувањето на нивните готовински трансакции. Пример за такви субјекти се владите, одредени финансиски институции или корпорации за кои може, со разумна сигурност, да се тврди дека не се поврзани со перење пари. Се разбира, мора да се биде многу внимателен при донесувањето таков заклучок. Од пријавување можат да бидат ослободени и деловните односи на финансиските институции со комитенти кои поради природата на својата дејност, постојано внесуваат или подигнуваат ефективни пари.⁶⁵ Ваквите ослободувања можат делумно да ги олеснат системот на пријавување и анализата на тие извештаи, но тоа може да биде и меч со две острици. Криминалните групи можат да ги насочат своите активности на перење пари точно кон оние субјекти чиито односи со финансиските институции не подлежат на пријавување до соодветните државни органи. Затоа мора добро да се размисли дали и под кои услови ќе се воведат горенаведените ослободувања.

Поврзаните готовински трансакции, исто така, подлежат на пријавување до соодветниот орган надлежен за обработка и анализа на доставените извештаи (Financial Intelligence Unit). Поврзани готовински трансакции се оние готовински трансакции извршени од страна на еден комитент во текот на еден ден коишто го надминуваат законски утврдениот лимит (праг) за пријавување.

Банките и штедилниците не се секогаш во можност да добијат сознание дека станува збор за поврзани готовински трансакции. На пример, комитентот може да уплати одредена сума на готови пари претпладне, а попладне во текот на денот да го направи истото. Или пак, да го раздели вкупниот износ на готови пари и да го уплати на различни шалтери. Во моментот на уплата, банкарскиот службеник не може да знае дека трансакцијата подлежи на пријавување бидејќи таа не го надминува законскиот лимит. Но, со централизираната обработка на овие податоци стручната служба за борба со перењето пари во рамките на банката или штедилницата мора да дојде до сознание дека комитентот извршил неколку поврзани готовински трансакции и дека тие подлежат на пријавување.

При анализата на готовинските трансакции и потребата од нивно пријавување, тие мора да се анализираат на бруто-основа. Да претпоставиме дека законскиот лимит за пријавување изнесува 15.000 евра. Ако комитентот во текот

⁶⁵ www.worldbank.org/finance/html/amlcft

на еден ден вложи 10.000 евра, а потоа повлече во готови пари 7.000 евра, се чини дека лимитот од 15.000 евра е надминат. Но, овие две трансакции не се сметаат за поврзани и не подлежат на пријавување затоа што се работи за две различни банкарски активности (депонирање и повлекување). Сепак, во вакви ситуации банката или штедилницата треба да си го постави прашањето зошто комитентот во текот на истиот ден најпрвин вложува, а потоа повлекува готови пари. Тоа може да биде индикатор за поднесување извештај за извршена сомнителна трансакција.

Извештајот за готовински трансакции задолжително мора да содржи одредени податоци за трансакцијата и нејзиниот извршител. Најчесто се внесува името или називот на комитентот, неговата адреса, односно седиште, износот на трансакцијата, појаснување дали се работи за готовинска, поврзана или сомнителна трансакција итн. Важно е да се нагласи дека комитентот не смее да знае за поднесениот извештај. Се разбира, тоа треба да се сфати условно до одредени граници, затоа што голем дел од комитентите ги знаат законските лимити за поднесување извештаи. Во секој случај, комитентот може да претпостави дека ќе биде пријавен ако изврши готовинска или поврзана трансакција над одреден лимит. Но, тој во никој случај не смее да дознае ако е поднесен извештај за извршена сомнителна трансакција.

5.1.7.2. СТРУКТУРИРАЊЕ НА ГОТОВИНСКИТЕ ТРАНСАКЦИИ

Субјектите кои се занимаваат со перење пари спаѓаат меѓу поинтелегентите криминалци. Најчесто тие добро ги познаваат законите кои ги регулираат финансиските прашања и тоа како на национално, така и на меѓународно ниво. Познавајќи ги законските прописи, тие многу добро знаат дека трансакциите извршени над одреден лимит подлежат на пријавување до органот надлежен за нивна анализа и обработка. За да ја скријат својата трага и да не станат предмет на анализа (и евентуална) истрага од страна на надлежните органи, криминалците применуваат одделни техники со кои се обидуваат да го избегнат известувањето за готовинските трансакции извршени од нивна страна.

Една од најпознатите техники е т.н. структурирање на трансакцијата. Структурирање претставува поделба (дробење) на една готовинска трансакција на повеќе помали готовински трансакции. Структурирањето може да се изврши на два начини:

- поделба на една готовинска трансакција на повеќе помали трансакции и нивно извршување преку една финансиска институција;
- поделба на една готовинска трансакција на повеќе помали трансакции и нивно извршување преку повеќе финансиски институции.

Структурирањето на трансакцијата преку една финансиска институција е полесно за криминалците, но истовремено и поопасно од нивна гледна точка. Имено, доколку комитентот во повеќе наврати уплаќа износи кои се малку под лимитот за пријавување, финансиската институција е должна на тој комитент да му посвети посебно внимание. Честата уплата на готови пари во износи кои се нешто помали од прагот за пријавување мора да претставуваат јасен индикатор за финансиската институција дека во деловните односи со тој комитент има нешто сомнително. Во такви ситуации финансиската институција е должна да ја провери конзистентноста на тие сукцесивни уплати со природата на деловната активност на комитентот, изворите на готови пари до кои дошол, причините за сукцесивните уплати во износи блиску до лимитот за пријавување итн. Сомневањето дека се работи за нелегална активност во такви ситуации е многу често присутно.

Во практиката можат да се сретнат банки и штедилници коишто им сугерираат на своите комитенти да извршат структурирање на трансакцијата за да го избегнат известувањето до соодветниот државен орган. Настојувајќи да ги одржат добрите деловни односи со своите комитенти, овие институции свесно влегуваат во кршење на позитивните законски прописи и добрите деловни обичаи. Во трката за поголем профит тие заборуваат на легалноста во своето работење. Сугерирањето на комитентите свесно да влегуваат во структурирање на трансакциите може да претставува почеток на воспоставување на една спрега помеѓу тие финансиски институции и субјектите кои се занимаваат со перење пари. Таквото однесување доведува до значително зголемување на репутациониот, оперативниот, правниот и концентрацискиот ризик, а во крајна инстанца, и до преземање на управувањето со тие банки и штедилници од страна на криминогените структури.

Од тие причини, секое законодавство (национално и меѓународно) мора јасно и децидно да му застане на патот на структурирањето на трансакциите и на активната соработка на финансиските институции и криминалните групи во тој поглед. Доколку појавата на структурирање земе замав, се помалку извештаи ќе се доставуваат до органите задолжени за нивна анализа и обработка, а со тоа се потешко ќе се одвива борбата против перењето пари.

Структурирањето на трансакциите преку повеќе финансиски институции многу потешко се открива. Имено, во овој случај криминалците ја делат готовинската трансакција на помали трансакции, а потоа ги извршуваат преку повеќе банки и штедилници. Уште повеќе, различните мали трансакции се извршуваат од страна на различни субјекти коишто на прв поглед не се поврзани помеѓу себе. Во таква ситуација, одделна финансиска институција скоро ништо не може да направи.

Главната улога кај структурираните трансакции коишто се извршуваат преку повеќе банки или штедилници мора да ја имаат државните и супервизорските органи. Со оглед на тоа што кај овие органи доаѓаат податоци и информации од повеќе институции, тие се должни да ги централизираат, обработат и анализираат. На тој начин тие можат да дојдат до сознание дали еден или повеќе субјекти извршиле структурирање на трансакцијата и на тој начин го избегнале доставувањето на извештај од страна на финансиските институции. Доколку се докаже структурирањето, горенаведените органи ќе ги третираат извршените трансакции како сомнителни и ќе преземат соодветни мерки во рамките на своите надлежности.

Структурирањето на трансакциите е тесно поврзано со лимитот (прагот) кој претставува долна граница за поднесување на извештаи за поединечни или поврзани готовински трансакции. Доколку тој праг е поставен ниско, автоматски се зголемува бројот на сомнителни (или структурирани) трансакции. На пример, ако лимитот е 15.000 евра, неколку континуирани уплати од 14.500 евра извршени во различни денови можат да се сметаат како структурирани, односно сомнителни трансакции. Зголемувањето на сомнителните трансакции значи дополнителен напор за банките и штедилниците, во смисла на дополнително испитување на бонитетот и интегритетот, пократки рокови за известување, евентуално замрзнување на средствата итн.

Треба да му се посвети посебно внимание на поставувањето на прагот за известување во земјите во кои циркулира голема маса на пари во оптек (cash intensive economies). Доколку се сака да се намали масата на пари во оптек, прагот ќе биде поставен на релативно ниско ниво. Во тој случај субјектите коишто работат со готови пари имаат две опции: да го внесат вкупниот износ на готови пари еднократно и да бидат пријавени за извршена поединечна готовинска трансакција или да извршат структурирање на трансакцијата, па да бидат пријавени за извршена сомнителна трансакција. Со оглед на тоа што и во двата случаи се зголемува бројот на извештаи што се доставуваат до надлежните органи, а со тоа се намалува нивната ефикасност, тие земји мора добро да размислат и да направат оптимален избор помеѓу големиот број извештаи и извештаи коишто навистина придонесуваат во борбата со перењето пари.

Треба да се нагласи дека правните и физичките лица не вршат структурирање на трансакциите само во случаи кога сакаат да го избегнат известувањето до надлежните државни органи. Познато е дека депонирањето и повлекувањето на ефективата се поврзани со голем број законски ограничувања. Со оглед на специфичноста на готовите пари, нормално е да постојат ограничувања. Но, тие ограничувања ги тераат субјектите да вршат структурирање на готовинските трансакции (преку една или повеќе финансиски институции), без да имаат намера да се занимаваат со перење пари. Затоа, законодавните тела мора да размислат и за висината на лимитите при

депонирањето и повлекувањето на готовите пари за да се избегне непотребното структурирање на трансакциите и оптоварувањето на надлежните органи со извештаи за извршени сомнителни трансакции кои често немаат никакви допирни точки со перењето пари.

5.1.8. АНАЛИЗА НА ЗЛОУПОТРЕБАТА НА ПАРИЧНИ КАРТИЧКИ ВО ФУНКЦИЈА НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Перењето пари со помош на парични картички спаѓа во т.н. современи техники на перење пари. Развојот на технологијата и банкарските производи и услуги им овозможува на комитентите да уживаат во плодовите од тој развој. Но, новите производи и услуги можат да се најдат на нишан на субјектите коишто вршат перење пари и кои настојуваат да ги злоупотребат паричните картички за остварување на своите цели.

Индустријата на парични картички се состои од следните четири вида субјекти:⁶⁶

- здруженија (асоцијации);
- банки издавачи на парични картички;
- банки застапници на парични картички;
- претставници на банките издавачи и банките застапници.

Здруженијата на издавачите на парични картички се задолжени за обезбедување компјутерски систем кој ќе ги пренесува податоците помеѓу банките издавачи на парични картички. Исто така, овие здруженија се задолжени за донесување оперативни стандарди со кои се дефинираат политиките, улогите и одговорностите на банките кои се членки на тие здруженија. Банките - членки на горенаведените здруженија се јавуваат во улога на издавач на парични картички, застапник на парични картички или во двете улоги. Давањето услуги на корисниците или посредниците е задача на банките, а не на нивното здружение. Најголеми здруженија во светски рамки се „Виза“ (Visa) и „Мастеркард“ (MasterCard). Иако не е здружение, „Американ експрес“ (American Express) има договори со повеќе банки во светот за издавање на неговите парични картички.

Банките издавачи имаат улога да ги информираат и советуваат потенцијалните комитенти и да издаваат парични картички. Овие банки го преземаат ризикот во поглед на одредувањето на кредитниот лимит на имателите на картички и третманот на комитентите кои не се придржуваат до пропишаните стандарди. Банките издавачи на парични картички се задолжени за обезбедување и чување на податоците за имателите на картички. Исто така, тие се задолжени за

⁶⁶ General accounting office: "Extent of money laundering through credit cards is unknown", p. 11

порамнување на трансакциите и водење евиденција за извршените трансакции од страна на имателите на картички.

Банките застапници на парични картички склучуваат договор со трговците за прифаќање на картичките од нивна страна. Банките застапници се задолжени за односи со трговците во смисла на порамнување на трансакциите и водење евиденција за трговците кои се јавуваат во својство на комитенти.

Претставниците на банките издавачи и банките застапници имаат задача да ги претставуваат горенаведените банки пред потенцијалните комитенти. Претставниците се во можност да ги контактираат потенцијалните комитенти по пониски трошоци отколку банките затоа што ги користат предностите на т.н. економија на обем. Претежно стапуваат во контакт со трговците и им ги објаснуваат предностите од употребата на паричните картички.

Доколку се изврши анализа на трите фази од процесот на перење пари, ќе се дојде до заклучок дека е многу тешко паричните картички да се користат во првата фаза - пласманот. Имено, правилата за употреба на парични картички се многу рестриktivни во поглед на плаќањата извршени во готови пари. Банките издавачи или застапници на парични картички обично не дозволуваат уплата во готови пари на сметките на кои се евидентираат паричните картички. Исто така, секоја уплата е проследена со соодветна документација која остава трага зад депонентите на парите. Поради лимитите за подигање готови пари од паричните картички, постои верување дека е многу тешко или невозможно да се користат картичките во функција на перење пари.

Но, паричните картички можат да бидат злоупотребени во втората и третата фаза од процесот на перење пари - прикривање и интеграција. На пример, доколку субјектите коишто вршат перење пари успеат да ги депонираат своите пари во банката или штедилницата преку некоја од традиционалните техники (депозит во готови пари), тие со помош на паричната картичка ќе набават одредени производи или услуги и ќе успеат да им дадат легитимитет на своите криминални приноси.

Паричните картички можат да бидат злоупотребени во функција на перење пари и со помош на т.н. прекуморски банки. На пример, за да се избегне плаќањето данок во домицилната земја, субјектите можат да ги депонираат средствата во т.н. прекуморски банки. Пристап до овие средства ќе имаат со помош на кредитни или дебитни картички. Или пак, неегалните средства во вид на готови пари можат да бидат прошверцувани во горенаведените прекуморски банки, депонирани на сметка, а пристапот до средствата повторно би бил преку парични картички. Паричните картички им овозможуваат на субјектите коишто се занимаваат со перење пари пристап до нивните средства без да се загрижат околу евентуалните извештаи за готовински, поврзани или сомнителни трансакции. Дури

во некои случаи, и самите прекуморски банки ги убедуваат имателите на нивните кредитни картички дека не треба да се грижат за својата сигурност.

5.1.8.1. ПАРИЧНИТЕ КАРТИЧКИ И БОРБАТА ПРОТИВ ПЕРЕЊЕТО ПАРИ

Со оглед на тоа што голем дел од издавачите и застапниците на парични картички сметаат дека не е можно да се врши перење пари со помош на картичките, не треба да зачудува што немаат пишани политики и процедури за спречување на перењето пари. Институциите кои работат со парични картички се на мислење дека рестрикциите при работењето со готови пари и процесот на следење на извршените трансакции се доволна заштита од феноменот наречен перење пари. Вниманието на индустријата на парични картички повеќе е насочена кон намалување на измамите и кредитниот ризик, отколку кон борбата со перењето пари. Банките издавачи и банките застапници на парични картички тврдат дека преку системот на следење на трансакциите и откривање на измамите, ќе откријат и случаи на перење пари и ќе преземат мерки против оваа појава.

Сепак, мора да се истакне дека во последно време сè поголем е бројот на институциите кои се во бизнисот со парични картички и кои обрнуваат поголемо внимание на борбата со перењето пари. Здруженијата посветуваат големи внимание на идентификацијата и испитувањето на бонитетот и интегритетот на банките издавачи и банките застапници. Процедурите за испитување на бонитетот обично се состојат од:⁶⁷

- обезбедување документација која ќе покаже дека банката е лиценцирана и контролирана од субјектот кој ја издал лиценцата;
- примена на процедури кои ќе ја докажат финансиската стабилност и солвентност на банката издавач или застапник;
- стекнување разумна сигурност дека банката ќе ги почитува правилата на здружението и законската регулатива на земјата на чија територија функционира.

Самите здруженија немаат посебни политики и процедури за спречување на перењето пари коишто би биле применети од страна на банките кои се нивни членки. Здруженијата сметаат дека државните и супервизорските органи кои делуваат на териториите на кои се наоѓаат банките издавачи или застапници ќе се погрижат за почитувањето на законските прописи во поглед на борбата со перењето пари. Сепак, иако здруженијата немаат формални програми и политики за спречување перење пари, тие имаат системи за следење на невообичаените

⁶⁷ Michael Zeldin: "Detecting dirty money", p. 202

трансакции, набавки или локации на кои се вршат тие набавки. На тој начин би можело да се дојде до сонанија за извршени необични или сомнителни трансакции.

Голем број банки издавачи немаат пишани програми, политики и процедури за спречување на перење на пари. Тие веруваат дека низ процесот на идентификација на комитентите и системот за следење на нивните трансакции ќе ги спречат потенцијалните измами и зголемувањето на кредитниот ризик, а со тоа ќе се намали и ризикот од нивно инволвирање во процесот на перење на пари. Сепак, тоа не е доволно. Системот за следење на трансакциите се потпира на јавни листи на имиња и адреси познати по извршени измами, така што не може да ги препознае сите криминални активности. На пример, комитентите кои претходно немале негативно криминално или кредитно минато ќе можат без проблем да ги избегнат барањата што ги поставува системот за следење на трансакциите.

Банките издавачи ги следат трансакциите во поглед на нивниот вид, обем, фреквенција и локација. Врз основа на овие параметри одлучуваат дали одредена трансакција е сомнителна или необична. Доколку комитентот отстапи од стандардниот модел на однесување што е предвиден со овој систем, банките можат да преземат повеќе активности. Во практиката постојат повеќе опции:⁶⁸

- одбивање да се изврши авторизација на набавките од страна на имателот на картичката;
- донесување одлука дека трансакцијата е сомнителна и покренување истрага;
- барање на дополнителни информации од имателот на картичката;
- доставување извештај за извршена сомнителна трансакција, а ако случајот е итен, директно известување на судските органи;
- укинување на сметката на конкретниот имател на картичка;
- ставање на името на имателот на картичката на т.н. црна листа.

Банките издавачи посветуваат големо внимание на салдото и прометот на сметките на имателите на парични картички. Тие тврдат дека водат евиденција за секое купување извршено со парична картичка и на тој начин ги одвраќаат субјектите коишто имаат намера да перат пари. Банките издавачи имаат дневни или месечни лимити на трошење на средства од картичката и посебно внимание посветуваат на употребата на картичките на одредени географски локации. Доколку одреден комитент стави средства на сметката на својата картичка, а потоа побара банкарски чекови, тоа исто така ќе предмет на анализа од страна на банката издавач.

Слично како и банките издавачи, така и голем дел од банките застапници на паричните картички немаат пишани политики и процедури за спречување перење пари. Тие поаѓаат од истите убедувања дека е доволно да се спречат измамите и

⁶⁸ Michael Zeldin: "Detecting dirty money", p. 203

да се намали кредитниот ризик при користењето парични картички.⁶⁹ Банките посредници се потпираат врз идентификацијата на нивните комитенти и системот за следење на трансакциите. Идентификацијата на комитентите ги содржи следниве елементи:⁷⁰

- верификација на апликацијата на трговецот со помош на независен извор на информации;
- спроведување на повремени посети на седиштето на трговецот за да се утврди легитимитетот на неговите операции;
- добивање информација дали името на трговецот се наоѓа на некоја црна листа или не.

Оние трговци кои се наоѓаат на некоја црна листа или се утврди дека се вклучени во незаконски активности немаат право да воспостават деловен однос со банките застапници на парични картички. Банките застапници ги следат активностите на трговците и врз основа на тоа следење го формираат нивниот профил, во смисла на вид на деловни активности, очекувана продажба преку парични картички, обем на таа продажба, приходи итн. Трговците можат да се класифицираат на нискоризични и високоризични во зависност од тоа дали трансакцијата се врши во присуство на имателот на картичката (на пример: во ресторан) или имателот не е присутен (на пример: набавка преку интернет). Секое отстапување од стандардниот модел на однесување може да доведе до замрзнување на средствата на сметката на трговецот, поднесување на извештај за сомнителна трансакција и ставање на трговецот на црна листа.

Претставниците на банките издавачи и банките застапници обично немаат сопствени програми, политики и процедури за спречување перење пари. Тие очекуваат од банките да изготват такви програми. Исто така, очекуваат од надлежните државни и супервизорски органи да се грижат за почитувањето на законската регулатива во поглед на борбата против перењето пари од страна на банките кои работат со парични картички.⁷¹ Претставниците можат да им помогнат на банките во смисла на откривање на измамите и злоупотребите извршени со помош на паричните картички. Сепак, одговорноста во поглед на подготвување програми и политики за спречување перење пари, воспоставување систем на контрола врз трансакциите и донесување одлуки врз основа на следење на тие трансакции им останува на банките.

⁶⁹ General accounting office: "Extent of money laundering through credit cards is unknown", p. 24

⁷⁰ General accounting office: "Extent of money laundering through credit cards is unknown", p. 25

⁷¹ Sandeep Salva: "Money laundering and financial intermediaries", p. 18

5.1.8.2. КОНТРОЛА ВРЗ ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ ПРИ РАБОТЕЊЕТО СО ПАРИЧНИ КАРТИЧКИ

Контролата врз процесот на спречување перење пари при работењето со парични картички претежно е фокусирана кон банките издавачи и банките застапници. Со оглед на тоа што се верува дека ризикот од перење пари при работењето со картички е релативно мал, адекватно е и вниманието што му го посветуваат на ова прашање супервизорските органи ширум светот. Притоа, главниот акцент се става врз контролата на банките издавачи, додека банките застапници се контролираат повеќе од аспект на безбедност и исправност во работењето. Контролата врз банките издавачи во поглед на спречувањето на перење пари во принцип е насочена кон следните прашања:⁷²

- постоење пишани програми, политики и процедури за спречување перење пари;
- вклученост на раководниот тим во борбата против перењето пари;
- воспоставување механизми за известување за големи и сомнителни трансакции;
- обука на вработените;
- внатрешна контрола врз имплементирањето на програмите, политиките и процедурите за спречување перење пари.

Контролата на процесот на спречување на перењето пари во оваа област претежно е насочена кон идентификацијата на комитентите, следењето на трансакциите и откривањето на невообичаените и сомнителните трансакции.

Покрај банките издавачи и банките застапници, и нивните здруженија се должни да донесат програма за спречување перење пари. Таа програма треба да содржи:⁷³

- развој на интерни процедури, политики и контролни механизми;
- лице задолжено за следење на процесот на спречување перење пари;
- постојана обука на вработените;
- независна ревизија, чија задача е да ги тестира програмите.

Од горенаведеното може да се заклучи дека институциите што функционираат во индустријата на парични картички ги прават првите чекори во борбата со перењето пари. Причина за тоа е нивната увереност дека паричните картички не се најидеалниот инструмент за перење на пари. Но, и покрај сите ограничувања на готовинските трансакции при работењето со парични картички,

⁷² General accounting office: "Extent of money laundering through credit cards is unknown", p. 29

⁷³ General accounting office: "Extent of money laundering through credit cards is unknown", p. 31

сепак мора да се признае дека ризикот постои во втората и третата фаза од процесот на перење пари - прикривање и интеграција. Токму затоа, институциите кои работат со парични картички се должни со целата сериозност да му пристапат на проблемот наречен перење пари, за да можат да преземат адекватни мерки и решенија.

5.1.9. АНАЛИЗА НА ЗЛОУПОТРЕБАТА НА МЕЃУНАРОДНИ ТРАНСФЕРИ ВО ФУНКЦИЈА НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Системите за меѓународни трансфери се состојат од голем број финансиски посредници, компании кои даваат финансиски услуги и небанкарски финансиски институции кои имаат задача да ги креираат, процесуираат и дистрибуираат меѓународните трансфери. Експанзијата на банкарската индустрија и небанкарските финансиски услуги на национално и меѓународно ниво го зголеми значењето што го имаат меѓународните трансфери. Со оглед на тоа што перењето пари претставува феномен од глобални размери, потребно е да се изврши анализа на адекватноста на банкарските системи во поглед на управувањето со ризиците поврзани со перењето пари кај меѓународните трансфери, како и анализа на способноста на менаџментот на банките да воспостави ефикасни системи на следење, известување и контрола.

Меѓународните трансфери по банкарски пат се извршуваат со помош на инструментите на меѓународниот платен промет. Најзастапени инструменти се банкарските дознаки и меѓународните документарни акредитиви. Со оглед на обемот и експанзијата на меѓународната трговија, не треба да зачудува застапеноста на овие инструменти при извршувањето на меѓународните трансфери.

Извршувањето на меѓународните трансфери по пат на дознака или акредитив повлекува ризик од вклучување на банката во процесот на перење пари. Се чини дека после готовинските трансакции, меѓународните трансфери се најголемиот предизвик за банките во борбата со перењето пари. Имено, меѓународните трансфери овозможуваат перење пари во сите негови фази - пласман, прикривање и интеграција. Фазата на пласман би требало да биде најлесна за откривање. Ако криминалецот изврши трансакција со средства купени на девизниот пазар на банката, тој успеал своите нечисти пари да ги конвертира во пари добиени од банката и со нив да ја изврши трансакцијата. Многу потешки за откривање се фазите на прикривање и интеграција. Особено интересна кај меѓународните трансфери е фазата на прикривање. Во оваа фаза субјектите кои се занимаваат со перење пари извршуваат голем број сложени трансакции за да ја прикријат својата трага. Овие трансакции најчесто се извршуваат преку повеќе банки (не ретко и преку повеќе земји), така што одделна банка многу тешко може да открие дека е инволвирана во процесот на перење пари. Во третата фаза,

средствата се насочуваат кон легитимните набавки или активности. Во оваа фаза парите веќе се „испрани“, така што детектирањето на нивниот криминален извор е крајно отежнато или оневозможено.

Со оглед на комплексноста на проблемот и последиците што ги носи, банките се должни да воспостават соодветни политики, процеси и процедури за управување со ризиците поврзани со перењето пари кај меѓународните трансфери. Со оглед на тоа што за извршување на меѓународни трансфери потребно е посредување на најмалку две банки (банка на налогодавачот и банка на корисникот), а некогаш во овој процес се вклучени и банки посредници, тие имаат одредени обврски и одговорности во поглед на спречувањето на перењето пари.

Клучна улога во овој процес има банката на налогодавачот. Со оглед на тоа што перењето пари најчесто започнува преку пласман на средствата, банката на налогодавачот е првата институција која е должна да му застане на патот на оваа криминална активност. Многу е битно банката на налогодавачот да има воспоставено соодветни системи на идентификација на налогодавачот, како и испитување на неговиот бонитет и интегритет. Банката не смее да дозволи налогодавачот да остане анонимен или да ја изврши трансакцијата со некомплетна или неверодостојна документација. Поконкретно, банката е должна од налогодавачот да ги побара следните податоци:⁷⁴

- неговото име и адреса;
- износот на средства што треба да се префрли;
- датумот на плаќање;
- инструкциите за плаќање;
- податоци за корисникот (име и адреса, број на сметка, други специфични информации потребни за идентификација на корисникот).

Доколку налогодавачот во минатото не бил комитент на банката, туку за прв пат воспоставува деловен однос со неа, освен горенаведените податоци, треба да побара и други со цел правилно да го идентификува налогодавачот и да го испита неговиот бонитет и интегритет. Идентификацијата се врши по пат на увид во регистрацијата на налогодавачот во соодветниот трговски регистар, додека испитување на бонитетот може да се изврши по пат на увид во сертификати од даночните власти, финансиски или ревизорски извештаи итн.

Банката на налогодавачот е должна да ги чува податоците за извршените трансакции најмалку пет години. Тие во секое време мора да им бидат достапни на државните, супервизорските или истражните органи. Податоците мора да бидат целосни, веродостојни и да овозможат следење на трагата на трансакциите и нивните извршители.

⁷⁴ Federal financial institutions examination council: "Core overview - funds transfer", p. 2

Банката на корисникот ги има следните обврски:⁷⁵

- обезбедување податоци за името и адресата на корисникот;
- податоци за видот на документот со кој се идентификувал корисникот, како и документот врз основа на кој бара да му бидат исплатени средствата од извршената дознака или акредитив;
- доколку корисникот настапува преку лице овластено од негова страна, банката е должна да обезбеди податоци и за корисникот и за овластеното лице.

Слично како банката на работодавачот, така и банката на корисникот е должна да ја чува комплетната документација за извршената трансакција најмалку пет години.

Покрај горенаведените обврски, банката на работодавачот и банката на корисникот ги имаат и следните задачи:⁷⁶

- воспоставување лимити за средствата коишто можат да бидат трансферирани кон или од банката;
- следење и известување за сомнителните активности;
- посветување посебно внимание на трансферите кои доаѓаат од или се насочуваат кон одредени земји или правни системи;
- идентификување на начинот на користење на средствата од страна на корисникот (подигање во готово или со чек, депонирање на сметката итн.).

Банките мора да обратат посебно внимание на трансакциите во кои се инволвирани нерезиденти - правни и физички лица. Без оглед дали нерезидентот се јавува во својство на работодавач или корисник, секоја банка при воспоставувањето на деловен однос со тој комитент мора да се запраша зошто нерезидентот одбрал да работи со банка која е под туѓа јурисдикција. Банката мора да ја согледа економската и правната оправданост од која поаѓа нерезидентот при воспоставувањето на деловниот однос. Не се ретки случаите кога нерезидентите уплаќаат пари во готовина на сметката, а потоа ги трансферираат во својата или трета земја. Исто така, банката мора да обрати внимание и на географските локации од каде што доаѓаат или кон кои се насочени трансакциите. При воспоставувањето на деловен однос со нерезидент (во својство на работодавач или корисник), банката мора да ги преземе следните чекори:⁷⁷

- верификување на нерезидентскиот статус на комитентот по пат на преглед во неговата документација (оригинал или фотокопија заверена кај нотар);

⁷⁵ Federal financial institutions examination council: "Core overview - funds transfer", p. 4

⁷⁶ www.ffiec.gov/bsa_aml_infobase.htm

⁷⁷ John Moscow: "Money laundering: a view from North America", p. 112

- добивање сознанија за причините поради кои нерезидентот ја извршува трансакцијата;
- утврдување на идентитетот на вистинскиот налогодавач или корисник во случај кога нерезидентот настапува како посредник;
- следење на т.н. структурирани трансакции, односно трансакции кои за мал износ се под лимитот за пријавување;
- трансакции кон или од високоризични географски зони;
- следење на нерезидентни сметки кои имаат голем обем на промет, а мало салдо.

Банката мора да најде рамнотежа помеѓу деловните односи со комитентите (резиденти и нерезиденти) и спроведување на програмите и процедурите за спречување перење пари. При следењето на трансакциите кои ги извршуваат нејзините комитенти, банката не смее да се постави премногу ригидно. Обемот на документација кој ќе биде побаран и активностите што ќе бидат преземени во функција на спречување на перење пари мора да биде оптимален, со цел да не го наруши деловното работење на банката. Банката не смее да заземе став дека секоја трансакција насочена кон одредено подрачје или извршена од страна на одреден комитент побудува сомнение за извршено перење пари. Таквиот став може само да има контра ефект и буквално да ги избрка комитентите од банката. Затоа, банката е должна да ги почитува сите права на комитентите, вклучувајќи го и правото на нормално и непречено извршување на трансакцијата. Единствено во случај кога постојат јасни индиции дека трансакцијата е поврзана со перење пари, банката може, во консултација со надлежните државни истражни и судски органи, да го замрзне извршувањето на трансакцијата.

Следните показатели можат да ѝ помогнат на банката во однос на детерминирањето на сомнителноста на трансакциите:⁷⁸

- комитентот не покажува интерес или загриженост за големината на ризиците, како и висината на провизијата и другите трошоци;
- трансакциите се однесуваат на високоризични активности;
- трансакциите се изразени во заокружени износи (пример: 500.000 САД-долари)
- корпоративно прикривање (трансфери помеѓу сметки на поврзани претпријатија без јасни или оправдани причини);
- трансакциите не се конзистенти со депонирањата и повлекувањата од таа сметка во минатото;
- структурирани трансакции под лимитот за пријавување;
- донации од хумантирани друштва без јасна оправданост;
- трансакции кои се вршат од страна на политички изложени лица;
- трансакции кои немаат логична економска оправданост;
- чести трансфери кон трети лица со кои не постои деловна поврзаност;

⁷⁸ Protiviti: "Guide to U.S. anti-money laundering requirements", p. 24

- креирање големи салда на сметките кои не се конзистентни со деловната активност на комитентот и чест трансфер на средствата од тие сметки кон други земји;
- голем обем на необјаслива или необјаснета активност;
- употреба на повеќе сукцесивни дознаки.

Сосема нормално е комитентот во своето редовно работење со банката да води сметка за големината на ризиците, провизијата и другите трошоци. Секој комитент настојува да ја изврши трансакцијата со што помали трошоци и помал ризик. Пред извршувањето на трансакцијата комитентите се обраќаат во повеќе банки со цел да добијат информации за условите под кои може да ја изврши трансакцијата. Доколку комитентот настојува по секоја цена да ги трансферира парите во одредена земја и покрај предупредувањата од банката за висината на трошоците на кои ќе биде изложен, банката може да се посомнева дека станува збор за перење пари, да го испита случајот во рамките на своите можности и да поднесе извештај до соодветниот државен орган надлежен за обработка и анализа на тие извештаи.

Банката мора да им обрати посебно внимание на трансакциите кои ги извршуваат субјекти коишто вршат високоризични активности. Пример за такви субјекти се: даватели на услуги брз трансфер на пари, прекуморски корпорации, хуманитарни организации, продавници за накит, трговци со уметнички дела, лица со самостојно вршење дејност, текстилни фабрики, ресторани, продавници за кожна галантерија, туристички агенции, бензински пумпи и сл.

Особено се интересни трансакциите кои се изразени во заокружени износи. Обично фактурите не гласат на заокружени износи. Дури редовна практика е цената да завршува на 9, наместо на 0 (пример: 99 евра наместо 100 евра), за да се создаде впечаток кај потрошувачите дека производот или услугата чини поевтино. Затоа, секогаш кога трансакцијата е на заокружен износ, мора да се биде внимателен и да се испитаат сите околности под кои се извршува таа трансакција.

Корпоративното прикривање кое го извршуваат поврзаните субјекти е тесно поврзано со концентрацискиот ризик. Уште при отворањето на сметките банката мора да ја испита капиталната, управувачката и роднинската поврзаност помеѓу одделни субјекти. Трансакциите помеѓу тие субјекти мора да се следат со големо внимание за да се добијат сознанија за нивната економска оправданост. Се разбира, тоа може полесно да се направи кога поврзаните субјекти имаат сметки во една банка. Доколку тие имаат сметки во повеќе банки, овој процес е значително усложнет.

Трансакциите што ги извршуваат комитентите на банката би требало да бидат конзистентни со депонирањата и повлекувањата на средства од нивната сметка. Ако комитентот има мал обем на депонирани и повлечени средства, а

голем обем на извршени трансакции (посебно на меѓународен план), банката мора да ги согледа причините за извршување на тие трансакции. На пример, ако еден субјект работи исклучиво во земјата, а изврши големо плаќање кон странство или добие голем прилив од странство, кај банката ќе побуди сомнение дека станува збор за перење пари.

Посебно интересни се структурираните трансакции. Нивните специфичности беа објаснети во делот кај готовинските трансакции. Во поглед на структурирањето, кај безготовинските трансакции се јавува истиот проблем. Ако комитентот ја подели трансакцијата на неколку помали со цел да го избегне пријавувањето, тоа може да биде показател дека со таа трансакција нешто не е во ред. Во таков случај, банката е должна да ги испита причините поради кои комитентот извршил структурирање на трансакцијата.

Донациите од хуманитарните друштва имаат различен третман во различни земји. Во некои земји (на пример: Луксембург) донациите над одреден лимит задолжително се пријавуваат до соодветниот државен орган (ФИУ). Во други земји тоа не се практикува. Како и да е, банката секогаш мора да биде свесна за причините поради кои една хуманитарна организација ја дава конкретната донација на одредени субјекти во странство.

Што се однесува на политички изложените лица, методологијата на ФАТФ како такви ги смета единствено странските лица. Се разбира, најголем дел од трансакциите што ги извршуваат тие не се поврзани со перење пари, но банката мора да биде внимателна, пред сè поради репутацискиот ризик што е присутен.

Оценката дали одредена трансакција е економски оправдана или не многу често може да биде субјективна. Банката има комитенти од различни профили и не може секогаш во детали да ги познава нивните деловни активности. Од тие причини, банката мора да биде внимателна при оценувањето на економската оправданост на трансакцијата бидејќи може да влезе во докажувања со комитентите за работи за кои не е целосно надлежна.

Честите трансакции кон субјекти со кои не постои деловна поврзаност можат сами по себе да бидат показател за перење пари. На пример, ако еден фудбалски клуб врши чести плаќања во корист на претпријатие кое гради бродови, јасно е дека тука нешто не е во ред и дека оправданоста на таа трансакција треба да биде детаљно испитана.

Креирањето големи салда кои се неконзистентни со деловната активност на комитентот, исто така, побудуваат сомнение дека се работи за перење пари. Иако понекогаш може да биде дискутабилно што претставува големо салдо и колку тоа е конзистентно со деловната активност на субјектот, сепак јасно е дека мало претпријатие тешко може да внесе 1.000.000 евра на сметката за потоа да ги трансферира во странство.

Големиот обем на необјасливи активности влегува во субјективните категории показатели за препознавање на сомнителни трансакции. Нормално, комитентот секогаш ќе има некое објаснување за своите активности. Прашање колку банката ќе ја прифати исправноста и веродостојноста на тоа објаснување. Со оглед на тоа што станува збор за толкување кое во различни ситуации може да биде различно, можно е да се случи од два исти случаи, банката на едниот да му даде третман на извршена сомнителна трансакција, а на другиот не.

Употребата на сукцесивни дознаки секогаш може да побуди сомневање. Се поставува прашање зошто комитентот со една дознака не го извршил плаќањето спрема странство, туку за тоа му биле потребни повеќе дознаки. Комитентот може да најде оправдување во своите ликвидносни проблеми или чекањето на документи од странскиот партнер. Тоа објаснување не мора секогаш да биде прифатено од страна на банката.

5.1.9.1. ПРОЦЕНКА НА РИЗИКОТ ОД ПЕРЕЊЕ ПАРИ КАЈ МЕЃУНАРОДНИТЕ ТРАНСФЕРИ

Секоја банка е должна да изврши проценка на ризикот од перење пари кај меѓународните трансфери. Проценката треба да биде заснована врз производите и услугите што ги нуди таа банка, нејзините комитенти, како и географските локации на кои се наоѓаат работодавачите и корисниците на трансакциите. Притоа, банката треба да ги идентификува високоризичните подрачја, да обезбеди постоење внатрешна контрола која ќе врши следење и известување за трансакциите поврзани со перењето пари, како и да изврши обука на вработените кои непосредно или посредно доаѓаат во контакт со трансакциите и нивните извршители.

При проценката на ризикот од инволвирање во процесот на перење пари, банката треба да ги земе предвид сите видови трансакции, производи и услуги што ги нуди на пазарот. Во тој поглед, банката е должна да донесе соодветни програми, политики и процедури. Примената на тие програми и процедури треба да се однесува не само на работодавачот и корисникот на трансакциите, туку и на лицата кои на одреден начин се поврзани со нив (гаранти, акционери, потписници итн.).

Проценката на ризикот може да опфати различни видови трансакции. Како трансакции со повисок ризик се сметаат следните:⁷⁹

- меѓународни финансиски трансфери;

⁷⁹ Mary Gallant: "Money laundering and proceeds of crime", p.34

- трансфери преку нерезидентни сметки;
- комерцијални акредитиви;
- трансакции преку електронско банкарство;
- трансакции на сметки во странски кореспондентни банки;
- трансакциони сметки;
- меѓународно приватно банкарство;
- трансакции во прекуокеански подружници и филијали.

По идентификувањето на високоризичните трансакции, банките се должни доследно да ги спроведуваат одредбите од нивните програми за спречување перење пари. Притоа, тие одредби треба да бидат прилагодени на деловните активности на комитентите со кои банките стапуваат во деловен однос.

5.1.9.2. ТЕХНИКИ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ КАЈ МЕЃУНАРОДНИТЕ ТРАНСФЕРИ

Меѓународните трансфери им нудат широки можности за перење пари на криминалните субјекти. Со оглед на тоа што сите фази од перењето пари се применливи кај меѓународните трансфери, опциите се навистина многубројни. Меѓу поважните техники на перење пари ќе ги наведеме:⁸⁰

- структурирање на трансакциите (повеќекратни трансакции под лимитот за пријавување);
- неконзистентен износ наведен во увозните или извозните фактури во однос на вистинската вредност на производот или услугата (misinvoicing);
- трампа (украдените предмети можат да бидат разменети за други предмети на домашно или меѓународно ниво);
- странски кредити (како залог се оставаат „нечисти“ или „жешки“ пари, а потоа не се враќа кредитот);
- банкарски дознаки (трансфер на нелегални средства преку подмитување на банкарските службеници);
- невообичаени промени на цените на хартиите од вредност (злоупотреба на спојувања и припојувања на две или повеќе правни лица).

Секоја од овие техники е интересна и заслужува да биде предмет на анализа. Во овој дел посебно внимание ќе биде посветено на т.н. несоодветно фактурирање (misinvoicing), односно на несовпаѓањето на износот од фактурата со вистинската вредност на стоката или услугата.

Проблемот на неконзистентноста на цените во меѓународната трговија веќе подолго време е предмет на анализа на државни органи, меѓународни агенции за кредитирање и претпријатија од приватниот сектор кои работат во сферата на

⁸⁰ Peter Quirk: "Money laundering: muddying the macroeconomy", p. 3

меѓународната трговија. Неконзистентноста на цените може да биде поврзана со тековите на капиталот, измами кај увозните царини, одбегнувањето на данокот од приход и перењето пари.

Процесот на перење пари наоѓа посебно плодна почва кај т.н. несоодветно фактурирање. Имено, познато е дека банките бараат од своите комитенти да приложат одредени документи од кои ќе може да се согледа што се плаќа, на кого се плаќа и колкав е износот кој треба да биде трансфериран во странство. Такви документи можат да бидат фактури, профактури, царински декларации, договори итн. Посебно внимание треба да се обрне на износот наведен во тие документи. Тој износ би требало да ја претставува вредноста на стоката која е увезена или извезена. Но, за жал, не е секогаш така.

Субјектите кои се занимаваат со перење пари се свесни дека постојат ситуации кога на банката и е многу тешко да изрази сомневање во веродостојноста на документот кој треба да послужи како основа за извршување на трансакцијата. Банкарските службеници не можат да ја знаат вредноста на сите стоки и услуги кои се предмет на тргување на меѓународниот пазар. Притоа, тргувањето со стоки и услуги имаат свои специфичности кои треба да бидат посебно разгледани.

Ситуацијата кај трговијата со стоки е нешто поповолна за банката кога истата има намера да изрази сомневање во поглед на веродостојноста на износот наведен во фактурата (или друг документ). Банката може да провери на интернет или да добие информација од берзите на стоки за цената на одредена стока. Дури и да има флукуации во цената, најчесто станува збор за транспарентни промени со кои банката може да биде во тек. Комитентот може да ја правда разликата во цената од фактурата со вредноста на таа стока на пазарот со квалитетот на стоката или другите нејзини карактеристики. Тоа можеби ќе биде и прифатено од страна на банката, па ќе биде дозволено извршување на трансакцијата по цена која отстапува од пазарната. Но, доколку износот наведен во фактурата подрастично отстапува од општо познатата и прифатена вредност на таа стока, банката е должна да изрази сомневање дека станува збор за перење пари и за тоа да ги извести надлежните органи.

Се поставува прашањето што е со оние стоки (артикли) кои обично не се предмет на тргување на стоковите берзи. На пример, комитентот на банката купил уметничка слика во странство и сака да плати со дознака. Банката, се разбира, не е во можност да се впушта во толкувања за вредноста на сликата. Не само поради претпоставената некомпетентност на банкарските службеници за оценка на вредноста на уметнички предмети, туку и поради тоа што таквиот предмет покрај материјална, содржи и нематеријална вредност. Во такви ситуации, банката нема друг избор, освен да ја третира трансакцијата како „нормална“ и да го дозволи нејзиното извршување без никаков проблем. Токму таквата ситуација може да

биде злоупотребена од страна на субјектите кои се занимаваат со перење пари кои ќе настојуваат во името на набавка на стоки од странство да ги префрлат „жешките“ пари и да им дадат легитимитет.

Ситуацијата во сферата на трговијата со услуги е уште понеповолна за банките кога е во прашање откривањето на сомнителните трансакции. Во овој случај речиси и да не постои начин на кој банката ќе ја открие вистинската вредност на извршената услуга. Субјектите коишто перат пари единствено мора да внимаваат да не претераат во поставувањето на неконзистентната цена за одредена услуга. На пример, одредено истражување на пазарот во една мала земја тешко може да чини неколку милиони евра. Сите други техники на перење пари во сферата на услугите можат да се реализираат без банката (или некој друг субјект) да може да докаже дека станува збор за перење пари. Дури и во случај кога банката ќе се посомнева во одредена трансакција, докажувањето е тешко од причини што услугите не се физички присутни. Физичката неприсутност на услугите овозможува крајно релативизирање на работите при одредувањето на нивната вредност, а со тоа ја прави неконзистентноста на цените практично недоказлива.

Со оглед на тоа што банките сами не можат да се справат со перењето пари по пат на неконзистентност на цените на увозните или извозните фактури, тој проблем треба да се решава на национално или меѓународно ниво. Контролата на неконзистентноста на цените мора да се спроведе на државно ниво. Притоа се поставува прашањето „што и колку да се контролира“. Мора да се појде од т.н. анализа на трошоците/користа. Екстремните нивоа на контрола се 0% и 100%.⁸¹ Ако не се врши контрола, нема трошоци, но подрачјето на неконзистентност на цените ќе остане неконтролирано. Кога до тоа сознание ќе дојдат субјектите кои вршат перење на пари, отсуството на контрола ќе биде злоупотребено во функција на извршување трансакции кои претставуваат класичен пример на перење пари. Од друга страна, контролата на сите трансакции значително ќе ги зголеми трошоците, а да не зборуваме за тоа дека малку е веројатно таа контрола да биде максимално ефикасна. Затоа, мора да се пронајде одредено оптимално ниво на контрола.

Контролата на (не)конзистентноста на цените дава многу предности на ниво на една национална економија. Минимизирањето на одливот на капитал ќе овозможи тој капитал да остане во земјата и да биде насочен во инвестиции во јавниот и приватниот сектор. Од друга страна, минимизирањето на даночното одбегнување ќе значи креирање поголеми буџетски приходи и поголема јавна потрошувачка. Што се однесува до спречувањето на перењето пари, контролата треба да креира одредени стандарди или параметри кои ќе им овозможат на банките полесно да ја утврдуваат неконзистентноста на износите наведени во фактурите во споредба со вистинската вредност на стоките, односно услугите. На

⁸¹ "Detecting abnormal pricing in international trade", web document, p. 16

тој начин, нивните сомневања во поглед на регуларноста на одредени трансакции ќе станат пореални, пореални ќе станат и нивните извештаи до надлежните државни органи, а со тоа и борбата со перењето пари ќе стане поефикасна.

5.1.10. ПРИВАТНО БАНКАРСТВО И ПРЕКУМОРСКИ БАНКИ

5.1.10.1. ПРИВАТНО БАНКАРСТВО

Во индустријата на финансиски услуги не постои унифицирана дефиниција за поимот „приватно банкарство“. Банкарите се согласуваат дека под приватно банкарство се подразбираат лица со големо богатство и силно изразени деловни интереси. Кое богатство ќе биде третирано како големо зависи од ставот на конкретната финансиска институција и демографските карактеристики на пазарот. На пример, прагот за богати комитенти од развиените земји е значително повисок од прагот за такви комитенти од земјите во развој.

Во сферата на приватното банкарство банките нудат широк спектар на услуги на своите комитенти. Дел од тие услуги се следните: управување со средствата на комитентот (совети за инвестирање, управување со инвестициите), offshore услуги, старателски сметки, трансфер на средства, кредитирање, финансирање на трговијата итн.

Приватноста и доверливоста се основни елементи на приватното банкарство. Покрај стандардните услуги, комитентите можат да побараат од банката нивната сопственост врз одредени средства или капитал да остане тајна. Во таков случај, банката станува фидуцијарен сопственик на средствата и капиталот, иако функционира во име и за сметка на својот комитент. Кога банката функционира како фидуцијарен сопственик, таа има статутарни, договорни и етички обврски да ја чува тајноста на својот комитент.⁸²

Фидуцијарните односи кај кои банката има многу мала контрола врз доверените средства создаваат голем ризик од перење на пари. Во случај кога банката е фидуцијарен сопственик, таа мора да ги следи упатствата на својот комитент.

Голем број банки основаат приватни инвестициски компании. Тие компании се посебни правни лица и имаат задача да работат со комитентите во сферата на приватното банкарство. Приватните инвестициски компании нудат доверливост на сопственоста на средствата, централизирано го вршат управувањето со тие средства и делуваат како посредници помеѓу комитентите на приватното

⁸² Comptroller of the currency: "Bank secrecy act / anti-money laundering", p. 28

банкарство и потенцијалните корисници на услугите на горе наведените компании. Приватни инвестициски компании се формираат во земји кои имаат многу мали даноци или воопшто немаат даноци, па претставуваат даночен рај. Во овие земји и контролата врз процесот на перење пари речиси и да не постои.

Криминалците често настојуваат да ги искористат услугите на приватното банкарство со цел да ги исперат приносите од нивните криминални дела. Приватното банкарство е подложно на ризиците од перење пари затоа што управувањето со големи суми пари е покриено под превезот на деловната тајна. Исто така, комитентите во сферата на приватното банкарство често се државјани на земји кои се окарактеризирани како високоризични поради трговијата со дрога и перењето пари.

Од тие причини, банките кои делуваат во оваа сфера треба да воспостават политики и процедури со кои ќе можат на ефикасен начин да се спротивстават на перењето пари. Тие политики и процедури се посебно важни во делот на воспоставување на деловни односи со комитентите и третманот на деловната тајна.

Политиките и процедурите за отворање на сметките треба да содржат јасни одредби во однос на прашањето кој има право да отвори сметка, која документација е потребна, на кој начин треба таа документација да се ажурира и колку време треба истата да се чува. Банките треба да го документираат идентитетот и изворот на богатство за сите комитенти. Банкарските службеници треба да имаат познавања за видот на комитенти со кои стапуваат во деловен однос, очекуваното ниво на приливи и изворот на тие средства.

Деловните активности кои ги користат услугите на приватното банкарство можат да се искористат во функција на перење пари на тој начин што приходите од нелегалните активности ќе ги насочат на сметките отворени по пат на приватно банкарство. Од тие причини, банките мора да го детерминираат правниот статус на деловните активности кои сакаат да отворат приватни банкарски сметки. При отворањето на сметките, банките мора да ги идентификуваат нивните сопственици, да извршат увид во регистрацијата на тие правни лица и да обезбедат финансиски и ревизорски извештаи итн. Во контактите со нерезиденти, банките мора да определат која документација ќе ја сметаат за валидна при отворањето на сметката.

Институциите кои делуваат во сферата на приватното банкарство можат да им даваат услуги во вид на старателски сметки на инвестициските консултанти или на други финансиски посредници. За да го утврди ризикот при работењето со овие комитенти, банката мора да води сметка за локацијата на посредникот, контролата што ја спроведуваат државните и супервизорските органи врз него, како и прашањето за утврдување на идентитетот и легитимноста на комитентите на овие финансиски посредници. Банката може да побара да изврши увид во

политиките и процедурите за спречување на пари на финансиските посредници со кои стапува во деловни односи. Доколку банката утврди дека тие политики и процедури не ги исполнуваат стандардите, може да донесе одлука да не воспоставува деловен однос со тие комитенти.

Во случај кога службениците кои работат во сферата на приватното банкарство одлучат да ја напуштат банката, со нив можат да си отидат и дел од комитентите. Во случај кога банката на нивно место вработува нови лица, таа мора да го испита нивниот интегритет и кредибилитет, зашто се очекува со нив да дојдат и нови комитенти.

5.1.10.2. ПРЕКУМОРСКИ БАНКИ

Прекуморските банките се особено популарни кај субјектите кои вршат перење пари. Тие банки се создаваат во земји или територии кои се познати како „даночен рај“ и како такви им овозможуваат на субјектите лесно и брзо легализирање на нивните приходи од криминални извори. Прекуморските банки се создаваат во земји каде што постојат:⁸³

- отсуство на договор за делење даночни податоци со други држави;
- лесно и брзо основање претпријатија;
- тајност на законите од сферата на стопанството;
- одлични електронски комуникации;
- закони кои ја поддржуваат банкарската тајна;
- развиен туризам кој помага да се објаснат големите приливи на готови пари;
- употреба на главните светски валути, најчесто американскиот долар како домашна валута;
- влада која е релативно неподложна на надворешни притисоци;
- географска локација која е погодна за службени патувања кон и од богатите соседи;
- голем степен на економска зависност од секторот на финансиски услуги;
- поволна часовна зона;
- слободна трговска зона;
- слободна регистрација на знамето на бродскиот превозник.

Прекуморските банки на своите комитенти им ги нудат следните услуги:⁸⁴

- совети и инструкции за водење на деловните активности на меѓународен план;
- инвестициска и деловна перспектива низ целиот свет;
- ефикасно решавање на даночните проблеми;

⁸³ Deloitte&Touche, workshop

⁸⁴ www.ocra.com/services/offshore_banking.htm

- доверливост;
- непостоење девизна контрола;
- пристап до посебни можности за инвестирање.

При воспоставувањето на деловниот однос, прекуморските банки бараат од своите комитенти да ги исполнат следните критериуми:⁸⁵

- националност и седиште на комитентот (банките често воспоставуваат политики и процедури со кои не прифаќаат одредени видови комитенти, со тоа што овие политики се менуваат од време на време);
- предложени активности од страна на комитентот;
- минимално салдо при отворањето на сметката - тоа салдо често знае да биде многу големо;
- трошоци и провизии на кои е изложена банката при воспоставувањето на деловниот однос;
- достапност на извештаи за комитентот.

При отворањето на сметките, прекуморските банки (барем оние кои се грижат за почитувањето на основните стандарди и норми во процесот а спречување перење пари) бараат од своите комитенти:⁸⁶

- доказ за утврдување на идентитетот на комитентот;
- идентификување на изворот на средства кои се уплаќаат на сметките со цел да се добие разумна сигурност дека тие средства не потекнуваат од криминални активности;
- следење на банкарските активности за да се открие и спречи перењето пари;
- градење ризичен профил за секој комитент.

Покрај големите трустови и корпорации, во светот постојат и прекуморски компании кои се во сопственост на физички лица. Прекуморските банки кои држат до својата репутација и не сакаат да бидат инволвирани во процесот на перење пари, поставуваат многу строги услови за отворање сметки на овие компании. Прекуморските банки бараат целосно утврдување на идентитетот на сопствениците на тие компании, нивните деловни активности, легалноста и легитимитетот на нивните приходи, финансиски и ревизорски извештаи за компаниите итн.

При работењето со сметките, комитентите се должни да им достават на банките информации за своите деловни активности, очекуваните приливи и одливи, евентуалните промени на деловен план и сл.

⁸⁵ www.ocra.com/services/offshore_banking.htm

⁸⁶ www.ocra.com/services/offshore_banking.htm

Прекуморските банки работат и со парични картички. Како што видовме претходно, тука постои голема опасност од инволвирање на овие банки во процесот на перење пари. Затоа тие мора да бидат многу внимателни при работењето на нивните комитенти со парични картички во нивно издание.

Голем број на прекуморски банки користат посредници при стапувањето во контакт со комитентите. Тие посредници имаат задача да им го објаснат начинот на работа на потенцијалните комитенти и евентуалните предности што би ги имале тие од воспоставениот деловен однос со прекуморските банки.

5.1.11. КОНТРОЛА НА ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ ПЕРЕЊЕ ПАРИ КАЈ БАНКИТЕ И ШТЕДИЛНИЦИТЕ

Ризикот од инволвирање на банките и штедилниците во процесот на перење пари е навистина многу голем. Овие финансиски институции со широкиот спектар на производи и услуги што ги нудат претставуваат погодна цел за криминалните субјекти кои се занимаваат со перење пари. Од тие причини, банките и штедилниците се должни да му посветат големо внимание на ова финансиско и општествено зло.

Банките и штедилниците, како составен дел од системот на финансиски институции, претставуваат важен сегмент на економскиот систем во една земја. Нивната стабилност, ефикасност и легитимност во работењето има есенцијално значење за движењето на стоковите и паричните текови. Само солидни и стабилни финансиски институции можат да претставуваат „продолжена рака на стопанството“. Доколку банките и штедилниците станат подложни на феноменот наречен перење пари, наскоро може да се очекува криминализација на стопанството и општеството во целина.

Имајќи го во предвид горе наведеното, јасно е значењето на контролата врз процесот на спречување на перење пари кај банките и штедилниците. Таа контрола им е доверена на супервизорските органи. Контролата на процесот на спречување перење пари може да биде во рамките на контролата на целокупното работење на банките и штедилниците или да биде специјализирана и да се однесува само на тој сегмент од работењето на овие финансиски институции.

Контролата на процесот на спречување перење пари се состои од три дела:

- подготовка на контролата
- извршување на контролата
- донесување заклучоци и завршување на контролата

Секој дел од контролата има свои специфичности и треба да биде детаљно анализиран. Иако тежиштето е ставено на вториот дел (извршување на контролата), сепак, и подготовката и донесувањето заклучоци претставуваат значаен сегмент од успешното изведување на контролата на процесот на спречување перење пари.

5.1.11.1. ПОДГОТОВКА НА КОНТРОЛАТА

Во рамките на подготовката на контролата, супервизорите се должни да ги идентификуваат реалните или потенцијалните ризици од перење пари на кои е изложена банката. Исто така, во оваа фаза се врши планирање на обемот на контрола, како и методологијата на работа. Планирањето на обемот и начинот на извршување на контрола започнува со анализа на информациите на вонтеренската супервизија (таа е задолжена за прибирање извештаи од банките и штедилниците и нивна обработка и анализа), преглед на извештаите од претходните контроли извршени кај таа банка или штедилница, како и на ревизорските извештаи доставени од независните ревизорски куќи.

Во рамките на подготовката на контролата, супервизорите се должни да ги проучат програмите, политиките и процедурите на банката или штедилницата кои се изработени во функција на спречувањето перењето пари. Исто така, тие се должни да извршат проценка на општиот ризик од перење пари, како и на интерно идентификуваните високоризични банкарски операции (производи, услуги, комитенти и географски локации). Притоа, треба да се определи дали од периодот на минатата контрола до денес, банката или штедилницата понудила на пазарот нови производи или услуги или пак настапила на нови пазари. Доколку банката или штедилницата не извршиле проценка на ризикот од понудените нови производи и услуги и настапот на нови пазари, или пак, таа проценка на ризикот е неадекватна, супервизорските органи треба самите да го проценат ризикот од перење пари.

Посебно внимание треба да им биде посветено на доставените извештаи за сомнителни и готовински трансакции, како и на евентуалните ослободувања од доставувања на извештаи за готовинските трансакции. Супервизорските органи пред почнувањето на контролата се должни да извршат анализа на доставените извештаи за одреден период, при што посебно внимание треба да се обрати на:⁸⁷

- обемот на активности што ги извршуваат одредени комитенти и дали тој обем одговара на видот на деловната активност на тие комитенти;
- бројот и вредноста на трансакциите извршени од страна на високоризичните комитенти;

⁸⁷ Barry Rider: "Money laundering control", p. 56

- обемот на доставени извештаи за готовински трансакции во споредба со обемот на ослободувања (на пример: дали дополнителните ослободувања резултирале со значително намалување на обемот на доставени извештаи за готовински трансакции);
- обемот на доставени извештаи за извршени сомнителни и готовински трансакции во споредба со големината на банката, порастот на средствата или депозитите и географската локација.

Кога го разгледуваат обемот на доставени извештаи, супервизорите мора да бидат многу внимателни. Тие не можат да ја критикуваат банката или штедилницата само затоа што доставила помалку извештаи во споредба со друга финансиска институција со сличен обем на работа, без да навлезат во причините за таквиот обем на доставени извештаи.

Врз основа на претходните процедури, супервизорите се должни да направат почетен план за контрола. Почетниот план треба да влева разумна сигурност дека супервизорите се запознати со програмата за спречување на перење пари донесена од страна на банката или штедилницата, почитувањето на законските прописи во сферата на спречувањето перење пари во минатото и ризичниот профил на таа банка или штедилница.

5.1.11.2. ИЗВРШУВАЊЕ НА КОНТРОЛАТА

а) Контрола на програмата за спречување перење пари

Програмата за спречување на перење пари донесена од страна на банката или штедилницата треба да ги содржи следните елементи:⁸⁸

- систем на внатрешна контрола која ќе обезбеди постојано почитување на законските прописи;
- независно тестирање;
- лице задолжено за примена на прописите од областа на спречувањето перење пари;
- обука за вработените.

Програмата за идентификација на комитентите, исто така, мора да биде составен дел од програмата за спречување перење пари.

Програмата за спречување перење пари треба да содржи политики, процедури и процеси кои содржат:⁸⁹

⁸⁸ FFIEC BSA/AML examination manual, p. 174

- идентификација на високоризичните банкарски операции (производи, услуги, комитенти и географски локации), идентификација на ризикот за финансиската институција и начин за управување со тој ризик;
- информација за управниот одбор и раководството на банката или штедилницата за предложените или преземените активности во функција на спречување перење пари, идентификуваните недостатоци, доставените извештаи за извршени сомнителни трансакции и преземените корективни мерки;
- назначување на лица одговорни за спроведување на програмата за спречување перење пари;
- овозможување непрекината примена на програмата без оглед на организациските или кадровските промени;
- целосно почитување на законската регулатива и редовно следење на промените во неа;
- имплементација на политики, процедури и процеси за испитување на бонитетот и интегритетот на комитентот засновани врз ризиците од перење пари;
- централизирана идентификација на трансакциите кои подлежат на известување до соодветниот државен орган, како и навремено доставување на тие извештаи;
- избегнување на конфликтот на интереси (вработените коишто ги изработуваат извештаите не смеат да бидат задолжени за нивна контрола);
- воспоставување ефикасни системи на следење и контрола со цел навреме да се откријат сомнителните трансакции;
- спроведување контрола врз лицата кои посредно или непосредно се изложени на ризикот од инволвирање во процесот на перење пари;
- обука на вработените со цел тие да станат свесни за нивните обврски во поглед на борбата против перењето пари;
- инкорпорирање на елементите од програмата во работните задачи на вработените кои се должни да се борат против перењето пари.

Супервизорските органи во текот на контролата се должни да утврдат дали програмата за спречување на перење пари ги содржи сите горе наведени елементи. Доколку откријат недостатоци, тие се должни да и укажат на финансиската институција да ги отстрани тие недостатоци.

Во текот на контролата, супервизорите треба да се запознаат со извештаите на внатрешната контрола на банката или штедилницата. Контролата треба да утврди дали лицето што ја врши внатрешната контрола е целосно независно од раководните структури на банката и одговара единствено на управниот одбор. Супервизорите треба да утврдат и дали внатрешната контрола извршила:⁹⁰

⁸⁹ FFIEC BSA/AML examination manual, p. 174

⁹⁰ Fletcher Baldwin: "Money laundering, asset forfeiture and international financial crime", p. 112

- проценка на ризикот од перење пари;
- контрола на примената на програмата за спречување перење пари;
- контрола на законските обврски за чување на документацијата и доставување извештаи;
- контрола на примената на програмата за идентификација на комитентите;
- контрола на адекватноста на политиките, процедурите и процесите за испитување на бонитетот и интегритетот на комитентите;
- соодветно тестирање на извршените трансакции со ставање посебен акцент врз високоризичните операции;
- контрола на адекватноста на обуката, вклучувајќи ја адекватноста на содржината на таа обука, точноста на материјалите и временскиот распоред на извршените обуки.

Супервизорите се должни да обратат посебно внимание на адекватноста на системите за следење на трансакциите. Тие системи мора навреме да сигнализираат за сите извршени необични трансакции. Следењето на таквите системи мора да биде централизирано, затоа што благајниците кои го остваруваат непосредниот контакт со комитентите не можат секогаш да знаат дека станува збор за необична или сомнителна трансакција.

Многу е важно да се испита статусот на лицето овластено за примена на прописите од областа на спречувањето на перење пари (compliance officer). Тоа лице мора да го има соодветниот авторитет и соодветните средства за да може ефикасно да ги извршува своите обврски. Покрај тоа, контролата мора да согледа дали лицето овластено за примена на прописи е во можност да ги испита сите ризици поврзани со перењето пари и да преземе соодветни мерки. Исто така, контролата треба да испита дали тоа лице има одреден конфликт на интерес при извршувањето на своите работни задачи.

Што се однесува до обуката на вработените, контролата треба да се увери во следното:⁹¹

- важноста што им ја придаваат управниот одбор и раководниот тим на постојаната едукација и обука;
- способноста на вработените да ја имплементираат програмата за спречување перење пари;
- квалитетот на содржината на обуката, вклучувајќи го и степенот на значење што им се придава на одделните видови ризици;
- обука на вработените од сите релевантни сектори во банката или штедилницата;
- фреквенција на изведувањето на обуката;
- опфат на банкарските политики, процедури и процеси со соодветната обука;

⁹¹ FFIEC BSA/AML examination manual, p. 177

- опфат на различните техники на перење пари и финансирање на тероризмот и начинот на кој се рефлектираат тие врз банкарското работење;
- санкции за непочитување на законските и интерните одредби во сферата на спречувањето на перење пари.

Контролата во почетната фаза мора да го разгледа и тестирањето на трансакциите извршено од страна на внатрешната контрола на банката или штедилницата. Притоа, контролата мора да согледа дали тестирањето:⁹²

- е сеопфатно, адекватно и навремено;
- ја согледало адекватноста на системот на централизирано следење на трансакциите во функција на применување на одредбите од програмата за спречување перење пари
- ја согледало соодветноста на тој систем во функција на откривање и известување за сомнителните трансакции.

Откако ќе ги согледа сите елементи од примената на програмата за спречување перење пари, супервизорската контрола ќе може да го креира првиот впечаток за банката или штедилницата и нејзината улога во процесот на спречување перење пари. Врз основа на формираниот прв впечаток, промени може да претрпи и планот за контрола во смисла на обрнување на поголемо внимание на одредени области од работењето на соодветната финансиска институција.

б) Контрола на програмата за идентификација на комитентите

Контролата на програмата за идентификација на комитентите има за цел да ги верификува политиките, процедурите и процесите на банката во поглед на идентификацијата на комитентите. Оваа програма мора да ги содржи следните елементи:⁹³

- идентификација на информациите коишто треба да се добијат (име, адреса, матичен или даночен број, регистрација), како и процедури за верификација на идентитетот засновани на ризиците од перење пари (вклучително и процедури кои се однесуваат на ситуации каде што не може да се изврши верификација);
- процедури за почитување на барањата за чување на документацијата;
- процедури за проверка на новите сметки во контекст на доставени листи од државните органи;
- процедури за посветување на должното внимание на комитентите;

⁹² Barry Rider: "Money laundering control", p. 114

⁹³ David Mussington: "Explaining money laundering vulnerabilities", p. 34

- процедури кои се однесуваат на потпирањето на банката врз други финансиски институции или трети лица;
- процедури кои одредуваат дали и кога треба да биде поднесен извештај за извршена сомнителна трансакција.

Супервизорската контрола мора да утврди дали банката или штедилницата извршила анализа на ризикот при отворањето на одредена сметка. Притоа, контролата треба да согледа кои видови на сметки се отворени, на кој начин се отворени, како и големината и локацијата на банката во однос на бројот и видот на комитенти. Исто така, супервизорите треба да ја согледаат и адекватноста на постојната политика на банката за отворање нови сметки во однос на постојните комитенти.

Супервизорите треба да извршат увид во програмата на внатрешната контрола и програмата за обука за да се уверат дека елементите од програмата за идентификација на комитентите доследно се спроведуваат и контролираат.

Врз основа на проценката на ризикот, извештаите од претходните контроли и наодите на внатрешната контрола, супервизорите треба да одберат одреден примерок на отворени сметки и да го утврдат степенот на усогласеност на банката или штедилницата со законските прописи и интерните акти кои го регулираат отворањето на сметките. Избраниот примерок треба да ги содржи следните видови сметки:⁹⁴

- сметки отворени врз основа на некомплетна документација или врз основа на документација чија веродостојност не може да се верификува;
- нови сметки отворени без документација;
- сметки идентификувани како високоризични од страна на банката или нејзините контролори;
- сметки отворени од страна на постојните високоризични комитенти;
- сметки отворени со користење одредени законски олеснувања;
- сметки отворени од страна на трето лице.

Врз основа на горенаведениот примерок, контролата треба да се увери дека банката или штедилницата ги почитувала следните процедури:⁹⁵

- сметката треба да е отворена во согласност со барањата од програмата за идентификација на комитентите;
- банката или штедилницата со разумна сигурност верува во идентитетот на комитентите, вклучувајќи ги и високоризичните комитенти;
- пред отворањето на сметката, банката или штедилницата ги добила потребните информации потребни за идентификација на комитентите;

⁹⁴ David Mussington: "Explaining money laundering vulnerabilities", p. 37

⁹⁵ FFIEC BSA/AML examination manual, p. 180

- извесно време по отворањето на сметката, банката или штедилницата нема потреба да се сомнева во вистинскиот идентитет на своите комитенти;
- правилно решавање на ситуациите каде што идентитетот на комитентот не може со сигурност да се утврди;
- на соодветен начин ја чува документацијата за отворените сметки;
- името на комитентите е споредено со листите добиени од државните органи;
- доколку се укажало за потребно, поднесени се извештаи за сомнителни трансакции.

Во случај кога сметката е отворена со помош на посредник, контролата е должна да утврди дали банката или штедилницата ги презела сите мерки за утврдување на идентитетот на сопственикот на сметката и лицето кое се јавува пред финансиската институција во својство на негов застапник или посредник.

Доколку банката или штедилницата користи свои посредници кои се задолжени за утврдување на идентитетот на комитентите, контролата треба да се осигури дека и тие посредници доследно ја применуваат програмата за идентификација на комитентите.

в) Контрола на испитувањето на бонитетот и интегритетот на комитентите

Покрај контролата на правилната идентификација на комитентите, супервизорите треба да посветат големо внимание на испитувањето на бонитетот и интегритетот на комитентите. Во тој контекст, супервизорите треба да се уверат во адекватноста и ефикасноста на политиките, процедурите и процесите на банката или штедилницата за испитување на бонитетот и интегритетот на комитентите. Исто така, тие треба да согледаат дали правилното испитување на бонитетот и интегритетот овозможува откривање, следење и известување за извршените сомнителни трансакции.

Политиките и процедурите за испитување на бонитетот и интегритетот треба да бидат креирани во согласност со ризичниот профил на комитентите. Доколку дојде до промени во ризичниот профил, промени треба да претрпат и горенаведените политики и процедури. Супервизорите мора да утврдат на кој начин се следат промените на ризичниот профил на комитентите и кој е одговорен за тоа следење.

Посебно внимание треба да им се посвети на високоризичните комитенти. Супервизијата треба да провери дали е спроведено соодветно испитување на интегритетот и бонитетот кај овие комитенти. Доколку има одредени пропусти, контролата треба да укаже на кој начин може да се надминат тие.

Целокупното испитување на бонитетот и интегритетот на комитентите треба да биде документирано на соодветен начин. Банката или штедилницата се должни да докажат на кој начин и со кои средства го извршиле горе наведеното испитување. Понатаму, банката или штедилницата се должни да ги презентираат начините или методите на испитување на бонитетот и интегритетот на комитентите во случај на некомплетна или несоодветна документација.

Врз основа на проценката за висината на ризикот, претходните супервизорски извештаи и извештаите на внатрешната контрола на банката или штедилницата, супервизорите одбираат одреден примерок кој го контролираат. Тој примерок обично се состои од високоризични комитенти и сметки отворени од нивна страна. Исто така, треба да се проконтролираат и помалку ризичните комитенти, зашто и тука може да се констатираат пропусти во работењето. Од избраниот примерок треба да се провери дали банката ги почитува своите политики, процедури и процеси. Исто така, треба да се испита ефикасноста на банката во поглед на откривањето и следењето на сомнителните трансакции, како и доставувањето извештаи за тие трансакции.

По завршената контрола во овој сегмент, супервизијата формира мислење за усогласеноста на банката или штедилницата со позитивните законски прописи и интерни акти во делот на испитувањето на бонитетот и интегритетот на комитентите.

г) Контрола на извештаите за извршени сомнителни трансакции

Контролата на извештаите за извршени сомнителни трансакции треба да започне со контрола на политиките, процедурите и процесите на банката за идентификување, истражување и известување за извршените сомнителни трансакции. Горенаведените политики и процедури треба да содржат:⁹⁶

- линии на комуникација за известување за извршените сомнителни трансакции до соодветните вработени во банката или штедилницата;
- назначување лица одговорни за идентификување, истражување и известување за сомнителните трансакции;
- следење на системите кои се користат за идентификација на сомнителните трансакции;
- навремена реакција на идентификуваните сомнителни трансакции;
- преглед и вреднување на извршените трансакции од страна на комитентите;
- документирање на одлуките поврзани со неподнесувањето извештаи за извршени сомнителни трансакции;

⁹⁶ Bedi Rohan: "Money laundering: controls and prevention", p. 28

- затворање на сметките на одделни комитенти како резултат на континуирани сомнителни трансакции;
- пополнување и чување на доставените извештаи за извршени сомнителни трансакции;
- известување за доставените извештаи до управниот одбор и раководството на банката или штедилницата.

Супервизијата треба да изврши контрола на системот за следење на сомнителните трансакции. Многу е подобро доколку тој систем е компјутерски и се управува со него од едно место. Секое мануелно следење на сомнителните трансакции или децентрализација на системот може да предизвика сериозни слабости поради природата на проблемот што се следи. Во моментот на извршување на трансакцијата банкарскиот службеник не мора да знае дека станува збор за сомнителна трансакција. На тоа мора да го предупреди компјутерскиот систем или на едно централизирано ниво да се донесе заклучок дека трансакцијата е сомнителна.

Во текот на контролата супервизијата треба да се увери дека политиките и процедурите на банката или штедилницата се доволни за адекватно и ефикасно следење на трансакциите и донесување на заклучок во врска со нивната евентуална сомнителност. Со контролата треба да се согледа дали тие политики и проседури овозможуваат понатамошно истражување по констатацијата дека една трансакција е сомнителна. Исто така, треба да се согледа дали процесот на следење и евалуирање на трансакциите ги содржи потребните информации за идентификување на комитентите и испитување на нивниот бонитет и интегритет.

Во текот на контролата, супервизорите треба да издвојат одреден примерок на доставени извештаи за извршени сомнителни трансакции и да извршат контрола врз него. Притоа, супервизорите треба да проверат дали:⁹⁷

- извештаите содржат точни информации;
- наративниот дел од извештајот е целосен и исцрпен и јасно објаснува зошто трансакцијата се смета за сомнителна.

Покрај извештаите за извршени сомнителни трансакции, контролата треба да изврши проверка и на адекватноста и ефикасноста на системот за следење и откривање на сомнителните трансакции. Обемот на контролата на системот зависи од следново:⁹⁸

- евентуални слабости на системот за следење на сомнителни трансакции;
- вкупниот ризичен профил на банката во смисла на нејзина изложеност на процесот на перење ;пари

⁹⁷ FFIEC BSA/AML examination, manual, p. 185

⁹⁸ FFIEC BSA/AML examination, manual, p. 185

- квалитетот и опфатот на контролата извршена од страна на внатрешната контрола или независните ревизорски куќи;
- наодите од претходните контроли;
- значајни промени во организациската структура на банката или штедилницата.

Со контролата на доставените извештаи за извршени сомнителни трансакции треба да се опфати следното:⁹⁹

- видови доставени извештаи за извршени сомнителни трансакции;
- високоризични банкарски операции (производи, услуги, комитенти и географски локации);
- активности на комитентите;
- одлуки да не се достават извештаи во одделни случаи.

При контролата на доставените извештаи, треба да се согледа дали извршената трансакција е конзистентна со информациите добиени по пат на испитување на бонитетот и интегритетот на комитентот. Исто така, доколку контролата констатира сомнителна трансакција, а таа не е пријавена од страна на банката или штедилницата, треба да поразговара со менаџментот на банката и одговорното лице задолжено за примена на прописите во сферата на спречување перење пари. Треба да се согледаат причините зошто конкретната трансакција не е третирана како сомнителна и на кој начин одлуката на банката кореспондира со законските прописи и нејзините интерни акти.

Доколку супервизорската контрола констатира слабости кај системот за следење и известување за извршените сомнителни трансакции, таа треба за своите наоди да ја извести банката или штедилницата и да даде сугестии во кој правец треба да се коригира горенаведениот систем.

д) Контрола на извештаите за извршени готовински трансакции

Контролата на извештаите за извршени готовински трансакции по својата форма е доста слична на контролата на извештаите за сомнителни трансакции. И во овој случај се врши контрола на примената на процедурите, политиките и процесите на банката или штедилницата поврзани со доставувањето на извештаи, како и на системот за следење и известување за извршени готовински трансакции.

⁹⁹ Bedi Rohan: "Money laundering: controls and prevention", p. 30

Супервизорскиот орган треба да одбере примерок на доставени извештаи за извршени готовински трансакции за да утврди дали:¹⁰⁰

- извештаите за извршени готовински трансакции се подготвени во согласност со позитивните законски прописи;
- извештаите за извршени готовински трансакции ги покриваат сите релевантни сектори на банката или штедилницата;
- извештаите навреме се доставени до соодветниот државен орган (Financial Intelligence Unit - FIU);
- преку независно тестирање потврдени се интегритетот и точноста на системот за следење и доставување извештаи за извршени готовински трансакции;
- банката или штедилницата ги чува копиите од доставените извештаи со пропратната документација во законски предвидениот рок.

Доставените извештаи треба да одговараат на ризичниот профил на комитентите изграден врз основа на нивната идентификација и испитувањето на нивниот бонитет и интегритет. Доколку се појават суштински разлики, супервизорите треба да ги испитаат причините за тие разлики и да изведат соодветни заклучоци. За донесените заклучоци треба да ги информираат раководните структури на соодветната финансиска институција. Заклучоците можат да се движат од укажување и сугестии за одредени промени во работењето на банката или штедилницата, па сè до преземање законски корективни мерки или санкции.

Во одредени случаи банките или штедилниците можат да бидат ослободени од обврската за доставување на извештаи за извршени готовински трансакции. Ослободувања можат да се воведат во следните случаи:¹⁰¹

- природата на работа на одреден комитенти им наметнува чести плаќања или наплати во готови пари над законски предвидениот лимит за доставување на извештаи;
- комитентот најмалку 12 месеци има сметка во една банка или штедилница.

При воведувањето на овие ослободувања, супервизорските органи мора да бидат многу внимателни, зашто постои можност за заобиколување или злоупотреба на горенаведените одредби. Оттука, супервизорите во една земја, доколку се одлучат да воведат вакви ослободувања, мора јасно да прецизираат на кои видови правни лица се однесуваат тие.

ѓ) Контрола на купопродажбата на монетарни инструменти

¹⁰⁰ David Mussington: "Explaining money laundering vulnerabilities", p. 43

¹⁰¹ FFIEC BSA/AML examination manual, p. 191

Под монетарни инструменти се подразбираат банкарски чекови, парични чекови, парични налози итн. Комитентите ги доставуваат овие инструменти на наплата кај својата банка или штедилница и врз нивна основа добиваат готови пари. Со оглед на тоа што овие трансакции се еден вид готовински трансакции (иако потекнуваат од безготовински начин на плаќање), треба да бидат предмет на контрола. Со контролата врз купопродажбата на горенаведените монетарни инструменти, супервизорите треба да ги оценат мерките што ги презема банката или штедилницата во функција на спречување на перењето пари.

Во текот на контролата супервизорите треба да утврдат дали банката или штедилницата е инволвирана во купопродажба на монетарни инструменти само со комитенти кои се нејзини депоненти, или врши купопродажба и со комитенти кои немаат отворено сметка во таа финансиска институција. Исто така, контролата треба да утврди дали финансиската институција ги чува документите за евиденција на конкретната купопродажба на монетарни инструменти во законски предвидениот рок.

Супервизорите треба да одберат примерок кој ќе биде составен од одреден број купопродажби на монетарни инструменти од кој ќе утврдат дали конкретната финансиска институција се придржува кон законските прописи.

е) Контрола на трансферот на средства

Контролата на трансферот на средства е еден од суштинските делови на супервизорската контрола. Со оглед на тоа што инструментите со кои се овозможува трансферот на средства се многубројни, тие може да бидат злоупотребени од страна на субјектите коишто се занимаваат со перење пари. Токму затоа и супервизорите мора да посветат посебно внимание на овој сегмент од контролата.

Контролата треба да започне со преглед на политиките и процедурите на банката кои се однесуваат на трансферот на средства. Адекватноста на тие политики и процедури треба да се доведе во контекст на ризиците на кои се изложени банките при извршувањето на различните видови трансфери. Примената на зацртаните политики и процедури треба да ги минимизира ризиците од инволвирање на банката во процесот на перење пари. Супервизијата треба да се осигури и дека мерките кои се преземени од страна на внатрешната контрола се адекватни за заштита на банката од опасноста наречена перење пари.

Понатаму треба да се изврши контрола на системот за следење на трансакциите за да се согледа дали банката на ефикасен начин ги идентификува, истражува и анализира високоризичните трансакции и нивната евентуална

поврзаност со перењето пари. Бројот и вредноста на трансакциите треба да бидат анализирани во контекст на големината на банката, нејзината локација и природата на нејзините односи со комитентите.

Во текот на супервизорската контрола треба да се утврди дали системот за следење на трансакциите опфаќа:¹⁰²

- извршени трансакции со средства купени на девизниот пазар на банката;
- трансакции во кои банката се јавува во својство на посредник;
- трансакции во кои банката испраќа или прима средства од банки кои се идентификувани како високоризични;
- чести вложувања на средства и сукцесивни трансфери.

Кога се врши контрола на трансферот на средства, супервизијата мора да утврди дали банката го идентификувала налогодавачот, односно корисникот, на правилен начин, како и дали ги испитала нивниот бонитет и интегритет.

Врз основа на горенаведените критериуми, супервизорите треба да одберат репрезентативен примерок на извршени трансакции и да извршат негово тестирање во контекст на почитување на позитивните законски прописи и интерните акти на банката.

Со оглед на бројот и разновидноста на трансакциите, се поставува прашањето кој примерок се смета како репрезентативен. Најчесто се контролираат трансакции кои се извршени од страна на различни налогодавачи или имаат различни корисници, трансакции кои се извршени во различни валути, кои се насочени на различни дестинации итн. Особено треба да се земат предвид трансакциите коишто се последица на готовински уплати, како и трансакции кои доаѓаат или се насочени кон земји кои се познати како „поддржувачи“ на субјектите кои перат пари.

ж) Контрола на кореспондентските односи со странски банки

За потребите на своето редовно работење домашните банки имаат отворено сметки во голем број странски банки. Исто така, и странските банки имаат отворено сметки во домашни банки. Тоа од една страна ја подобрува комуникацијата помеѓу банките кои се наоѓаат во различни земји и функционираат под различни јурисдикции, а од друга страна на банките им служи

¹⁰² Todd Doyle: "Anti-money laundering strategy", p. 178

како извор на приходи затоа што за своите депозити во други банки добиваат одредена камата.

При отворањето сметка во странска банка, домашната банка мора да појде од повеќе параметри. Исто така, мора да ги испита ризиците во детали. Покрај стандардниот кредитен ризик, кај кореспондентските односи се присутни и низа други ризици, вклучувајќи го и ризикот од перење пари.

Ризикот од перење пари е значително присутен кај прекуморските банки и т.н. банки-школки (банки коишто не се физички присутни на територијата под чија јурисдикција функционираат). Воспоставените кореспондентски односи со овој вид банки, речиси секогаш, сами по себе значат репутациски ризик кој лесно може да прејде во оперативен или правен ризик. Од тие причини, банките мора да бидат многу внимателни при воспоставувањето кореспондентски односи со прекуморските банки, а ако е можно, треба да избегнуваат кореспондентски односи со банките-школки.

Секоја банка треба да има соодветни политики и процедури за воспоставување кореспондентски односи со странски банки. Во тие политики и процедури треба да бидат презентирани критериумите за воспоставување кореспондентски односи, ризиците коишто треба да бидат земени во предвид, како и начинот на воспоставување на таквите односи.

Во текот на контролата, супервизијата треба да испита дали политиките и процедурите го содржат следново:¹⁰³

- забрана за воспоставување кореспондентски односи со банките-школки;
- назначување лица задолжени за прибирање, ажурирање и чување на информациите поврзани со кореспондентските сметки во странство;
- идентификација на кореспондентските сметки во странски банки;
- евалуација на квалитетот на информации добиени од странските банки пред воспоставувањето кореспондентски односи;
- одредување критериуми за тоа дали и кога треба да биде поднесен извештај за извршена сомнителна трансакција;
- континуирана обука.

Во случај кога банката има подружници или филијали во странство, супервизијата е должна да испита дали тие претставништва во странство служат за воспоставување кореспондентски односи. Доколку добие потврден одговор, треба да се провери под кои услови тие претставништва воспоставиле кореспондентски односи и дали ја почитуваат забраната за воспоставување кореспондентски односи со банките-школки.

¹⁰³ Bernard Agulhas: "Money laundering", p. 78

При воспоставување кореспондентски односи, секоја банка е должна да ги испита бонитетот и интегритетот на странската банка. Покрај тоа, банката е должна да изгради соодветен профил на ризик за секоја странска банка поодделно. Супервизијата е должна да провери дали при изградбата на ризичниот профил, банката пошла од следниве критериуми:¹⁰⁴

- јурисдикција под која функционира странската банка;
- производи и услуги коишто ги нуди странската банка;
- пазари и локации на кои настапува странската банка;
- целта поради која се воспоставуваат кореспондентски односи;
- очекувана активност преку отворената сметка во странската сметка (видови трансакции, нивен број и вредност итн.)
- природа и рок на траење на воспоставените кореспондентски односи со странски банки;
- информации во врска со улогата на странската банка во процесот на спречување перење пари.

Во случај кога странски финансиски институции имаат отворено сметка во домашната банка, супервизијата треба да го провери следното:¹⁰⁵

- идентитетот на странската финансиска институција;
- информации релевантни за проценка и минимизирање на ризикот од воспоставените кореспондентски односи со таа институција.

Во текот на контролата, супервизијата треба да земе примерок од одреден број сметки кои ги има домашната банка во странски банки и обратно, со цел да утврди:¹⁰⁶

- дали информациите за воспоставените кореспондентски односи се целосни и точни;
- дали банката поседува адекватна документација со која ќе докаже дека нема воспоставено кореспондентски односи со банките-школки;
- од кои причини банката одлучила да ги прекине кореспондентските односи со одредени странски банки;
- дали банката ја чува документацијата за воспоставените кореспондентски односи во законски предвидениот рок.

Од претходното може да се заклучи дека на контролата на кореспондентските односи мора да му се пристапи со целата сериозност, без оглед што се работи за односи помеѓу финансиски институции кои по дефиниција би требало да се грижат за процесот на спречување перење пари. Многу банки, во

¹⁰⁴ Bernard Agulhas: "Money laundering", p. 80

¹⁰⁵ Bernard Agulhas: "Money laundering", p. 80

¹⁰⁶ FFIEC BSA/AML examination manual

желбата да привлечат повеќе комитенти и да остварат поголем профит, забораваат на борбата со перење пари, па со тек на време контролата врз нив ја преземаат криминалните субјекти. Воспоставувањето кореспондентски односи со таква странска банка би можело да доведе до криминализација и на домашната банка. Затоа, контролата мора да води сметка со кои банки се воспоставени кореспондентски односи, а во одредени случаи да изрече и санкции. Во крајна инстанца, контролата може да побара прекинување на одредени кореспондентски односи.

3) Контрола на приватното банкарство

Првиот чекор од контролата на приватното банкарство е добивањето сознание дали таа активност воопшто постои во банката. Доколку се констатира дека банката соработува со богати комитенти на кои им нуди посебни прозводи и услуги, супервизијата треба да преземе понатамошни активности. Притоа, треба да се испита дали банката на правилен начин ги идентификувала своите комитенти во сферата на приватното банкарство и на соодветен начин го утврдила нивниот бонитет и интегритет. Покрај тоа, супервизорскиот орган треба да утврди дали банката располага со соодветна документација од која ќе се утврди изворот на средства кои се депонирани или искористени за извршување на одредена трансакција.

Со контролата на интерните политики и процедури, супервизијата треба да провери на кој начин банката го проценила ризикот од перење пари и кои чекори ги презела за негово минимизирање или отстранување. При проценката на ризикот, банката треба да појде од следните фактори:¹⁰⁷

- природата на деловните активности на комитентот (изворот на неговото богатство);
- целта поради која е отворена сметката и очекуваната активност;
- минатото на комитентот;
- седиштето на комитентот и локацијата на неговата деловна активност;
- други релевантни информации за комитентот.

Супервизијата треба да одбере извесен број комитенти коишто се инволвирани во сферата на приватното банкарство и да провери дали банката се придржувала кон постоечките законски прописи. Посбно внимание треба да се обрати на правилното испитување на бонитетот и интегритетот на тие комитенти, како и на изворот на нивното богатство. Многу е веројатно дека дел од тие комитенти ќе бидат политички изложени лица. Контролата со посебно внимание

¹⁰⁷ FFIEC BSA/AML examination manual, p. 202

треба да ги испита нивните трансакции и да утврди дали има место за поднесување извештај за извршена сомнителна трансакција или не.

s) Контрола на електронското банкарство

Оваа контрола има за цел да ја утврди адекватноста на системите на банката во функција на управување со ризиците поврзани со електронското банкарство, како и способноста на раководството на банката за применување ефикасни системи за следење и известување.

Контролата треба да започне со преглед на политиките, процедурите и процесите на банката коишто се поврзани со електронското банкарство. Тие политики и процедури треба да бидат евалуирани во контекст на ризиците што за банката ги носат комитентите кои како облик на соработка го одбрале електронското банкарство. Контролата треба да се увери дека примената на одредбите наведени во интерните акти на банката е доволна заштита од перењето пари.

Контролата на системот за следење и известување треба да произведе заклучок во поглед на начинот и ефикасноста со кои банката се справува со високоризичните комитенти и трансакции. Исто така, треба да се направи контрола на можноста на тој систем да ја алармира банката при извршувањето сомнителни трансакции или други сомнителни активности од страна на комитентите. Системот за следење и известување треба дасоодветствува на големината, сложеноста и локацијата на банката.

Од тестираните примероци на банкарски активности извршени по пат на електронско банкарство, контролата треба да направи:¹⁰⁸

- преглед на документацијата за отворање на сметката, вклучувајќи ја и имплементацијата на одредбите од програмата за идентификација на комитентите и извршените трансакции во минатото;
- споредба на очекуваната со актуелната активност;
- согледување дали активната е конзистентна со природата на деловната активност на комитентот;
- идентификација на необични или сомнителни активности.

Врз основа на горенаведеното, контролата треба да донесе заклучок во врска со адекватноста на политиките, процедурите и процесите поврзани со електронското банкарство.

¹⁰⁸ Steven Melnik: "Anti-money laundering responsibilities", p. 28

i) Контрола на кредитирањето

Кредитирањето е една од основните банкарски активности. Комитентите постојано се јавуваат пред банката со барање на им биде одобрен одреден вид на кредит. Покрај добронамерните комитенти чија цел е со добиените средства на кредит да решат одредени ликвидносни или други проблеми, постојат и комитенти кои настојуваат кредитирањето да го злоупотребат во функција на перење пари.

Банката или штедилницата мора да е свесна за опасноста да биде злоупотребена во функција на перење пари. Затоа, треба да изгради соодветни политики и процедури со чијашто примена ќе се намали ризикот од инволвирање на соодветната финансиска институција во процесот на перење пари. Должност на супервизијата е да изврши преглед на тие политики и процедури и да ја оцени нивната адекватност и ефикасност во поглед на кредитната активност на банката или штедилницата и опасноста од перењето пари.

Супервизијата мора да обрати посебно внимание на високоризичните комитенти и високоризичните кредитни активности. Како високоризични можат да се сметаат сите оние комитенти на кои не им се важни трошоците за кредитот (камата, провизии, трошоци за хипотека или изработка на бизнис план), туку настојуваат по секоја цена да дојдат до парични средства. Таквите комитенти многу често како обезбедување оставаат депозити или предмети и права со сомнително потекло, а потоа едноставно не го враќаат кредитот. Банката го активира сомнителното обезбедување, а комитентите дошле до легално стекнати пари по пат на кредит.

Супервизијата мора да провери дали финансиската институција има изградено систем или барем банкарска практика која ќе алармира на ваквата ситуација. Тој систем за следење или таа практика мора да кореспондира на големината на ризикот од инволвирање на банката или штедилницата во процесот на перење на пари. Врз основа на системот за следење и врз основа на доследната примена на одредбите од интерните акти, соодветната финансиска институција ќе ги идентификува сомнителните кредитни активности, а потоа ќе преземе соодветни мерки во смисла на нивно истражување и доставување на извештај до соодветниот државен орган.

За разлика од отворањето сметки или извршувањето на трансакциите, се чини дека поради подолгата процедура на одобрување на кредитот и подеталната документација што се бара, малку е потешко да се перат пари по пат на кредитни активности. Но тој факт не смее да ја залаже ниту финансиската институција, ниту супервизорската контрола. Субјектите коишто имаат намера да вршат перење пари можат релативно лесно да ја обезбедат бараната документација. Банката, а потоа и супервизијата е должна да се увери во веродостојноста на презентираната

документација, а особено во деловниот план и финансиските извештаи. Само на тој начин тие ќе стекнат разумна сигурност дека комитентот нема намера да го злоупотреби кредитирањето во функција на перење пари.

Во текот на контролата на кредитните активности, супервизијата треба да ги преземе следните чекори:¹⁰⁹

- преглед на документацијата која послужила како основа за отворање на сметката на комитентот, вклучувајќи ја и програмата за идентификација на комитентот и испитувањето на неговиот бонитет и интегитет;
- истражување на кредитното минато на комитентот;
- споредба на очекуваните трансакции со актуелната активност;
- согледување дали актуелната активност е конзистентна со природата на деловната активност на комитентот и намената поради која се бара кредитот;
- идентификација на необични или сомнителни активности.

Врз основа на контролираните кредитни партии, супервизорската контрола треба да донесе заклучок дали банката или штедилницата се заштитила на адекватен начин од ризиците што ги носи перењето пари во сферата на кредитните активности.

ј) Контрола на работењето со нерезидентни сметки

Работењето со нерезидентни сметки спаѓа меѓу почувствителните области од деловните активности на банката. Во оваа сфера од активностите, банката доаѓа во контакт со комитенти кои не ги познава, комитенти кои се основани и регистрирани на туѓа територија и работат според туѓи законски прописи.

Имајќи го предвид претходново, банката е должна да ги идентификува нерезидентите, да изврши испитување на нивниот бонитет и интегритет, да ја следи економската и правната оправданост на трансакциите што ги вршат тие, како и да ги следи другите нивни активности (електронско банкарство, кредитирање итн.). Се чини, нималку лесна задача ако се знае дека пред банката можат да се појават комитенти практично од целиот свет.

Банката е должна да изгради критериуми врз основа на кои ќе стапува во деловен однос со странски правни и физички лица. Тие критериуми банката треба да ги внесе во своите политики и процедури. Покрај интерните акти, банката е должна да ги почитува законите и подзаконските акти со кои се пропишуваат начинот и условите под банката може да им отвори нерезидентни сметки на странските лица и да работи со нив. Нормално, работењето со лица кои се

¹⁰⁹ FFIEC BSA/AML examination manual, p. 250

основани или живеат на туѓа територија носи одредени ризици. Кога е во прашање перењето пари, се чини дека најзастапени се репутацискиот и правниот ризик, кои лесно можат да преминат во оперативен ризик. Не треба да се занемари ниту концентрацискиот ризик.

Супервизорската контрола треба да утврди дали банката презела адекватни чекори за минимизирање на ризикот од перење на пари. Треба да се утврди на кој начин банката ги идентификува странските лица и го утврдува нивниот бонитет и интегритет. Исто така, треба да се утврди на кој начин банката ги идентификува сомнителните активности и што презема за нивно сузбивање. При идентификувањето на сомнителните активности, банката треба да појде од комплексноста на воспоставените деловни односи со странски лица, видот на производи и услуги што им се нудат на нерезидентите, нивните домицилни земји, како и утврдувањето на изворот на средства на странските депоненти, а посебно на физичките лица.

Супервизорската контрола е должна да утврди на кој начин банката се справува со ризиците поврзани со перењето пари. При контролата се поаѓа од следните фактори на ризик:¹¹⁰

- сметка отворена на правни или физички лица кои се резиденти или државјани на земја каде што ризикот од перење пари е многу висок;
- голем број готовински трансакции преку нерезидентната сметка;
- нерезидентот користи широк спектар на банкарски услуги, а особено кореспондентските услуги;
- поднесени извештаи за извршени сомнителни трансакции или сомнителни активности од страна на одредени нерезиденти.

Потоа супервизорите одбираат одредени нерезидентни сметки. Како критериум при изборот служат седиштето или државјанството на нерезидентот, прометот на неговата сметка, бројот и обемот на готовинските трансакции итн.

Контролата започнува со увид во регистрацијата на нерезидентот во матичната земја. Доколку се работи за физичко лице, се врши увид во копијата од неговиот важечки пасош. Откако ќе се изврши контрола на овластувањата што ги дало правното или физичкото лице на трети лица со цел да работат со сметката, се преминува кон контрола на извршените трансакции. Посебно внимание се обрнува на готовинските трансакции кои подлежат на посебен режим во поглед на подигањето или внесувањето пари на сметката.

Кога е во прашање регистрацијата на странските правни лица, треба да се истакне дека и банките и супервизорите на овој план се соочуваат со низа проблеми. Прво, банката не може да знае која институција во одделна земја е

¹¹⁰ Teresa Anderson: "Money laundering", p. 123

задолжена за регистрација на правните лица. Второ, по поднесувањето на регистрацијата до банката, субјектот може да престане да постои во матичната земја, а сеуште да ги користи привилегиите од отворената нерезидентна смека во банката. И додека се чини дека првиот проблем е практично нерешлив, за вториот проблем има солучија. Банката е должна во одреден период (една или две години) да бара доказ за постоење на комитентот во матичната земја. Таков доказ може да биде извод од даночната управа, ревизорски извештај и сл.

Се врши контрола и на поднесените извештаи за извршени сомнителни трансакции. Кога се работи за готовинските трансакции на нерезидентите, посебно внимание треба да се посвети на структурирањето на трансакции. Нерезидентите често знаат да ја поделат трансакцијата на неколку помали за да го избегнат законскиот лимит за пријавување. Доколку супервизорите констатираат структурирање на трансакцијата, задолжително треба да ѝ укажат на банката да поднесе извештај за извршена сомнителна трансакција.

5.1.11.3. ДОНЕСУВАЊЕ ЗАКЛУЧОЦИ И ЗАВРШУВАЊЕ НА КОНТРОЛАТА

Во последната фаза од извршувањето на супервизорската контрола се донесуваат заклучоци, се дискутира за наодите со раководството на банката или штедилницата, се изготвува записник од контролата и се преземаат потребните корективни мерки или се изрекуваат санкции.

При донесувањето на заклучоците, супервизорите најпрво се изјаснуваат за адекватноста и ефикасноста на програмата за спречување на перењето пари донесена од страна на контролираната финансиска институција. Потоа ги разгледуваат наодите од контролата на избраните примероци кои покриваат различни сегменти од работењето на банката или штедилницата. Откако ќе формулираат одредени заклучоци, супервизорите ги презентираат своите наоди пред раководството на финансиската институција и дискутираат за предностите и слабостите констатирани во чекорите преземени за заштита од перењето пари.

Во фазата на донесување заклучоци, супервизорите утврдуваат дали банката или штедилницата ги исполниле следните барања:¹¹¹

- програмата за спречување на перење пари е применета ефикасно, следена и контролирана во споредба со профилот на ризик на банката или штедилницата;
- управниот одбор и раководството на контролираната финансиска институција се запознати со законските обврски на нивната институција во поглед на

¹¹¹ Asian development bank: "Countering money laundering and financing of terrorism", p. 82

спречувањето перење пари, се грижат за примената на законските одредби и интерните акти, а по потреба преземаат и корективни мерки;

- внатрешната контрола го следи применувањето на политиките и процедурите поврзани со спречувањето перење пари и ефикасно управува со ризиците за банката или штедилницата, посебно во поглед на високоризичните операции (производи, услуги, комитенти и географски локации);
- независното тестирање (ревидирање) на адекватен начин врши проверка на почитувањето на законските обврски и интерните акти;
- лицето назначено за почитување на примената на прописите во оваа област е компетентно и располага со потребните ресурси;
- вработените се обучени на соодветен начин, така што можат целосно да се вклучат во процесот на спречување перење пари;
- политиките, процедурите и процесите за поделба на информации и комуникација се соодветни и точни.

Доколку во текот на контролата се откријат одредени слабости или неуредности, треба да се утврди на што се должат тие. Тие слабости можат да се јават како резултат на најразлични фактори. Во литературата најчесто се споменуваат следните фактори поради кои се јавуваат неуредности кај банката или штедилницата во поглед на почитувањето на регулативата во сферата на спречување перење пари:¹¹²

- менаџментот не ги проценил правилно ризиците од инволвирање на финансиската институција во процесот на перење пари;
- менаџментот не е во тек со релевантните прашања во оваа област;
- менаџментот нема расположение или волја за креирање ефикасни процедури и политики;
- менаџментот или вработените не ги почитуваат донесените политики и процедури;
- менаџментот или вработените не ги разбираат законските обврски;
- високоризичните операции бележат поголем раст отколку што е моќта на финансиската институција да ги следи и адекватно да одговори;
- одделните сектори или лица во финансиската институција не се известени за промените во политиките и процедурите.

Супервизорите се должни да утврдат дали одредени слабости или неуредности биле констатирани и со претходните контроли. Доколку се констатира дека тоа е така, а дека финансиската институција не презема мерки во поглед на нивно надминување, супервизорите треба да преземат построги санкции кон таа финансиска институција.

¹¹² Asian development bank: "Countering money laundering and financing of terrorism", p. 87

Што се однесува до наодите по одделни области од работењето на банката или штедилницата, за нив најпрво треба да се дискутира со одговорнителица на тие области и лицето одговорно за примена на прописите на ниво на финансиската институција (compliance officer). Треба да се констатира дали е правилно проценет ризикот и зошто не се преземени потребните мерки за заштита. Потоа мора да се утврди што се случило точно и каде лежи објективната или субјективна вина за настанатата сомнителна активност во смисла на перењето пари. Доколку на тоа пониско ниво не се дојде до задоволително решение, солуцијата ќе се бара преку разговори со раководството на банката или штедилницата.

Констатираните наоди влегуваат во записник кој се доставува до контролираната финансиска институција. Таа институција има право на приговор на наодите на супервизорската контрола. Тој приговор се разгледува, па може да се прифати, делумно да се прифати или да се отфрли. По разгледувањето на евентуалниот приговор од страна на контролираната финансиска институција се формира конечниот став на супервизијата и се завршува контролата.

5.2. ДАВАТЕЛИ НА УСЛУГИ БРЗ ТРАНСФЕР НА ПАРИ

Давателите на услуги брз трансфер на пари (ДУБТП) спаѓаат во т.н. небанкарски финансиски институции. Покрај ДУБТП, во оваа категорија влегуваат и менувачниците, осигурителните компании, брокерските куќи итн.

ДУБТП, заедно со менувачниците, сочинуваат една посебна целина во рамките на небанкарски финансиски институции, затоа што тие во односите со своите комитенти работат исклучително со готови пари. Бројот на ДУБТП и менувачници ширум светот е исклучително голем. Според студијата на „Куперс и Лајбранд“ (Coopers&Lybrand) од 1997 година се проценува дека само во САД има над 200.000 ДУБТП и менувачници чијшто годишен обрт изнесува околу 200 милијарди САД-долари. Оваа студија покажа и дека бројот на горенаведените небанкарски финансиски институции покажува годишен пораст од 11%.

ДУБТП имаат многу важна улога во системот на финансиски институции. Тие им даваат финансиски услуги на оние граѓани (ДУБТП се должни да работат исклучително со физички лица) кои не поседуваат сметка во некоја од деловните банки или од други причини не се чувствуваат удобно да стапат во деловен однос со банките. ДУБТП нудат широк асортиман на услуги на оваа категорија на граѓани, а уште една нивна предност е што практично ги има насекаде, па граѓанинот може да ја добие финансиската услуга на најблиската локација. Што е уште поважно, услугите на ДУБТП (трансфер на средства во странство) можеби не можат да се добијат во најблиската локална банка, па граѓаните ќе се обратат до овој вид на небанкарска финансиска институција.

Сепак, постоењето на ДУБТП може значително да го зголеми ризикот од перење пари и финансирање на тероризмот. Овие компании работат со голем број готовински трансакции коишто имаат пристоен обем. Исто така, ДУБТП се вклучени во трансакции со физички лица кои им се непознати. Врз основа на презентираната документација тие можат да го утврдат идентитетот на физичкото лице, но поради природата и брзината на работата, најчесто немаат време да се уверат во веродостојноста на утврдениот идентитет. Што се однесува до бонитетот и интегритетот на тие лица, скоро е невозможно тој да се испита. Како резултат на таквата појава, ДУБТП се исклучително подложни на перење пари, посебно во првата фаза - пласманот на средствата.

Во некои случаи и самите субјекти коишто се занимаваат со перење пари се јавуваат во својство на субагенти на некои од големите мрежи на ДУБТП („Вестерн јунион“, „Мани грам“) со цел вишокот готови пари кои го поседуваат да го дистрибуираат преку комитенти кои не се сомнителни. Од тие причини, горенаведените небанкарски финансиски институции се сметаат како високоризични кога е во прашање феноменот наречен перење пари.

Се разбира, тоа не значи дека сите ДУБТП се еднакво ризични и вклучени во процесот на перење пари. Големите ДУБТП кои функционираат на меѓународно ниво имаат многу софистицирани програми за спречување перење пари. Од друга страна, малите бизниси (локална туристичка агенција или самопослуга) кои можат да се јават како субагенти на некои од ДУБТП не носат голем ризик од перење пари. Деловните банки и супервизорските органи се должни да ги согледаат овие факти и да преземат соодветни чекори во тој правец.

Не е мал бројот на ДУБТП кои имаат проблеми при добивањето одредени услуги од деловните банки. Како и за секое друго правно лице, така и за ДУБТП едно од клучните прашања е поседувањето на сметка во деловна банка. Но, добар дел од банките не се воодушевени кога одредени ДУБТП имаат намера да се јават во својство на нивни комитенти. Причините за таквата појава можат да се бараат во големиот ризик од перење пари на кој се изложени овие компании, како и во трошоците поврзани со работењето со нивните сметки.

Банките се должни да утврдат кои ДУБТП се високоризични, а кои не се. При утврдувањето на овој факт, банките можат да појдат од следново:¹¹³

- дали ДУБТП ги применуваат одредбите од својата програма за идентификација на комитентите;
- дали овие компании се лиценцирани од надлежниот државен орган;
- дали овие компании го регулирале статусот на агент или субагент;

¹¹³ Eduardo Aninat: "Combating money laundering and the financing of terrorism", p. 84

- спроведување на основна проценка на ризикот со цел да се одреди големината на ризикот поврзана со сметката отворена во соодветната банка.

Од горенаведеното може да се види дека банките можат да бидат изложени на големи трошоци при донесувањето одлука дали да се отвори сметка на одреден ДУБТП или не. Нормално, тие трошоци треба да бидат вкalkулирани во цената по која банките ќе им ги понудат своите услуги на овие небанкарски финансиски институции. Одредени банки пресметале дека трошоците се превисоки и дека економски е неисплатливо тие да се префрлат врз горенаведените потенцијални комитенти. Затоа, тие банки воопшто и не стапуват во деловен однос со ДУБТП.

Во практиката можат да се сретнат и голем број нерегистрирани или нелиценцирани ДУБТП. Тие се во поповолна положба од легалните компании во оваа сфера затоа што не мораат да ги почитуваат законските прописи, ниту пак подлежат на редовната супервизорска контрола. Секоја држава треба да одлучи што да прави со таквите компании и кој орган треба да биде задолжен за нивно контролирање или евентуално гонење.

Следен неповолен фактор при воспоставувањето деловни односи помеѓу банките и ДУБТП е недоволно прецизната супервизорска регулатива во оваа сфера. Ваквата појава е присутна во многу земји во светот. Особено е болно прашањето на нерегистрираните или нелиценцираните ДУБТП коишто сакаат да се јаваат во својство на комитенти на деловните банки. Се поставува прашањето што треба да направат банките во таква ситуација. Дали треба да се поднесе извештај за сомнителна активност, дали треба да се затвори сметката на тоа правно лице или најдобро е воопшто да не се воспоставува деловен однос. Мора да се согледа и прашањето на нискоризичните ДУБТП. Колкаво треба да биде нивото на проценка на ризикот од перење пари и степенот на испитување на бонитетот и интегритетот на овие субјекти. Исто така, квалификацијата на одредени компании како високоризични или нискоризични може да се промени со тек на време. Банките мора да бидат во тек со овие промени и соодветно да ја прилагодат својата проценка на ризикот.

Банките се загрижени при воспоставувањето деловни односи со одредени ДУБТП и поради високиот репутациски ризик. Во минатото, често се случувало банките да сносат последици поради нивните односи со овие компании. Имено, истрагата почнувала кај одреден ДУБТП, но набрзо истата се проширувала кај банката кај која истиот има сметка. Поучени од таквите искуства, банките се многу внимателни при прифаќањето на ДУБТП како свои комитенти.

5.2.1. ДАВАТЕЛИТЕ НА УСЛУГИ БРЗ ТРАНСФЕР НА ПАРИ И ПЕРЕЊЕТО ПАРИ

Секоја земја треба да преземе мерки со кои ќе се осигури дека правните и физичките лица коишто се јавуваат во својство на ДУБТП, вклучувајќи ги и неформалните ДУБТП, се регистрирани и лиценцирани и ги почитуваат сите препораки на ФАТФ коишто се валидни за финансиските институции. Исто така, секоја земја треба да преземе мерки со кои ќе се осигури дека физичките или правните лица кои нелегално ја вршат оваа дејност ќе бидат подложени на административни, граѓански или цивилни санкции.

ДУБТП се должни да доставуваат извештаи до надлежниот државен орган за сите готовински, поврзани и сомнителни трансакции кои подлежат на известување согласно позитивните законски прописи. Меѓу другото, тие извештаи треба да содржат и податоци за комитентите во смисла на име, адреса, идентификационен број, број на трансакција итн.

ДУБТП имаат обврски во смисла на идентификација на комитентите, утврдување на нивниот бонитет и интегритет, чување на податоците и доставување извештаи. Поконкретно, нивните најважни обврски се состојат од:¹¹⁴

- доставување податоци до надлежниот државен орган за да се изврши нивна регистрација;
- почетна верификација на идентитетот на комитентите при воспоставувањето на деловниот однос;
- спроведување континуирано испитување на бонитетот и интегритетот за време на деловниот однос;
- доставување на потребните извештаи поврзани со спречувањето перење пари до органот задолжен за нивната обработка и анализа;
- чување на податоците;
- обезбедување на сите неопходни податоци од налогодавачот пред извршувањето на трансферот на пари;
- донесување програма за спречување перење пари и нејзина примена.

Сите даватели на услуги брз трансфер на пари се должни да се регистрираат за вршење на таа дејност и да добијат дозвола (лиценца) од соодветниот државен орган. Пред да ја добијат лиценцата, тие се должни да поднесат програма за спречување перење пари. Исто така, тие се должни со интересен акт да ги утврдат политиките и процедурите за спречување перење пари.

При воспоставувањето деловен однос, ДУБТП се должни да ги идентификуваат своите комитенти. Доколку тој деловен однос се продлабочи и трае подолго време, тие се должни да извршат испитување на бонитетот и интегритетот на комитентите. При идентификацијата на комитентите, горенаведените компании се соочуваат со различни опции. Имено, комитентот може лично да дојде кај ДУБТП, може да прати посредник или пак, да го

¹¹⁴ AUSTAC: "Remittance service providers - questions and answers", p. 2

инструкциите за трансферот да ги даде по електронски пат. Во зависност од начинот на воспоставување на деловен однос, давателот на услуги брз трансфер на пари ќе го избере методот на идентификација. Доколку деловниот однос се воспоставува преку посредник, ДУБТП треба да го идентификува и оригиналниот налогодавач и лицето овластено од негова страна.

Што се однесува на испитувањето на бонитетот и интегритетот на комитентите, тоа треба да се темели врз ризиците од перење пари кои се карактеристични за оваа небанкарска финансиска институција. Со огледна тоа што кај ДУБТП се присутни и репутациониот и оперативниот и правниот ризик, на процесот на утврдување на бонитетот и интегритетот мора да му се посвети големо внимание. Навистина, брзиот трансфер на пари е специфичен по тоа што трансакцијата се извршува без отворање сметка на комитентот, но ако истиот комитент почесто се јавува кај еден агент, тој мора да има информации за професијата на комитентот, изворот на неговите средства, економската и правната оправданост на извршената трансакција итн.

Известувањето за извршени сомнителни трансакции има круцијално значење за органите коишто се носители на борбата против перењето пари. Од тие причини, извештаите мора да содржат доволно информации за комитентите и трансакциите извршени од нивна страна за да им се влезе во трагата на субјектите кои перат пари и да бидат соодветно казнети. Покрај за сомнителните трансакции, ДУБТП се должни да известуваат за големите готовински трансакции и за поврзаните трансакции.

Доставувањето извештај за извршена сомнителна трансакција не значи дека давателот на услуги брз трансфер на пари треба да ги прекине деловните односи со соодветниот комитент. Но, ДУБТП не смее да го известат комитентот за доставениот извештај.

ДУБТП во одреден рок пропишан со законот се должни да ги чуваат податоците за своите комитенти и трансакциите извршени од нивна страна. Тие податоци треба да се чуваат во одреден временски интервал и по завршувањето на деловниот однос со одреден комитент.

Овие небанкарски финансиски институции треба да ги чуваат и инструкциите што се дадени од страна на комитентите пред извршувањето на трансакциите. Во тие инструкции влегуваат името и адресата на комитентот, бројот на трансакцијата и сл.

Покрај тоа, ДУБТП треба да изготват соодветна програма за спречување перење пари, да утврдат методологија за нејзината примена и да назначат лице за следење на спроведувањето на одредбите од оваа програма (compliance officer). Исто така, ДУБТП се должни да воведат интерни политики и процедури преку кои ќе ги применат одредбите од програмата за спречување перење пари.

5.2.2. ПРОГРАМА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Секој ДУБТП е должен да донесе пишана програма за спречување перење пари во која ќе бидат опфатени основните постулати кои се карактеристични за природата на работа на овој вид небанкарски финансиски институции, како и ризиците кои се присутни во оваа сфера. Имајќи предвид дека по дефиниција станува збор за ризична активност кога е во прашање перењето пари (работа со готови пари, комитентите се исклучително физички лица, целокупната процедура на извршување на трансакцијата се завршува за неколку минути), станува јасно дека програмата треба да биде детаљна и сеопфатна. Таа треба да упатува на јасно разработени политики и процедури во кои ќе бидат дефинирани правата, обврските и одговорностите на одделни вработени во поглед на спречувањето перење пари.

Притоа треба да се има предвид дека пишаните политики и процедури не значат секогаш и целосно почитување на законската регулатива од страна на ДУБТП. Затоа, тој е должен да обезбеди целосна примена на одредбите од програмата, политиките и процедурите во секојдневната практика за да го избегне своето инволвирање во процесот на перење пари.

Политиките и процедурите треба да овозможат:

- идентификување на комитентите;
- идентификување на сомнителните трансакции;
- собирање и чување податоци за извршените трансакции;
- воспоставување системи на внатрешна контрола;
- назначување лице одговорно за спроведување на процесот на спречување перење пари;
- континуирана обука на одговорното лице и релевантните вработени кај ДУБТП.

Горенаведените елементи се основна претпоставка за адекватност на процесот на спречување перење пари. Тие елементи треба да се однесуваат како на основниот ДУБТП, така и на неговите субагенти.

5.2.3. ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА КОМИТЕНТИТЕ

Запознавањето и формирањето јасна и точно утврдена слика (профил), од страна на ДУБТП за работењето на неговите комитенти, треба да претставува еден од најзначајните методи за заштита од изложеност на криминални активности. Во рамките на овој процес, горенаведената небанкарска финансиска

институција треба во своите политики и процедури да даде одговор на следните прашања:

- Дали политиките содржат процедури за идентификување на комитентите?
- Дали е предвидена неопходност за лично присуство на комитентот при извршувањето на трансакцијата?
- Дали е дефинирана минималната потребна документација за идентификување на комитентот?
- Дали постојат посебни процедури за: потребната документација за идентификување на секој нов комитент на ДУБТП и документација за постојните комитенти во случај на сомнителни трансакции?
- Дали може, и под кои услови, да се изврши трансакцијата на комитент кога не се исполнети условите во поглед на потребната документација?
- Дали се предвидени податоци од кои ќе може да се согледа финансиската состојба на комитентот, главните извори на средства, карактеристичните активности и трансакции, односите со странство, во кој облик се тие и дали од нив ќе може да се добие слика за природата на работењето на комитентот?

Во рамките на процесот на идентификување на комитентите, ДУБТП треба да ги преземе следните активности кои ќе обезбедат адекватна оценка за комитентот:

- идентификување на комитентот - идентитетот на комитентот треба да биде утврден врз основа на независни и точни извори на информации (на пример: лична карта или сличен документ за идентификација за домашни физички лица, а пасош за странски физички лица);
- добивање информации за карактерот на деловните активности на комитентот;
- постојано следење на обемот на трансакции извршени од страна на комитентот, со цел секоја трансакција да биде во согласност со природата на дејноста на комитентот, неговиот деловен профил, и доколку е потребно, со изворите на средства.

ДУБТП треба да ги поседува следните податоци за секој свој комитент: документ со слика (лична карта, возачка дозвола, пасош), адреса на живеење, телефонски број, електронска пошта, место и датум на раѓање, занимање и податоци за вработувањето и сл.

Покрај овие податоци, доколку одговорните лица на ДУБТП сметаат дека е потребно, можат да бараат комитентот да достави податоци за изворите на средства (износ на месечна плата, други дополнителни извори на средства, имотна состојба), брачна состојба и слично за да се утврди просечниот месечен износ на приливи на сметката на комитентот за да можат на тој начин лесно да се идентификуваат евентуалните сомнителни и невообичаени трансакции.

Во принцип, ДУБТП не треба да дозволуваат воспоставување деловни односи со комитенти чиј вистински идентитет не е целосно утврден. ДУБТП не треба да воспостави деловен однос со комитент кој што не сака да ги приложи бараните информации, односно истиот треба да го одбие извршувањето на трансакцијата.

Посебно дискутабилно е извршувањето на трансакцијата со помош на посредник. Во некои земји тоа не е дозволено. Доколку сепак се дозволи, ДУБТП треба да го идентификува и оригиналниот налогодавач и посредникот.

Како посебен вид комитенти за ДУБТП треба да бидат сметани политички изложените лица, односно лица коишто имаат важна јавна позиција и лица кои се поврзани со нив, бидејќи можат да го изложат ДУБТП на значителен репутациски и/или правен ризик. Оттука, покрај вообичаените мерки, ДУБТП ќе треба да преземе и дополнителни мерки кои се однесуваат на: воспоставување соодветен систем за навремено идентификување на политички изложените лица, утврдување на изворот на средствата на комитентот, како и постојано детално следење на деловната соработка со овие лица.

Давателот на услуги брз трансфер на пари треба да посвети големо внимание при одбирањето на субјектите кои ќе работат како негови субагенти. Субагентите треба да поминат низ процесот на идентификација и испитување на бонитетот и интегритетот на начин на кој банките и штедлиците ги испитуваат правните лица при воспоставувањето на деловен однос.

5.2.4. ИДЕНТИФИКУВАЊЕ СОМНИТЕЛНИ ТРАНСАКЦИИ

Во практиката тешко се дефинира концептот на сомнителни трансакции, затоа што тој варира во зависност од околностите кои ја придружуваат трансакцијата. На пример, трансакциите што ги извршува еден комитент можат да бидат нормални имајќи ги предвид информациите што ги поседува одреден ДУБТП за тој комитент, додека тие трансакции извршени од страна на друг комитент можат да бидат третирали како сомнителни. При одредувањето на сомнителноста на трансакцијата повеќе фактори треба да бидат земени предвид, како на пример: износот на трансакцијата, локацијата на ДУБТП, коментарите на комитентот, неговото однесување итн.

Како сомнителни трансакции се сметаат сите трансакции кои се извршени или за кои постоела намера да се извршат преку ДУБТП, а за кои се сомнева или има причина да се сомнева дека трансакцијата:

- вклучува средства стекнати по основ на криминални активности;

- се извршува со намера да се скријат или прикријат средствата или имотот стекнати по основ на криминални активности или за да се избегне одредена законска норма;
- нема таков карактер којшто би одговарал на видот на активности што ги врши комитентот, ниту пак дава прифатливо образложение за причината заради која ја врши таа трансакција.

ДУБТП треба да воспостави критериуми врз основа на кои ќе може да се идентификуваат т.н. високоризични комитенти, како дел од политиките за прифаќање на комитентите. Притоа, треба да се врши постојано следење и контрола на воспоставените деловни односи со тие комитенти.

Покрај следењето на комитентите и нивните трансакции, ДУБТП треба да го следи и однесувањето на своите вработени. Ова е многу чувствително прашање за секоја финансиска институција, па така и за ДУБТП. Имено, оваа небанкарска финансиска институција треба да обрати посебно внимание на начинот на живеење, работа и однесување на вработените, затоа што секоја необјаслива промена може да биде показател за нивната вклученост во процесот на перење пари.

Кога постојат основи за сомневање дека трансакцијата е поврзана со перење пари, покрај утврдувањето на идентитетот на комитентите, ДУБТП треба да побара информации за текот на трансакцијата, нејзината цел, крајната дестинација на средствата и за сите учесници во трансакцијата.

Посебно внимание треба да биде обрнато на структурирањето на трансакциите. Повеќето субјекти кои имаат намера да извршат перење пари се запознати со законските лимити за чување на податоците и доставување на извештаи до органот надлежен за нивна обработка и анализа. Со цел да останат анонимни и да го избегнат доставувањето на извештаи за нивните трансакции, перачите на пари ја делат трансакцијата на неколку помали трансакции.

На пример, ако лимитот за пријавување е 5.000 евра, субјектот кој сака да изврши трансакција од 15.000 евра ќе ја подели на четири или пет трансакции и на тој начин ќе го избегне доставувањето извештај за извршена готовинска трансакција. Но, таквото структурирање мора да побуди сомневање кај вработените на ДУБТП и да го пријават овој збир на трансакции извршени од страна на еден субјект како сомнителна трансакција.

Вработените кај ДУБТП не смеат да ми даваат совети и информации на комитентот со цел истиот да ја избегне законската обврска за пријавување на трансакцијата. Таквата „помош“ ќе се смета како инволвирање на вработените во процесот на перење пари. Со давањето информации во контекст на заобиолување на законските обврски, тие вработени не и прават услуга на својата фирма, туку само ја изложуваат на непотребен репутациски и правен ризик.

Извршувањето поврзани трансакции не се смета како структурирање. На пример, ако комитентот праќа два износа на различни локации, при што секој износ е помал од законскиот лимит, а вкупниот износ го надминува законскиот лимит за пријавување, тогаш ќе се достави извештај за поврзана, а не за сомнителна трансакција. Во овој пример, различната дестинација е критериум за разликување на сомнителната од поврзаната трансакција. Во друг случај може да има и друг критериум. Затоа, вработените кај ДУБТП мора добро да ги познаваат законските прописи и индикаторите за препознавање на сомнителните трансакции за да можат соодветно да реагираат во различните ситуации.

5.2.5. СОБИРАЊЕ И ЧУВАЊЕ НА ПОДАТОЦИ ЗА ИЗВРШЕНИТЕ ТРАНСАКЦИИ

Собирањето и чувањето на податоците за извршените трансакции, како и за нивните извршители, е значајно од аспект на следење на односите со постојните комитенти, разбирање на нивната основна дејност, следење на сомнителните трансакции, а исто така дава основа и за адекватно спроведување на истражните постапки во процесот на спречување перење пари.

ДУБТП е должен да ги чува следните податоци:

- податоци за идентитетот на клиентите и за извршените трансакции од нивна страна во законски предвиден рок сметано од денот на извршувањето на трансакцијата, односно сметано од последната трансакција кога се работи за повеќе трансакции кои сочинуваат една целина;
- податоците, на начин на кој се доставени до државниот орган задолжен за обработка и анализа, да ги чува во законски предвидениот рок сметано од денот на доставување;
- во одделни земји (таков е случајот и во Република Македонија) се бара отворање регистар за извршени трансакции по основ на брз трансфер на пари и негово чување во законски предвиден рок од денот на внесување на последниот податок.

Вработените кај ДУБТП кои имаат обврска да преземат мерки и дејствија за откривање и спречување перење пари, не смеат да ги користат личните податоци од досиејата на комитентите за други цели, освен за спроведување на активностите наменети за откривање и спречување перење пари и финансирање на тероризмот. Исто така, вработените не смеат да го известат комитентот или трето лице за доставувањето податоци до органот надлежен за нивна обработка и анализа (ФИУ) или за други мерки и дејствија преземени во функција на спречување на перењето пари.

5.2.6. ВОСПОСТАВУВАЊЕ СИСТЕМИ НА ВНАТРЕШНА КОНТРОЛА

Контролата на процесот на спречување перење пари влегува во рамките на задачите и одговорностите на службата за внатрешна ревизија. Нејзината улога е од посебно значење за спроведувањето на овој процес и опфаќа контрола на почитувањето на позитивните законски прописи во сферата на спречувањето перење пари, анализа на запознаеноста на вработените со законската регулатива и интерните акти, анализа и тестирање на адекватноста на пишаните политики и процедури, анализа на програмите за обука на вработените во доменот на процесот на спречување перење пари, известување до раководниот орган и/или управниот одбор за наодите од извршените контроли и слично.

5.2.7. НАЗНАЧУВАЊЕ ЛИЦЕ ОДГОВОРНО ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Согласно со барањата на позитивните законски прописи и интерните акти на ДУБТП, тој е должен да назначи едно или повеќе лица коишто ќе бидат одговорни за спроведување на процесот на спречување перење пари (compliance officer).

Независноста на одговорното лице, како еден од најважните услови на оваа функција, подразбира право на информирање на раководниот орган за секој случај на непочитување на интерните политики и процедури, непочитување на законската регулатива од страна на вработените на ДУБТП и за сите случаи на евентуална изложеност на ДУБТП на криминални активности извршувани од страна на неговите комитенти. Лицето коешто ја извршува оваа функција не треба да биде одговорно и/или да извршува активности кои по својата природа се во спротивност со функцијата за следење на почитувањето на законската регулатива во доменот на спречување перење пари.

Одговорното лице прибира податоци за сите трансакции кои подлежат на пријавување, ги анализира и донесува одлука за (не)пријавување на истите до надлежниот орган. ДУБТП е должен во своите интерни политики и процедури да ги предвиди и другите обврски и одговорности на одговорното лице.

5.2.8. ОБУКА ЗА ОДГОВОРНОТО ЛИЦЕ И ВРАБОТЕНИТЕ

Вработените кај ДУБТП треба да бидат обучени за сите сегменти на процесот на спречување на перење на пари: законската регулатива, внатрешните политики и процедури, новите трендови во перењето пари итн. Со оглед на тоа

што одделниот ДУБТП е само дел од глобалниот систем за брз трансфер на пари, опасноста од негово (не)намерно инволвирање во процесот на перење пари е навистина многу голема. Имајќи ги предвид бројот и обемот на трансакциите, како и географските локации на нивното потекло или крајна дестинација (тука пред сè, се мисли на земјите кои во сферата на спречувањето на перење пари се познати во негативна конотација), континуираната обука во вид на семинари, конференции, следење на регулативата на Европската унија, ФАТФ и другите меѓународни организации е повеќе од потребна. Од тие причини, ДУБТП во своите интерни акти е должен да внесе одредби за постојана обука на неговите вработени кои можат да бидат изложени на опасноста од инволвирање во процесот на перење пари.

5.2.9. НЕФОРМАЛЕН СИСТЕМ ЗА ТРАНСФЕР НА ПАРИ (Hawala)

„Хавала“ претставува неформален систем за трансфер на пари каде што не постои верификација на идентификацијата на комитентите или пак, откривање сомнителни трансакции и доставување извештаи до надлежниот орган. Трансферот на пари се извршува преку нерегулирана мрежа на посредници при што не постои физичко или електронско движење на парите. Порамнувањето се врши помеѓу посредникот на испраќачот и посредникот на примачот на парите.

„Хавала“ ги има следните карактеристики:¹¹⁵

- анонимност („Хавала“ овозможува целосна тајност на извршувањето на трансакциите во поглед на нивната содржина, форма, како и во поглед на потребните процедури);
- вербалност (не постои писмена трага за трансакциите, сите трансакции се извршуваат вербално);
- доверба (апсолутната доверба помеѓу инволвираните страни има клучно значење за функционирањето на овој систем);

Овој систем функционира на тој начин што испраќачот се обраќа кај неговиот посредник, му ги предава парите и му кажува на која дестинација сака тие пари да бидат пратени. Посредникот на испраќачот (кој задржува мала провизија од парите) усно го известува посредникот на примачот. По добиеното известување, посредникот на примачот му ги предава парите на примачот, по одбиената провизија. Потоа (најчесто во одреден временски интервал), двата посредника се порамнуваат помеѓу себе.

¹¹⁵ MenaFATF: "Hawala", p. 3

Во одделни делови од светот (особено на Блискиот Исток и во Северна Африка) овој неформален систем е доста застапен. Се среќава и во други краишта ширум светот. Причините за неговата раширеност се следните:¹¹⁶

- непостоење банкарски или финансиски услуги во одделни далечни предели кон кои се трансферираат средствата;
- високи трошоци и провизии кои ги наплаќаат банките и ДУБТП во споредба со неформалните системи за трансфер на пари каде што провизиите се значително пониски (во прилог на ова оди даночното и царинското одбегнување што го овозможува овој систем);
- поголема брзина на трансфер на средства преку „Хавала“, отколку преку деловните банки, како и можност за извршување на трансферот во неработни денови;
- овозможува постоење разлики помеѓу официјалните и неофицијалните девизни курсеви во корист на комитентите;
- законски рестрикции поврзани со трансферот на пари преку официјалните системи во одделни земји;
- голем број имигранти кои работат во туѓите земји и сакаат да ги трансферираат парите во својата земја;
- неможност да се постигнат стандардите за идентификација на комитентите и испитување на нивниот бонитет интегритет;
- традиционални и општествени вредности во одредени земји кои ја глорифицираат улогата на овој систем;
- проблеми со кои се соочуваат нелегалните имигранти при отворањето сметка во банка;
- некои извозници го одбираат овој систем за наплата на своите побарувања во случај кога земјата која претставува крајна дестинација на нивниот извоз се наоѓа под ембарго;
- неформалните системи за трансфер на пари се користат за нелегални активности како што се перење пари, финансирање на тероризмот и даночно одбегнување.

Со оглед на тоа што кај системот „Хавала“ не постои верификација на идентификацијата на комитентите, откривање и доставување извештаи за извршени сомнителни трансакции, чување на податоците или некаква контрола, постои голема опасност од злоупотреба на овој систем во функција на нелегални активности, вклучувајќи го и перењето пари. Покрај ризикот од перење пари, „Хавала“ носи и низа на други ризици за економскиот систем на една земја (ризиви за монетарната и девизната политика, фискалната политика, зголемување на трошоците, промена на потрошувачките навики и одлив на капиталот).

¹¹⁶ MenaFATF: "Hawala", p. 3

Негативното влијание на „Хавала“ врз монетарната и девизната политика се гледа во тоа што трансакциите извршени во странска валута која е набавена надвор од официјалните пазари може да има негативен ефект врз рамнотежата на понудата и побарувачката на странски средства за плаќање, што од своја страна негативно влијае врз тековите на инвестициите и го парализира економскиот раст во целина.

Негативното влијание на „Хавала“ врз фискалната политика се гледа во тоа што циркулацијата на средства надвор од официјалниот економски циклус предизвикува загуби во буџетот поради неможноста да се наплатат царинските и даночните побарувања од инволвираните субјекти во овој неформален систем на трансфер на пари.

„Хавала“ ја парализира моќта на власта за водење на макроекономска политика затоа што ги искривува официјалните економски статистички показатели. Искривувањето се појавува бидејќи не е можно да се измери обемот на извршени неформални трансакции и да се предвиди трендот на нивното движење во иднина. Неформалните трансфери предизвикуваат нарушување на алокацијата на средствата во една национална економија и овозможуваат одлевање на капиталот, поточно негово шверцување во странство без да постои каков било материјален доказ за таквата појава.

Имајќи го предвид горенаведеното, се поставува прашање што е најдобро да се направи за да се избегнат негативните последици на системот „Хавала“. Во предвид доаѓаат неколку можни солүции:¹¹⁷

- регистрирање / лиценцирање;
- препознавање на системот и зголемување на свеста за неговото постоење,
- воведување мерки кои се карактеристични за процесот на спречување перење пари;
- следење на усогласеноста на функционирањето на овој систем со законската регулатива.

Системот „Хавала“ треба да биде регистриран во соодветната институција (трговски или судски регистар, трговска комора и сл.), а потоа лиценциран од страна на соодветен орган кој ќе биде задолжен за контрола врз функционирањето на овој систем. Вообичаено, регистрацијата чини помалку од лиценцирањето.

Како може да се препознае постоењето на овој систем? Прво, преку оглас во медиумите каде што одредено лице тврди дека може да трансферира голема сума пари во странство. Второ, со оглед на тоа што услугите на овој систем често ги користат субјектите кои перат пари, преку следење на тие субјекти може да се

¹¹⁷ MenaFATF: "Hawala", p. 7

дојде и до посредниците кои се дел од системот „Хавала“. Трето, треба да се обрне поголемо внимание на извештаите за големи или необични трансакции на локално ниво. Тие трансакции можат да бидат дел од системот „Хавала“.

Исто така, треба да се работи на подигање на свеста на луѓето за ризиците што ги носи неформалниот систем врз целото општество. Граѓаните треба да бидат посветувани да бараат лиценца од секој субјект кој се занимава со трансфер на пари, па на тој начин да се уверат во легитимноста на неговите деловни активности.

Што се однесува до мерките кои се карактеристични за спречувањето на перење пари, во овој домен спаѓаат: верификација на идентификацијата и испитување на бонитетот и интегритетот на комитентите, чување на податоците и доставување извештаи за извршени сомнителни трансакции.

Супервизорските или државните органи се должни да вршат контрола врз горенаведениот систем со цел да ја утврдат усогласеноста на неговото работење со позитивните законски прописи. Доколку бидат констатирани одредени неуредности, треба да бидат преземени корективни мерки.

5.2.10. КОНТРОЛА НА ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ КАЈ ДАВАТЕЛИТЕ НА УСЛУГИ БРЗ ТРАНСФЕР НА ПАРИ

Контролата на процесот на спречување перење пари мора да ги има предвид специфичните карактеристики на овој вид небанкарска финансиска институција, како и видот и големината на ризиците од перење пари што се присутни кога трансферот на пари се врши преку глобалната мрежа на ДУБТП. Од досегашното излагање можеа да се констатираат основните карактеристики на овој вид деловна активност, па тука само накратко ќе се повторат:

- голем број ДУБТП и нивните субагенти ширум светот кои вршат брз трансфер на пари;
- присуство на неформални системи за трансфер на пари во одделни делови во светот;
- работење исклучително со физички лица;
- доминација на готовинските трансакции во односите помеѓу ДУБТП и нивните комитенти;
- краток временски период што постои од моментот на воспоставување на деловниот однос помеѓу ДУБТП до извршувањето на трансакцијата;
- непостоење или крајно лимитирано постоење документација од која може да се констатира основот за плаќање;
- различни видови контролни органи кои ја вршат контролата во овие земји.

Кај брзиот трансфер на пари застапени се буквално сите ризици кои се карактеристични за перењето пари. Доминираат репутацискиот и правниот ризик, но тие релативно лесно можат да бидат трансформирани во оперативен ризик, па и во концентрациски ризик. Постојат повеќе причини за големите ризици во овој бизнис, но се чини дека две се доминантни:

- доминација на готовинските трансакции;
- заострување на контролата на процесот на спречување а перење пари кај банките и штедилниците, што ги тера субјектите коишто терат пари своите активности да ги насочат кон ДУБТП и другите небанкарски финансиски институции.

Имајќи го предвид горенаведеното, јасно е дека контролата мора да биде сеопфатна и детаљна. Таа мора да биде добро планирана и подготвена, изведена на начин кој ќе ги опфати сите сегменти од работењето на ДУБТП кои се релевантни за процесот на спречување перење пари и завршена така што ќе овозможи донесување правилни заклучоци и сугестии за видот на мерките и активностите коишто треба да бидат преземени во иднина.

5.2.10.1. ПОДГОТОВКА НА КОНТРОЛАТА

Подготовката на контролата се изведува во седиштето на контролната институција. Во оваа фаза лицата кои ќе ја вршат контролата кај одреден ДУБТП се информираат за состојбите кај тој субјект врз основа на документацијата со која располага контролната институција. Информирањето на контролорите започнува со увид во податоците со кои располага контролната институција (програма, политики и процедури на соодветниот ДУБТП, меѓусебни контакти остварени во минатото, информации добиени од државниот орган кој е надлежен за спречување на перење пари и сл.).

Контролорите вршат увид во горенаведената документација, по што го добиваат првиот впечаток за субјектот што треба да го контролираат. Во оваа фаза тие се концентрираат на евентуалните слабости што можат да бидат констатирано кај ДУБТП кој треба да биде предмет на контрола. Исто така, се воочуваат и слабостите и неуредностите констатирани со претходната контрола. Се врши согледување во кој сегмент од работењето на ДУБТП се констатирани слабости (внатрешна контрола и ревизија, недоволна информираност и обука на вработените, неадекватност на лицето одговорно за спречување перење пари, недоследности при идентификацијата на комитентите, дефинирањето и следењето на сомнителните трансакции итн.).

Контролорите во оваа фаза вршат проверка и на евентуалниот напредок и отстранување на слабостите констатирани со претходната контрола. Таа проверка

се врши преку увид во извештаите што ги доставува ДУБТП до контролната институција.

5.2.10.2. ИЗВРШУВАЊЕ НА КОНТРОЛАТА

Оваа фаза од контролата се извршува со непосредно присуство во просториите на ДУБТП и увид во неговата документација.

Контролата започнува со утврдување на правилата за идентификација на комитентот кои ги спроведува контролираниот субјект. Со контролата треба да се констатира дали е неопходно лично присуство на налогодавачот или трансакцијата може да се изврши преку посредник. Понатаму, треба да се утврди која документација ја бара контролираниот ДУБТП за идентификување на новите комитенти, а која е за идентификување на веќе постојните комитенти. Исто така, контролата е должна да утврди дали контролираниот субјект дозволува извршување на трансакцијата во случај кога не е презентирана целокупната документација за идентификација на комитентот.

Во текот на контролата треба да се согледаат евентуалните податоци од кои ќе може да се добие слика за финансиската состојба на комитентот, главните извори на средства, карактеристичните активности и трансакции, односите на комитентот со странство и сл.

Посебно внимание треба да биде посветено на контролата на сомнителните трансакции и доставените извештаи до органот надлежен за нивната обработка и анализа. Со контролата на сомнителните трансакции треба да биде опфатено следново:

- дали постојат критериуми за тоа што се смета за сомнителна трансакција и индикатори коишто вработените треба да се земат предвид на при донесувањето одлука дали да пријават одредена трансакција или не;
- дали се утврдени листи на високоризични активности, земји и дејности;
- дали е дефиниран рокот во кој треба да се пријават сомнителните трансакции до одговорното лице и рокот во кој одговорното лице ги пријавува до надлежниот државен орган.

Со контролата треба да биде анализирано и чувањето на податоците до страна на ДУБТП. Се врши увид во чуваните податоци за да може да се констатира дали ги задоволуваат законските норми во поглед на содржината и рокот во кој се чуваат.

Дел од контролата треба да биде посветен и на евентуалното постоење одредби донесени од страна на ДУБТП за тоа кои видови комитенти и трансакции

се неприфатливи (лица чиј идентитет не може да се утврди, лица коишто сакаат да останат анонимни, недоволна информираност на ДУБТП за основните активности на комитентот), со што уште веднаш би се отстраниле сите несакани комитенти и трансакции кои што би предизвикале инволвирање на ДУБТП во сомнителни и криминални активности.

Во текот на контролата се врши избор на одреден број комитенти за да се утврди имплементацијата на пишаните политики и процедури. Изборот се врши врз основа на методот на примерок, при што се избираат различни комитенти, различни износи на трансакции, различни периоди, различни земји на потекло на парите или крајна дестинација.

За избраните комитенти се бара целокупната документација со која располага ДУБТП. Врз нејзина основа се врши проверка на системот за идентификување на комитентот и се добиваат сознанија за практичната примена на зацртаните политики и процедури. Покрај системот за идентификување на комитентите, се врши анализа и на системот за заштита на доверливоста на податоците кои се однесуваат на комитентите.

Контролата треба да согледа дали ДУБТП има автоматски систем за идентификување на големите готовински трансакции. Доколку има, треба да се утврди структурата на тој систем и начинот на кој истиот ги утврдува големите трансакции (дали тоа го прави посебно за секој вид на трансакција или комитент). Во исто време, треба да се провери дали е извршено тестирање на автоматскиот систем со цел да се утврди неговата точност. Доколку ДУБТП не користи автоматски систем, треба да се согледа дали внатрешната ревизија, преку соодветен избор на примерок врши проверка дали вработените соодветно ги пријавуваат големите трансакции.

Со контролата се врши и проверка на начинот на функционирање на внатрешната контрола и лицето одговорно за следење на процесот на спречување перење пари. Исто така, треба да се провери дали е предвидена обука за вработените, на кој начин истата се изведува и колку содржината на таа обука овозможува имплементација на позитивните законски прописи и интерните акти на контролираниот субјект.

5.2.10.3. ИЗГОТВУВАЊЕ ЗАПИСНИК И ЗАВРШУВАЊЕ НА КОНТРОЛАТА

По завршувањето на контролата, за констатираните неуредности се известува раководниот орган или управниот одбор на контролираниот ДУБТП. Потоа, контролорите пристапуваат кон изготвување записник од извршената контрола. Тој записник го доставуваат до контролираниот субјект, кој има право да достави приговор во рокот предвиден со законските прописи. Контролата го

разгледува приговорот и се носи одлука за негово прифаќање, делумно прифаќање или целосно отфрлање. По оваа постапка, записникот станува конечен, а со тоа завршува контролата на соодветниот давател на услуги брз трансфер на пари.

5.3. МЕНУВАЧНИЦИ

Менувачниците спаѓаат во групата небанкарски финансиски институции. Големината на менувачниците може да варира: од многу мали семејни фирми до големи претпријатија кои поседуваат синџир менувачки места. За некои претпријатија (продавници, бензински пумпи) финансиските активности во делот на менувачкото работење не се примарна активност, туку само дел од некоја друга активност која се третира како примарна. Во други случаи, менувачкото работење претставува само дел од вкупните финансиски услуги што им ги нуди претпријатието на граѓаните (издавање или прибирање чекови на инкасо, трансфер на пари итн.).

Менувачкото работење се состои од конверзија на една валута во друга. Тоа се одвива исклучително во готови пари, а како комитенти на менувачниците можат да се јават само физички лица.

Готовите пари коишто се предмет на трансакции во сферата на менувачкото работење можат да потекнуваат од различни извори. Можат да бидат заработени на легален начин (од плата, од други легитимни приноси, од заработка на лотарија). Може да се претпостави дека добар дел од трансакциите коишто се извршуваат на менувачкиот пазар потекнуваат од легални извори. Но, познато е и дека голем дел од нелегалните активности (трговија со дрога, оружје, бело робје и сл.) функционираат на принципот на плаќање готови пари. Субјектите коишто ги вршат овие нелегални активности ќе настојуваат да им дадат легитимитет на своите приноси за да можат да уживаат во плодовите од своите дела. Со оглед на тоа што перењето пари се состои од три фази - пласман, прикривање и интеграција, а банките со комплексноста на производите и услугите што ги нудат го овозможуваат остварувањето на сите три фази, нормално е дека криминалците најпрво ќе се обидат да ги исперат парите преку банките. Меѓутоа, тие најчесто се свесни дека борбата против перење пари е најефикасна (или би требало така да биде) токму кај банките. Затоа, доста често тие се принудени да бараат алтернативни методи на перење на своите пари. Еден од тие алтернативни методи (или институции) што им стои на располагање се секако, менувачниците.

Веќе истакнавме дека менувачниците можат да функционираат самостојно или да бидат дел од некој поголем систем. Кога функционираат самостојно тие се многу мали и најчесто имаат по неколку вработени. Поради секојдневните обврски на менување на валути, а и поради релативно пониското ниво на образование на

вработените во овие институции (нормално, тоа не мора секогаш да биде така), тие најчесто не се во можност да ги следат најновите трендови во сферата на перењето пари, ниту пак, законските промени и мерките кои се преземаат за сузбивање на ова финансиско зло. Од друга страна, во случај кога менувачниците се дел од поголем систем во кој менувачкото работење не е примарна дејност, повторно се запоставува борбата против перењето пари на менувачкиот пазар, токму поради секундарното значење на менувачкото работење.

Следен проблем е природата на работа на менувачкиот пазар. Физичкото лице кое се јавува во својство на комитент на менувачницата, доаѓа на шалтер, менува 100 евра во друга валута и си заминува. Меѓународните стандарди во сферата на спречување на перење пари (ЕУ, ФАТФ) бараат идентификација на комитентите при секое воспоставување на деловен однос. Се поставува прашањето дали лицето што дошло на шалтерот на менувачницата и сменило 100 евра, воспоставило деловен однос со таа институција.

Мислењата околу ова прашање се поделени. Не е мал бројот на припадниците на банкарската или финансиската фела кои тврдат дека менувачкото работење не значи воспоставување деловен однос. Исто така, не е мал бројот ниту на оние експерти кои тврдат дека активностите на менувачкиот пазар значат воспоставување деловен однос. Да го разгледаме повторно случајот со размената на 100 евра. Комитентот може само еден и единствен пат да отиде во одредена менувачница, да смени 100 евра и никогаш повеќе да не се појави пред истата менувачница во својство на комитент. Ако се прифати тврдењето дека на овој начин се воспоставува деловен однос, тогаш менувачницата ќе биде должна да го утврди идентитетот на комитентот, да ги провери неговиот бонитет и интегритет, да ги чува податоите, да доставува извештаи за извршени големи, поврзани или сомнителни трансакции, да воведо адекватен систем за следење на тие трансакции итн.

Теоретски, најголем дел од претходните активности на спречување перење пари можат да се реализираат од страна на менувачницата. Но, нерешлива енигма е испитувањето на бонитетот и интегритетот на комитентот (customer due dilligence). Практично е невозможно менувачот да го утврди потеклото на парите на комитентот, да се увери во неговата финансиска состојба или професија. Комитентот доаѓа на шалтер, врши размена на една валута во друга и си оди. Менувачот нема ни време, ни можност, ни средства да го испита неговиот бонитет и интегритет.

Токму поради практичната неможност да се испита бонитетот и интегритетот на комитентот (а тоа е, секако, една од најбитните активности во процесот на спречување на перење на пари), не е мал бројот на експерти кои тврдат дека на менувачкиот пазар не доаѓа до воспоставување деловен однос со комитентите. Но, таквото тврдење е исклучително опасно. Непостоењето на

деловен однос значи дека менувачницата не е должна да презема мерки и активности во сферата на спречување перење пари. Отпаѓаат и идентификацијата на комитентот и следењето на сомнителните трансакции и чувањето на податоци и другите активности во тој контекст. Тоа би значело рај за криминалците кои ќе можат непречено да ги менуваат своите „жешки“ пари во легални на менувачкиот пазар. Цертификатот или фискалната сметка за разменетите валути ќе им послужат како документ со кој ќе ја докажат легалноста на своите пари.

Законските одредби кои ја обрзуваат менувачницата да преземе мерки и активности во функција на спречувањето на перење пари *de facto* значат признавање на деловниот однос. Законската регулатива, повикувајќи се на меѓународните норми, може да побара преземање на сите мерки од страна на менувачницата, вклучувајќи го и испитувањето на бонитетот и интегритетот на комитентите. Но, востановената практика најчесто го демантира ова барање. Утврдувањето на бонитетот и интегритетот на комитентите на менувачкиот пазар би требало да биде задача на други институции (управа за јавни приходи, финансиска полиција и сл.). Ефикасното функционирање на овие институции во многу ќе им ја олесни работата на менувачниците и ќе ја намали опасноста од нивно инволвирање во процесот на перење пари.

Слично како и кај давателите на услуги брз трансфер на пари, и кај менувачниците постојат речиси сите видови ризици кои се карактеристични за перењето пари. Единствено не постои ризикот на концентрација, или неговата појава е малку веројатна. Но, затоа исклучително е голем репутацискиот ризик. Поради специфичните карактеристики на менувачкото работење, а пред сè употребата на готови пари, голема е опасноста менувачницата да стане дел од процесот на перење пари. Репутацискиот ризик неминовно доведува до зголемување на правниот, а потоа и на оперативниот ризик. Доколку не се застане на патот на инструментализацијата на горенаведените ризици, со тек на време менувачницата ќе стане само една алка во синџирот на субјектите кои се занимаваат со перење пари.

Се чини дека од сите финансиски институции, опасноста од инволвирање во процесот на перење пари е најголема кај менувачниците. Она што загрижува е фактот дека и покрај сите напори што се прават, и покрај сите чекори што се преземаат, менувачниците, поради природата на својата работа, уште долго ќе останат ранливи на феноменот наречен перење пари.

5.3.1. ПРОГРАМА ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Секоја финансиска институција е должна да изготви програма за спречување на перење пари и истата да ја имплементира во своето редовно работење. Во тој контекст и менувачниците се должни да изготват соодветна

програма. Нејзините одредби треба да се однесуваат на најважните сегменти од работењето на менувачницата поврзани со процесот на спречување перење пари. Покрај програмата, менувачниците се должни да изготват и соодветни политики и процедури кои ќе значат примена на одредбите од програмата и давање јасни насоки за правата, обврските и одговорностите на вработените во менувачницата.

Програмата, политиките и процедурите треба да содржат:

- дефинирање принципи за идентификување на комитентите;
- идентификување сомнителни трансакции;
- чување на податоците;
- назначување лице одговорно за спроведување на процесот на спречување перење пари;
- континуирана обука на одговорното лице и вработените кај менувачницата.

5.3.2. ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА КОМИТЕНТИТЕ

Воспоставувањето на деловниот однос помеѓу менувачницата и нејзините комитенти започнува со процесот на идентификување на комитентите. Идентификацијата на комитентите кои во овој случај можат да бидат само физички лица, се врши со помош на важечка лична исправа на комитентот (лична карта, возачка дозвола, пасош и др.). Многу е битно таа лична исправа да содржи слика, затоа што во моментот на воспоставувањето на деловниот однос тоа е единствениот начин за верификација на идентитетот на комитентот. Доколку комитентот ја продлабочи соработката со таа менувачница, односно почесто и користи нејзините услуги, се зголемува и можноста за верификација на неговиот идентитет.

Посебно прашање се отвора при воспоставувањето деловен однос со помош на трето лице кое се јавува во својство на посредник. Ваквата појава не е честа кога е во прашање менувачкото работење, но сепак, може да се случи. Доколку одреден комитент се одлучи пред менувачницата да настапува со помош на посредник, во тој случај на посредникот треба да му даде писмено овластување кое најчесто треба да биде заверено кај нотар. Во вакви случаи, менувачницата е должна да го утврди идентитетот (по можност да изврши и верификација на идентитетот) и на оригиналниот налогодавач и на неговиот посредник.

Менувачницата не смее да ја изврши размената на валути во случај кога комитентот одбива да се идентификува или пак, се идентификува под очигледно фиктивно име или со помош на очигледно фиктивна лична документација. Исто така, при вршењето на идентификацијата, менувачницата е должна да утврди дали комитентот се наоѓа на одредена „црна“ листа доставена од страна на надлежните државни органи.

Посебно внимание треба да се обрати во случај кога како комитенти на менувачницата се јавуваат политички изложени лица. Имајќи го предвид репутацискиот и другите видови ризици што ги носи воспоставениот деловен однос со овие лица, менувачницата мора да биде многу внимателна при утврдувањето на нивниот идентитет. Таа треба да ги преземе сите адекватни чекори за да може да се увери во веродостојноста на идентификацијата на политички изложеното лице. Со оглед на чувствителноста на прашањето, таа верификација во одредени ситуации може да биде отежната, па менувачницата треба да побара од државните или контролните органи.

5.3.3. ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА СОМНИТЕЛНИТЕ ТРАНСАКЦИИ

Идентификацијата на сомнителните трансакции е многу специфична кога станува збор за менувачкото работење. Имено, сите финансиски институции се соочуваат со одредени проблеми при идентификацијата на сомнителните трансакции, но кај менувачниците овој проблем добива посебна тежина. Спецификата произлегува од природата, и пред сè, од краткотрајноста на воспоставениот деловен однос. Во одредени ситуации, целокупната трансакција се завршува за неполна минута, така што менувачот тешко може да знае дали станува збор за сомнителна трансакција или не.

За полесно препознавање на сомнителните трансакции, надлежните органи изготвиле индикатори за нивно препознавање. Тие индикатори се однесуваат на трансакцијата или на лицето што ја врши. Индикаторите што се однесуваат на трансакциите најчесто спаѓаат во групата објективни индикатори. Посебно место во оваа група индикатори зафаќа структурирањето на трансакцијата. Доколку комитентот знае дека размената на валути над одреден износ подлежи на пријавување до соодветниот орган, тој ќе се обиде да ја расцепка на помали износи. Таа постапка е сомнителна, па и трансакцијата како таква треба да биде пријавена. Сепак, и кај индикаторите кои се однесуваат на трансакцијата проверуваат одредени субјективизми. На пример, постои барање за пријавување на трансакцијата ако е извршена под необични околности. Навистина е дискутабилно кои околности ќе се сметаат како необични, па да бидат основ за пријавување на сомнителна трансакција.

Индикаторите кои се однесуваат на лицата, односно комитентите се најчесто субјективни. Однесувањето на комитентот е многу тешко да се процени и протолкува како сомнително, а менувачот секако не е експерт за давање такви проценки. Од тие причини, индикаторите коишто се однесуваат на комитентите оставаат широк простор за различни толкувања.

Кога постојат основи за сомневање дека трансакцијата е поврзана со перењето пари, покрај утврдувањето на идентитетот на комитентот, менувачот треба да побара информации за текот на трансакцијата, нејзината цел, крајната дестинација на парите и за сите учесници во трансакцијата.

Покрај сомнителните трансакции, предмет на известување треба да бидат и големите и поврзаните трансакции кои го надминуваат законскиот лимит за пријавување. Менувачот е должен да ги пријави големите и поврзаните трансакции во рок и на начин пропишани со законската регулатива до соодветниот орган.

5.3.4. ЧУВАЊЕ НА ПОДАТОЦИТЕ

Менувачниците се должни да ги чуваат податоците за извршените трансакции во рок предвиден со законските прописи. Како податоци што треба да се чуваат можат да се наведат: податоците што се однесуваат на идентитетот на комитентот и верификацијата на тој идентитет, износот на трансакцијата, девизниот курс итн. Податоците што се чуваат мора да бидат доволни за да може истражниот орган да влезе во трагата на трансакцијата и лицето што ја извршило.

Горенаведените податоци не смеат да се користат за други цели, освен во функција на спречување перење пари. Тие треба да им бидат достапни во секое време на државните и на контролните органи.

Во одредени земји се бара од овластениот менувач да отвори регистар на извршени трансакции во кој ги евидентира сите трансакции кои надминуваат одреден лимит пропишан со закон. Во тој регистар се внесуваат сите релевантни податоци за комитентот и трансакцијата. Тој се чува во рок одреден со позитивните законски прописи.

5.3.5. НАЗНАЧУВАЊЕ ЛИЦЕ ОДГОВОРНО ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Во рамките на своите активности, менувачницата е должна да определи лице одговорно за оперативно спроведување на мерките и активностите во сферата на спречување на перење пари.

При назначувањето на тоа лице треба да се води сметка за неговата адекватност и независност. Тоа лице треба да има доволно знаење, хиерархиска моќ и соодветни средства за успешна примена на одредбите од законската регулатива и интерните акти на менувачницата.

Треба да се обрати особено внимание на избегнување на судирот на интереси. Ова може да биде чувствително прашање кога се во прашање менувачниците поради релативно малиот број вработени. Од тие причини, може да се случи лицето коешто ги пополнува извештаите да биде доведено во улога да ги контролира пред да бидат доставени до надлежниот орган. Таквиот судир на интереси мора да биде избегнат за да не се дозволи евентуалното инволвирање на тоа лице во процесот на перење пари.

Инаку, прашањето на инволвирање на вработените во процесот на перење пари е посебно интересно бидејќи станува збор за една функција што ја извршува менувачницата (размена на валути), па поради тоа и едно лице што работи на смена на шалтерот на менувачницата. Со оглед на тоа што тоа лице во дадени ситуации е доведено во ситуација да одлучи дали ќе пополни извештај за извршена готовинска или сомнителна трансакција, или самото ќе го посветува комитентот како да го избегне известувањето, одговорното лице мора посебно да води сметка за интегритетот и однесувањето на вработените во менувачницата.

5.3.6. ОБУКА ЗА ОДГОВОРНОТО ЛИЦЕ И ВРАБОТЕНИТЕ

Обуката за одговорното лице и вработените има клучна улога во поглед на заложите на менувачницата за активно вклучување во процесот на спречување перење пари. Таа обука во вид на семинари и конференции треба да се однесува на одредбите од законската регулатива, содржината на интерните акти, ризиците од перење пари кои се карактеристични за менувачкото работење и сл.

Со оглед на реалната опасност од инволвирањето на менувачниците во процесот на перење пари и големината на ризиците кои се присутни во работењето, неспорна е потребата од обука на одговорното лице и вработените. Но, пред да премине на изведување или учество во обуката, менувачницата мора да направи анализа за исплатливост (cost/benefit). Колку ќе чини таа обука и какви ефекти ќе даде таа. Ова е битно прашање за сите финансиски институции, но за менувачниците може да биде посебно болно поради нивната големина и финансиска моќ. Затоа, менувачниците мора да најдат оптимално решение во однос на ова прашање за да остварат позитивен финансиски резултат, а истовремено да ги обучат своите вработени како да се справат со субјектите коишто имаат намера да го злоупотребат менувачкото работење во функција на перење пари.

5.3.7. КОНТРОЛА НА ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ ПЕРЕЊЕ ПАРИ КАЈ МЕНУВАЧНИЦИТЕ

Менувачниците како небанкарски финансиски институции кои работат исклучително со готови пари се многу подложни на инволвирање во процесот на перење на пари. Самото менување валути може да биде перење пари доколку комитентот има намера да претвори нечисти пари во легални. Речиси е невозможно овластениот менувач да се увери во потеклото на парите на комитентот на самото место. Дури и да му биде презентираан одреден документ кој го докажува потеклото на парите, тие не се „обоени“, па не може да се докаже дека точно тие пари кои се предмет на трансакцијата потекнуваат токму од тој извор. Може да се заклучи дека менувачницата не може да го испита потеклото на парите, а уште помалку да се увери во веродостојноста на тврдењето на комитентот дека средствата потекнуваат од легален извор.

Ако самиот менувач има проблеми со утврдувањето на легитимитетот на изворот на средствата во моментот на извршување на трансакцијата, тогаш како може контролниот орган да врши контрола на спречувањето на перење пари кај менувачниците? Контролниот орган може да го контролира процесот на спречување перење пари, може да изврши контрола на мерките и активностите коишто ги презела менувачниците, во одредени ситуации може да даде сугестии или да изрече корективни мерки. Но, се поставува прашањето колку ќе биде ефикасна таа контрола. Ниту менувачницата, ниту контролниот орган не можат да бидат ефикасни во борбата со перењето пари ако не постојат законски прописи кои го регулираат начинот на стекнување на имотот и контролни органи кои го контролираат потеклото на имотот. Без законски прописи и контрола поврзани со потеклото на имотот, целокупниот труд на менувачниците и контролорите поврзан со борбата со перењето пари може да остане без забележителни резултати. Впрочем, тоа важи за сите финансиски институции, но поради природата на работа на менувачниците, нивната организациона структура и големината на ризиците кои се присутни, се чини дека најмногу се чувствува токму кај менувачкото работење.

Во различни земји, контролниот орган на менувачкото работење е лоциран во различни институции. Некаде е дел од централната банка, некаде е дел од Министерството за финансии, некаде е дел од независна и специјализирана контролна институција. Не постои идеално решение за локацијата на овој орган. Секоја земја си поаѓа од своите карактеристики и специфичности. Она што е битно да се истакне е дека органот што ја дава лиценцата и статистички ги обработува доставените извештаи од менувачниците поврзани со нивното редовно работење, треба да ја извршува и контролата.

Самата контрола се состои од следните три фази:

- подготовка на контролата
- извршување на контролата
- изготвување на записник и завршување на контролата

Во рамките на подготовката на контролата, лицата коишто треба да ја извршат ги разгледуваат записниците од претходните контроли, извештаите што се доставени до контролната институција и сл. Треба да се изврши анализа на наодите кои се констатирани во контролната институција или со записниците од претходната контрола. Исто така, треба да се утврди кои корективни мерки се преземени во минатото и каква е респонзивноста на менувачницата во однос на преземените мерки.

Посебно внимание треба да ѝ се посвети на анализата на програмата за спречување перење пари изготвена од страна на менувачницата. При анализата на програмата треба да се согледа дали таа ги содржи сите битни елементи за процесот на спречување перење пари.

Извршувањето на контролата во просториите на менувачницата започнува со преглед на документацијата во однос на битните елементи од процесот на спречување перење пари. Се врши увид во начинот на кој се идентификуваат комитентите (домашни и странски физички лица), начинот на кој се врши верификација на констатираниот идентитет итн. Доколку се констатира дека како комитенти на менувачницата се јавиле политички изложени лица, се врши контрола на начинот на воспоставување на деловниот однос со овие лица, како и начинот на следење на тој деловен однос од страна на менувачницата.

Потоа се врши контрола на доставените извештаи до надлежниот орган за извршени големи, поврзани или сомнителни трансакции. Контролата започнува со увид во системот за следење на трансакциите што го поседува контролираната менувачница при што се утврдува дали тој автоматски ги утврдува големите и поврзаните трансакции и ги алармира вработените за истите. Доколку системот автоматски не ги утврдува горе наведените трансакции, вработените се принудени мануелно да ги следат и евидентираат истите. Со оглед на големиот број трансакции, кај мануелното следење се можни пропусти, посебно во поглед на поврзаните трансакции. Задача на контролата е да утврди дали настанале такви пропусти, и доколку бидат констатирани, да преземе соодветни корективни мерки.

При контролата на извештаите за сомнителните трансакции, треба да се утврди што е тоа што предизвикало сомневање во поглед на регуларноста на трансакцијата. Во текот на контролата можат да бидат констатирани и други трансакции за кои има индиции дека се сомнителни, но менувачницата не доставила извештај за нив. Во разговор со одговорните лица на менувачницата треба да се констатира зошто тие не ги сметале контролираните трансакции за сомнителни и кои чекори треба да се преземат во иднина.

Со контролата се посветува внимание и на целосноста и точноста на доставените извештаи. Истите треба да ги содржат сите потребни податоци за

комитентот и трансакцијата извршена од негова страна, за да може евентуалната истрага да ја добие целокупната потребна документација. Исто така, треба да се утврди и дали менувачницата го почитувала законски предвидениот рок за доставување на извештаите до надлежниот орган.

Што се однесува на чувањето на податоците, контролата треба да утврди дали менувачницата ги чува сите податоци за комитентите и трансакциите во рокови и на начин утврдени со законските прописи.

Посебно внимание треба да му се посвети на лицето одговорно за спроведување на процесот на спречување перење пари во менувачницата. Треба да се согледа дали е избегнат судирот на интереси во функциите што ги извршува тоа лице, како и дали тоа располага со доволно моќ и средства да се грижи на соодветен и ефикасен начин за борбата против перењето пари.

Со контролата треба да се констатираат и видот и содржината на обуки тена кои учествувале одговорното лице и вработените. Притоа, треба да се согледа дали тие обуки се релевантни за работењето на менувачницата и каков ефект може да се очекува од нив. Доколку контролата има информации, таа може и да препорача одредени видови обуки.

По завршувањето на контролата се разговара со раководството на менувачницата за констатираните наоди. Контролата може да даде сугестии како да се надминат одредени состојби. Доколку се констатира непочитување на одредени делови од законските пописи, контролата е должна да преземе корективни, односно прекршочни мерки.

Контролата завршува со изготвување записник, кој доколку не биде аргументирано оспорен од страна на менувачницата, добива своја конечна верзија.

5.4. ОСИГУРИТЕЛНИ КОМПАНИИ

Глобалната индустрија на осигурување овозможува намалување на ризикот и нуди производи во сферата на штедењето и инвестициите на различни видови комитенти ширум светот, од поедници физички лица, па сè до мултинационални корпорации и влади на држави. Секторот на осигурување, слично како и другите сектори кои нудат финансиски услуги, е изложен на опасноста од негово инволвирање во процесот на перење пари. Секторот на осигурување може да биде атрактивен за субјектите кои се занимаваат со перење пари затоа што со финансиските производи и услуги што ги нуди им овозможува на овие субјекти пласирање на своите нечисти пари и поврат на легални средства. Доколку перачите на пари успеат да ги пласираат своите средства во сферата на

осигурувањето и за возврат добијат легални пари, тоа значи дека тие успеале во својата намера на претворање на „црните пари во зелени“.¹¹⁸

5.4.1. ОБЕМ, СТРУКТУРА И ОПЕРАЦИИ НА ПАЗАРОТ НА ОСИГУРУВАЊЕ

Секторот на осигурување во светски размери генерира премии од 2.941 трилиони САД-долари годишно¹¹⁹ и во многу земји претставува значаен сегмент од пазарот на финансиски услуги.

Пазарот на осигурување е исклучително динамичен. Тој на своите комитенти постојано им нуди нови видови финансиски производи и услуги. Со таквиот начин на функционирање, овој пазар е многу конкурентен во однос на другите сегменти од индустријата на финансиски услуги. Развојот на пазарот на осигурување е посебно видлив во оние земји каде што висината на наплатени премии е удвоена во последната декада.¹²⁰

Осигурителните компании кои се присутни на глобалниот пазар бележат забележително учество, директно или индиректно, на многу национални пазари. Степенот на интеграција на осигурителниот пазар со пазарите на другите видови финансиски услуги е забележителен, имајќи предвид дека осигурителните компании контролираат добар дел од пазарот на финансиски услуги, било самостојно, било како составен дел на други видови финансиски институции, најчесто банки.

Важна карактеристика на субјектите коишто ја извршуваат својата дејност во рамките на секторот за осигурување е што тие најчесто комуницираат со своите комитенти по пат на посредници (агенти на осигурителните компании иле независни брокери). Во сферата на животното осигурување (во другите сфери на осигурување учеството на посредниците е уште позначајно), десет земји излегуваат со тврдење дека посредниците се најголемиот, ако не и единствениот канал за дистрибуција на производите и услугите од сферата на осигурувањето. Во девет други земји, посредниците покриваат околу 80% од пазарот на осигурување, додека во четири земји учеството на посредниците е поголеми или еднакво на 50%. Само пет земји тврдат дека производите од сферата на животното осигурување се продаваат на комитентите директно од страна на осигурителните компании.¹²¹

¹¹⁸ John Cooper: "Cleaning-up dirty money", p. 43

¹¹⁹ www.swissre.com

¹²⁰ John Cooper: "Cleaning-up dirty money", p. 44

¹²¹ FATF: "Money laundering vulnerabilities in the insurance sector", p. 43

Другите видови финансиски институции, а особено банките, исто така земаат активно учество на пазарот на осигурување, и тоа во својство на посредници. Голем број подружници или филијали на деловните банки се користат во функција на продажба на производи од областа на осигурувањето. Тука пред сè доминираат производите со изразени инвестициски карактеристики.

Мал дел од производите и услугите се продаваат преку други канали на дистрибуција (маркетинг преку телефон или интернет). Секое значително зголемување на продажбата преку овие канали ќе ги зголеми и ризиците од перење пари.

5.4.2. ОСИГУРИТЕЛНИТЕ КОМПАНИИ И ПЕРЕЊЕТО ПАРИ

Секторот на осигурување е должен да ги почитува истите одредби од сферата на спречување на перењето пари кои се релевантни и за другите финансиски институции. Тоа значи дека осигурителните компании се должни да вршат идентификување на комитентите, верификација на идентитетот на комитентите, испитување на нивниот бонитет и интегритет, чување на податоците, доставување извештаи до надлежниот орган и сл. Сепак, од испитувањата спроведени од страна на ФАТФ (Financial Action Task Force - FATF) можат да се констатираат извесни отстапувања од горенаведеното генерално тврдење. Имено, десет земји¹²² предвидуваат исклучоци во својата законска регулатива во сферата на спречување перење пари кога е во прашање осигурувањето на живот. Одредбите од сферата за спречување перење пари, до одреден степен, не се почитуваат во другите видови на осигурување (покрај осигурување на живот), а нивната примена скоро целосно е занемарена во секторот на реосигурување.

Со оглед на начинот на функционирање на пазарот на осигурување, почитување на законските одредби за спречување на перењето пари се бара и од осигурителните компании и од нивните посредници. Но, како што е наведено и претходно, во сферата на осигурувањето не се почитуваат целосно горенаведените законски одредби. На пример, некои посредници сметаат дека не се должни да вршат идентификација на комитентите и испитување на нивниот бонитет и интегритет, затоа што мислат дека тоа е обврска на осигурителните компании во чие име и за чија сметка работат. Таквата ситуација може да произлегува од фактот што извештаите за извршени сомнителни трансакции, посредниците ги доставуваат до осигурителните компании, а не директно до надлежниот орган за обработка и анализа на тие извештаи.

¹²²Финска, Франција, Луксембург, Мексико, Норвешка, Сингапур, САД, Бермуди, Гибралтар, Маврициус.

Слично како и кај паричните картички, во сферата на осигурувањето поголемо внимание се посветува на опасноста од измами, отколку од перење пари. Осигурителните компании обично мислат дека ризикот од перење пари кај нив е помал во споредба со ризикот кај другите финансиски институции.¹²³

Осигурителните компании обично се регистрираат кај централизирана агенција за супервизија, која е надлежна и за нивна контрола. На пазарот на животно осигурување, контрола се врши и врз посредниците, иако во редуцирана форма. Таквата редуцирана форма на контрола може да им погодува на субјектите кои се занимаваат со перење пари кои на овој начин можат да најдат погодна почва за извршување на своите криминални активности. Посебно е загрижувачка состојбата во секторот за реосигурување каде што поради неефикасноста на супервизијата или нејзиното целосно отсуство, забележано е значително инфилтрирање на криминални елементи.

5.4.3. ТЕХНИКИ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ ВО СФЕРАТА НА ОСИГУРУВАЊЕТО

Осигурувањето како финансиска активност што содржи разновидни производи и услуги им отвора широки можности на криминалните субјекти кои вршат перење пари. Широкиот дијапазон на производи и услуги, како и природата на функцијата осигурување овозможува употреба на различни техники при извршувањето на перењето пари. Во литературата можат да се сретнат следните девет техники:¹²⁴

- плаќање на премија во случај на животно осигурување;
- прерано раскинување на договорот за осигурување, особено во случаи кога тоа е неекономично или невообичаено;
- измами кај осигурувањето на стоки со висока вредност коишто биле купени со нелегални пари;
- купување осигурување со готови пари;
- раскинување на договорот за осигурување непосредно по неговото склучување;
- инволвирање на вработените во осигурителната компанија или посредникот во процесот на перење пари;
- исплата на средствата на трети лица;
- меѓународни трансакции;
- создавање компании за осигурување и реосигурување во функција на перење пари.

¹²³ www.swissre.com

¹²⁴ International crime bureau: "Guide to the prevention of money laundering", p. 28

Животното осигурување и плаќањето на премија по тој основ е меѓу „најпопуларните“ техники на перење на пари. Субјектите кои вршат перење пари ја сфаќаат осигурителната полиса кај животното осигурување како можност за инвестирање. Еднократното или повеќекратното уплаќање на премија на овие субјекти им носи редовни приноси на месечно или годишно ниво. Доколку осигурителната компанија не го испита потеклото на средствата што се уплаќаат во вид на премија, криминалците ќе можат да „инвестираат“ нечисти пари, а како поврат да добијат легални пари од осигурителната компанија.

Техниката на прерано раскинување на договорот за осигурување често е поврзана со претходната техника на уплаќање на премии. Секое прерано раскинување на договорот, посебно во услови кога таквото дејство е неекономично или невообичаено, може да побуди сомневање дека станува збор за перење пари.

Измамите релативно често се случуваат во секторот на осигурување. Секоја измама не мора да значи дека станува збор за перење пари, но такви случаи, секако, се можни. Имено, еден од методите на перење пари е набавка на стоки со висока вредност со помош на нечисти пари. Тие стоки потоа се осигуруваат од одредени ризици. Доколку настане осигурен случај осигуреникот ќе може да добие легални пари за стоките коишто ги купил со нелегални пари.

Многу често осигурителните полиси се купуваат со готови пари. Таквата појава е карактеристична за земјите во развој. Во развиените земји, осигурителни полиси со готови пари не се купуваат директно од осигурителните компании, туку од нивните посредници. Како и секој друг пласман на средства со готови пари во финансиска институција, така и овој може да биде злоупотребен во функција на перење пари.

Договорот за осигурување може да биде раскинат веднаш по неговото склучување. Во некои земји дури постои и законски предвиден краток рок (обично десет дена) во кој комитентот може да го раскине договорот. На тој начин комитентот кој има намера да врши перење пари, лесно и брзо ќе дојде до легални пари, без тоа некому да биде сомнително.

Во сферата на осигурувањето може да дојде до инволвирање во процесот на перење пари и на вработените кај осигурителните компании или посредниците. Со оглед на тоа што осигурувањето најчесто се врши преку посредници, токму нивните вработени се најмногу на удар. Тие можат за високи провизии да прифатат склучување на договор за осигурување со пари со сомнително потекло, а потоа тие средства да ги префрат на осигурителните компании.

Преносот на средствата на трети лица, исто така, може да биде злоупотребен во функција на перење пари. Во овој случај осигуреникот како корисници на средствата наведува трети лица кои не и се познати на

осигурителната компанија. Кај тие трети лица не е утврден идентитетот, ниту пак е испитан бонитетот и интегритетот. Поради нејасноста на изворот на средствата и односот на осигуреникот и третите лица, може да се претпостави сомнителноста на трансакцијата.

Постојат повеќе начини на злоупотреба на меѓународните трансакции во функција на перење пари. Наједноставните начини вклучуваат плаќање на премијата од сметка во странска банка или исплата на осигурителните полиси на комитенти кои работат на територија под странска јурисдикција. Можни се и префрлања на средствата од една странска банка во друга што само ја отежнува контролата на нивниот тек и испитувањето на изворот на средствата од страна на осигурителната компанија. Исто така, во својство на комитенти да се јават нерезиденти. Или пак, нерезидентите да се јават во својство на посредници помеѓу осигурителната компанија и нејзините комитенти. Сето тоа ја усложнува контролата и ја зголемува опасноста од перење пари.

Некои криминалци одат дотаму што самите основаат компании за осигурување или реосигурување, а потоа ги користат во функција на остварување на своите цели. Како извор на средства за основање на такви компании служат приносите добиени по пат на перење пари.

Ризиците коишто се јавуваат во сферата на осигурување се распоредени низ целиот циклус на осигурување. Речиси една третина од откриените случаи на перење пари се детектирани во фазата на изготвување на полисата. Во фазата на купување на производот или услугата од областа на осигурувањето, најмногу сомневање предизвикува купувањето со готови пари или трансферот на средства на трети лица.¹²⁵ На крајот на осигурителниот циклус, сомневањето паќа врз прераното и економски неоправдано раскинување на договорот за осигурување.

5.4.4. ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ПРЕПОЗНАВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ ВО СЕКТОРОТ ОСИГУРУВАЊЕ

Истражувањата на ФАТФ покажуваат дека во секторот осигурување можат да се групираат четири вида показатели кои укажуваат на опасноста од перење пари:¹²⁶

- показатели кои не се карактеристични само за секторот осигурување;
- карактеристики и однесување на имателите на полисите (осигурениците);
- карактеристики на полисата и спроведување на одредбите наведени во неа;

¹²⁵ International crime bureau: "Guide to the prevention of money laundering", p. 31

¹²⁶ FATF: "Money laundering vulnerabilities in the insurance sector", p. 51

- други показатели.

Во продолжение ќе бидат елаборирани основните карактеристики на овие видови показатели.

а) Показатели кои не се карактеристични само за секторот осигурување

Во практиката се среќаваат одредени показатели за препознавање на перењето пари кои се релевантни за сите видови финансиски институции, а не само за секторот осигурување.

Големи готовински трансакции. Употребата на готови пари за извршување на трансакциите секогаш може да побуди сомневање за перење пари. При внесот на готовината, финансиската институција е должна да го утврди потеклото на парите. Употребата на готови пари е присутна и во секторот осигурување, особено при работењето со помош на посредници.

Неточни податоци за комитентите. Лажната адреса, лажното седиште или фиктивното име може да побуди сомневање дека се работи за измама или перење пари. Затоа, финансиската институција е должна да изврши верификација на идентитетот на комитентот при воспоставувањето на деловниот однос.

Комитенти од некооперативните земји или територии (според методологијата на ФАТФ) и комитенти кои доаѓаат од земјите кои претставуваат даночен рај. Не мора да значи дека секој комитент од овие земји се занимава со перење пари. Сепак, финансиската институција, а вклучително и осигурителната компанија, е должна да ги преземе сите мерки за заштита од перење пари при работењето со овие комитенти.

б) Карактеристики и однесување на имателите на полисите (осигурениците)

Секоја осигурителна компанија е должна да изработи профил за секој свој комитент, и тоа земајќи ги предвид и неговата финансиска и неговата лична страна. При испитувањето на причините за однесувањето на одреден комитент не треба да се створи фама дека се работи за перење пари по секоја цена. Осигурителната компанија единствено е должна да се увери во причините за таквото однесување.

Осигуреникот е познат криминалец или е поврзан со криминална група. Не би било коректно од осигурителната компанија да тврди дека секоја трансакција на комитентот кој е криминалец претставува перење пари. Но, ризикот од такво нешто е навистина висок. Осигурителните компании и нивните посредници,

секако, не можат да извршат увид во криминалното досие на одреден комитент. Но, адекватното и ефикасно испитување на бонитетот и интегритетот на комитентот може да ги донесе бараните одговори.

Невообичаено однесување на комитентот. Ова вклучува нагли и необјасливи промени во животниот стил на осигурениот, неочекувани и неконзистентни барања за промена на договорот за осигурување, непредвидено депонирање или повлекување средства, неоправдана интервенција од страна на трети лица, неприфатливо одбивање за доставување лични податоци и сл. Осигурителната компанија или посредникот треба да го доведе ваквото однесување во врска со изградениот профил за тој комитент и да донесе соодветни заклучоци.

Плаќање висока премија во споредба со верификуваниот легитимен приход. Податоците кои се однесуваат на економската состојба на комитентот се клучни за оценката за неговото однесување и трансакциите што ги извршува. На пример, во сферата на животното осигурување може да се направи разлика помеѓу долгорочното осигурување кое се третира како нешто нормално и краткорочното осигурување кое најчесто има шпекулативен карактер. Премиите кои се плаќаат во доменот на краткорочното животное осигурување повеќе се третираат како инвестиции со цел брзо да се вратат вложените средства, отколку како вистинско осигурување. Средствата употребени за плаќање на премијата треба да бидат во директна корелација со приходите на осигуреникот. Секоја неконзистентност може да биде сигнал дека станува збор за сомнителна активност.

Негрижа на комитентот за трошоците на осигурување. Секој комитент се грижи за висината на трошоците при склучувањето на договорот, плаќањето на премијата или предвременото раскинување на договорот. Доколку на комитентот му е сеедно за висината на овие трошоци, тоа може да биде показател за перење пари.

На комитентот не му е битна изгубената камата при предвременото раскинување на договорот. Овој индикатор може да се доведе во корелација со претходниот. За уплатената премија, осигуреникот добива камата. Ако предвреме го раскине договорот, ја губи очекуваната камата во иднина. Ако тоа не му е битно, осигурителната компанија е должна да ги испита причините за таквото однесување и да испита за што станува збор.

Промена на корисникот. Промената на корисникот е еден од основните индикатори кои упатуваат на перење пари. Промените на корисникот од полисата, особено ако се чести и необјасливи, упатуваат на сомнеж дека станува збор за перење пари. Сомневањето е уште поголемо ако до промена дојде пред воспоставувањето на деловен однос, односно пред уплатата на премијата.¹²⁷

¹²⁷ FATF: "Money laundering vulnerabilities in the insurance sector", p. 52

Големината на осигурувањето е неконзистентна со економскиот профил на комитентот. Се претпоставува дека криминалците ќе се обидат да исперат дел од своите пари преку купување скапоцени предмети. Осигурувањето на ваквите предмети обично е на поголем износ од очекуваниот според економскиот профил на тие комитенти.

Прерани или сомнителни тврдења за настанување на осигурен случај. Осигурителната компанија е должна детално да го испита секое тврдење дека настанал осигурен случај, а посебно оние тврдења за кои се претпоставува дека се прерани или сомнителни. Субјектите коишто перат пари настојуваат многу брзо да дојдат до уплатените нечисти пари во вид на премија, па во некои ситуации и намерно предизвикуваат осигурени случаи.

в) Карактеристики на полисата и спроведување на нејзините одредби

Откако комитентот ќе ја купи осигурителната полиса, осигурителот и неговиот посредник се во можност да презмат понатамошни чекори во поглед на утврдувањето на финансиската состојба и деловните интереси на осигуреникот. Начинот на кој осигуреникот управува со полисата и неговиот однос со осигурителот или посредникот можат да доведат до добивање значајни сознанија дали осигуреникот се занимава со перење пари или не.

Плаќање на премијата од страна на трети лица. Обично се претпоставува дека премијата треба да ја плати осигуреникот. Секогаш кога премијата ја плаќаат трети лица, а не осигуреникот, постои можност да се скрие изворот, односно потеклото на парите.

Различни извори на средства за плаќање на премијата. Многу е невообичаено средствата за премијата да се плаќаат од различни извори, односно од сметки во различни банки, дури и ако осигуреникот е сопственик на сите тие сметки. Купувањето на полисата со средства од различни извори може да упатува на фазата на прикривање од процесот на перење пари.

Плаќање на прекумерна премија. Доколку големината на платената премија не е конзистентна со условите од осигурителната полиса, тоа може да биде знак дека станува збор за перење пари.

Користење на осигурителот како банка за да се префрлат средствата. Осигурителите се во можност на своите комитенти да им понудат производи или услуги кои се комплементарни со производите или услугите што ги нудат другите финансиски институции. На пример, полисите за животно осигурување често нудат одредена флексибилност во поглед на уплаќањето на дополнителни премии

или предвременно раскинување на договорот. Ваквата флексибилност може да упатува на перење пари, особено кога средствата се префрлаат од или кон друга финансиска институција или друга земја.

Прерано раскинување на договорот. Како што е и претходно истакнато, секое прерано раскинување на договорот каде што осигуреникот не води сметка за висината на трошоците или изгубената камата, може да претставува показател за перење пари. Осигурителот треба да ги испита причините поради кои осигуреникот предвреме го раскинува договорот и да утврди што стои позади таквата постапка.

г) Други индикатори

Невообичаено високи провизии на посредниците. Практиката покажува дека секогаш кога посредниците наплаќаат провизии кои се значително над нормалното ниво, тоа може да биде показател дека се случува нешто сомнително. Во такви ситуации или самиот посредник пере пари или има сознанија дека средствата на осигуреникот се од нелегално потекло, па за да ги легализира, наплаќа повисока провизија.

Постоење компании за осигурување или реосигурување кои не се основани на транспарентен начин. Ваквите компании најчесто се основани од криминалци кои имаат намера да го искористат нивното работење во функција на перење пари. Затоа, осигурителните компании и посредници кои работат легално секогаш мора да бидат многу внимателни при воспоставувањето соработка со ваквите компании.

5.4.5. ИЗЛОЖЕНОСТ НА СЕКТОРОТ ОСИГУРУВАЊЕ НА ФЕНОМЕНОТ ПЕРЕЊЕ ПАРИ

Секторот осигурување претставува погодна цел за криминалците кои вршат перење пари. Причина за тоа се низата на слабости во овој сектор кои го прават исклучително ранлив кога е во прашање изложеноста на перење пари. Всушност, не се работи за една, туку за неколку различни видови изложеност, кои можат да бидат класифицирани на следниот начин:¹²⁸

- изложеност која произлегува од законската регулатива за спречување перење пари што се однесува на секторот осигурување;
- изложеност поврзана со специфичните карактеристики на пазарот;

¹²⁸ Robert Hubbard: "Money laundering and proceeds of crime", p. 82

- изложеност поврзана со внатрешните проблеми на секторот осигурување при идентификација на перењето пари;
- изложеност која произлегува од неадекватната и нецелосна супервизија.

a) Изложеност која произлегува од законската регулатива за спречување на перење пари што се однесува на секторот осигурување

Како што веќе беше нагласено, поголем дел од активностите во секторот на осигурување се одвиваат преку посредници. Како резултат на таквата појава, посредниците се тие што треба да преземат соодветни мерки за спречување на перење пари во име на осигурителните компании. Тоа доведува до постоење на неадекватна законска регулатива во овој сектор, и тоа од две причини.

Прво, посредниците не се директни обврзници за спроведување на законската регулатива во сферата на спречување перење пари, а од нив се бара да го идентификуваат комитентот, да извршат испитување на неговиот бонитет и интегритет и да изградат соодветен ризичен профил.

Второ, посредниците често не ги извршуваат горенаведените постапки, затоа што регулативата се однесува на осигурителните компании. Посредниците сметаат дека ако не се законски обврзани да преземат одредени чекори, нема зошто да го прават тоа.

Инволвирањето на кредитните институции, а пред сè банките, во дистрибуцијата на производите и услугите од областа на осигурувањето може да се смета за значаен чекор напред, затоа што банките и во извршувањето на своите редовни активности преземаат одредени мерки и активности од областа на спречувањето на перењето пари.

Потпирање врз трети лица при испитување на бонитетот и интегритетот на комитентите. Квалитетот на спроведеното испитување на бонитетот и интегритетот е еден од основните предуслови за ефикасна борба со перењето пари. Исто така, ова испитување е многу важно и за соодветното управување со ризикот. Потпирањето на услугите на трети лица при вршењето на ова испитување значително го зголемува ризикот од перење на парите. Тоа не само што доведува до неадекватна проценка на клиентот (поради недостаток на стручни познавања, недостиг од време, некавалитетна контрола), туку го нарушува и воспоставувањето нормални деловни односи. Уште повеќе што третите лица коишто го вршат горенаведеното испитување не можат да се сметаат за одговорни пред законот доколку дојде до појава на одредени неуредности.

Известување за извршени сомнителни трансакции. Осигурениците го остваруваат деловниот контакт со посредниците, а не со осигурителните

компаниии.¹²⁹ Во таква ситуација, посредникот е тој што може да ја оцени сомнителноста на одредени активности на комитентот, а не осигурителната компанија. Затоа, законските прописи треба да бараат од посредниците да преземат одредени мерки во функција на спречување на перењето пари.

Непостоење регулатива за спречување на перење пари во секторот на осигурување или реосигурување. Во оваа смисла, само животното осигурување е покриено со законски прописи. Тоа воопшто не е доволно, затоа што криминалните групи ги користат буквално сите производи на осигурување и реосигурување за остварување на своите цели на перење пари.

b) Карактеристики на пазарот

Долги канали на дистрибуција. Недоволната регулатива за спречување на перењето пари уште повеќе добива на значење кога во една активност на осигурување се вклучени неколку посредници. Во таква ситуација тешко може да се дефинира кој посредник за што одговара и кои активности треба да ги преземе. Тоа може да биде злоупотребено од перачите на пари кои на пазарот ќе влезат преку најслабата алка во синџирот.

Поттик за посредниците. Недоволната законска регулатива ги става посредниците во дилема: дали да работат во согласност со добрите деловни обичаи и економските стандарди (а тоа значи и да преземат одредени мерки карактеристични за процесот на спречување перење пари, иако законот тоа не го бара од нив) или и самите да им се придружат на субјектите коишто вршат перење пари.

Зголемување на обемот на активности и притисоци од конкуренцијата. Развојот на пазарот на осигурување ги тера осигурителните компании да им нудат на комитентите производи и услуги кои се поблиску до инвестирањето, отколку до традиционалното осигурување. Пазарот на осигурување сè повеќе добива меѓународни димензии, каде што осигурителите во трката за поголем профит, сè повеќе настапуваат и на поризичните пазари. Регулативата за спречување перење пари не ја следи експанзијата на пазарите за осигурување, а тоа отвора дополнителни можности за перачите на пари кои дејствуваат на меѓународен план.

в) Проблеми во идентификацијата на перењето пари

¹²⁹ Robert Hubbard: "Money laundering and proceeds of crime", p. 84

Осигурителните компании веруваат дека ризикот од перење пари во секторот на осигурување е многу мал. Таквото верување (кое во голема мера е нереално) се темели врз два фактора: фазата од процесот на перење пари во која можат да бидат злоупотребени производите и услугите од сферата на осигурувањето и недоволната размена на информации помеѓу учесниците на пазарот на осигурување.¹³⁰

Секторот осигурување е претежно ранлив во напредната фаза од перењето пари. Во фазата на пласман, нечистите пари се внесуваат во системот на финансиски институции. Со исклучок на плаќањето на премијата со готови пари, производите и услугите од сферата на осигурувањето можат да бидат цел на криминалците во фазите на прикривање и интеграција. Причината поради која криминалците во напредните фази од процесот на перење пари посегаат по секторот на осигурувањето е повратот што го очекуваат од средството што го купиле, како и степенот на ликвидност на тоа средство. Со оглед на тоа што пласманот веќе се случил во друга финансиска институција, а перењето пари не е откриено во таа фаза, прикривањето и интеграцијата се вршат во секторот осигурување каде што потешко се открива перењето пари.

Недоволна размена на информации за перењето пари помеѓу учесниците на пазарот на осигурување. Една од главните карактеристики на секторот осигурување е недоволната размена на информации помеѓу неговите учесници. За разлика од деловните банки, осигурителните компании немаат практика на размена на информации поврзани со перењето пари. Можеби причина за тоа е токму фактот што осигурителните компании не веруваат дека можат да бидат инволвирани во процесот на перење пари.

г) Нецелосна супервизија

За разлика од другите финансиски институции, во секторот осигурување не постои единствена институција која ќе се грижи за лиценцирањето и контролирањето на учесниците на пазарот на осигурување и за стабилноста на секторот во целина.

Нецелосна супервизија на посредниците. Во практиката многу ретко се среќава адекватна и ефикасна супервизија на посредниците. Супервизијата на посредниците најчесто се сведува на инцидентни и делумни контроли. Затоа посредниците не се воздржуваат да стапат во коалиција со криминалците заради остварување поголеми профити.

¹³⁰ FATF: "Money laundering vulnerabilities in the insurance sector", p. 56

Супервизијата на осигурувањето бележи помала стапка на експанзија од самото осигурување. Со оглед на тоа што супервизијата не ја следи експанзијата на осигурувањето, перењето пари наоѓа погодна почва во оваа сфера.

Нецелосна супервизија на секторот осигурување и реосигурување. Супервизијата најчесто го покрива само животното осигурување. Другите сегменти од осигурувањето и реосигурувањето се речиси непокриени, па отсуството на контрола „позитивно“ влијае на појавата и развојот на перењето на пари.

Секундарни пазари. Развојот на осигурувањето доведува до формирање формални или неформални секундарни пазари во одделни земји.¹³¹ Супервизијата речиси и да не ги покрива секундарните пазари на осигурување. На пример, на секундарните пазари е дозволена промена на осигуреникот или корисникот, без притоа да биде информиран осигурителот. Отсуството на контрола на овие пазари кои се најчесто неформални, оди во прилог на експанзијата на перењето пари.

5.5. БРОКЕРСКИ КУЌИ

Системот на финансиски институции е составен од бројни и разновидни даватели на финансиски производи и услуги. Секоја финансиска институција, во зависност од производите и услугите што ги нуди на пазарот може да се најде на нишан на субјектите коишто вршат перење пари.

Брокерските куќи им нудат различни видови на производи и услуги на индивидуалните и институционалните инвеститори - купување и продажба на акции, обврзници итн. Купопродажбата на акции и обврзници се случува на берзата на хартии од вредност каде што се сретнуваат понудата и побарувачката на овие производи. Со оглед на тоа што берзанските трансакции обично не инволвираат готовински трансакции, брокерските куќи обично не се изложени на ризикот од перење пари во фазата на пласманот.

Многу е поголем ризикот од перење пари во фазите на прикривање и интеграција. На пример, субјектите коишто го вршат перењето пари можат да ги злоупотребат сметките на брокерските куќи за прикривање на своите средства по пат на примање и испраќање пари на неколку сметки во неколку институции. Брокерските куќи можат да бидат злоупотребени во функција на перење пари и во фазата на интеграција на нелегалните приходи во легитимни средства. Во еден случај¹³² нелегалните приходи стекнати по пат на фалсификување на етикетите на производите за храна беа искористени за отворање сметки кај брокерските куќи и

¹³¹ FATF: "Money laundering vulnerabilities in the insurance sector", p. 57

¹³² General accounting office: "Anti-money laundering: efforts in the securities industry", p. 11

купување акции по пат на сукцесивно депонирање средства во износи помеѓу 1.000 САД-долари и 10.000 САД-долари.

Она што ги загрижува стручњациите во оваа сфера е фактот што одредени карактеристики на брокерските куќи и берзанските трансакции се многу атрактивни за перачите на пари. Криминалците ги третираат брокерските куќи и берзанските трансакции како погодна цел за остварување на своите цели затоа што со помош на овие институции нелегалните средства можат да бидат лесно, брзо и ефикасно пренесени од една сметка на друга, или од една финансиска институција кај друга, и тоа како на национално, така и на меѓународно ниво. Некои брокерски куќи имаат свои претставништва во повеќе земји во светот, а тоа им овозможува на криминалците извршување меѓународни трансфери, без таквата активност да биде сомнителна. Постои уште еден фактор што ги привлекува криминалците да ги насочат своите активности кон брокерските куќи. Хартиите од вредност (посебно акциите) обично претставуваат високо ликвидни средства кои речиси во секое време можат да бидат купени или продадени на берзата. Со оглед на фреквентното тргување, криминалците можат на ефикасен начин да ги трансформираат нелегалните средства во легални.

Големиот обем на берзански активности и потенцијално профитабилната природа на купените акции или обврзници може дополнително да ги привлече криминалците во оваа сфера. На пример, во САД секојдневно се остварува тргување на три милијарди акции или обврзници со вредност од над 85 милијарди САД-долари.¹³³ Брзиот раст на индустријата на хартии од вредност и зголемената популарност на инвестициите во хартии и обврзници го зголеми и ризикот од перење пари во оваа сфера затоа што перачите на пари обично се софистицирани лица кои настојуваат да најдат што е можно повеќе начини да ги исперат своите пари.

Одредени финансиски активности што ги вршат брокерските куќи се сметаат како високоризични кога е во прашање перењето пари. Една од тие активности е можноста за отворање сметки и извршување трансакции преку интернет, односно без физичко присуство на комитентот. Електронските услуги во областа на берзанското работење даваат многу мала можност за непосреден контакт со комитентот и верификација на неговиот идентитет. Некои брокерски куќи даваат услуги и од сферата на приватното банкарство што ги прави особено ранливи кога е во прашање перењето пари. Причина за тоа е што активностите поврзани со приватното банкарство значат голем степен на доверливост во поглед на идентитетот на комитентот, трансакции на големи износи, а во одредени ситуации и користење на прекуморски сметки.¹³⁴

¹³³ General accounting office: "Anti-money laundering: efforts in the securities industry", p. 12

¹³⁴ Eduardo Aninat: "Combating money laundering and financing of terrorism", p.98

Законската регулатива на различните земји и меѓународните правни норми кои се однесуваат на брокерските куќи не се доволни за да ги заштитат од опасноста од нивно инволвирање во процесот на перење пари. Голем е бројот на експертите коишто ја третираат таа регулатива како недоволна или несоодветна. Несоодветноста на регулативата ги прави брокерските куќи една од послабите алки во синџирот на финансиски институции. Затоа и не треба да зачудува што криминалците се повеќе се свртуваат од банките кон небанкарските финансиски институции, вклучувајќи ги и брокерските куќи.

Еден од примерите за несоодветната регулатива е тоа што до 2001 година¹³⁵ од брокерските куќи не се бараше да доставуваат извештаи за сомнителни трансакции. Во последните неколку години тоа е променето, но карактеристично е тоа што сите видови на брокерски куќи сè уште не се обврзани да доставуваат такви извештаи. Тоа им оди во прилог на криминалците кои знаат дека нивните активности нема да бидат анализирани од страна на брокерските куќи во контекст на перењето пари. Барем не од сите брокерски куќи.

Како резултат на несоодветната законска регулатива, не е познат обемот на злоупотреба на брокерските куќи во функција на перење пари. Со оглед на тоа што дел од брокерските куќи во светот не се законски обврзани да ги анализираат сомнителните активности на своите комитенти и да доставуваат извештаи за извршени сомнителни трансакции, не може да се добие информација од одредена организација за бројот на сомнителни трансакции и нивниот обем. Обично истрагата на нелегалните активности извршени преку брокерските куќи се концентрира на внатрешното тргување, пазарните манипулации или измамите, па единствено на тој начин можат да се откријат евентуалните случаи на перење пари.¹³⁶

Покрај несоодветната регулатива, има и други причини за непознавањето на обемот на перење пари преку брокерските куќи. Првата причина е карактеристична за сите финансиски институции, а таа е тешкотијата при откривањето на перењето пари во фазите на прикривање и интеграција. Втора причина е тоа што брокерските куќи обично не поседуваат адекватен систем за следење и откривање на сомнителните активности и трансакции. Сите наведени причини, односно фактори придонесуваат за постоење големи проблеми при соочувањето со перењето пари од страна на брокерските куќи.

5.5.1. БРОКЕРСКИТЕ КУЌИ И ПЕРЕЊЕТО ПАРИ

¹³⁵ General accounting office: "Anti-money laundering: efforts in the securities industry", p. 13

¹³⁶ Eduardo Aninat: "Combating money laundering and financing of terrorism", p.100

Брокерските куќи кои на пазарот на хартии од вредност настапуваат во име и за сметка на своите комитени имаат одредени обврски и одговорности во процесот на спречување на перењето пари. Пред сè, тие имаат обврска да ги идентификуваат своите комитенти, да ги чуваат документите поврзани со идентификацијата на комитентите и трансакциите извршени во нивно име, како и да доставуваат извештаи до надлежниот државен орган. Но, како што е и претходно истакнато, брокерските куќи немаат законска обврска да ги следат сомнителните активности на своите комитенти и да доставуваат извештаи за нив до надлежниот орган.

Независните брокерски куќи се во привилегирана позиција во однос на брокерските куќи кои се дел од деловна банка или друга финансиска институција. Имено, оние брокерски куќи кои се дел од деловните банки се должни да ги следат сите прописи во сферата на спречувањето на перење на пари, затоа што самата банка е должна да ги следи тие прописи. Тоа претпоставува вклучување на активностите на брокерските куќи во одредбите на програмата за спречување перење пари на банката. Со други зборови, брокерските куќи кои не делуваат самостојно се должни да ги преземат сите активности во борбата против перењето пари што ги презема и банката. Нормално, активностите на брокерските куќи треба да бидат прилагодени на природата на нивните активности. Од друга страна, независните брокерски куќи се привилегирани, особено во делот на следењето на сомнителните активности на комитентите.

Една од причините што брокерските куќи, генерално, немаат законска обврска за следење на сомнителните трансакции е што се смета дека ризикот од перење пари кај овие институции е помал во споредба со финансиските институции каде доминира или единствена активност е работењето со готови пари (давателите на услуги брз трансфер на пари и менувачниците). Законодавците повеќе настојуваат да го регулираат спречувањето перење пари кај институциите каде доминираат готовите пари (cash intensive businesses), а ги запоставуваат финансиските институции каде што перењето пари се случува во подоцнежните фази - прикривањето и интеграцијата.

Со оглед на тоа што фазата на пласман е невозможно да се примени кај најголемиот дел од берзанските трансакции, треба да се размисли околу евентуалното воведување на праг (лимит) за доставување на извештаи за сомнителни активности, односно трансакции. Кај банките постои лимит за доставување извештаи за готовинските и поврзаните трансакции, но не и за сомнителните трансакции. Но, имајќи го предвид фактот дека кај работењето со хартии од вредност не постои уплата во ефективна, единствениот лимит би се однесувал на сомнителните трансакции. Тој лимит би требало да претставува долна граница над која секоја трансакција би требало да се анализира во поглед на нејзината евентуална сомнителност. Таквиот лимит е потребен зашто

брокерските куќи (особено поголемите) би имале големи проблеми при анализирањето, буквално, на секоја трансакција.

Брокерските куќи сметаат¹³⁷ дека нискиот праг би довел до огромен број извештаи за извршени сомнителни трансакции, што од друга страна значително би ја загрозило ефикасноста на органот задолжен за обработка и анализа на тие извештаи. Од друга страна, високо поставениот праг би довел до извршување голем број берзански трансакции без да се анализира нивната легалност во поглед на перењето пари. Со оглед на чувствителноста на прашањето, секоја земја треба да најде оптимално решение кое би ги задоволilo и брокерските куќи и контролните и истражните органи. Соодветно решение може да биде најдено по пат на анализа на бројот на брокерски куќи во одделна земја, нивната техничка и кадровска опременост, бројот и вредноста на извршените берзански трансакции итн.

Законската регулатива треба да ја обврзе секоја брокерска куќа да донесе и да применува програма за спречување перење пари. Таа програма треба да содржи одредби во поглед на идентификација на комитентите, верификација на нивниот идентитет, активности поврзани со дефинирањето, идентификувањето и следењето на сомнителните трансакции, чувањето на податците, доставувањето извештаи, назначување одговорно лице за следење на процесот на спречување перење пари итн.

Дефинирањето на сомнителните активности и трансакции претставува посебен предизвик за брокерските куќи. Појдовна претпоставка е идентификувањето на комитентите и верификацијата на нивниот идентитет. Но, отворањето сметка кај брокерска куќа не е исто што и отворањето сметка кај банка.

Еден од проблемите во оваа сфера е фидуцијарната сопственост врз хартиите од вредност. Фидуцијарната сопственост во принцип значи дека комитентот на брокерската куќа настапува во туѓо име и за туѓа сметка. Лицата во чие име и за чија сметка настапува комитентот на брокерската куќа најчесто бараат да останат анонимни. Во тој случај брокерот може единствено да го идентификува својот комитент (а потоа и да изврши верификација на идентитетот), но не може да ги идентификува вистинските продавачи или купувачи на хартиите од вредност. Таквата неможност за идентификација понатаму води кон неможност на испитувањето на потеклото на средствата со кои налогодавачите на комитентот на брокерската куќа сакаат да купат хартии од вредност. Исто така, брокерската куќа не може да се увери во легитимноста и легалноста на хартиите од вредност кои ги продаваат нивните фидуцијарни сопственици.

¹³⁷ Justin Serafind: "Money laundering", p. 212

Следен проблем при идентификацијата претставуваат акциите на доносител. Брокерската куќа не го знае титуларот на сопственоста на таквите акции кои се тргуваат на берзата. Слично како и кај фидуцијарната сопственост, акциите на доносител создаваат проблеми при идентификацијата на комитентите и утврдувањето на потклото на средствата со кои се тргува на берзата.

Имајќи ги предвид горенаведените проблеми, во одредени земји е забранета фидуцијарната сопственост и тргувањето со акциите кои гласат на доносител.

И покрај непостоењето законска регулатива во областа на доставување на извештаи за сомнителни трансакции, сепак одредени здруженија на брокерски куќи или берзи¹³⁸ имаат изготвено упатства или водичи за нивните членови во врска со начинот и постапките за откривањето на сомнителните трансакции. Овие здруженија или берзи, бараат од своите членови да воспостават процедури за откривање на сомнителните трансакции.

5.5.2. АКТИВНОСТИ НА БРОКЕРСКИТЕ КУЌИ ВО ФУНКЦИЈА НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕТО ПАРИ

И покрај недоволната и неадекватна законска регулатива, сепак брокерските куќи преземаат одредени активности за да се заштитат себеси од инволвирање во процесот на перење пари. Причина за тоа се ризиците кои, иако не се доволно испитани, сепак реално постојат во сферата на работењето со хартии од вредност и можат да претставуваат сериозна закана за функционирањето на брокерските куќи. Тука пред се, се мисли на репутациониот и правниот ризик, иако и другите ризици не се занемарливи. Посебно интересен е ризикот од концентрација кој добива на своја тежина при работењето со хартии од вредност, особено кај фидуцијарната сопственост и акциите кои гласат на доносител. Во таква ситуација брокерот не може да знае кои му се вистинските комитенти, ниту дали одреден број на комитенти се управувани од еден центар.

Брокерските куќи често не се свесни за реалната опасност што произлегува од овие ризици. Знаат дека постојат, но поради специфичните карактеристики на работењето често не можат да ги идентификуваат истите и да преземат соодветни мерки на заштита. Соочени со проблематичната законска регулатива, големите, а

¹³⁸ National Association of Securities Dealers and New York Stock Exchange

често непрепознатливи ризици и фактот што перењето пари во фазите на прикривање и интеграција многу тешко се открива, брокерските куќи се принудени самите да преземат одредени активности за да ја намалат опасноста да бидат вклучени во процесот на перење пари.

Една од тие активности е ограничувањето или забраната за употреба на готови пари и одредени монетарни инструменти. Работењето со готови пари, покрај опасноста од перење пари, им носи и дополнителни проблеми на брокерските куќи во смисла на изградба на соодветна инфраструктура, креирањесоодветни политики и процедури, системи на внатрешна контрола во тој домен и сл. Затоа, најголем дел од брокерските куќи не им дозволуваат на нивните комитенти да депонираат готови пари.

И покрај рестрикциите во поглед на употребата на готови пари, брокерските куќи сè уште можат да бидат изложени на опасноста од перење пари при употребата на патнички чекови или дознаки од страна на комитентите. Сепак, поради широката употреба на овие инструменти, брокерските куќи мора да ги прифаќаат, но му посветуваат големо внимание на комитентот, односно на налогодавачот, економската и правната оправданост за берзанската трансакција, на потеклото на парите и сл.

Не е мал бројот на брокерските куќи кои имаат комплетна програма за спречување перење пари. Таквата програма најчесто содржи:¹³⁹

- пишани политики и процедури кои бараат идентификација на комитентите и испитување на нивниот бонитет и интегритет;
- внатрешна контрола која се однесува на проверка на доследната примена на одредбите од пишаните политики и процедури;
- креирање средства и процеси кои ќе овозможат автоматско следење на берзанските трансакции и откривање на евентуалните сомнителни трансакции;
- обука за вработените која ќе им помогне во нивните напори за борба против перењето пари.

Постоењето програма за спречување перење пари кај брокерските куќи зависи од определбата на раководниот кадар за борба против ова финансиско зло, како и од степенот на контрола врз вработените коишто се задолжени за спроведување на одредбите од програмата.

Дури и во случај кога одделни брокерски куќи преземаат исти активности, обемот на напорите што ги вложуваат може да се разликува. На пример, во одделни компании може да постои автоматски систем за следење на трансакциите, додека во други компании тоа може да се прави рачно. Обемот на напорите е во директна корелација со видот на деловните активности, големината

¹³⁹ General accounting office: "Anti-money laundering: efforts in the securities industry", p. 27

на брокерската куќа, базата на комитенти и сл. Нормално, поголемите брокерски куќи посветуваат (или би требало да посветат) поголемо внимание на процесот на спречување перење пари.

5.5.3. КОНТРОЛА НА ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ КАЈ БРОКЕРСКИТЕ КУЌИ

Контролата на брокерските куќи ја вршат специјализирани институции кои се задолжени за лиценцирање на горенаведените учесници на пазарот на хартии од вредност и контрола врз нивното работење. Контролата на процесот на спречување перење пари најчесто е дел од целокупната контрола врз одредена брокерска куќа. Само во исклучителни ситуации и со посебен повод, контролната институција ќе изврши контрола единствено врз спроведувањето на процесот на спречување перење пари.

Со оглед на тоа што во голем дел од светот не се спроведуваат препораките на ФАТФ во сферата на брокерските куќи и берзанските трансакции, самата контрола во оваа сфера е крајно лимитирана. Имено, иако ФАТФ препорачува сите финансиски институции да вршат идентификација на комитентите, чување на податоците, доставување извештаи за сомнителни трансакции, воведување програми за спречување на перење пари и посветување посебно внимание на високоризичните трансакции, сепак дел од овие активности не се присутни кај брокерските куќи. Недоволната и несоодветна законска регулатива, како и општото убедување на брокерските куќи дека тешко можат да бидат инволвирани во перењето пари затоа што ја елиминирале фазата на пласманот, доведуваат до преземање конкретни чекори дури и во случаи кога ризиците од перење пари се исклучително големи.

Во таква ситуација, најпрвин треба да се пристапи кон промени во законската регулатива. Брокерските куќи треба да се обврзат да изготват програма за спречување на перење пари која ќе ги содржи истите елементи како и програмата на банките, се разбира притоа водејќи сметка за специфичната природа на работа на овие небанкарски финансиски институции. Без интервенција во законската регулатива многу активности ќе бидат оставени на добрата волја на брокерските куќи и нивната проценка како да се делува во одделни ситуации.

Законската регулатива треба да ги обврзе и контролните органи да обрнат внимание на борбата со перењето пари кога вршат контрола на брокерските куќи. Слично како и кај другите финансиски институции, и контролата на брокерските куќи се изведува во три фази:

- подготовка на контролата;
- извршување на контролата;

- составување записник и завршување на контролата.

Подготовката на контролата се врши со увид во записниците од претходните контроли и проверка на извештаите што ги доставуваат брокерските куќи до контролната институција. На тој начин треба да се согледаат наодите за работењето на брокерската куќа во минатото. Притоа треба да се утврди дали и колку брокерската куќа ги почитувала препораките на контролата и кои мерки и активности ги презела во сферата на спречувањето перење пари од последната контрола до денес.

Извршувањето на контролата треба да започне со увид во програмата за спречување перење пари. Таа програма треба да покаже кои мерки и активности ги презема брокерската куќа во функција на спречување перењето пари. Покрај програмата, брокерската куќа треба да поседува и пишани политики и процедури кои ќе овозможат преземање конкретни мерки и активности со цел применување на одредбите од програмата.

При контролата на идентификацијата на комитентите, треба да се согледа на кој начин брокерската куќа ги идентификува правните и физичките лица. Многу е битно да се утврди начинот на кој брокерот врши верификација на идентитетот. Таа верификација мора да биде извршена со помош на независни и веродостојни извори коишто нема да остават никаков сомнеж во поглед на вистинскиот идентитет на комитентот на брокерската куќа.

Што се однесува до фидуцијарната сопственост врз хартиите од вредност и акциите коишто гласат на доносител, веќе се елаборирани проблемите кои произлегуваат од овие производи, односно активности. Можеби е најдобро во одделна земја да бидат забранетисо закон . Доколку сепак бидат дозволени, нивното постоење ќе биде во спротивност со препораките на ФАТФ кои не дозволуваат отворање анонимни сметки или сметки под очигледно фиктивни имиња. Во таквата ситуација контролата практично е немоќна, проблемот мора да биде решен на повисока инстанца.

Со контролата треба да се утврди и дали брокерската куќа има комитенти кои се третираат како политички изложени лица или користат услуги од областа на приватното банкарство. Таквите комитенти подлежат на посебни правила за идентификација и верификација на идентитетот, па контролата треба да констатира дали брокерската куќа се придржувала на тие правила.

Во мометов практично не постои контрола на извештаите за сомнителни трансакции. Многу е мал бројот на земјите кои предвиделе доставување извештаи за сомнителни трансакции, а со тоа мал е и бројот на брокерски куќи кои го прават тоа. Доколку контролата сепак констатира дека брокерската куќа доставила извештаи за извршени сомнителни трансакции, со надлежните лица треба да се поразговара што го предизвикало сомневањето и кои чекори се

преземаат за намалување или елиминирање на таквите активности или трансакции на комитентите.

Посебно внимание треба да им се обрати на видот и рокот на податоците кои се чуваат. Тие треба да бидат комплетни за да им овозможат на контролните и евентуално истражните органи да преземат мерки и активности во рамките на своите надлежности.

Со контролата треба да бидат опфатени активностите на внатрешната контрола и лицето одговорно за применување на одредбите од програмата за спречување перење пари. Притоа, мора да биде согледано дали овие лица ги зеле предвид ризиците од перењето пари и дали презеле адекватни чекори за заштита на брокерската куќа од таквите ризици. Исто така, контролата треба да ја опфати и содржината на обуките низ кои поминале вработените со цел согледување на нивната адекватност.

По завршувањето на контролата, одговорните лица на брокерската куќа се информираат за наодите. Контролорите составуваат записник, кој доколку не биде аргументирано оспорен од страна на брокерската куќа, ја добива својата завршна верзија.

6. НАСОКИ И ПРЕПОРАКИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОЦЕСОТ НА СПРЕЧУВАЊЕ НА ПЕРЕЊЕ ПАРИ ВО ИДНИНА

Од сето она наведено претодно во книгава, можеме да констатираме дека спречувањето перење пари претставува едно исклучително комплексно прашање на кое мора да му се посвети должно внимание. Со оглед на тоа што самото перење пари е една „жива материја“, односно процес кој постојано се развива и бара нови форми на манифестација, во ова поглавје ќе бидат дадени одредени насоки и препораки за применување на процесот на спречување на перење пари во иднина.

За да може да се дефинираат соодветни насоки и препораки, треба да се даде одговор на следните прашања:¹⁴⁰

- а) Со кои предизвици ќе се соочуваат во иднина финансиските институции при примената на процесот на спречување на перење пари?
- б) Како ќе биде поставена законската регулатива која се занимава со борбата против перењето пари?

¹⁴⁰ www.mantas.com/newsvents/news.html, 23.10.2007.

в) Кои ќе бидат основните механизми за откривање и спречување на перењето пари? Дали постојат нови технологии коишто можат да се искористат во функција на предвидување на заканите и/или идентификација на можните активности од областа на перењето пари?

г) Каква ќе биде улогата на внатрешните политики, процедури, обуки и размена на информации во иднина?

А) Еден од најголемите предизвици со кој ќе се соочат финансиските институции во иднина е оптималната распределба на човечките и материјалните ресурси за да може институцијата соодветно да одговори на барањата на позитивните законски прописи и соодветно да управува со ризиците од перење пари. Овој глобален предизвик може да се подели на серија помали предизвици:¹⁴¹

- човечките и материјалните ресурси мора да бидат поставени, односно организирани на начин што ќе ѝ овозможи на финансиската институција спроведување на сите активности поврзани со деловните односи со комитентите;
- финансиската институција мора да одлучи кои трансакции или комитенти носат најголем ризик;
- мора да се изврши оптимализација на времето потребно за спроведување истраги.

Според друг автор,¹⁴² финансиските институции во иднина ќе се соочат со три вида предизвици:

Културен. Денес на перењето пари се гледа како на проблем што треба да биде решен на ниво на одредена организациска единица во финансиската институција или на ниво на одреден географски регион. Тоа претставува голема грешка. Перењето пари претставува мултигеографски и мултиделовен предизвик.

Регулаторен. Недоволната размена на податоци и информации, како и различниот пристап на регулирање на спречувањето перење пари претставува систематска слабост којашто мора да се надмине во иднина.

Соодветна обука. Доколку лицата коишто треба да го спроведуваат процесот на спречување перење пари не се соодветно обучени, никаква технологија не може да помогне.

Б) Што се однесува на поставеноста на законската регулатива, треба да се истакне дека и покрај постоењето меѓународни директиви, норми и стандарди, сепак националните законодавства во одделни земји различно ја третираат проблематиката на перење пари. Имено, во одделни земји од Азија и Јужна Америка¹⁴³ законските одредби се дескриптивни (само го опишуваат проблемот),

¹⁴¹ William Gilmore: "International efforts to combat money laundering", p. 56.

¹⁴² Charles Intriago: "International money laundering", p. 138.

¹⁴³ www.mantas.com/newsevents/news.html, 23.10.2007.

додека во САД прописите се засноваат врз ризиците од перење пари. Исто така, во различни земји различни се барањата коишто треба да ги исполни финансиската институција за да стапи во деловен однос со своите комитенти. Некаде се врши само идентификација на комитентите, додека во други земји се врши исцрпна анализа на нивниот бонитет и интегритет. Тоа им создава огромни проблеми на мултинационалните финансиски институции кои мора во различни земји на различен начин да ѝ пристапуваат на борбата против перењето пари. Од тие причини, мора во најскоро време да се пристапи кон унификација на регулативата што е можно повеќе.

В) Технологијата може да биде од голема помош при откривањето на сомнителните трансакции. Софтверите за спречување перење пари можат на пазарот да се најдат во различни форми и големини, но најчесто нивната цена е висока. Од таа причина, лицето одговорно за спречување перење пари мора да ја оправда инвестицијата во современите технологии. Тоа ќе го направи само ако ја промени својата филозофија - перењето пари не се открива само преку следење одредени активности или трансакции, туку преку комплексна и динамична проценка на ризиците. Технологијата, односно софтверското решение да овозможи ефикасна борба против перачите на пари. Имено, овие криминални субјекти знаат дека можат да бидат откриени додека го вршат перењето пари и настојуваат да ги прикријат своите активности. Но, одредени карактеристики на перењето пари не можат да бидат прикриени со едноставна промена на фреквенцијата, износот или видот на трансакцијата. Онаа технологија која овозможува посеопфатна анализа на ризиците од перење пари ќе придонесе за избегнување на скапите истраги на легитимните трансакции.

Г) Се очекува во иднина сè поголемо значење да имаат внатрешните ревизори, лицата задолжени за следење на усогласеноста со прописите (compliance officers) и лицата задолжени за следење на примената на процесот на спречување перење пари. Потребна е тесна соработка помеѓу овие три лица (односно три служби) за да може финансиската институција соодветно да ги следи промените во меѓународната и националното законодавство, да ги преточи во своите интерни акти и процедури, да спроведе соодветни обуки на вработените и целосно да го примени процесот на спречување перење пари. Може да се очекува лицата коишто се одговорни за применување и следење на овој процес да го добијат истото значење во финансиската институција што го имаат лицата задолжени за следење на усогласеноста со прописите и внатрешните ревизори.

Треба да се истакне и улогата на органот задолжен за обработка и анализа на извештаите за извршени готовински, поврзани и сомнителни трансакции - ФИУ. Се очекува сè повеќе земји да извршат распоредување на овој орган во јавното обвинителство. Тоа ќе овозможи директно пласирање на информациите од финансиските институции до правосудните органи, што ќе доведе до забрзување на процедурите и поголема ефикасност во функционирањето на овој орган. За да

може ФИУ да биде финансиски независен, во иднина, имотот што е конфискуван врз основа на извршено перење пари ќе му биде ставен на располагање на горенаведениот орган.

Во текот на 2007 година, меѓународната ревизорска куќа КПМГ спроведе телефонска анкета со која беа опфатени банки од сферата на банкарството на мало, банкарството на големо, корпоративното, приватното и инвестициското банкарство. Цел на оваа анкета беше дефинирањето на глобалните предизвици со кои се соочуваат банките при примената на процесот на спречување на перење пари. Со анкетата беа опфатени следниве прашања:¹⁴⁴

- улога на раководството (менаџментот) на банките во борбата против перењето пари;
- трошоци за примена на процесот на спречување перење пари;
- поставување глобални стандарди;
- следење и тестирање на системите за спречување перење пари и нивна контрола;
- широка примена на спроведувањето на процесот на спречување перење пари од аспект на ризиците (risk-based approach);
- фокусирање на политички изложените лица;
- инвестиции во сферата на следење на трансакциите;
- ефикасност на обуките;
- улога на регулативата и контролните органи;
- улога на лицето задолжено за следење на усогласеноста со прописите.

Раководството (менаџментот) на банките му придава сè поголемо значење на борбата против перењето пари. Тоа се должи на националната и меѓународната регулатива во оваа сфера која поставува нови задачи и обврски за менаџментот, значењето што го има управувањето со ризиците, како и сè поголемото концентрирање на борбата со финансирањето на тероризмот (последново особено важи за САД). Со зголемувањето на бројот и видовите на финансиските производи и услуги, како и појавата на нови ризици од изложеност на перењето пари, во иднина оваа проблематика сè почесто ќе биде предмет на интерес на раководството на банките, а и на останатите финансиски институции.

Посебно значење во иднина треба да им биде посветено и на *трошоците за спроведување на процесот на спречување перење пари*. Според истражувањето на КПМГ, во периодот од 2004 до 2007 година овие трошоци пораснале за 58%. Банките очекуваат понатамошен пораст на овие трошоци за нови 34% во следните три години. Најголем дел од тие трошоци ќе се однесуваат на следењето на трансакциите и обуките на вработените. Креирањето програма за спречување на перење пари врз основа на ризиците на кои се изложени банките (и другите

¹⁴⁴ KPMG: "Global anti-money laundering survey 2007", p. 7.

финансиски институции) ќе ја наметне потребата од ефикасна алокација на ресурсите и намалување на трошоците по пат на користење на надворешни услуги (outsourcing) за одредени сегменти од таа програма, или пак, ќе се наметне потребата од поголема централизација на функциите за спречување перење пари.

Експанзијата на деловните активности на банките на меѓународен план и зголемувањето на приходите врз основа на меѓународните активности, ги натера банките на поставување *глобални стандарди во борбата против перењето пари*. Повеќе од 85% од банките коишто функционираат на глобалниот пазар имаат и глобални програми, политики и процедури за спречување на перењето пари. Она што е предизвик за тие банки и на што треба да посветат поголемо внимание во иднина е ефикасното спроведување на тие програми на локално ниво.

Големото значење што му го придаваат регулаторните и контролните органи на управувањето со банките, и како резултат на тоа, зголемувањето на одговорноста на менаџментот на банките, доведе до посветување поголемо внимание на *следењето и тестирањето на системите за спречување на перењето пари и нивната контрола*. Клучот за успешно следење и тестирање на системите лежи во активната улога на менаџментот на банките, како и функционирањето на повратната врска (feedback) за потребата од подобрување и усовршување на постојните системи.

Во иднина ќе се зголеми значењето на *ризиците* на кои се изложени банките и другите финансиски институции во борбата против перењето пари. Треба да се посвети посебно внимание на ризиците (правен, репутациски, оперативен и ризик од концентрација) при воспоставувањето на деловниот однос со клиентот и испитувањето на неговиот бонитет и интегритет. Меѓутоа, воспоставувањето на деловниот однос не е единствениот сегмент од борбата против перењето пари при кој банките мора да посветат внимание на ризиците. Во иднина, сите сегменти од процесот на спречување на перење пари ќе бидат анализирани од аспект на ризиците за да можат да се донесат соодветни и благовремени одлуки.

Ќе мора да им се посвети поголемо внимание и на *политички изложените лица*. Според анкетата на КПМГ, околу 81% од испитаните банки спроведуваат засилена анализа на клиентот доколку се утврди дека е политички изложено лице. Се очекува во иднина тој процент да расте, но меѓународната практика наметнува одредени проблеми. Во услови на непостоење универзална дефиниција за политички изложени лица, нормално е да се јават различни интерпретации кај банките за тоа што претставуваат всушност политички изложените лица. Со оглед на тоа што овие лица носат (или можат да донесат) репутациски ризик, банките се доведени во ситуација постојано да ги преиспитуваат своите политики за идентификација и начинот на стапување во деловен однос со овие комитенти. Во иднина мора да се пристапи кон наоѓање единствено решение за овие проблеми

што ќе овозможи еднаков пристап кон политички изложените лица во различните делови на светот.

Следењето на трансакциите е еден од најважните сегменти на процесот на спречување на перење пари. Најголемиот дел од банките и другите финансиски институции се потпираат на современите софтверски решенија и обучениот кадар при следењето на трансакциите. Она што банките во иднина ќе мора да го сфатат е фактот што софтверот е само еден дел од стратегијата за спречување на перење пари и не може да ги замени обучените лица коишто се занимаваат со оваа проблематика.

Обучените лица ја претставуваат првата борбена линија насочена против перењето пари. Обучениот персонал може во целост да ги спроведе одредбите од програмите, политиките и процедурите на финансиските институции. Во иднина сè поголемо значење ќе добива ефикасноста на обуките, односно потребата лицата на различни позиции да имаат различни обуки адекватни на нивните работни обврски.

Што се однесува на улогата на *регулативата и контролните органи*, дури 93% од испитаните банки истакнаа дека не чувствуваат никаков товар поради нивните законски обврски во сферата на спречувањето перење пари. Сепак, 51% од банките се заложиле за појасна регулатива, поголема повратна врска од страна на контролните органи и поголема примена на пристапот на борба против перењето пари од аспект на ризиците (*risk-based approach*). Исто така, во иднина ќе мора да се посвети поголемо внимание на соработката помеѓу деловните банки и нивните контролни органи.

Со оглед на тоа што законодавството посветува сè поголемо внимание на борбата против перењето пари, барањата што тоа ги поставува се сè покомплексни. Од тие причини, се зголемува и значењето на *лицето задолжено за усогласеност со прописите (compliance officer)*. Тоа лице, заедно со лицето задолжено за борба против перењето пари (*AML officer*) треба да бидат движечка сила и да ги даваат насоките и препораките во секоја финансиска институција за борба против перењето пари.

Од претходно изнесеното видовме дека процесот на спречување перење пари е доста комплексен и содржи повеќе сегменти на кои ќе мора да им се посвети поголемо внимание во иднина. Па сепак, еден сегмент или едно прашање се издвојува од другите. Тој сегмент се состои од *спроведувањето на финансиска истрага и доставувањето извештаи за сомнителни активности или трансакции*. Наоѓањето адекватно решение за овој проблем ги прави решливи сите други проблеми. Па сепак, доколку решавањето на овој проблем беше лесно и едноставно, контролните органи не би имале толку активности за време на контролата на процесот на спречување перење пари.

Основната компонента на горенаведениот процес претставува изработка и доставување целосни, точни и навремени извештаи за извршени сомнителни активности или трансакции. Ако претходната реченица ја прифатиме како точна, тогаш зошто финансиските институции сè уште не го решиле овој проблем, и покрај сите предупредувања и санкции од страна на контролните органи?

Финансиските институции заедно потрошиле милиони долари за инсталирање, тестирање и имплементирање на софтверски решенија дизајнирани за откривање на сомнителните активности и трансакции. И додека одредени софтверски решенија се подобри од другите и даваат позабележителни резултати, ниеден софтвер не може да ги замени обучените, квалификувани и искусни луѓе кои имаат задача да спроведуваат финансиски истраги и да изготвуваат и доставуваат извештаи за сомнителни активности или трансакции.

Најголемиот предизвик со кој денес се соочуваат финансиските институции (а ќе се соочуваат и во иднина) е пронаоѓањето, вработувањето и задржувањето на работа на квалификувани и искусни лица коишто ќе се занимаваат со анализа, истражување и изготвување на извештаи за сомнителни активности или трансакции. Многу институции не се свесни за овој предизвик, се додека на него не ги потсетат контролните органи или појавените аномалии во спроведувањето на програмата за спречување перење пари. За жал, тогаш може да биде и премногу доцна, а финансиската институција ќе мора да се соочи со сериозни проблеми.

Затоа не треба да изненади што личните примања на квалификуваните и искусни (обучени) лица за борба против перењето пари бележат тренд на пораст. На пример, во САД, годишните плати на лицата коишто се занимаваат со спроведување на финансиски истраги изнесуваат околу 100.000 САД-долари, додека раководителите на одделите за откривање на сомнителни активности или трансакции годишно заработуваат околу 200.000 САД-долари. Многу е тешко на пазарот да се дојде до квалификуван кадар. Лицата кои добро си ја вршат својата работа се добро платени, а доколку конкуренцијата им понуди подобри услови, истото го прави и нивната матична куќа.

Постојат неколку ограничувачки фактори во делувањето на лицата задолжени за усогласеност со прописите или борба со перењето пари (compliance officers и anti-money laundering officers). Најголем дел од овие лица се фокусирани на производот. Тие настојуваат за што пократко време да ја спроведат истрагата, да ја документираат и да донесат одлука дали ќе достават извештај до надлежниот орган за извршена сомнителна активност или трансакција или не. Притиснати од релативно кратките рокови за доставување извештаи, тие знаат да ги занемарат целосноста и точноста на тие извештаи. Таквите извештаи често знаат да бидат бескорисни за органот до кој се доставуваат – „Фајненшал

интелиџенс јунит (Financial Intelligence Unit - FIU), а тоа го прави бескорисен и трудот на лицата коишто ја спроведуваат истрагата и доставуваат извештаи.

Следен ограничувачки фактор е односот помеѓу горенаведените лица и регулаторните, односно контролните органи. Доколку тие органи имаат малку допирни точки со банкарската практика и повеќе се насочени кон регулативата и банкарската теорија, тогаш и нивните барања што ги доставуваат до финансиските институции тешко ќе можат да се спроведат. На пример, за да може контролниот орган да побара од финансиската институција податоци за евентуалниот нејзин деловен однос со банки-школки или компании-школки, тој контролен орган мора целосно да ги познава карактеристиките на овој вид банки или компании, и по потреба да им ги објасни тие карактеристики на финансиските институции кои ги контролира. Доколку самиот контролен орган не е доволно упатен во таа проблематика, ќе си предизвика проблем на себеси, но ќе им предизвика проблем и на финансиската институција кон која го упатил барањето.

Самата финансиска истрага претставува збир на анализи, податоци и настани кои земени во една целина ќе го дадат одговорот дали одредена активност или трансакција е сомнителна или не. Лицата коишто ја водат таа истрага треба да бидат обучени како да вршат анализа на одредени настани, како да направат разлика помеѓу битното и небитното, како да го искористат искуството стекнато низ нивниот работен век, како да направат споредба со слични активности или трансакции, и на крајот, како да донесат соодветен заклучок и да го поткрепат со потребните докази, односно документи. Само преку извршување поголем број финансиски истраги, вработениот може да стекне искуство во поглед на прашањата, како што се структурирањето на трансакциите, користењето на системите за брз трансфер на пари во функција на перење пари итн. И секако, не смее да изостане редовната и квалитетна обука, зашто единствено на тој начин лицата задолжени за борба против перењето пари ќе можат да ги следат најновите трендови во оваа проблематика. Да заклучиме, и покрај напредокот на технологијата и пронаоѓањето современи софтверски решенија, иднината во борбата против перењето пари, сепак им припаѓа на луѓето.

